

KWIN

2019-2020

Kwantitatieve Informatie Veehouderij

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

KWIN

2019-2020

Kwantitatieve Informatie Veehouderij

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Kwantitatieve Informatie Veehouderij 2019-2020

September 2019

Handboek 41

Klaas Blanken, Fridtjof de Buissonje, Aart Evers, Wijbrand Ouweltjes, Jan Verkaik,
Izak Vermeij, Harm Wemmenhove

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt met financiële bijdragen van ZuivelNL en het
ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Wageningen Livestock Research

Adres : Postbus 338, 6700 AH Wageningen

Tel. : +31 317 48 39 53

Internet : www.wur.nl/livestockresearch

Aansprakelijkheid

Wageningen Livestock Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Bestellen

ISSN 1570-8594

Eerste druk 2019

Prijs € 74,00 (voor veehouders € 59,00) excl. BTW

Handboeken zijn te verkrijgen via de website (www.kwin.nl)

Inhoudsopgave

	Voorwoord	13
1	Algemeen	17
1.1	Rente	17
1.2	Belastingen en investeringsregelingen	18
1.2.1	Milieu-investeringsaftrek en VAMIL-regeling	18
1.2.2	Energie-investeringsaftrek (EIA)	18
1.2.3	Maatlat Duurzame Veehouderij	19
1.3	Mest	20
1.3.1	Mestproductie	20
1.3.2	Ophaaltarieven mestafzet	24
1.3.3	Mestvergisting	25
1.3.4	Mestverwerking	27
1.3.5	Samenstelling organische meststoffen	31
1.3.6	Mestbeleid	33
1.4	Arbeidskosten	59
1.5	Machines en loonwerk	63
1.5.1	Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten machines	63
1.5.2	Kostenvergoeding bij onderling gebruik van machines	75
1.5.3	Installaties	87
1.5.4	Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten werktuigen	88
1.5.5	Brandstofkosten en smeermiddelen	89
1.5.6	Loonwerk kostprijzen	90
1.6	Bouwwerken, automatisering en grond	94
1.6.1	Bouwwerken	94
1.6.2	Automatisering – software	98
1.6.3	Grondlasten	101
1.6.4	Bedrijfsomvang en Verdien capaciteit	103
1.6.5	Grootvee-eenheden (GVE)	104
1.7	Algemene kosten	105
1.7.1	Contributies branche organisaties	105
1.7.2	Skal-tarieven	105
1.7.3	Diverse algemene kosten	107
1.7.4	Elektriciteit	108
1.7.5	Aardgas	110
1.7.6	Overige brandstoffen (excl BTW)	111
1.7.7	Alternatieve energie	111
1.7.8	Zonnepanelen	112
1.7.9	Houtverbrandingsinstallaties	112

1.7.10	Water	113
1.7.11	Zuiveringsheffing/verontreinigingsheffing	114
1.7.12	Graslandkosten	114
1.8	Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB)	115
2	Melkvee	116
2.1	Opbrengsten	116
2.1.1	Melkproductie	116
2.1.2	Verwachting gangbare melkprijs	120
2.1.3	Melkprijs biologische melkveehouderij	121
2.1.4	Melkcontrole	123
2.1.5	Vruchtbaarheid	125
2.1.6	Omzet en aanwas	126
2.2	Toegerekende kosten vee	130
2.2.1	Voerkosten	130
2.2.2	Kosten gezondheidszorg	134
2.2.3	Overige toegerekende kosten melkvee	136
2.3	Toegerekende kosten grasland	140
2.3.1	Prijzen meststoffen	140
2.3.2	Graslandverbetering	141
2.3.3	Overige toegerekende kosten grasland	143
2.3.4	Opslag en bewaring kuilgras	144
2.3.5	Slootonderhoud	145
2.3.6	Baten door verbetering van cultuurtechnische omstandigheden	147
2.4	Overige toegerekende kosten	149
2.4.1	Toegerekende kosten voedergewassen	149
2.4.2	Opbrengstgegevens krachtvoervervangers	150
2.4.3	Opbrengstgegevens snijmais	151
2.4.4	Opslag en bewaring snijmais	151
2.4.5	Opslag en bewaring overige voedergewassen	152
2.4.6	Opslag en bewaring bijproducten	153
2.5	Saldeberekeningen gangbaar en biologisch	154
2.6	Verloop van het saldo gangbaar en biologisch	158
2.7	Niet-toegerekende kosten	160
2.7.1	Bouwwerken	160
2.7.2	Installaties	164
2.7.3	Melkwinning	166
2.8	Kosten emissie reducerende systemen	172
3	Luxe vleestieren	175
3.1	Opbrengstprijns vlees	175
3.2	Toegerekende kosten	176
3.2.1	Aankoopkosten broutard	176
3.2.2	Voerkosten	176
3.2.3	Gezondheidszorg	177

	3.2.4	Overig toegerekende kosten	177
	3.2.5	Rente	178
	3.2.6	Uitvalrisico	178
	3.3	Saldoberekening Blonde d'Aquitaine stier	179
	3.4	Niet-toegerekende kosten	180
	3.4.1	Bouwwerken	180
	3.4.2	Arbeid	180
4		Vleeskoeien	181
	4.1	Opbrengstprijis vlees	181
	4.2	Toegerekende kosten	182
	4.2.1	Aankoopkosten magere vleeskoe	182
	4.2.2	Voerkosten	182
	4.2.3	Gezondheidszorg	183
	4.2.4	Overig toegerekende kosten	183
	4.2.5	Rente	183
	4.2.6	Uitvalrisico	184
	4.3	Saldoberekening	185
	4.4	Niet-toegerekende kosten	186
	4.4.1	Bouwwerken	186
	4.4.2	Arbeid	186
5		Vleeskalveren	187
	5.1	Opbrengsten	187
	5.1.1	Vleesprijzen blankvlees- en rosékalveren	187
	5.1.2	Prijzen startkalveren	187
	5.1.3	Overige opbrengsten	188
	5.1.4	Vleeskalveren op contract	188
	5.2	Toegerekende kosten	189
	5.2.1	Aankoopkosten kalf	189
	5.2.2	Voerkosten	190
	5.2.3	Gezondheidszorg	191
	5.2.4	Afleveringskosten	192
	5.2.5	Afvoer mest	192
	5.2.6	Algemeen toegerekende kosten	193
	5.2.7	Rentekosten	194
	5.2.8	Uitvalrisico	194
	5.3	Saldoberekening blankvleeskalf	195
	5.4	Saldoberekening startkalf	196
	5.5	Saldoberekening rosékalveren	197
	5.6	Niet-toegerekende kosten	199
	5.6.1	Bouwwerken	199
	5.6.2	Arbeid	199
	5.7	Kosten emissie reducerende systemen	201

6	Zoogkoeien	203
6.1	Opbrengsten	203
6.1.1	Verkoop vee	203
6.1.2	Overige opbrengsten	204
6.2	Toegerekende kosten	205
6.2.1	Voerkosten	205
6.2.2	Overige toegerekende kosten	206
6.2.3	Rente en uitvalrisico	206
6.3	Saldoberekening	207
6.4	Niet-toegerekende kosten	208
6.4.1	Bouwwerken	208
6.4.2	Arbeid	208
7	Schapen	209
7.1	Opbrengsten	209
7.1.1	Omzet en aanwas	209
7.1.2	Overige opbrengsten	211
7.2	Toegerekende kosten	212
7.2.1	Voerkosten	212
7.2.2	Gezondheidszorg	213
7.2.3	Rente	214
7.2.4	Overige toegerekende kosten	214
7.3	Saldoberekeningen	216
7.4	Niet-toegerekende kosten	218
7.4.1	Bouwwerken	218
7.4.2	Arbeidsbehoefte	218
8	Geiten	219
8.1	Opbrengsten	219
8.1.1	Melkprijzen	219
8.1.2	Omzet en aanwas	220
8.2	Toegerekende kosten	221
8.2.1	Voerkosten	221
8.2.2	Overige toegerekende kosten	222
8.3	Saldoberekening	224
8.4	Verloop van het gerealiseerde saldo	225
8.5	Niet-toegerekende kosten	226
8.5.1	Melkwinningsapparatuur	226
8.5.2	Bouwwerken	227
8.5.3	Drinkautomaat	227
8.5.4	Arbeidsbehoefte	228
8.6	Biologische geitenhouderij	229

9	Paarden	230
9.1	Opbrengsten	230
9.1.1	Lesopbrengsten	230
9.1.2	Pensionopbrengsten	230
9.1.3	Trainingsopbrengsten per week (incl. verzorging paard)	231
9.1.4	Opfokopbrengsten per maand (incl. hoefverzorging en entingen)	231
9.2	Toegerekende kosten	232
9.2.1	Voerkosten	232
9.2.2	Graslandbeheer (excl 21% btw)	232
9.2.3	Strooiselkosten en mestafvoer	232
9.2.4	Gezondheidszorg	233
9.2.5	Hoefverzorgingskosten	234
9.2.6	Omzet en aanwas	234
9.2.7	Verzekering en rente	234
9.3	Kostprijsberekeningen variabel bestanddeel volwassen paard (KWPN) - per levensjaar	236
9.3.1	Fokmerrie	236
9.3.2	Veulen	236
9.3.3	Jaarling en tweejarig paard	237
9.3.4	Basistraining – driejarig paard	237
9.3.5	Manegepaard	238
9.3.6	Manegepony	239
9.3.7	Pensionpaard	239
9.3.8	Pensionpony	240
9.4	Niet-toegerekende kosten	241
9.4.1	Arbeid	241
9.4.2	Bouwwerken	241
9.4.3	Werktuigen en materialen	242
9.4.4	Algemene kosten	242
9.5	Nge- waarden paardenhouderij	243
10	Opfokzeugen	244
10.1	Opbrengsten	244
10.2	Toegerekende kosten	245
10.2.1	Aankoop opfokzeugen	245
10.2.2	Voerkosten	245
10.2.3	Overige toegerekende kosten	245
10.2.4	Rente	246
10.3	Saldeberekening	247
11	Zeugen	248
11.1	Algemeen	248
11.2	Opbrengsten	249

	11.2.1 Verkoop biggen	249
	11.2.2 Vervanging zeugen	249
11.3	Toegerekende kosten	251
	11.3.1 Kosten zeugenvoer	251
	11.3.2 Kosten biggenvoer	252
	11.3.3 Overige toegerekende kosten	252
	11.3.4 Rente	253
	11.3.5 Kosten dekbeer	253
	11.3.6 Kosten KI	254
11.4	Saldoberekening	255
11.5	Verloop van de gerealiseerde voerwinst en saldo	256
11.6	Kostprijs biggen	257
11.7	Biologische varkens	258
12	Vleesvarkens	259
12.1	Algemeen	259
	12.1.1 Technische resultaten	259
	12.1.2 Prijzen	259
	12.1.3 Afgeleverde vleesvarkens per varken per jaar	260
12.2	Opbrengsten	261
12.3	Toegerekende kosten	262
	12.3.1 Aankoop big	262
	12.3.2 Voerkosten	262
	12.3.3 Uitval	262
	12.3.4 Overige toegerekende kosten	263
	12.3.5 Rente	263
12.4	Saldoberekening	265
12.5	Verloop van het gerealiseerde saldo	266
12.6	Kostprijs vleesvarken	267
13	Varkens, niet-toegerekende kosten	268
13.1	Bouwwerken	268
	13.1.1 Nieuwbouw zeugenstal	269
	13.1.2 Nieuwbouw vleesvarkensstal	273
	13.1.3 Bouwwijzen gericht op een hoge gezondheidsstatus	274
13.2	Inrichting	276
	13.2.1 Voermachines	276
	13.2.2 Voeropslag	277
	13.2.3 Luchtverdeelsystemen	278
	13.2.4 Luchtafvoersystemen	279
	13.2.5 Verwarmingssystemen	279
	13.2.6 Conditionering, koeling en warmte uitwisseling	280
	13.2.7 Verlichting	280
13.3	Kosten emissie reducerende systemen	282
13.4	Kosten onroerende goederen	287

13.5	Overige diverse algemene kosten	288
13.6	Mestafzetkosten	289
13.7	Varkensrechten	290
13.8	Arbeidsbehoefte	291
13.9	Zonnepanelen varkenshouderij	292
14	Opfok leghennen	293
14.1	Opbrengsten	293
14.2	Toegerekende kosten	294
14.2.1	Aankoop kuikens	294
14.2.2	Voer	294
14.2.3	Berekende rente	295
14.2.4	Overige toegerekende kosten	295
14.3	Saldeberekening	296
14.4	Niet toegerekende kosten	297
14.4.1	Mestafzetkosten	297
14.4.2	Bouwwerken	297
14.4.3	Emissiereducerende systemen	300
14.4.4	Algemene kosten	301
14.4.5	Arbeidsbehoefte	301
15	Leghennen	302
15.1	Opbrengsten	302
15.1.1	Historie technische en financiële resultaten	302
15.1.2	Eierenproductie	304
15.1.3	Prijzen	304
15.1.4	Vlees	305
15.2	Toegerekende kosten	306
15.2.1	Aankoop hennen	306
15.2.2	Voer	306
15.2.3	Rente	307
15.2.4	Overige toegerekende kosten	308
15.3	Saldeberekening	309
15.4	Verloop van voerwinst en saldo	310
15.5	Niet-toegerekende kosten	312
15.5.1	Mestafzetkosten	312
15.5.2	Bouwwerken	312
15.5.3	Kostprijzen eieren	317
15.5.4	Emissiereducerende systemen	317
15.5.5	Algemene kosten	319
15.5.6	Arbeidsbehoefte	319

16	Opfok vleeskuikenouderdieren	320
16.1	Opbrengsten	320
16.2	Toegerekende kosten	321
16.2.1	Aankoop kuikens	321
16.2.2	Voerkosten	321
16.2.3	Rente per afgeleverd dier per ronde	322
16.2.4	Overige toegerekende kosten	322
16.3	Saldoberekening	323
16.4	Niet-toegerekende kosten	324
16.4.1	Mestafzetkosten	324
16.4.2	Bouwwerken	324
16.4.3	Emissiereducerende systemen	326
16.4.4	Algemene kosten	328
16.4.5	Arbeidsbehoefte	328
17	Vleeskuikenouderdieren	329
17.1	Opbrengsten	329
17.1.1	Broedeieren	329
17.2	Toegerekende kosten	331
17.2.1	Aankoop hennen	331
17.2.2	Voerkosten	331
17.2.3	Rente per opgehokte hen per ronde	332
17.2.4	Overige toegerekende kosten	332
17.3	Saldoberekening regulier	333
17.4	Saldoberekening tragergroeiend (45 gram)	334
17.5	Niet-toegerekende kosten	335
17.5.1	Mestafzetkosten	335
17.5.2	Bouwwerken	335
17.5.3	Emissiereducerende systemen	337
17.5.4	Algemene kosten	339
17.5.5	Arbeidsbehoefte	339
18	Vleeskuikens	340
18.1	Opbrengsten	340
18.1.1	Vleesproductie	340
18.1.2	Vleesprijzen	341
18.2	Toegerekende kosten	342
18.2.1	Aankoop kuikens	342
18.2.2	Voerkosten	342
18.2.3	Rente per opgehokt kuiken per ronde	343
18.2.4	Overige toegerekende kosten	343
18.3	Saldoberekening reguliere vleeskuikens	344
18.4	Saldoberekening middensegment vleeskuikens	345
18.5	Saldoberekening tragergroeiend vleeskuikens	346

18.6	Verloop van voerwinst en saldo	347
18.7	Biologische vleeskuikens	349
18.8	Niet-toegerekende kosten	350
18.8.1	Mestafzetkosten	350
18.8.2	Bouwwerken	350
18.8.3	Kostprijs vleeskuikens	353
18.8.4	Emissiereducerende systemen	353
18.8.5	Algemene kosten	355
18.8.6	Arbeidsbehoefte	355
19	Vleeskalkoenen	356
19.1	Opbrengsten	356
19.1.1	Vleesproductie	356
19.1.2	Vleesprijzen	356
19.2	Toegerekende kosten	358
19.2.1	Aankoop kuikens	358
19.2.2	Voerkosten	358
19.2.3	Rente per opgehokt dier per ronde	359
19.2.4	Overige toegerekende kosten	359
19.3	Saldoberekening	360
19.4	Niet-toegerekende kosten	361
19.4.1	Mestafzetkosten	361
19.4.2	Bouwwerken	361
19.5	Kosten emissie reducerende systemen	364
19.5.1	Algemene kosten	365
19.5.2	Arbeidsbehoefte	365
20	Vleeseenden	366
20.1	Opbrengsten	366
20.1.1	Vleesproductie	366
20.1.2	Vleesprijs	366
20.2	Toegerekende kosten	367
20.2.1	Aankoop kuikens	367
20.2.2	Voerkosten	367
20.2.3	Rente	368
20.2.4	Overige toegerekende kosten	368
20.3	Saldoberekening	369
20.4	Niet toegerekende kosten	370
20.4.1	Mestafzetkosten	370
20.4.2	Bouwwerken	370
20.4.3	Emissiereducerende systemen	372
20.4.4	Algemene kosten	373
20.4.5	Arbeidsbehoefte	373

21	Broederij	374
21.1	Opbrengsten	374
21.2	Toegerekende kosten	375
21.2.1	Aankoop broedeieren	375
21.2.2	Overige toegerekende kosten	375
21.3	Niet toegerekende kosten	376
21.3.1	Bouwwerken	376
21.3.2	Algemene kosten	376
21.3.3	Arbeidsbehoefte	376
22	Pluimveerechten	377
23	Nertsen	378
23.1	Opbrengsten	378
23.2	Toegerekende kosten	379
23.2.1	Voerkosten	379
23.2.2	Rente per fokteef per jaar	379
23.2.3	Overige toegerekende kosten	379
23.3	Saldberekening	381
23.4	Niet toegerekende kosten	382
23.4.1	Mestafzetkosten	382
23.4.2	Bouwwerken	382
23.4.3	Werktuigen	383
23.4.4	Algemene kosten	384
23.4.5	Arbeidsbehoefte en bedrijfsomvang	384
24	Konijnen	385
24.1	Opbrengsten	385
24.1.1	Vleesproductie	385
24.1.2	Vleesprijzen	385
24.2	Toegerekende kosten	386
24.2.1	Voerkosten	386
24.2.2	Rente per voedster	386
24.2.3	Overige toegerekende kosten	386
24.3	Saldberekening	387
24.4	Niet-toegerekende kosten	388
24.4.1	Mestafzetkosten	388
24.4.2	Bouwwerken	388
	Lijst van afkortingen	390
	Trefwoordenregister	392

Voorwoord

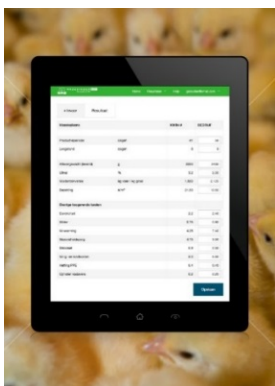
Geachte lezer,

Voor u ligt de 30^e editie van de 'Kwantitatieve Informatie Veehouderij' (KWIN-V). Deze editie is weer geactualiseerd en aangevuld met nieuwe informatie. Er zijn bedragen voor productierechten opgenomen, zowel voor fosfaatrechten in de rundveehouderij als voor varkens- en pluimveerechten. Ook worden nu kosten voor houtverbrandingsinstallaties vermeld. Het hoofdstuk met de bouwkosten voor varkensstallen (niet-toegerekende kosten) is in deze uitgave volledig herzien. Een nieuwe zeugenstal en een nieuwe vleesvarkensstal staan beschreven, waarvoor nieuwe investeringsbedragen zijn opgenomen. Deze stallen komen meer overeen met datgene wat tegenwoordig in de praktijk gebouwd wordt. Hoewel de biologisch houderij in sommige sectoren nog steeds klein van omvang is, wordt hier in deze uitgave meer aandacht aan gegeven.

Anno 2019 is steeds meer informatie gedigitaliseerd, maar blijkt dat velen graag een tastbare KWIN in handen willen houden. Daarom wordt het boek dit jaar naast de digitale versie ook weer als hardcopy uitgegeven.

Saldoberekeningen met KWIN 2.0

Sinds een aantal jaar is het mogelijk een digitaal abonnement te nemen op de saldoberekeningen van KWIN-Veehouderij. Met KWIN 2.0 is het mogelijk om naast het KWIN-saldo, een eigen of alternatief saldo uit te rekenen. Door de uitgangspunten (zowel technische kengetallen als prijzen) aan te passen, kan voor elk willekeurige situatie een saldoberekening gemaakt worden. Deze kunt u rechtstreeks vergelijken met het saldo in KWIN-V. De saldoberekeningen zijn beschikbaar voor melkvee, vleesstieren, vleeskalveren, melkgeiten, varkens (opfokzeugen, zeugen en vleesvarkens) en pluimvee (leghennen, vleeskuikenouderdieren en vleeskuikens). Voor varkens en pluimvee is ook een complete kostprijsberekening mogelijk. Voor een abonnement kunt u terecht op www.kwin.nl.

Met welk doel?

KWIN-V wordt uitgegeven met het doel betrouwbare en actuele gegevens beschikbaar te stellen voor het maken van berekeningen, bedrijfsevaluaties en begrotingen. KWIN-V heeft betrekking op de sectoren melkvee, vleesvee, melkgeiten, schapen, paarden, varkens, pluimvee inclusief de broederij, nertsen en konijnen.

KWIN-V bevat statistische informatie en begrotingsnormen. De statistische informatie is vooral te benutten voor het evalueren van bedrijfsgegevens van voorgaande jaren. De **begrotingsnormen** zijn gebaseerd op een **inschatting van de ontwikkelingen op middellange termijn**. In veel gevallen wordt bij de normen een toelichting gegeven over de inhoud en wijze van berekening. Generaliseren is bij het opstellen van normen onvermijdelijk. U moet de normen dan ook zien als richtlijnen. Afhankelijk van de ideeën van de ondernemer en het bedrijf waarvoor begroot wordt, kan aanpassing van de normen plaatsvinden.

Andere naslagwerken

In KWIN-V staat informatie die jaarlijks wijzigt. Informatie met een meer permanent karakter staat in de handboeken voor de [Melkveehouderij 2018/2019](#), de [Geitenhouderij](#) (2000), de [Varkenshouderij](#) (2018) en de [Pluimveehouderij](#) (2011). Wanneer economisch-structurele gegevens van de landbouw nodig zijn, kunt u terecht op www.agrimatie.nl van Wageningen Economic Research.

Synthese in saldoberekeningen

Voor alle sectoren is een saldoberekening gemaakt. Voor de saldoberekeningen voor de melkveehouderij, varkenshouderij, legpluimveehouderij en vleeskuikenhouderij is ook dit jaar gebruik gemaakt van de bedrijfswijzers van Wageningen Livestock Research. Deze bedrijfswijzers bieden de mogelijkheid om op een vlotte manier, afhankelijk van de specifieke bedrijfssituatie, berekeningen voor saldo's, kostprijzen en netto-bedrijfsresultaat te maken.

Let op: Alle in KWIN-V gegeven saldoberekeningen zijn voorbeeldberekeningen. Ze zullen voor specifieke bedrijfsbegrotingen aangepast moeten worden aan de bedrijfssituatie. Hiervoor kunt u werken met KWIN 2.0. **Alle prijzen/bedragen zijn exclusief BTW, tenzij anders vermeld.**

Behalve medewerkers van Wageningen Livestock Research hebben ook Wageningen Economic Research, en anderen (o.a. verzekeringsmaatschappijen, Vee&Logistiek, Cumela) informatie aangereikt. Wij bedanken hen allen voor hun bereidwillige medewerking.

We streven ernaar dit product steeds te verbeteren. Het moet optimaal aansluiten op de behoeftes van de gebruiker. Wij houden ons daarom aanbevolen voor opmerkingen en/of suggesties die hieraan kunnen bijdragen.

Inhoudsopgave en trefwoordenregister

Om iets specifiek te vinden in dit handboek, kan allereerst de inhoudsopgave geraadpleegd worden. Daarin staan de belangrijke onderwerpen vermeld. Daarnaast kan in het trefwoordenregister gezocht worden naar specifieke woorden, die niet in de inhoudsopgave voorkomen. Het trefwoordenregister is in deze nieuwe uitgave uitgebreid met veel extra verwijzingen.

Website

KWIN-Veehouderij heeft een eigen website www.kwin.nl. Daar staat actuele informatie en vindt u ook informatie over de bestelwijze van het boek. Hier staan ook de eventuele errata vermeld, die voor iedereen toegankelijk zijn. KWIN-Veehouderij en de saldoberekeningen zijn via deze website te gebruiken door abonnees.

Wilt u reageren?

Omdat we de inhoud en vormgeving zo goed mogelijk op de wensen van de gebruiker willen afstemmen, verzoeken we u opmerkingen, suggesties en aanvullingen aan ons door te geven.

U kunt dat doen door

- uw reactie te mailen naar ons: izak.vermeij@wur.nl of livestockresearchsecreveehouderij@wur.nl
- ons te bellen op telefoonnummer 0317 – 48 39 53.

Izak Vermeij (projectleider KWIN-Veehouderij)

Wageningen, september 2019

1 Algemeen

1.1 Rente

Statistiek

Ontwikkeling van enkele rentestanden

	2014	2015	2016	2017	2018
Hypotheekrente ¹⁾	3,37	2,93	2,59	2,41	2,40
Rendement 10-jarige staatslening ²⁾	1,45	0,69	0,29	0,52	0,58
Bancaire rente op nieuwe zakelijke kredieten (>0,25 <1,0 miljoen euro)	3,25	3,06	2,78	2,66	2,56

¹⁾ Gemiddelde rente alle nieuwe woninghypotheken.

²⁾ Gemiddeld rendement op jongste 10-jarige staatsleningen.

Bron: DNB.

Toelichting

In 2018 zijn de hypotheekrente en de bancaire rente op zakelijke kredieten niet veel veranderd en lagen respectievelijk rond de 2,4% en 2,6%. De rente bleef daarmee stabiel ten opzichte van eind 2017. In het begin van 2019 dienen zich nog geen grote wijzigingen aan in dit het beeld.

Norm

De aanbevolen rekenrente voor een periode van 10 jaar ligt tussen de 3,0% en 4,0%. Als er voor een rentevaste periode van meer dan vijf jaar wordt gekozen, kan met de werkelijke rente gerekend worden.

De betaalde rente zal vooral afhankelijk zijn van de te financieren zaken (onroerend goed, levende have, voorraden), actuele tarieven, financieringsvorm, looptijd en beschikbare zekerheden. Actuele rentetarieven zijn opvraagbaar bij banken en financieringsinstellingen.

Afsluitprovisie: de meeste banken brengen voor het afsluiten van een lening of andere kredietvormen een afsluitprovisie in rekening.

1.2 Belastingen en investeringsregelingen

1.2.1 Milieu-investeringsaftrek en VAMIL-regeling

Toelichting

MIA en VAMIL zijn twee aparte regelingen met een grote overlap. Voor de meeste bedrijfsmiddelen kunt u zowel MIA- als VAMIL-voordeel krijgen.

Ondernemers die investeren in bedrijfsmiddelen die bij toepassing een belangrijke milieuverdiensite hebben, kunnen in aanmerking komen voor de milieu-investeringsaftrek (=MIA) en Willekeurige Afschrijving in Milieu-investeringen (VAMIL). Tevens dient bij investeringen in de veehouderijsector een belangrijke verbetering van het welzijn van de dieren op te treden. Hierdoor kunnen zij 13,5 of 27 of 36% van het bedrag dat zij geïnvesteerd hebben in deze bedrijfsmiddelen van de fiscale winst aftrekken. Dit percentage is afhankelijk van de hoogte van de milieuverdiensite van het bedrijfsmiddel. De Vamil-regeling biedt ondernemers een liquiditeit- en rentevoordeel. Ze kunnen de betaling van inkomsten- of vennootschapsbelasting uitstellen door het fiscaal vrij (willekeurig) afschrijven van bepaalde milieu-investeringen. De VAMIL biedt de mogelijkheid 75% van een investering op een willekeurig moment af te schrijven.

Voor investeringen in ammoniakarme en diervriendelijke stallen geldt dat deze gebouwen een minimum aantal punten moeten scoren op de Maatlat Duurzame Veehouderij.

Investeringen in stallen die voldoen aan de Maatlat Duurzame Veehouderij komen uitsluitend in aanmerking voor MIA\Vamil wanneer voorafgaand aan de melding een voorlopig certificaat beschikbaar is.

1.2.2 Energie-investeringsaftrek (EIA)

De EIA geldt voor ondernemers die investeren in bedrijfsmiddelen die zijn aangewezen op de Energielijst (investeringen die in het belang zijn van een doelmatig gebruik van energie). Hieronder kunnen ter zake van energiebesparende maatregelen in gebouwen of bij processen tevens worden begrepen de kosten van een advies dat (mede) op die investering betrekking heeft.

In 2019 is het tarief voor de EIA verlaagd naar 45%. De EIA is van toepassing bij een bedrag aan energie investeringen in een kalenderjaar van meer dan € 2.500. Als bedrag aan energie investeringen wordt ten hoogste in aanmerking genomen € 121.000.000. Bij een samenwerkingsverband worden de investeringen voor het hele samenwerkingsverband samengenomen.

Investeringen kunnen voor zowel de kleinschaligheidsinvesteringsaftrek (KIA) als de EIA in aanmerking komen. Heeft de ondernemer gekozen voor de EIA, dan komt de investering niet tevens in aanmerking voor de milieu-investeringsaftrek (MIA).

Bedrijfsmiddelen die onder de energie-investeringsaftrek vallen moeten aan bepaalde voorwaarden voldoen. Op <http://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/energie-investeringsaftrek-eia> is meer informatie over het aanvragen en de voorwaarden van de EIA te vinden.

1.2.3 Maatlat Duurzame Veehouderij

Toelichting

In de plaats van ammoniakarme stallen voor pluimvee, varkens, rundvee, melkgeiten en konijnen zijn nu stallen in de Milieulijst opgenomen die voldoen aan de Maatlat Duurzame Veehouderij (MDV). Steun aan agrarische ondernemers is geregeld in de Landbouw Groepsvrijstellingsverordening. Het komt erop neer dat 40% van de investeringskosten vergoed mag worden.

De maatlat richtte zich in eerste instantie op ammoniak en dierenwelzijn, maar is inmiddels uitgebreid met een maatlat voor diergezondheid, klimaat, fijn stof, bedrijf & omgeving, brandveiligheid, mest, mineralen & indirecte energie en landschap & natuur.

Om te voldoen aan de maatlat moet een minimum aantal punten worden behaald op elk van de zes gebieden ammoniak, dierenwelzijn, diergezondheid, klimaat, fijn stof en bedrijf & omgeving. Daarnaast moet men een aantal 'vrije' punten behalen, waarbij men kan kiezen uit deze gebieden.

De tabellen voor deze regeling zijn te vinden op de website van www.maatlatduurzameveehouderij.nl. Op de website staan uitgebreide overzichten met keuzemaatregelen om hieraan te voldoen. Ook staat daar de wijze van berekenen van de bedrijfsgrootte in nge opgenomen. De tabellen geven voor de verschillende diercategorieën aan hoeveel punten nodig zijn om in aanmerking te komen voor deze regeling.

1.3 Mest

1.3.1 Mestproductie

Mestproductie Rundvee

Toelichting

De mestproductie van melkkoeien staat in nauw verband met de voeropname, de samenstelling van het rantsoen, het graslandgebruikstelsel en dus ook met de melkproductie. In de onderstaande tabel is bij een aantal graslandgebruikssystemen de mestproductie per koe per jaar weergegeven bij een melkproductie van 6000 tot 10.000 kilo per koe per jaar en bij rantsoenen met alleen graskuil en 50% graskuil en 50% snijmaïs.

Let op: in deze tabel wordt alleen de hoeveelheid mest weergegeven die in de opslag terecht komt. Voor de berekening van de werkelijke mestproductie dient hier de hoeveelheid die in de weide terechtkomt nog bij opgeteld te worden. Dit geldt uiteraard niet voor zomerstalvoeding en summerfeeding. De graslandgebruikssystemen zijn:

- onbeperkt weiden: dag en nacht weiden
- beperkt weiden: overdag weiden en 's nachts opstallen
- zomerstalvoeding: dag en nacht opstallen en voeren met vers gras
- summerfeeding: dag en nacht opstallen en voeren met geconserveerd ruwvoer

Norm

Mestproductie (per dier) in opslag

Omschrijving	Mestproductie per gemiddeld aanwezig dier (m ³ /jaar) ¹	
	rantsoen stalperiode	
	100% graskuil	50% graskuil, 50% snijmaïs
Melk- en kalfkoeien		
<i>Onbeperkt weiden</i> ²		
6000 kg melk/koe	15,0	13,4
7000 kg melk/koe	16,0	14,6
8000 kg melk/koe	17,4	16,0
9000 kg melk/koe	19,0	17,6
10.000 kg melk/koe	20,5	19,0
<i>Beperkt weiden</i> ³		
6000 kg melk/koe	17,7	16,4
7000 kg melk/koe	19,2	17,7
8000 kg melk/koe	20,8	19,4
9000 kg melk/koe	22,6	21,2
10.000 kg melk/koe	24,3	22,9
<i>Zomerstalvoeren</i>		
6000 kg melk/koe	20,5	18,8
7000 kg melk/koe	21,8	19,9
8000 kg melk/koe	23,7	21,8
9000 kg melk/koe	25,8	24,0
10.000 kg melk/koe	28,0	26,2
<i>Summerfeeden</i>		
6000 kg melk/koe	22,2	19,3
7000 kg melk/koe	23,5	20,9
8000 kg melk/koe	25,5	22,9
9000 kg melk/koe	27,7	25,1
10.000 kg melk/koe	29,9	27,3
Jongvee		
<i>Onbeperkt weiden of uitscharen</i> ⁴		
pinken	6,7	5,5
kalveren	4,2	3,6
fokstieren 1 jaar en ouder	11,2	7,2
<i>Summerfeeden</i>		
pinken	13,9	11,3
kalveren	6,3	5,4
fokstieren 1 jaar en ouder	19,3	13,3

¹ Exclusief spoelwater en voerresten. De mest die in de put komt is in m³ weergegeven. Om de mestproductie om te rekenen naar tonnen dient de waarde in de tabel met een factor 1,005 te worden vermenigvuldigd.

² Uitgangspunt is dat de koeien in de weideperiode ruim 16 uur per dag weiden.

³ Uitgangspunt is dat de koeien in de weideperiode 8 uur per dag weiden.

⁴ Het jongvee weidt in de weideperiode 24 uur per dag.

Omschrijving	Mestproductie per gemiddeld aanwezig dier (m ³ /jaar)
Vleesvee	
Vleeskalveren (witvleesproductie)	2,8
Vleeskalveren (rosé vleesproductie)	4,5
Vrouwelijk jongvee tot 1 jaar	5,0
Vleesstieren tot 1 jaar	4,5
Vleesstieren 1 jaar en ouder	10,0

Bron: BedrijfsBegrotingsProgramma Rundveehouderij (BBPR; 2019) van Wageningen Livestock Research en Dierlijke mest en mineralen 2017, CBS.

Voerresteren, strooisel en reinigingswater

De getallen in de bovengenoemde tabel geven de mestproductie exclusief spoelwater en voerresteren weer. Gemiddeld komt er ongeveer 4 m³ per koe per jaar aan spoelwater en voerresteren in de put. Als u dus geïnteresseerd bent in de werkelijke mestproductie in de put, dient u de bovengenoemde mestproducties per koe per jaar met 4 m³ te vermeerderen.

Mestopslag

Bij de berekening van de benodigde mestopslagcapaciteit voor een periode van 6 maanden (stalperiode) dienen de in de tabel vermelde mestproducties (vermeerderd met 4 m³ per koe voor spoelwater en voer-resten) te worden vermenigvuldigd met een factor 0,5 bij zomerstalvoeren en summerfeeden, een factor 0,75 bij onbeperkt weiden en een factor 0,60 bij beperkt weiden. Daarnaast is het gewenst dat minimaal 10% extra opslag boven de berekende mestproductie wordt gecreëerd i.v.m. de te verwachten stijging van de melkproductie, verschillen in de opname van het voederrantsoen en verschillen in het gebruik van spoelwater.

Toelichting

De mestproductie is gegeven per gemiddeld aanwezig dier op jaarbasis. In de praktijk verschilt de hoeveelheid mest en het drogestofgehalte van de mest per gemiddeld aanwezig dier tussen de bedrijven aanzienlijk. Er wordt geen rekening gehouden met leegstandperiodes tussen de rondes.

Bij huisvesting op de grond wordt de mest na elke productiecycclus verwijderd.

De lengte van een cyclus varieert per diersoort. De cyclus voor vleeskuikens duurt circa 7 weken inclusief de leegstand. De cyclus voor leghennen duurt circa 68 weken inclusief de leegstand.

Mestproductie Pluimvee

Norm

Berekende mestproductie van pluimvee en drogestofgehaltes pluimveemest bij verschillende huisvestingssystemen

Omschrijving	Drogestofgehalte mest in %	Kg mest per gemiddeld aanwezig dier/jaar
Opfok leghennen		
- dunne mest	15	22,5
- vaste mest	65	6,5
Leghennen		
- dunne mest	15	53,4
- vaste mest	70	17,5
Opfok vleesrassen	60	8,2
Vleeskuikenouderdieren	60-65%	20,0
Vleeskuikens	60	10,0
Kalkoenen voor broedeiproductie		
van 0 - 6 weken	60	13,5
van 6 - 30 weken	60	46
vanaf 30 weken	60	71
Vleeskalkoenen	56	45
Vleeseenden	25	70
Konijnen voedsters (incl. vleeskonijnen)	40	377
Nertsen moederdieren (incl. mannelijke dieren en opfokdieren)		
- dunne mest		200
- vaste mest	28,5	104

Bron: Dierlijke mest en mineralen 2017, CBS.

Mestproductie Varkens

Norm

Mestproductie per diercategorie in m³ per jaar

Omschrijving	Mestproductie in m ³ per gemiddeld aanwezig dier per jaar
Zogende zeugen met biggen	5,0
Zeugen zonder biggen	
- beperkt	2,8
- onbeperkt	2,9
Gespeende biggen	0,5
Opfokzeugen en –beren	1,2
Dekbeer	3,2
Vleesvarkens	
- antimorsbak/brijbak	1,0
- drinkbak	1,2
- bijtnippel	1,4
- brijvoermachine met bijproducten	1,1

Bron: Dierlijke mest en mineralen 2017, CBS, aangevuld met expertise Wageningen Livestock Research

De mestproductie per gemiddeld aanwezige zeug op een zeugenbedrijf is 5,3 m³ per jaar. Hierbij is gerekend met 0,17 zeug met biggen (à 5,0 m³), 0,83 zeug zonder biggen (à 2,8 m³) en 4,3 gespeende biggen (à 0,5 m³).

1.3.2 Ophaaltarieven mestafzet

Toelichting

De prijzen voor mestafzet worden bepaald door vraag en aanbod en variëren als gevolg van dagprijzen. Producenten- en afzetorganisaties zoals Mestac, Agro Limburg, BMC Moerdijk (DEP) sluiten veelal contracten af voor één- of meerjarige mestafzet. Op www.mestportaal.nl/ is een lijst met mestdistributeurs te vinden.

De ophaaltarieven zijn afhankelijk van de mestsoort, het seizoen waarin de mest wordt afgevoerd en de regio waarin het bedrijf ligt dat de mest produceert. Meestal wordt ook onderscheid gemaakt naar de regio waar de mest naartoe gaat. Een enkele organisatie werkt met een vereffening, waardoor het niet uitmaakt waar de mest heen gaat. Een veehouder die mest levert aan een (lokale) gebruiker betaalt via een solidariteit- of vereffeningbijdrage mee aan de hoge kosten van mesttransport over lange afstand.

Bij veel organisaties rekent men met de gehalten in de mest, veelal met het drogestofgehalte, maar soms ook met het fosfaatgehalte. Vooral bij transport over lange afstand heeft dit effect op de afzetkosten. Bij elk mesttransport moet het gewicht bepaald worden en een mestmonster genomen en geanalyseerd worden. Een uitzondering geldt voor boer-boer transport, maar dit geldt alleen wanneer 85% van de mest (fosfaat) op eigen land wordt aangewend.

Sommige afzetorganisaties verrekenen de kosten voor wegen, monsternamen en analyse in de tarieven, anderen berekenen deze apart. De kosten hiervoor zijn gemiddeld € 2,- per ton mest en zijn afhankelijk van de vrachtgrootte en het aantal monsters waaruit het mengmonster bestaat.

Een aantal afzetorganisaties berekent een opslagtarief. Dit tarief is afhankelijk van de gereserveerde capaciteit en bedraagt tussen de € 4,- en € 6,50 per ton.

In onderstaande tabel staan tarieven voor afvoer van mest tijdens voorjaar 2019. De prijzen gelden per ton en zijn exclusief monster- en analysekosten (gem. € 2,- per ton). De ruime marge geeft een indicatie van het verschil tussen regio's en wordt beïnvloed door het aandeel mestverwerking en door de kwaliteit van de mest; in het najaar liggen de tarieven meestal enkele euro's per ton hoger. Naast de afzetkosten (per ton mest) rekenen sommige afzetorganisaties ook inschrijfgelden of contributie en inleggeld.

Omschrijving	Ophaalbijdrage per ton (€)
Drijfmest	
Vleesvarkens	18,- - 28,-
Zeugen	18,- - 28,-
Rundvee	10,- - 22,-
Stapelbare mest	
Pluimvee	4,- - 20,-

Norm

Op middellange termijn bedraagt de mestafzetprijs voor rundvee- en varkensmest € 18,- per m³ voor transport op lange afstand en vanuit overschotgebieden. Rundveemest wordt over het algemeen over korte afstand getransporteerd en hiervoor geldt € 11,- per m³ (af boerderij inclusief wegen en bemonsteren).

Afzet van pluimveemest kost € 15,- per ton inclusief kosten voor bemonstering enz., maar is sterk afhankelijk van welke pluimveecategorie afkomstig en de kwaliteit. De N/P- verhouding in de mest en het drogestofpercentage (effect van wel of geen mestdroging) hebben grote invloed op de mestafzetprijs. De mestafzetkosten moeten regionaal en bedrijfsspecifiek worden begroot.

1.3.3 Mestvergisting

Uit cijfers van de Rabobank (zie [Rabobank 2014](#)) bleek dat de kostprijs voor de productie van elektriciteit uit biogas (co-vergisting met WKK) was gestegen tot bijna € 0,20 per kWh hetgeen hoger was dan de gemiddelde opbrengstprijzen per kWh_e van circa € 0,17. Bij co-vergisters die naast minimaal 50 % mest ook andere, meer energierijke grondstoffen gebruiken, maken de grondstofkosten ca. 50% van de totale kosten uit. Daarnaast speelt de lage elektriciteitsprijs in Nederland een rol. Nederland kent een hoog niveau van grondstofkosten en relatief lage subsidieniveaus. De concurrentiepositie van biogas uit co-vergisting binnen de Stimuleringsregeling Duurzame Energie (de zogenaamde SDE+ subsidie) t.o.v. zon, wind, geothermie en duurzame warmte is sterk afgenomen. De productie

van elektriciteit uit co-vergisting (met minstens 50 % mest) daalt sinds 2010 (CBS, 2019). Er vindt een verschuiving plaats naar een grotere inzet van laagwaardige biomassa-reststromen. Door aanpassingen van de meststoffenwet en lastigere afzetmogelijkheden voor ruw digestaat door het fosfaatgehalte, wordt steeds vaker digestaat gescheiden en de (gehygiëniseerde) dikke fractie geëxporteerd (Rabobank 2016).

De kostprijs van een kWh_e uit mono-vergisting van mest werd door Rabobank becijferd op € 0,25 en subsidiëring van de warmtecomponent bij mono-vergisting is onmisbaar voor een rendabele business case. Mono-vergisting kwam, wegens onvoldoende rendement, nauwelijks van de grond. Sinds 2015 wordt vooral ingezet op extra stimulering van mono-mestvergisting middels de SDE+ voor elektriciteit en warmte uit een WKK en Groen Gas. Groen gas is momenteel (2018) financieel aantrekkelijker doordat het subsidiebedrag hoger is (69 cent per m³) ten opzichte van elektriciteit. Circa 15 % van het geproduceerde biogas wordt opgewerkt tot Groen Gas. De melkveehouderijketen wil haar broeikasgas-uitstoot terugdringen door mestmonovergisting op bedrijfsniveau financieel te stimuleren. Naast verlaging van investeringskosten zullen aanvullende (investerings)subsidies noodzakelijk zijn om de noodzakelijk ontwikkelingen tot kostprijsverlaging een boost te geven (Rabobank 2016). Net als voor aanwending van drijfmest is het voor aanwending van digestaat van (mono)vergisting van belang om te beschikken over voldoende eigen grond in verband met de hoge afzetkosten voor mest en digestaat.

Projecten die insteken op de productie van duurzame warmte door directe verbranding van biogas en grootschalige productie van groen gas worden als meest kansrijk beoordeeld door Rabobank. Vooral bij groen gas installaties is voldoende schaalgrootte (> 4 miljoen m³ groen gas per jaar) belangrijk om tot acceptabele opwerkingskosten te komen (Rabobank 2016). Actuele informatie over subsidies voor groene energie uit biomassa staat op [RVO Subsidies SDE+](#) van RVO.

In **Duitsland** worden hogere subsidiebedragen gehanteerd, vooral voor kleinere installaties. Voor kleinschalige mestvergisters (alleen mest, opgesteld vermogen <75 kW_e) bedraagt de subsidie ca. 23 eurocent per kWh, aflopend tot ca. 13 eurocent per kWh voor grootschaliger covergisters waarin ook energiegewassen worden vergist. Daarnaast is de subsidieperiode 20 jaar tegenover 12 jaar in Nederland. Dit geeft een opwaartse druk op het prijsniveau van de grondstoffenmarkt in Nederland. In Duitsland staan ruim 9.000 vergistingsinstallaties tegenover ca. 130 in Nederland. Door de ook in Duitsland gestegen grondstofprijzen en verlaging van de subsidiebedragen sinds 2014 werden er de laatste jaren minder nieuwe installaties gerealiseerd dan in de jaren daarvoor; er is sprake van stagnatie.

Voor **covergisting met elektriciteitsopwekking in een WKK** wordt uitgegaan van totale investeringskosten inclusief opslagen en rollend materieel van gemiddeld € 3 miljoen en opstartkosten van ca. € 300.000 per MW_e opgesteld vermogen.

Een Groene stroom project onder SDE+ kan alleen rendabel draaien bij volledige benutting van de WKK-warmte, bijvoorbeeld door het plaatsen van een (digestaat)droger.

De kosten van **opwerking van ruw biogas tot groen gas** liggen per m³ ruw biogas hoger dan de WKK-kosten. Wanneer grote investeringen nodig zijn voor kwaliteitsbewaking en

invoeding in het aardgasnet of wanneer het volume te klein is (< 4 miljoen m³ groen gas per jaar), loopt de kostprijs snel op.

Bij het **doorrekenen van nieuwe installaties** moet worden gewerkt met realistische d.w.z. voorzichtige aannames voor de biogasopbrengsten uit verschillende producten en voor de efficiënties van omzettingen in groene stroom, groen gas en warmte. Wanneer te rooskleurige aannames worden gehanteerd, vallen de resultaten tegen. Bijvoorbeeld: wanneer de mest vóór vergisting meerdere maanden opgeslagen is geweest, zal de biogasopbrengst tegenvallen omdat een groot deel van het methaanpotentieel reeds is vervluchtigd. Het milieuvoordeel van vergisting (in dit geval het opvangen van het sterke broeikasgas methaan voor energieopwekking) vervalt dan grotendeels, evenals een deel van de inkomsten. Dit geldt ook wanneer het methaangehalte in het biogas lager blijkt te zijn dan volgens de prognose.

1.3.4 Mestverwerking

Door de toename van de melkproductie in Nederland was 2015 het eerste jaar in de geschiedenis van het Nederlandse mestoverschot dat er meer rundveedrijfmest dan varkensdrijfmest werd getransporteerd in Nederland. In totaal werden in 2015 ruim 620.000 drijfmest transporten uitgevoerd waarbij ongeveer 22 miljoen ton drijfmest werd getransporteerd; ruim de helft betrof rundveedrijfmest. In 2016 steeg de totale mestproductie tot 78 miljoen ton, maar in 2017 daalde de mestproductie weer tot het niveau van 2015, 76 miljoen ton. Daarbij was de fosfaatproductie in 2017 bijna 7 % lager dan in 2015. De hoeveelheid fosfaat in geëxporteerde varkensmest nam in 2017 met ruim 10% toe. De afzetkosten voor onbewerkte drijfmest (van zowel rundvee als varkens) bedragen anno 2019 ca. 10 - 25 €/ton, afhankelijk van diersoort, regio en seizoen. De afzetkosten voor rundvee(drijf)mest zijn in het algemeen lager dan voor varkens(drijf)mest.

Ruim 110.000 mesttransporten of 3,3 miljoen ton gingen in 2015 de grens over, naar Duitsland, België en Frankrijk. Dit betrof voornamelijk stapelbare mestsoorten, zoals pluimveemest, dikke fractie varkensmest en mengmest met hoge fosfaatgehalten t.o.v. drijfmest. In 2017 is de jaarlijkse toename van de mestexport sinds 2013 afgevlakt en in 2018 was er sprake van een afname van de mestexport met bijna 10 %; de percentages verplicht te verwerken overschotmest zijn voor 2018 niet verhoogd t.o.v. 2017. In akkerbouwgebieden in het buitenland wordt betaald voor vaste mest met hoge gehalten. Op landbouwgrond in Nederland wordt varkensdrijfmest in toenemende mate verdrongen door rundveedrijfmest en dunne mestfracties met een lager fosfaatgehalte en gunstiger stikstof/fosfaat-verhouding. Biologische bedrijven mogen nog 35 % gangbare mest aanvoeren.

De definitie van mestverwerking van het ministerie van Economische Zaken is, sinds de invoering van de verplichte verwerking van een deel van de overschotmest in 2014:

- Export van mest (incl. levering aan particulieren in Nederland),
- Verbranding of vergassing van mest (en export van de as),
- Productie van mestkorrels (en afzet buiten de landbouw),

-
- Behandelen van dierlijke meststoffen tot een mengsel van gedroogd digestaat en verwerkt categorie 1-materiaal, bedoeld in artikel 8 van verordening (EG) nr. 1069/2009.

Alle overige handelingen/bewerkingen van mest vallen onder de noemer mest**be**werking.

Sinds 2014 geldt voor veehouders het stelsel van verplichte mestverwerking. De verplichting om mest te laten verwerken geldt alleen als er op het bedrijf meer mest (in kg fosfaat) wordt geproduceerd dan dat er op eigen grond kan worden uitgereden. Veehouders moeten een deel van dit overschot (in kg fosfaat) laten verwerken. Op deze manier wil de overheid de druk op de gebruiksnormen voor mest verminderen en werken aan een duurzaam evenwicht tussen mestproductie en mestafzet. Veehouders kunnen dit regelen door mestverwerkingsovereenkomsten af te sluiten met mestverwerkers.

Voor meer info over mestverwerkingsovereenkomsten leest u '[Voldoen aan mestverwerkingsplicht](#)' op de site van RVO.

Het percentage van het mestoverschot op bedrijfsniveau dat verwerkt moet worden (uitgedrukt in kilogrammen fosfaat), hangt af van de regio waarin het bedrijf ligt en verschilt per jaar. De percentages worden jaarlijks vastgesteld. Voor 2019 zijn de verwerkingspercentages gelijk aan 2018:

	<u>2019</u>
Regio Overig:	10%
Regio Oost:	52%
Regio Zuid:	59%

Voor droge pluimveemest zijn verbranding (t.b.v. elektriciteitsproductie) in de Biomassacentrale Moerdijk, gevolgd door export van de fosfaatrijke verbrandings-assen en de productie en export van mestkorrels gangbare vormen van verwerking. Stapelbare pluimveemest hoeft bij export niet te worden gehygiëniseerd. Van de Nederlandse pluimveemest gaat meer dan de helft onbewerkt de grens over naar Duitsland, België en Frankrijk. Dit telt mee als mestverwerking.

Droge mestsoorten (met hoge mineralengehalten en veel organische stof) lenen zich meer voor lange afstand transport (en export) dan drijfmest. (Drijf)mest van graasdieren en varkens dient vóór export gehygiëniseerd te zijn (pasteurisatie, 70 °C gedurende een uur of gelijkwaardige gevalideerde temperatuur/tijd combinatie, installatie erkend door NVWA). Aangezien de mestexport naar de grootste afnemer Duitsland wat moeilijker loopt door administratieve belemmeringen, gaat steeds meer mest naar België en Frankrijk. Voor export naar Belgische mestverwerkers geldt geen verplichting tot hygiënisatie.

Bewerking van drijfmest bestaat veelal uit een combinatie van verschillende technieken. De eerste stap bestaat vrijwel altijd uit een scheiding van drijfmest in een dikke en een dunne fractie. De dikke stapelbare fractie bevat het grootste deel van de droge stof en van de fosfaat uit drijfmest. De dunne fractie bevat het grootste deel van het vocht en van de stikstof en kali uit drijfmest. Voor de kosten van mestscheiding geldt een sterke afhankelijkheid van schaalgrootte. Bij afzet van producten spelen de specifieke locatie, het seizoen en de noodzakelijke kosten voor opslag en transport een grote rol. Sinds 2011

moeten veehouderijbedrijven over mestopslagcapaciteit voor 7 maanden beschikken. Een vergistingsinstallatie telt mee als mestopslag.

Beschrijvingen van technieken voor mestbewerking kunt u vinden in [‘Quick scan van technieken voor be- en verwerking van dierlijke mest’](#) uit 2004; een aantal van de hierin beschreven technieken wordt niet langer toegepast. Van een aantal meer gangbare technieken wordt in de tabel hieronder de globale kosten en eindproducten weergegeven. Sinds 2009 wordt proef gedraaid met de productie en het gebruik van Mineralenconcentraat in het Pilot Project mineralenconcentraat. De laatste (verplichte) stap bij de productie van mineralen-concentraat (NK-concentraat) is ‘omgekeerde osmose’ op de voorgezuiverde dunne fractie. Het water dat hierbij vrijkomt, kan vervolgens worden geloosd. De landbouwkundige waarde, milieueffecten, duurzaamheid en economie van de productie en het gebruik van mineralenconcentraten zijn onderzocht. Een overzicht van dit onderzoek vindt u in het rapport [Synthese van het onderzoek in het kader van de Pilot Mineralenconcentraten](#) uit 2011.

In 2015 zijn door het ministerie kwaliteitseisen ingevoerd t.a.v. de nutriëntensamenstelling van het concentraat, ten behoeve van borging en handhaving. Deze kwaliteitseisen zijn:

- Verhouding ammonium-N/totaal-N ≥ 0.90
- Verhouding totaal-N/fosfaat ≥ 15
- Geleidbaarheid: EC-waarde ≥ 50 mS/cm

Mineralenconcentraat wordt anno 2019 vrijwel uitsluitend geproduceerd uit varkensdrijfmest in een twintigtal installaties in de zuidelijke helft van Nederland. Mineralenconcentraat kan aangemerkt worden als een vloeibare NK-meststof. Beide nutriënten komen in ongeveer gelijke concentraties (max. ca. 1 %) voor. In 2019 of 2020 moet duidelijk worden of de Europese Commissie mineralenconcentraat erkent als kunstmestvervanger, zodat het bovenop de gebruiksnorm voor stikstof uit dierlijke mest kan worden aangewend.

Kosten en eindproducten van een aantal gangbare mestbewerkingstechnieken

Behandeling	Grondstof	Kosten per ingaande ton product (excl. afzet producten)	Producten (gewichtsaandeel van input in %)
Hygiëniseren van mest	Drijfmest of digestaat, dikke fracties	€ 5 - € 10/ton of met WKK-warmte	Exportwaardig product, (input = output)
Mestscheiding	Drijfmest of digestaat	€ 2 - € 5/ton	Dunne fractie (80-90 %) Dikke fractie (10-20 %)
Drogen van mest of digestaat	Dikke fractie	€ 50 – 60/ton, of met WKK-warmte	Gedroogde mest (ca. 30% van dikke fractie) Spui- en/of condenswater ¹⁾
Intensieve compostering	Dikke fractie, vaste mest	€ 35 - € 45/ton ²⁾	Mest-compost (50%) ³⁾ Spuiwater
Productie mineralen-concentraat d.m.v. omgekeerde osmose	Drijfmest	€ 11 - € 18/ton	Loosbaar water (50%) NK-concentraat (30%) Dikke fractie (20%)
Biologisch zuiveren van dunne mest (beluchten)	Gier, dunne fractie	€ 12 - € 15/ton	Water (loosbaar op RWZI) (90%), slib (5%), dikke fractie (5%)
Pelleteren en hygiëniseren	Gecomposteerde mest, droge mest van pluimvee/rundvee	€ 40 - € 50/ton	Exportwaardige pellets (input=output)

N.B.: de bewerkingskosten in de tabel zijn ramingen, sterk afhankelijk van schaalgrootte en technische uitvoering. Afhankelijk van de eventuele afzetkosten of opbrengsten van de eindproducten kunnen de totale kosten hoger of lager uitvallen.

- ¹⁾ Afhankelijk van type droger (contactdroging, indirecte droging) kunnen verschillende eindproducten ontstaan: spuiwater, condenswater.
- ²⁾ Intensieve compostering gedurende enkele weken geeft een reductie van de massa van 50%. Gecomposteerde dierlijke mest is geen compost in de zin van de meststoffenwet.
- ³⁾ Extensief composteren vindt meestal plaats op ruggen in de buitenlucht, met een paar keer omzetten en kan enkele maanden duren. De kosten hiervan bedragen ca. € 6,-/ton. Gecomposteerde dierlijke mest is geen compost in de zin van de meststoffenwet.

Afzet van een aantal gangbare mestproducten

Drijfmest/digestaat	Rundveedrijfmest verdringt varkensdrijfmest op de NL mestmarkt, drijfmest/digestaat wordt steeds vaker gescheiden in een dunne en een dikke fractie
Dunne fracties uit mestscheiding	Veelal toegepast als drijfmest op NL landbouwgrond, of verdere zuivering tot loosbaar water
Dikke fractie uit rundveedrijfmest	Veelal strooiselmateriaal voor ligboxen, ook naar akkerbouw Worden veelal verder bewerkt en geëxporteerd vanwege hoog fosfaatgehalte
Dikke fractie uit varkensdrijfmest	
Gehygiëniseerde dikke fracties uit scheiding van digestaat of drijfmest	Worden in toenemende mate geëxporteerd vanwege de hoge fosfaatgehalten. De afzetkosten in NL zijn sterk afhankelijk van het fosfaatgehalte en het seizoen. Wordt veelal onbehandeld geëxporteerd of in de vorm van mestkorrels
Stapelbare pluimveemest	
Pellets van gecomposteerde/gedroogde mest	Leveren een opbrengst als organische meststof
Gedroogde dikke fractie (90% d.s.)	Leveren een opbrengst als grondstof voor pellets
Concentraat van omgekeerde osmose	Leveren een geringe opbrengst als kunstmestvervanger (N.B.: opslag- en transportkosten !)
Spuiwater uit chemische luchtwassers	Leveren een geringe opbrengst als kunstmestvervanger (N.B.: opslag- en transportkosten !)
Loosbaar water uit omgekeerde osmose, condenswater uit drogers/indampers of loosbaar water uit biologische zuivering	Bij lozing op het riool bedragen de kosten tot circa € 4,-/m ³ , afhankelijk van de vervuilingsgraad
Loosbaar water uit omgekeerde osmose of condenswater na toepassing van ionenwisseling om de laatste resten stikstof te verwijderen	Kan gratis op oppervlaktewater worden geloosd, mits de verwijdering van ammoniakale stikstof voldoende is. Afhankelijk van o.a. het type waterloop (kwetsbaar dan wel groot open water)

1.3.5 Samenstelling organische meststoffen

Toelichting

In deze paragraaf staan de gemiddelde samenstellingen van een aantal veel gebruikte organische meststoffen. Hierbij de volgende opmerkingen:

1. Het gebruik van organische meststoffen is via een aantal wetten en besluiten (o.a. Meststoffenwet, Besluit gebruik meststoffen (BGM) en Besluit kwaliteit en gebruik overige organische meststoffen (BOOM)) aan wettelijke regels gebonden.
2. Opname van een meststof in deze tabel houdt niet in dat er een uitspraak wordt gedaan over de kwaliteit van deze meststof.
3. Opname betekent ook niet dat het gebruik van deze meststof wordt aanbevolen.
4. In 2011 zijn de gehalten van mestsoorten waarvan nieuwe analyses bekend waren, herzien. De basisinformatie is te vinden op www.bemestingsadvies.nl/rapport_mestsamenstelling.
5. De samenstelling van Champost, GFT-Compost en Groen compost zijn volgens opgave van de fabrikanten.
6. Samenstelling van gescheiden mestsoorten en andere mestproducten zijn sterk afhankelijk van de gebruikte scheidings- en bewerkingsmethoden. Bij co-vergisting heeft de hoeveelheid en aard van de co-producten invloed op de samenstelling. Er is op dit moment niet voldoende informatie beschikbaar om per methode een goede mediaanwaarde te bepalen.

Aangeraden wordt om bij gebruik van deze mestsoorten altijd een monster te laten analyseren.

Norm

Gemiddelde samenstelling¹⁾ van organische meststoffen in kg per 1000 kg mest (landbouwkundige normen voor bemesting), dichtheid in kg /m³

Omschrijving	Droge stof	Org. stof	N-totaal	N _m	N _{org}	P ₂ O ₅	K ₂ O	MgO	Na ₂ O	Volumegewicht kg/m ³
Gier										
Rundvee	25	10	4,0	3,8	0,2	0,2	8,0	0,2	1,0	1030
Vleesvarkens	20	5	6,5	6,1	0,4	0,9	4,5	0,2	1,0	1010
Zeugen	10	10	2,0	1,9	0,1	0,9	2,5	0,2	0,2	-
Dunne mest										
Rundvee	92	71	4,0	1,9	2,1	1,5	5,4	1,2	0,8	1005
Vleesvarkens	107	79	7,0	3,7	3,3	3,9	4,7	1,5	1,2	1040
Zeugen	67	25	5,0	3,3	1,7	3,5	4,9	1,4	0,9	-
Mineralenconcentraten ²⁾	37	14	8,2	7,5	0,7	0,4	9,7	-	-	-
Rosékalveren	94	71	5,6	3,0	2,6	2,6	5,0	1,6	1,2	-
Witvleeskalveren	22	17	2,6	2,1	0,5	1,1	4,5	1,7	1,6	-
Vaste mest										
Rundvee	267	155	7,7	1,1	6,6	4,3	8,8	4,1	1,1	900
Varkens	260	153	7,9	2,6	5,3	7,9	8,5	2,5	0,9	-
Leghennen, mestband	562	416	28,4	2,9	25,7	23,0	19,2	5,5	1,7	605
Leghennen, mestband + nadroog	616	393	32,7	3,8	28,9	25,6	21,4	11,7	4,9	-
Kippen, strooiselmest	677	359	29,0	3,7	25,3	25,6	18,2	7,5	3,4	600
Vleeskuikens + parelhoen	628	419	34,1	8,5	25,6	16,6	19,4	7,1	3,0	605
Kalkoenen	520	427	23,3	6,0	17,3	19,7	13,4	5,8	6,7	535
Paarden	287	160	4,6	0,5	4,1	2,7	8,1	1,8	1,6	700
Schapen	276	195	8,8	2,0	6,8	4,5	15,6	2,7	2,2	-
Geiten	291	174	9,9	2,4	7,5	5,3	12,8	4,0	1,9	-
Nertsen	452	293	28,3	16,1	12,2	26,9	5,4	3,5	8,1	-
Eenden	275	237	8,9	1,6	7,3	7,3	8,4	3,4	1,3	-
Konijnen	408	332	9,4	2,3	7,1	6,7	10,7	5,2	2,0	-
Champost	336	211	7,6	0,4	7,2	4,5	10,0	2,3	0	550
GFT-compost ³⁾	696	242	8,9	0,8	8,1	4,4	7,9	3,3	-	800
Groen compost ³⁾	599	179	5,0	0,5	4,5	2,2	4,2	1,8	-	800

Bron: Bemestingsadvies (Commissie Bemesting Grasland en Voedergewassen, Wageningen Livestock Research, 2017).

¹⁾ De weergegeven gehalten zijn gemiddelden. Door verschillen in rantsoenen, watergebruik, productiewijze en andere factoren kan de samenstelling sterk variëren. Indien mogelijk is het beter om uit te gaan van de gemeten waarden.

²⁾ Kg per kg mineralenconcentraten van varkensmest.

³⁾ Gemiddelde waarde (ipv. medidaan).

De samenstelling van **Champost**, **GFT-Compost** en **Groen compost** zijn volgens opgave van de fabrikanten van mineralenconcentraten volgens de pilot mineralenconcentraten (Hoeksma et al., 2015).

1.3.6 Mestbeleid

Toelichting

Vanaf 1 januari 2006 moeten alle bedrijven met dieren de mestproductie berekenen. De mest die men niet op eigen grond kan plaatsen volgens de gebruiksnormen voor dierlijke mest moet afgevoerd worden naar andere bedrijven. Om te bepalen of het bedrijf binnen de gebruiksnormen blijft moeten de begin- en eindvoorraden mest verrekend worden met de mestproductie.

Berekening dierlijke mestproductie

Toelichting

Bij het berekenen van de dierlijke mestproductie op een bedrijf wordt onderscheid gemaakt in mest van staldieren en in mest van graasdieren. Staldieren zijn onder andere varkens, kippen, kalkoenen en eenden. Graasdieren zijn onder andere koeien, geiten, schapen en paarden. Voor staldieren wordt de hoeveelheid geproduceerde mest op een bedrijf berekend volgens de stalbalans (zie voor voorbeeld met legkippen). Afhankelijk van het stalsysteem mogen gasvormige verliezen van de mestproductie worden afgetrokken.

De mestproductie van graasdieren wordt berekend met behulp van forfaits. Iedere graasdiersoort heeft per diercategorie een eigen forfait voor de productie van stikstof en fosfaat.

Door het aantal dieren dat gemiddeld in een kalenderjaar aanwezig is te vermenigvuldigen met de bijbehorende forfaits voor stikstof en fosfaat is de stikstofproductie en de fosfaatproductie te berekenen. Voor melkvee geldt een afwijkend systeem. Hierbij wordt de productie van stikstof en fosfaat uit dierlijke mest bepaald door van de melkproductie en het ureumgehalte van de melk. Bij de biologische veehouderij wordt, in afwijking van de gangbare veehouderij, de productie van stikstof berekend met de bijlage 1 van de Landbouwkwaliteitsregeling uit 2007. De productie van fosfaat wordt bij biologisch wel met dezelfde normen als voor gangbaar berekend.

Afwijkende excretie op melkveebedrijven

Op sommige melkveebedrijven wijkt de excretie af van de forfaits. Dit geldt met name voor intensieve bedrijven en bedrijven die veel maïs voeren. Voor deze bedrijven is een handreiking waarbij bedrijven kunnen aantonen dat hun excretie afwijkt van de forfaits. Om gebruik te maken van deze handreiking is het nodig om de voorraden voer op 1 januari te registeren. Zowel de hoeveelheid als de gehalten aan stikstof, fosfaat en VEM, als die bekend zijn. Verder zijn melkproductiegegevens en bouwplangegevens nodig om de excretie van stikstof en fosfaat te berekenen. Met het door Wageningen UR Livestock Research ontwikkelde programma "Kringloopwijzer" is de bedrijfsspecifieke excretie voor melkvee te berekenen. Voor jongvee op opfokbedrijven mag "BEX jongvee" worden gebruikt om de bedrijfsspecifieke excretie uit te rekenen.

Voorbeeld stalbalans legkippen

Beginvoorraad staldieren

- + beginvoorraad diervoer
- + beginvoorraad eieren
- + aangekochte staldieren
- + aangekocht diervoer
- + geproduceerd diervoer
- eindvoorraad staldieren
- eindvoorraad eieren
- afgevoerde staldieren
- afgevoerd diervoer
- geproduceerde eieren
- gasvormige stikstofverliezen = hoeveelheid geproduceerde mest op het bedrijf

Norm

Forfaitaire excreties per diercategorie (bij staldieren staat excretie tussen haakjes)

Code	Diersoort en -categorie ¹	Excretie/dier/jaar (kg)		Stikstof- correctie /dier/jaar (kg) ⁴
		N ²	P ₂ O ₅ ³	
10	Rund			
100	Melk- en kalfkoeien	zie tabel excretie Melkvee		
101	Jongvee jonger dan 1 jaar			
	- drijfmest	32,3	9,6	-
	- vaste mest	29,1	9,6	-
102	jongvee ouder dan 1 jaar			
	- drijfmest	66,9	21,9	-
	- vaste mest	61,3	21,9	-
112	Vleeskalveren witvlees	(11,3)		3,0
117	Vleeskalveren rosé	21,5	7,6	-
115	Startkalveren rosé of roodvlees	10,5	3,4	-
116	Vleeskalveren rosé (3- 8 mnd)	26,3	9,4	-
122	Roodvleesstieren van ca. 3 mnd tot slacht			
	- drijfmest	28,2	9,7	-
	- vaste mest	25,6	9,7	-
120	Weide- en zoogkoeien			
	- drijfmest	75,4	26,9	-
	- vaste mest	75,3	26,9	-
104	Fokstieren	72,2	25,9	-

Code	Diersoort en -categorie ¹	Excretie/dier/jaar (kg)		Stikstof- correctie /dier/jaar (kg) ⁴
		N ²	P ₂ O ₅ ³	
40	Varken			
400	Fokzeugen waar gespeende biggen op ander bedrijf worden gehouden			
	- vaste mest, emissie arm	(19,6)	-	2,1
	- vaste mest, overig	(17,9)	-	3,8
	- drijfmest, emissiearm	(19,7)	-	2,0
	- drijfmest, overig	(17,2)	-	4,5
401	Fokzeugen inclusief biggen tot 25 kilo			
	- vaste mest, emissie arm	(27,4)	-	2,9
	- vaste mest, overig	(25,0)	-	5,3
	- drijfmest, emissiearm	(27,5)	-	2,8
	- drijfmest, overig	(24,1)	-	6,2
404	Opfokzeugen 25 kilo tot geslachtsrijp			
	- vaste mest, emissie arm	(13,9)	-	1,6
	- vaste mest, overig	(12,6)	-	3,0
	- drijfmest, emissiearm	(13,3)	-	2,3
	- drijfmest, overig	(11,1)	-	4,5
406	Dekberen			
	- vaste mest, emissie arm	(20,1)	-	3,5
	- vaste mest, overig	(19,1)	-	4,5
	- drijfmest, emissiearm	(19,7)	-	3,9
	- drijfmest, overig	(18,4)	-	5,2
407	Gepeende biggen tot ca 25 kg zonder moeder op eigen bedrijf			
	- vaste mest, emissie arm	(3,5)	-	0,4
	- vaste mest, overig	(3,2)	-	0,7
	- drijfmest, emissiearm	(3,5)	-	0,4
	- drijfmest, overig	(3,1)	-	0,8
411	Vleesvarkens			
	- vaste mest, emissie arm	(11,1)	-	1,3
	- vaste mest, overig	(10,1)	-	2,3
	- drijfmest, emissiearm	(10,6)	-	1,8
	- drijfmest, overig	(8,9)	-	3,5
30	Kip			
300	Leghennen en (groot)ouderdieren jonger dan 18 weken			
	- drijfmest	(0,25)	-	0,10
	- dieppitstal	(0,10)	-	0,24
	- alle mestbanden	(0,27)	-	0,09
	- voliërestal	(0,23)	-	0,12
	- overig	(0,16)	-	0,18

Code	Diersoort en -categorie ¹	Excretie/dier/jaar (kg)		Stikstof- correctie /dier/jaar (kg) ⁴
		N ²	P ₂ O ₅ ³	
301	Leghennen en (groot)ouderdieren 18 weken en ouder			
	- drijfmest	(0,54)	-	0,23
	- dieppitstal	(0,19)	-	0,58
	- alle mestbanden	(0,58)	-	0,19
	- volièrestal	(0,42)	-	0,34
	- overig	(0,37)	-	0,40
310	(Groot)ouderdieren van vleeskuikens jonger dan 20 weken			
	- alle	(0,10)	-	0,26
311	(Groot)ouderdieren van vleeskuikens 20 weken en ouder			
	- emissiearm	(0,68)	-	0,44
	- overig	(0,45)	-	0,67
312	Vleeskuikens			
	- emissiearm	(0,45)	-	0,05
	- overig	(0,35)	-	0,15
20	Kalkoen			
200	Jonge kalkoenen	(0,24)	-	0,21
201	Opfokkalkoenen	(1,60)	-	0,85
202	Kalkoen ouderdieren	(1,62)	-	0,85
210	Vleeskalkoenen	(0,99)	-	0,78
80	Pekingeeend			
801	Vleeseenden			
	- vaste mest	(0,38)	-	0,38
	- drijfmest	(0,60)	-	0,17
802	Ouderdieren van vleeseenden			
	Opfokperiode tot 20 weken, vaste mest	(0,44)	-	0,49
	Opfokperiode tot 20 weken, drijfmest	(0,72)	-	0,22
803	Ouderdieren van vleeseenden			
	Legperiode vanaf 20 weken, vaste mest	(0,53)	-	0,58
	Legperiode vanaf 20 weken, drijfmest	(0,85)	-	0,26
94	Paard			
941	Pony's (schofthoogte tot 1,56 m en incl. veulens tot 6 maanden)	29,3	11,7	-
943	Paarden (schofthoogte vanaf 1,56 m en incl. veulens tot 6 maanden)	53,7	22,4	-
55	Schaap			
550	Schape voor de vlees- en melkproductie	9,9	3,3	-
551	Vleeschape	0,9	0,3	-
552	Opfokooien	7,2	2,2	-

Code	Diersoort en -categorie ¹	Excretie/dier/jaar (kg)		Stikstof- correctie /dier/jaar (kg) ⁴
		N ²	P ₂ O ₅ ³	
60	Geit			
600	Melkgeiten	10,2	4,3 ⁵	-
601	Opfokgeiten en vleesgeiten tot 4 mnd	0,9	0,4	-
602	Opfokgeiten en vleesgeiten vanaf 4 mnd	7,4	3,1	-
90	Konijn			
900	Voedsters met bijbehorende overige konijnen	(1,13)		1,58
901	Vleeskonijnen	(0,30)	-	0,42
75	Nerts			
	Fokteven	(2,0)	-	0,2

- ¹) Als de omschrijving van de categorieën niet aansluit bij de voorkomende situatie, hanteert u de forfaits van de categorie die het best aansluit bij de voorkomende situatie.
- ²) Gehalten voor de berekening van de mestproductie van graasdieren. Voor staldieren gebruikt u deze normen alleen voor de berekening van de eventuele vrijstelling van de registratie- en/of administratieve verplichtingen.
- ³) Gehalten voor de berekening van de mestproductie van graasdieren. Voor staldieren niet van toepassing.
- ⁴) Gehalten voor de berekening van de totale stikstofcorrectie (gasvormige verliezen) als onderdeel van de stalbalans. Voor graasdieren niet van toepassing. Voor graasdieren is de stikstofcorrectie al meegenomen in de forfaitaire stikstofexcretie (kg stikstof per dier per jaar).
- ⁵) In geval van melkgeiten gehouden op door SKAL als biologisch gecertificeerde bedrijven is het getal 4,1 in plaats van 4,3.

Norm

Forfaitaire stikstof- en fosfaatexcretie van melkkoeien bij een drijfmeststelsel ¹⁾

Melkproductie per koe (kg)	Ureumgehalte (mg/100 g)								
	17	18	19	20	21	22	23	24	25
< 5625	82,5	84,0	86,0	87,5	89,0	90,5	92,5	94,0	95,5
5625 - 5874	87,0	89,0	90,5	92,0	94,0	95,5	97,0	99,0	100,5
5875 - 6124	89,5	91,0	92,5	94,5	96,0	97,5	99,5	101,0	102,5
6125 - 6374	91,5	93,0	95,0	96,5	98,0	100,0	101,5	103,0	104,5
6375 - 6624	93,5	95,5	97,0	98,5	100,5	102,0	103,5	105,0	107,0
6625 - 6874	96,0	97,5	99,0	101,0	102,5	104,0	105,5	107,5	109,0
6875 - 7124	98,0	99,5	101,5	103,0	104,5	106,0	108,0	109,5	111,0
7125 - 7374	100,0	102,0	103,5	105,0	106,5	108,5	110,0	111,5	113,5
7375 - 7624	102,5	104,0	105,5	107,0	109,0	110,5	112,0	114,0	115,5
7625 - 7874	104,5	106,0	107,5	109,5	111,0	112,5	114,5	116,0	117,5
7875 - 8124	106,5	108,0	110,0	111,5	113,0	115,0	116,5	118,0	120,0
8125 - 8374	108,5	110,5	112,0	113,5	115,5	117,0	118,5	120,5	122,0
8375 - 8624	111,0	112,5	114,0	116,0	117,5	119,0	121,0	122,5	124,0
8625 - 8874	113,0	114,5	116,5	118,0	119,5	121,5	123,0	124,5	126,0
8875 - 9124	115,0	117,0	118,5	120,0	122,0	123,5	125,0	126,5	128,5
9125 - 9374	117,5	119,0	120,5	122,5	124,0	125,5	127,0	129,0	130,5
9375 - 9624	119,5	121,0	123,0	124,5	126,0	127,5	129,5	131,0	132,5
9625 - 9874	121,5	123,5	125,0	126,5	128,0	130,0	131,5	133,0	135,0
9875 - 10124	124,0	125,5	127,0	128,5	130,5	132,0	133,5	135,5	137,0
10125 - 10374	126,0	127,5	129,0	131,0	132,5	134,0	136,0	137,5	139,0
10375 - 10624	128,0	129,5	131,5	133,0	134,5	136,5	138,0	139,5	141,5
> 10624	132,5	134,0	135,5	137,5	139,0	140,5	142,5	144,0	145,5

Melkproductie per koe (kg)	Ureumgehalte (mg/100 g)								Fosfaat- excretie
	26	27	28	29	30	31	32	33	
< 5625	97,5	99,0	100,5	102,5	104,0	105,5	107,0	109,0	32,4
5625 - 5874	102,0	103,5	105,5	107,0	108,5	110,5	112,0	113,5	34,0
5875 - 6124	104,0	106,0	107,5	109,0	111,0	112,5	114,0	115,5	34,8
6125 - 6374	106,5	108,0	109,5	111,5	113,0	114,5	116,0	118,0	35,5
6375 - 6624	108,5	110,0	112,0	113,5	115,0	116,5	118,5	120,0	36,2
6625 - 6874	110,5	112,5	114,0	115,5	117,0	119,0	120,5	122,0	36,9
6875 - 7124	113,0	114,5	116,0	117,5	119,5	121,0	122,5	124,5	37,7
7125 - 7374	115,0	116,5	118,5	120,0	121,5	123,0	125,0	126,5	38,4
7375 - 7624	117,0	119,0	120,5	122,0	123,5	125,5	127,0	128,5	39,1
7625 - 7874	119,5	121,0	122,5	124,0	126,0	127,5	129,0	131,0	39,8
7875 - 8124	121,5	123,0	124,5	126,5	128,0	129,5	131,5	133,0	40,6
8125 - 8374	123,5	125,0	127,0	128,5	130,0	132,0	133,5	135,0	41,3
8375 - 8624	125,5	127,5	129,0	130,5	132,5	134,0	135,5	137,0	42,0
8625 - 8874	128,0	129,5	131,0	133,0	134,5	136,0	137,5	139,5	42,7
8875 - 9124	130,0	131,5	133,5	135,0	136,5	138,0	140,0	141,5	43,5
9125 - 9374	132,0	134,0	135,5	137,0	138,5	140,5	142,0	143,5	44,2
9375 - 9624	134,5	136,0	137,5	139,0	141,0	142,5	144,0	146,0	44,9
9625 - 9874	136,5	138,0	139,5	141,5	143,0	144,5	146,5	148,0	45,6
9875 - 10124	138,5	140,0	142,0	143,5	145,0	147,0	148,5	150,0	46,4
10125 - 10374	141,0	142,5	144,0	145,5	147,5	149,0	150,5	152,5	47,1
10375 - 10624	143,0	144,5	146,0	148,0	149,5	151,0	153,0	154,5	47,8
> 10624	147,0	149,0	150,5	152,0	154,0	155,5	157,0	158,5	49,3

¹⁾ Voor de uitgebreide actuele tabel bij een drijfmeststelsel en voor de tabel forfaitaire excreties van melkkoeien bij vaste mest dient u de tabellenbrochure van het Ministerie van Economische Zaken of de site www.rvo.nl te raadplegen.

Gebruiksnormen voor stikstof en fosfaat

Toelichting

Binnen mestbeleid zijn gebruiksnormen voor dierlijke mest en kunstmest vastgesteld. Uitgangspunt is dat men op iedere hectare landbouwgrond niet meer dan 170 kg stikstof uit dierlijke mest mag plaatsen. Wanneer een bedrijf meer dan 80% grasland heeft, komt het in aanmerking voor derogatie. Per hectare land mag dan maximaal 250 of 230 kg stikstof uit graasdierenmest worden geplaatst. Voor zand- en lösspercelen in Overijssel, Gelderland, Utrecht, Noord-Brabant en Limburg wordt vanaf 2014 de derogatie 230 kg stikstof uit graasdierenmest. Voor de rest van Nederland is de derogatie 250 kg stikstof per ha. Derogatie geldt voor 1 jaar en moet jaarlijks aan het begin van het jaar aangevraagd worden. Aan het verkrijgen van derogatie zijn aanvullende voorwaarden gesteld, onder andere het gebruik van fosfaatkunstmest is niet toegestaan. In 2019 gelden verder lagere gebruiksnormen voor stikstof op derogatiebedrijven bij scheuren van grasland.

Overigens mag een bedrijf wat derogatie heeft gekregen en staldierenmest (bijvoorbeeld varkens- of kippenmest) aanvoert, niet meer dan 170 kg N uit staldierenmest per hectare plaatsen. Op de overgebleven hectares mag wel 230 of 250 kg stikstof uit graasdierenmest (bijvoorbeeld koeienmest) uitgereden worden, afhankelijk van de regio. Produceert een bedrijf meer mest dan het op het eigen bedrijf kan plaatsen, dan is mestafvoer verplicht.

Een veehouderijbedrijf moet behalve aan de gebruiksnormen voor dierlijke mest ook aan gebruiksnormen voor stikstof en fosfaat uit drijfmest en kunstmest voldoen. Per gewas mag een maximum aan werkzame stikstof en fosfaat uit drijfmest en kunstmest aangewend worden. De stikstofgebruiksnormen voor 2019-2021 zijn in de onderstaande tabel weergegeven.

Norm

Gebruiksnormen voor stikstof uit drijfmest en kunstmest 2019-2021

Gewas	Kleigrond	Noord, West en centraal zand ⁵	Zuidelijk zand ⁶	Lössgrond	Veengrond
Blijvend grasland (kg/ha/jr.)					
Grasland weiden	345	250	250	250	265
Grasland maaien ¹	385	320	320	320	300
Tijdelijk grasland (kg/ha per periode)					
1 januari - 15 april	60	50	50	50	50
1 januari - 15 mei ²	110	90	90	90	90
1 januari - 15 augustus ²	250	210	210	210	210
1 januari - 15 september ²	280	235	235	235	235
1 januari - 15 oktober ²	310	250	250	250	265
15 april - 15 oktober	310	250	250	250	265
15 mei - 15 oktober	280	235	235	235	235
15 augustus - 15 oktober	95	80	80	80	80
15 september - 15 oktober	30	25	25	25	25
Vanaf 15 oktober	0	0	0	0	0

Gewas	Kleigrond	Noord, West en centraal Zand ⁵	Zuidelijk zand ⁶	Lössgrond	Veengrond
Voederbieten	165	165	132	132	165
Wintertarwe ⁴	245	160	160	190	160
Zomertarwe	150	140	140	140	140
Triticale ⁴	160	150	120	120	150
Mais, met derogatie ³	160	140	112	112	150
Mais, zonder derogatie ³	185	140	112	112	150
Luzerne, eerste jaar	40	40	40	40	40
Luzerne, volgende jaren	0	0	0	0	0

- 1) Onder grasland dat alleen gebruikt wordt voor maaien valt ook grasland waar uitsluitend jongvee van runderen niet ouder dan 2 jaar wordt geweid, voorzover het aantal stuks jongvee in de wei niet groter is dan het aantal op het bedrijf gehouden ouderdieren. Daarnaast mogen hobbymatig gehouden dieren worden geweid.
- 2) Deze gebruiksnormen zijn alleen van toepassing voorzover ze zijn toegestaan binnen de regels van het Besluit Gebruik Meststoffen.
- 3) De normen voor mais zijn inclusief de norm van de daarop aansluitend geteelde groenbemesters.
- 4) De gebruiksnorm wordt volledig toegerekend aan het jaar van oogsten.
- 5) Zandgebieden in alle provincies behalve Noord Brabant en Limburg.
- 6) Zandgebieden in Noord Brabant en Limburg.

De fosfaatgebruiksnormen staan in onderstaande tabel weergegeven. Bij bepaalde gewassen (o.a. wintertarwe, zomertarwe en mais) mag bij een hoge opbrengst de toegestane fosfaatnorm worden verhoogd. Zie hiervoor www.rvo.nl Mest- tabellen en normen.

Norm

Gebruiksnormen voor fosfaat uit drijfmest en kunstmest

		2019-2021
<i>Grasland</i>	PAL-waarde	
Fosfaattoestand hoog	>50	80
Fosfaattoestand neutraal	27-50	90
Fosfaattoestand laag	<27	100
<i>Bouwland</i>	PW-waarde	
Fosfaattoestand hoog	>55	50
Fosfaattoestand neutraal	36-55	60
Fosfaattoestand laag	<36	75

Werkingscoëfficiënten

Toelichting

Om te berekenen hoeveel stikstof en fosfaat uit kunstmest men mag aankopen, dient men eerst de werkzame hoeveelheid stikstof en fosfaat uit dierlijke mest te berekenen. Hiervoor wordt de plaatsbare hoeveelheid stikstof uit dierlijke mest (eventueel gecorrigeerd met af- en

aanvoer) vermenigvuldigd met een forfaitaire werkingscoëfficiënt om de werkzame stikstof uit dierlijke mest te berekenen. Voor bedrijven die weiden en bedrijven die alleen maaien gelden verschillende normen. Voor fosfaat is het uitgangspunt dat alle forfaitair geproduceerde fosfaat uit dierlijke mest (eventueel gecorrigeerd met af- en aanvoer) werkzaam is.

Norm

Werkingscoëfficiënten (w.c.) van stikstof uit dierlijke mest (%)

Type meststof	Toepassing ¹	2019
Drijfmest van graasdieren op het eigen bedrijf geproduceerd	Op bedrijf met beweiding ²	45
	Op bedrijf zonder beweiding ³	60
Drijfmest van graasdieren aangevoerd		60
Drijfmest van varkens	Op klei en veen	60
	Op zand en löss	80
Drijfmest van overige diersoorten		60
Dunne fractie na mestbewerking en gier		80
Vaste mest van graasdieren op het eigen bedrijf geproduceerd	Op bouwland op klei en veen, van 1 september t/m 31 januari	30
	Overige toepassingen op bedrijf met beweiding ²	45
	Overige toepassingen op bedrijf zonder beweiding ³	60
Vaste mest van graasdieren aangevoerd	Op bouwland op klei en veen van 1 september t/m 31 januari	30
	overige toepassingen	40
Vaste mest van varkens, pluimvee en nertsen		55
Vaste mest van overige diersoorten	Op bouwland op klei en veen van 1 september t/m 31 januari	30
	overige toepassingen	40
Compost		10
Champost		25
Zuiveringsslib		40
Overige organische meststoffen		50
Mengsels van meststoffen ⁴	meststof in mengsel met hoogste w.c.	

¹ Zonder nadere vermelding geldt de werkingscoëfficiënt voor alle grondsoorten, ongeacht herkomst en voor het hele jaar, tenzij aanwenden op basis van het Besluit gebruik meststoffen is verboden.

² De werkingscoëfficiënt voor een bedrijf met beweiding mag u alleen toepassen, als uw bedrijf ook de stikstofgebruiksnorm voor beweide grasland toepast.

³ De werkingscoëfficiënt voor een bedrijf zonder beweiding past u toe, als u op uw bedrijf ook de stikstofgebruiksnorm voor grasland zonder beweiding toepast. Onder een bedrijf zonder beweiding valt ook een bedrijf waar uitsluitend jongvee van runderen niet ouder dan twee jaar wordt geweid, voor zover het aantal stuks jongvee in de wei niet groter is dan het aantal op het bedrijf gehouden ouderdieren. Daarnaast mogen hobbymatig gehouden dieren worden geweid.

⁴ Als een mengsel een meststof bevat die niet in de tabel staat, geldt een werkingscoëfficiënt van 100%.

Mestverwerkingsplicht

Vanaf 1 januari 2014 moeten veehouders die meer mest (fosfaat) produceren dan ze op hun eigen grond kunnen plaatsen, mest laten verwerken. Onder verwerking wordt verstaan:

- het exporteren van dierlijke meststoffen.
- het verbranden of vergassen van dierlijke meststoffen tot as waarin maximaal 10% organische stof (koolstofketens) aanwezig is. De verbranding of vergassing vindt onder voldoende hoge temperatuur plaats en/of duurt voldoende lang, dat het organisch materiaal in de dierlijke meststoffen grotendeels is vergaan.
- bewerken van dierlijke meststoffen tot mestkorrels in een installatie die door de NVWA is erkend. Het drogestofgehalte van de mestkorrels is ten minste 90%. Een overzicht van de erkende installaties is te vinden op de website van de NVWA (www.NVWA.nl)
- bewerken van dierlijke meststoffen tot een mengsel van gedroogd digestaat en verwerkt categorie 1-materiaal, bedoeld in artikel 8 van verordening (EG) nr. 1069/2009.

Covergisten en scheiden van dierlijke mest vallen niet onder mestverwerking.

De hoeveelheid te verwerken mest hangt van het gebied af. In de tabel hieronder is weergegeven hoeveel procent van het bedrijfsoverschot fosfaat moet worden verwerkt

Norm

Verwerkingspercentages dierlijke mest 2019 (als percentage van het bedrijfsoverschot fosfaat)

Regio*	Overig	Oost	Zuid
Verwerkingspercentage (%)	10	52	59

* Regio's zijn gelijk aan regio's concentratiegebieden voor dierproductierechten, meer informatie op www.rvo.nl.

Uitzonderingen mestverwerkingsplicht

Er zijn enkele situaties waarbij het verplichte verwerkingspercentage niet (volledig) hoeft worden te verwerkt. Mogelijk worden er nog extra voorwaarden voor deze uitzonderingen vastgesteld. Op www.rvo.nl is hierover actuele informatie te vinden.

Grenspcelen

Afvoer van mest naar grond in het buitenland (grenspcelen) telt niet mee voor de verwerkingsplicht.

Drempelwaarde

Wanneer de hoeveelheid mest die moet worden verwerkt kleiner is dan de vastgestelde drempelwaarde, is mestverwerking niet verplicht. De drempelwaarde is 100 kg fosfaat. De drempelwaarde geldt na het bepalen van de verwerkingsplicht (niet na het berekenen van het bedrijfsoverschot).

Biologische bedrijven

Biologische bedrijven hoeven geen mest te laten verwerken als de hoeveelheid biologische mest die men zou moeten laten verwerken afvoert naar een ander biologisch bedrijf.

Mest bedoeld voor champignonsubstraat

Mest van paarden, pony's of pluimvee dat wordt afgevoerd naar ondernemers die champignonsubstraat bereiden hoeft niet te worden verwerkt.

Afvoer naar landbouwbedrijf

Bij rechtstreekse afvoer van het totale bedrijfsoverschot naar één of meerdere andere landbouwbedrijven binnen de regio is mest verwerken niet verplicht. Met de afnemer van de mest moet een regionale mestafzetovereenkomst worden afgesloten (RMO) en moet aan de volgende aanvullende voorwaarden worden voldaan:

- Het totale bedrijfsoverschot moet worden afgevoerd.
- Het bedrijf dat de mest afneemt ligt hemelsbreed maximaal 20 kilometer vanaf de productielocatie.
- De afnemer gebruikt de mest direct zonder tussenopslag op zijn landbouwgrond.
- Het bedrijfsoverschot is in het betreffende kalenderjaar maximaal 25% van de totale mestproductie.
- Vooraf moet een schriftelijke overeenkomst (RMO) af met een landbouwer worden afgesloten en bewaard worden in de eigen administratie.
- Op het vervoersbewijs dierlijke mest (VDM) moet opmerkingscode 71 worden ingevuld.

Hoe mestverwerking regelen

Er zijn 3 manieren om mestverwerking te regelen

- Op het vervoersbewijs dierlijke mest (VDM) opmerkingscode 61 invullen wanneer de te verwerken mest van een landbouwbedrijf rechtstreeks naar een verwerker wordt afgevoerd.
- Door een driepartijenovereenkomst mestverwerking tussen landbouwer, mestbewerker en mestverwerker waarbij duidelijk is dat de geleverde mest van de landbouwer aan de mestbewerker daarna wordt aangeboden aan de mestverwerker.
- Vervangende Verwerkingsovereenkomst (VVO) waarbij de ene landbouwer de verwerkingsplicht overdraagt aan een andere landbouwer die daardoor extra mest moet laten verwerken. VVO's tussen mestproducenten met hoofdzakelijk kippen/kalkoenen en mestproducenten met andere diersoorten zijn niet mogelijk.

Voorbeeldberekening mestplaatsing en mestverwerking

Toelichting

In dit gedeelte worden de gevolgen van het stelstel van gebruiksnormen aan de hand van een voorbeeldberekening geïllustreerd, het voorbeeldbedrijf ziet er als volgt uit:

- 60 koeien
- melkproductie 8000 kg melk per koe
- ureumgehalte van 25 mg/100 ml
- 20 pinken en 30 kalveren
- 20 ha grasland en 5 ha maïsland op zandgrond in de regio Zuid

- fosfaattoestand alle grond neutraal
- er vindt beweiding van dieren op het bedrijf plaats
- stikstofgehalte 4 kg N per m³ mest
- fosfaatgehalte 1,5 kg P₂O₅ per m³ mest
- de mest op het bedrijf is aanwezig als drijfmest, deze wordt in voorjaar en zomer uitgereden
- jaartal van mestwetgeving is 2019
- Het bedrijf is niet gegroeid sinds 2013 (**bij groei gelden aanvullende eisen met betrekking tot mestverwerking en grondverwerving, zie “Verantwoorde groei melkveehouderij”**)

Berekening mestplaatsingsruimte dierlijke mest

Het bedrijf heeft 20 hectare gras en 5 hectare mais, het aandeel grasland ligt met 80% op de grens van 80% waarbij derogatie mogelijk is. In de zuidelijke zandgebieden geldt een derogatienorm van 230 kg N/ha. Op het bedrijf mag daarom maximaal 25 x 230 kg N = 5750 kg N uit dierlijke mest van graasdieren worden geplaatst. Zou het bedrijf niet aan de derogatie-eis voldoen, dan zou het 25 x 170 kg N = 4250 kg N uit dierlijke mest mogen plaatsen.

Op basis van fosfaat mag het bedrijf 20 x 90 + 5 x 60 = 2100 kg P₂O₅ uit dierlijke mest plaatsen.

Berekening forfaitaire productie stikstof en fosfaat uit dierlijke mest

Het bedrijf heeft 60 koeien die per stuk 8000 kg melk produceren met een ureumgehalte van 25 mg/100 ml. Uit de tabel excretie melkvee is af te lezen dat een koe 120 kg stikstof en 40,6 kg fosfaat produceert. Uit de tabel met de excreties van de overige diersoorten is af te lezen dat een pink 66,9 kg stikstof en 21,9 kg fosfaat produceert en een kalf 32,3 kg stikstof en 9,6 kg fosfaat.

De stikstofproductie uit dierlijke mest op bedrijfsniveau is:

60 x 120 =	7200 kg N
20 x 66,9 =	1338 kg N
30 x 32,3 =	<u>969 kg N</u>
Totaal bedrijf	9507 kg N

De fosfaatproductie uit dierlijke mest op bedrijfsniveau is:

60 x 40,6 =	2436 kg P ₂ O ₅
20 x 21,9 =	438 kg P ₂ O ₅
30 x 9,6 =	<u>288 kg P₂O₅</u>
Totaal bedrijf	3162 kg P₂O₅

Berekening verplichte mestafvoer

De verplichte mestafvoer wordt berekend op basis van de te veel geproduceerde stikstof of fosfaat. Het aantal m³ mest dat moet worden afgevoerd op basis van fosfaat en stikstof moet allebei worden berekend. De hoogste hoeveelheid mestafvoer die uit de berekeningen komt, moet worden afgevoerd.

Op basis van stikstof produceert het bedrijf 9507 kg N. Men mag slechts 5750 kg N plaatsen. Het bedrijf produceert dus $9507 - 5750 = 3757$ kg N teveel. Dit moet verplicht worden afgevoerd. Bij een stikstofgehalte van 4 kg N/m^3 moet er dus $3757/4 = 939 \text{ m}^3$ drijfmest worden afgevoerd.

Op basis van fosfaat produceert het bedrijf 3162 kg P_2O_5 . Men mag slechts 2100 kg P_2O_5 plaatsen. Het bedrijf produceert dus $3162 - 2100 = 1062$ kg P_2O_5 teveel. Dit moet verplicht worden afgevoerd. Bij een fosfaatgehalte van $1,5 \text{ kg P}_2\text{O}_5 / \text{m}^3$ moet er dus $1062/1,5 = 708 \text{ m}^3$ drijfmest worden afgevoerd.

Op basis van stikstof moet 939 m^3 mest worden afgevoerd en op basis van fosfaat 708 m^3 mest. Op het bedrijf moet dus uiteindelijk 939 m^3 drijfmest worden afgevoerd. Dit betekent een afvoer van 3757 kg N en van $939 \times 1,5 = 1409$ kg P_2O_5 . Dit is 347 kg P_2O_5 meer dan verplicht is op basis van de gebruiksnorm voor fosfaat.

Berekening gebruiksnormen werkzame stikstof en fosfaat uit dierlijke mest en kunstmest

Het bedrijf uit dit voorbeeld mag 5750 kg N uit dierlijke mest op het eigen land mag plaatsen. Naast dierlijke mest mag het bedrijf ook kunstmest aanvoeren. Om de maximale hoeveelheid aan te wenden stikstof uit kunstmest te berekenen, moet de totale gebruiksnorm van werkzame stikstof op bedrijfsniveau worden bepaald in combinatie met de hoeveelheid werkzame stikstof uit drijfmest.

Op grasland op zandgrond met beweiden mag 250 kg werkzame stikstof worden aangewend, op maisland mag bij bedrijven met derogatie op zandgrond in Zuid Nederland 112 kg werkzame N worden toegediend.

Op bedrijfsniveau mag $20 \times 250 + 5 \times 112 = 5560$ kg werkzame N worden toegediend.

Van de 5750 kg stikstof uit dierlijke mest is 45% werkzaam, dit is dus 2588 kg. De ruimte die op bedrijfsniveau overblijft om stikstofkunstmest aan te voeren is $5560 - 2588 = 2972$ kg N. Dit is gemiddeld 119 kg N/ha.

Voor fosfaatkunstmest is een zelfde soort berekening te maken. Op grasland mag 90 kg werkzame $\text{P}_2\text{O}_5/\text{ha}$ toegediend worden en op maisland 60 kg $\text{P}_2\text{O}_5/\text{ha}$. In totaal is dit $20 \times 90 + 5 \times 60 = 2100$ kg P_2O_5 . De hoeveelheid werkzame fosfaat uit drijfmest (werkingscoëfficiënt is 100%), is lager dan de gebruiksnorm. Er is immers meer drijfmest afgevoerd dan op basis van fosfaat nodig is. De hoeveelheid toegediende fosfaat op bedrijfsniveau is $3162 - 1409 = 1753$ kg P_2O_5 . De ruimte die op bedrijfsniveau zou overblijven om fosfaatkunstmest aan te voeren is $2100 - 1753 = 347$ kg P_2O_5 . Dit is afgerond 14 kg $\text{P}_2\text{O}_5/\text{ha}$. **Echter omdat bij derogatie sinds 2014 geen fosfaatkunstmest meer mag worden aangevoerd, mag deze ruimte niet worden benut.**

Berekening verplichte mestverwerking zonder groei na 2013

Het bedrijf uit dit voorbeeld heeft een bedrijfsoverschot van 1062 kg P_2O_5 . Het verwerkingspercentage in regio Zuid is 59%. Het bedrijf moet dus $1062 \text{ kg P}_2\text{O}_5 \times 59\% = 627$ kg P_2O_5 verwerken. Bij een fosfaatgehalte van $1,5 \text{ kg P}_2\text{O}_5/\text{m}^3$ is dit 418 m^3 mestverwerking.

Deze hoeveelheid mestverwerking geldt als het bedrijf sinds 2013 niet meer is gegroeid. Wanneer dit wel het geval is zal extra mestverwerking nodig zijn en is mogelijk ook extra grond nodig. Zie tekst onder "Verantwoorde groei melkveehouderij".

Verantwoorde groei melkveehouderij

Toelichting

Met het stelsel Verantwoorde groei melkveehouderij wil de overheid verantwoorde groei van melkveebedrijven mogelijk maken.

Groeien

Bedrijven met melkvee mogen groeien als er voldoende grond bij het bedrijf in gebruik is om de extra mest aan te wenden. Is er onvoldoende grond, dan is de AMvB grondgebondenheid van toepassing. Per 1 januari 2018 is deze maatregel als Grondgebonden groei melkveehouderij opgenomen in de Meststoffenwet. Er zijn 2 voorzieningen bij die gevolgen kunnen hebben voor de berekening van uw grondgebondenheid. Het was tot 15 februari 2018 mogelijk om aan te geven dat het bedrijf in 2014 te maken had met bijzondere omstandigheden. Wanneer het bedrijf gaat meewerken bij het aanleggen van publieke infrastructuur en grond tijdelijk niet bewerkt wordt, kan dit aangegeven worden in de Gecombineerde opgave.

AMvB Grondgebondenheid

Per 1 januari 2015 is de Algemene Maatregel van Bestuur Verantwoorde groei melkveehouderij (AMvB grondgebondenheid) in werking getreden. De AMvB grondgebondenheid heeft als doel te voorkomen dat de melkveehouderij grondloos kan groeien. Daarom beperkt de AMvB vanaf 1 januari 2016 de mogelijkheid voor melkveehouderijbedrijven om alleen op basis van mestverwerking te groeien.

In de AMvB grondgebondenheid wordt een grens gesteld aan de omvang van het melkveefosfaatoverschot dat maximaal verwerkt mag worden. Wanneer een bedrijf meer melkvee wil gaan houden dan de berekende maximale omvang van het melkveefosfaatoverschot dan moet in dat kalenderjaar meer grond in gebruik worden genomen.

De AMvB grondgebondenheid geldt alleen voor bedrijven met melkvee. Het gaat om bedrijven met:

- melk- en kalfkoeien (diercategorie 100)
- jongvee jonger dan 1 jaar voor de melkveehouderij, en vrouwelijke opfokkalveren voor de vleesveehouderij tot 1 jaar (diercategorie 101)
- jongvee van 1 jaar en ouder (alle runderen van 1 jaar en ouder inclusief overig vleesvee, maar met uitzondering van roodvleesstieren en fokstieren) (diercategorie 102)

Aan het begin van een kalenderjaar moet bij groei een berekening worden gemaakt van:

- de verwachte fosfaatproductie van melkvee
- de fosfaatruimte op het bedrijf
- het verwachte melkveefosfaatoverschot
- en de maximale omvang die het melkveefosfaatoverschot mag aannemen

Op deze manier wordt bepaald of voor een kalenderjaar grond moet worden vervorven of de fosfaatproductie van melkvee in dat kalenderjaar beperkt moet worden.

Melkveefosfaatoverschot berekenen

Om te bepalen wat de maximale omvang van het melkveefosfaatoverschot op grond van de AMvB mag zijn, moet eerst het melkveefosfaatoverschot worden berekend.

Stap 1 Melkveefosfaatoverschot berekenen

Bereken het melkveefosfaatoverschot voor het kalenderjaar op de volgende manier:

+ Fosfaatproductie melkvee	... kg fosfaat
- Fosfaatruimte	... kg fosfaat
- Melkveefosfaatreferentie	... kg fosfaat
<hr/>	
= Melkveefosfaatoverschot	... kg fosfaat

Is er in een kalenderjaar geen melkveefosfaatoverschot volgens deze rekensom? Dan is de AMvB in dat kalenderjaar niet van toepassing.

Hieronder staat een toelichting op de verschillende stappen voor deze berekening.

Stap 1.1 Fosfaatproductie van melkvee berekenen

De fosfaatproductie wordt berekend door het aantal stuks melkvee te vermenigvuldigen met de forfaitaire excreties per diercategorie zoals deze voor het betreffende kalenderjaar gelden. Voor de berekening van de fosfaatproductie van melkvee mag ook gebruik worden gemaakt van de bedrijfsspecifieke excretie (BEX). Is de totale fosfaatproductie van melkvee in het betreffende kalenderjaar lager dan 250 kilogram fosfaat, dan geldt de AMvB in dat kalenderjaar niet.

Stap 1.2 Fosfaatruimte berekenen

De fosfaatruimte wordt berekend door de oppervlakte landbouwgrond van het bedrijf te vermenigvuldigen met de fosfaatgebruiksnormen die voor de percelen gelden. Voor de oppervlakte landbouwgrond telt ook natuurterrein mee met hoofdfunctie natuur met enige vorm van landbouw. Het toegestane fosfaatgebruik is vastgelegd in de beheersovereenkomsten van deze gronden.

Stap 1.3 Melkveefosfaatreferentie

De melkveefosfaatreferentie over het jaar 2013 is vastgesteld in het kader van het stelsel Verantwoorde groei melkveehouderij. Als er geen melkveefosfaatreferentie is, dan wordt de hoeveelheid fosfaat gelijkgesteld aan 0. Iedere veehouder is door RVO in kennis gesteld hoe hoog de melkveefosfaatreferentie voor zijn bedrijf is.

Stap 2 Maximale omvang berekenen

Om te bepalen hoe hoog het melkveefosfaatoverschot; maximaal mag zijn, moeten de volgende stappen worden doorlopen.

Stap 2.1 Melkveefosfaatoverschot voor 2014 berekenen

Het melkveefosfaatoverschot voor 2014 wordt op dezelfde manier berekend als voor het betreffende kalenderjaar (zie stap 1). Alleen moeten voor de berekening van de fosfaatruimte 2014 de gebruiksnormen van het kalenderjaar waarvoor de berekening geldt worden gebruikt. Dus als voor 2019 berekent wordt hoeveel de maximale omvang van het melkveefosfaatoverschot mag zijn, dan moet bij de berekening van het melkveefosfaatoverschot voor 2014 uitgegaan worden van de gebruiksnormen van 2019. Dit geldt ook voor natuurterrein. Voor het vaststellen van de fosfaatproductie van melkvee in 2014 moeten de excretieforfaits gebruikt worden van het jaar waarvoor de berekening wordt gemaakt. Dus als voor 2019 berekent wordt hoeveel de maximale omvang van het melkveefosfaatoverschot mag zijn, dan moeten de excretieforfaits gebruikt worden die gelden in 2019. Er mag voor de berekening van de excretie in 2014 ook gebruik gemaakt worden van de BEX.

Stap 2.2 Groei fosfaatproductie sinds 2014 berekenen

De groei van de fosfaatproductie wordt berekend door de fosfaatproductie in het betreffende kalenderjaar (voor de berekeningswijze zie stap 1.1) te verminderen met de fosfaatproductie van melkvee in 2014. Als de uitkomst negatief is, dan wordt deze op 0 gesteld. Als de uitkomst 0 is, dan kunnen de stappen 2.3 en 2.4 overgeslagen worden.

Stap 2.3 Overschot per hectare van het voorafgaande jaar berekenen

De berekening van het fosfaatoverschot per hectare van het voorafgaande kalenderjaar gebeurt als volgt:

$$\frac{\text{(Fosfaatproductie van melkvee - de fosfaatruimte op het bedrijf)}}{\text{door het aantal hectares landbouwgrond van het bedrijf}}$$

Voor de berekening van de fosfaatproductie in het voorafgaande kalenderjaar moet gebruik worden gemaakt van de excretieforfaits van het jaar waarvoor de berekening gedaan wordt. Ook voor de berekening van de fosfaatruimte voor het voorafgaande kalenderjaar wordt gebruik gemaakt van de geldende gebruiksnormen van het kalenderjaar waarvoor de berekening wordt gemaakt (zie uitleg bij stap 2.1 voor de berekening van de fosfaatruimte voor 2014). Dus bij berekening van het maximale melkveefosfaatoverschot in 2019, moet bij de berekening van de fosfaatproductie van het voorafgaande kalenderjaar (2018) het aantal dieren in 2018 vermenigvuldigd met de excretieforfaits van 2019, en voor de berekening van

de fosfaatruimte het oppervlak in gebruik in 2018 vermenigvuldigd met de gebruiksnormen van 2019.

Stap 2.4 Vaststellen van het percentage dat geldt voor het bepalen van het maximaal te verwerken deel van de groei van de fosfaatproductie

Dit percentage is afhankelijk van het fosfaatoverschot per hectare van het voorafgaande kalenderjaar (de uitkomst van stap 2.3).

Overschot per hectare (kg fosfaat/ha) berekend in stap 2.3	Percentage van de groei van de fosfaatproductie van melkvee t.o.v. 2014 die maximaal verwerkt mag worden
<20	100%
20-50	75%
>50	50%

Stap 2.5 Maximale omvang melkveefosfaatoverschot berekenen

De hoeveelheid groei in fosfaat die maximaal mag worden verwerkt⁵, wordt als volgt berekend:

melkveefosfaatoverschot 2014 (de uitkomst van stap 2.1) + [het deel van de groei van de melkveefosfaatproductie sinds 2014 dat maximaal in aanmerking komt om te laten verwerken (het percentage van stap 2.4 x de uitkomst van stap 2.2)]

Het melkveefosfaatoverschot in het betreffende kalenderjaar (stap 1) mag niet groter zijn dan de uitkomst van de berekening in stap 2.5.

Groter melkveefosfaatoverschot dan toegestaan

Wanneer een bedrijf meer melkvee wil houden en het melkveefosfaatoverschot (berekend in stap 2.5) is groter dan de maximaal toegestane omvang, dan is meer fosfaatruimte nodig (in de praktijk betekent dat veelal extra grond verwerven). Hoeveel extra fosfaatruimte verworven moet worden, is afhankelijk van de intensiteit van het bedrijf en het percentage van de groei van de fosfaatproductie dat mag worden verwerkt. Al in die situatie geen extra fosfaatruimte (grond) wordt verworven, moet de fosfaatproductie in dat kalenderjaar worden beperkt.

Overtreding

Blijkt na afloop van een kalenderjaar dat het melkveefosfaatoverschot groter is dan de maximaal toegestane melkveefosfaatoverschot, dan is er sprake van een overtreding van de AMvB grondgebondenheid. Als de AMvB grondgebondenheid niet wordt nageleefd, kan er een bestuurlijke boete opgelegd worden van € 11 per kg fosfaat die is geproduceerd boven het

⁵ De uitkomst van stap 2.5 is de maximale hoeveelheid groei in fosfaat die mag worden verwerkt. Bovenop deze hoeveelheid moet nog een (van de regio afhankelijk) deel van de fosfaatreferentie worden verwerkt (zie paragraaf "Mestverwerkingsplicht").

maximaal toegestane melkveefosfaatoverschot. Ook de Wet op de economische delicten is van toepassing.

Voor actuele informatie over mestverwerking en grondgebonden groei zie www.rvo.nl.

Fosfaatrechten melkvee

Fosfaatrechten

De Nederlandse veehouderij heeft in 2015 veel meer fosfaat geproduceerd dan toegestaan op basis van Europese afspraken. De grootste toename komt van de melkveehouderij. Daarom is per 1 januari 2018 een stelsel van fosfaatrechten voor melkvee in werking getreden.

Doel van het fosfaatrechtenstelsel

Het doel van het fosfaatrechtenstelsel voor melkvee is dat de productie van fosfaat onder het fosfaatplafond komt en blijft. Het stelsel richt zich uitsluitend op bedrijven met melkvee (diercategorie 100, 101 en 102) omdat de melkveehouderij na het schrappen van het melkquotum sterk is gegroeid. Hierdoor werd het productieplafond voor fosfaat overschreden.

Vanaf het moment dat het stelsel van fosfaatrechten in werking treedt, mag een bedrijf met melkvee niet méér fosfaat produceren dan het aantal fosfaatrechten dat het heeft. Het stelsel van fosfaatrechten voor melkvee is een aanvulling op de al bestaande stelsels, zoals de gebruiksnormen en -voorschriften, de mestverwerkingsplicht en verantwoorde en grondgebonden groei melkveehouderij.

Wat zijn fosfaatrechten?

Fosfaatrechten worden uitgedrukt in kilogrammen fosfaat: 1 recht is 1 kilogram fosfaat. Het aantal geregistreerde fosfaatrechten geeft aan hoeveel dierlijke mest met melkvee geproduceerd mag worden op een bedrijf in 1 kalenderjaar.

Berekening fosfaatrechten

Ieder melkveebedrijf heeft in januari 2018 een beschikking gekregen. Daarin staat hoeveel fosfaatrechten het bedrijf krijgt.

Bij de berekening van de fosfaatrechten is gebruik gemaakt van de volgende gegevens:

- aantal stuks melkvee op 2 juli 2015
- melkproductie in 2015
- gemiddeld aantal stuks melkvee in 2015
- fosfaatruimte

Fosfaatproductie

De toegestane productie van mest door melkvee wordt vastgesteld op basis van de forfaitaire productienormen uit 2015. Bij de hoogte van de fosfaatruimte is rekening gehouden met de fosfaattoestand van de bodem (PAL- en Pw-waarde) zoals is opgegeven in de Gecombineerde opgave 2015.

Bij bedrijven die in 2015 hebben deelgenomen aan de BEP-pilot, wordt gerekend met de bedrijfsspecifieke excretienorm voor fosfaat, zoals deze is vastgelegd in de BEP-beschikking.

Fosfaatruimte

De fosfaatruimte = de bij RVO geregistreerde oppervlakte landbouwgrond in 2015 x de fosfaatgebruiksnorm 2015 + de bij RVO geregistreerde oppervlakte natuurterrein in 2015 x de hoeveelheid fosfaat die op natuurterrein mag worden gebruikt.

Voor natuurterrein geldt een norm van 70 kg voor grasland en 20 kg voor overig natuurterrein.

Grondgebondenheid

De grondgebondenheid is op de volgende manier berekend:

Het gemiddeld aantal stuks melkvee in 2015 x de forfaitaire norm - de fosfaatruimte in 2015. Is de uitkomst negatief of nul, dan is het bedrijf grondgebonden.

Generieke korting

Om te zorgen dat de fosfaatproductie binnen het fosfaatplafond blijft, wordt per 1 januari 2018 een generieke korting toegepast. Dit percentage is vastgelegd in een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB). Volledig grondgebonden bedrijven krijgen geen generieke korting.

Bedrijven die een 'relatief' klein fosfaatoverschot hadden, krijgen een gedeeltelijke vrijstelling van de generieke korting. Deze bedrijven worden alleen gekort voor zover hun fosfaatrechten de fosfaatruimte te boven gaat. De korting die toegepast wordt, is maximaal 8,3%.

Voorbeeld

Een bedrijf met een 'relatief' klein fosfaatoverschot, heeft een fosfaatruimte van 4.800 kg. Op basis van zijn aantal gehouden stuks melkvee op 2 juli 2015 zou het 5.000 fosfaatrechten toegekend krijgen. De generieke korting = 8,3% van 5.000 = 415.

Het verschil tussen de fosfaatrechten en de fosfaatruimte is: $5.000 - 4.800 = 200$.

Het bedrijf krijgt daarom een korting met het verschil: in dit geval 200 en ontvangt 4.800 rechten.

Als het bedrijf in 2015 niet grondgebonden is geweest en een fosfaatruimte had van 4.500 kg, dan geldt de generieke korting van 415 fosfaatrechten. Het bedrijf ontvangt dan $5.000 - 415 = 4.585$ rechten.

Dierproductierechten

Bedrijven die varkens of pluimvee houden, hebben dierproductierechten nodig.

Dierproductierechten mogen worden gesplitst, overdragen of verplaatst worden. Daar gelden regels voor.

De beheersing van de landelijke mestproductie van varkens en pluimvee is onderdeel van het mestbeleid. Een bedrijf mag gemiddeld genomen in een kalenderjaar niet meer varkens of kippen houden dan het aantal dierproductierechten.

Varkensrechten

Iedereen heeft varkensrechten nodig wanneer hij of zij op enig moment meer dan 3 varkensseenheden wil houden, het maakt niet uit of hij/zij wel of niet een landbouwbedrijf heeft. Omrekenen van aantal varkens naar aantal varkensseenheden kan met behulp van RVO tabel 11 (zie www.rvo.nl).

Pluimveerechten

Iedereen heeft pluimveerechten nodig wanneer hij of zij op enig moment meer dan 250 pluimvee-eenheden (kippen en kalkoenen) wil houden, het maakt niet uit of hij/zij wel of niet een landbouwbedrijf heeft. Omrekenen van aantal kippen en kalkoenen naar aantal pluimvee-eenheden kan met behulp van RVO tabel 11 (zie www.rvo.nl).

Verplaatsen tussen concentratiegebieden

Varkens- en pluimveerechten mogen niet tussen de concentratiegebieden worden verplaatst. Het is ook niet toegestaan om de rechten vanuit een niet-concentratiegebied naar een concentratiegebied te verplaatsen. Het is wel toegestaan om te verplaatsen vanuit een concentratiegebied naar een niet-concentratiegebied. Soms geldt er een uitzondering, bijvoorbeeld als een bedrijf de mest daarna zelf verwerkt. Of een landbouwbedrijf locaties heeft in verschillende gebieden.

Concentratiegebied

Concentratiegebieden zijn regio's waar veel varkens- en pluimveebedrijven zijn en waar uitbreiding van deze bedrijven niet wenselijk is. Er zijn 2 concentratiegebieden: concentratiegebied Zuid en concentratiegebied Oost.

Het 'Overzicht gemeenten per concentratiegebied' is te vinden op www.rvo.nl.

Aanvullende beleidsmaatregelen

Toelichting

Vrijstelling van wegen en bemonsteren bij transport

Bij transport voor aan- en afvoer van dierlijke mest is het wegen van de partij te transporteren mest verplicht. Er zijn echter wel een aantal uitzonderingen waarbij gebruik mag worden gemaakt van forfaitaire gehalten in de mest. Een voorbeeld hiervan is boer-boertransport. Voorwaarden om bij boer-boertransport niet verplicht te wegen en bemonsteren zijn:

- De afstand tussen de locatie waar de mest is geproduceerd en de locatie waar de mest wordt gelost is hemelsbreed niet meer dan 10 km.
- Het afvoerende bedrijf kan ten minste 75% van de dierlijke mestproductie (uitgedrukt in kilo's fosfaat) verwerken op de bij het bedrijf behorende landbouwgrond.
- Het bedrijf mag maximaal 25% van de geproduceerde mest (in kilo's fosfaat) afvoeren zonder wegen, bemonsteren en analyseren.
- De mest wordt rechtstreeks (zonder tussenopslag) geleverd aan de afnemer.
- Zowel de leverancier als de afnemer zijn landbouwbedrijven.

Drijfmest uitrijden en kunstmest strooien

Drijfmest uitrijden mag binnen het nieuwe mestbeleid niet het hele jaar. In de onderstaande tabel is te zien wanneer uitrijden van drijfmest is toegestaan.

Toegestane periodes van uitrijden dierlijke mest 2019

Drijfmest op grasland, alle grondsoorten	16 februari t/m 31 augustus
Vaste mest op grasland op veen- en kleigrond	1 februari t/m 30 september ¹
Vaste mest op grasland op zand- en lössgrond	1 februari t/m 15 september
Vaste mest op bouwland op veen- en kleigrond	gehele jaar
Vaste mest op bouwland op zand- en lössgrond	1 februari t/m 15 september
Drijfmest op alle bouwland	16 februari t/m 15 september

¹ Uitrijden van vaste storrige mest op klei- en veengrond op grasland mag in 2019 tussen 1 januari en 15 september. De volgende uitrijdperiode is van 1 december 2019 tot en met 15 september 2020.

In de volgende situaties is uitrijden van dierlijke mest en zuiveringsslib verboden, ook wanneer dit binnen de toegestane uitrijperiode valt:

- De bodem is geheel of gedeeltelijk bevroren, of geheel of gedeeltelijk bedekt met sneeuw. Dit verbod geldt niet voor vaste mest op grasland waar het gebruik onderdeel is van een beheersregime.
- De bovenste bodemlaag is verzadigd met water.
- Bij het tegelijkertijd bevoeien, beregenen of infiltreren van de bodem in de periode 1 september tot en met 31 januari.
- Grond met een hellingspercentage van 7% of meer, die is aangetast door geulenerosie. Bij dierlijke mest geldt dit ook voor beteelde grond. Bij zuiveringsslib als de niet beteelde grond een hellingspercentage heeft van 7% of meer.
- Grond met een hellingspercentage van 7% of meer, die ongelijkmatig bedekt is met een gewas (niet beteelde grond).
- Dierlijke mest mag wel gebruikt worden wanneer binnen 8 dagen een gewas ingezaaid wordt. Voor maïs, aardappelen en bieten gelden extra voorwaarden aan het perceel.
- Bouwland met een hellingspercentage van 18% of meer.
- Bij zuiveringsslib als: Niet beteelde grond is grond waaraan niet te zien is dat het gelijkmatig met een gewas is bedekt.

Verder mag geen zuiveringsslib uitgereden worden:

- op weilanden tijdens de beweidingsperiode.
- op grond gebruikt voor de teelt van voedergewassen: minder dan 3 weken voor de oogst.

Het gebruik van stikstofkunstmeststoffen is bij grasland en akkerbouwgewassen slechts toegestaan in de periode van 1 februari tot en met 15 september.

Opslagcapaciteit dierlijke mest

Het mestbeleid stelt behalve aan de aanwending van mest ook eisen aan de minimaal aanwezige opslagcapaciteit van dierlijke mest. Er moet van 1 augustus tot 1 maart voldoende mestopslag aanwezig zijn. De vereiste opslagcapaciteit is te berekenen door het aantal dieren (per soort en categorie) dat gehouden mag worden te vermenigvuldigen met de mestproductie per 7 maanden per dier (normen zijn te vinden op www.rvo.nl). Het aantal dieren dat men mag houden, staat in de omgevingsvergunning. Als er geen omgevingsvergunning aanwezig is, kan men uitgaan van het maximaal aantal dieren dat in de stallen gehouden kan worden.

In bijzondere omstandigheden mag worden uitgegaan van een lagere mestproductie. Dit kan wanneer door bijzondere omstandigheden de hoeveelheid dierlijke meststof per dier lager is dan volgens de forfaiten. Deze bijzondere omstandigheden kunnen samenhangen met de diersoort of -categorie, het huisvestingsstelsel, drinkwatersysteem, samenstelling van het voer of andere aspecten van het bedrijfssysteem. De bijzondere omstandigheden moeten wel aantoonbaar zijn.

In onderstaande gevallen is een lagere minimale mestopslagcapaciteit toegestaan:

- In de periode van 1 augustus t/m 1 maart kunnen minder dieren in de stallen worden gehouden dan volgens de milieuvergunning is toegestaan
- In de periode van 1 augustus t/m 1 maart worden stelselmatig minder dieren in de stallen gehouden, bijvoorbeeld doordat een deel van de dieren ieder jaar in deze periode wordt geweid.
- Mest die uitkomt boven de opslagcapaciteit van het bedrijf wordt op een milieuvriendelijke manier afgevoerd.
- De mest die uitkomt boven de opslagcapaciteit wordt op eigen bouwland, waarvoor geen uitrijdbepaling geldt, uitgereden. Deze uitzondering geldt niet voor de mest die in februari wordt geproduceerd.

Scheuren van grasland op klei- en veengrond

Gras op klei- veengrond mag in verschillende perioden gescheurd of vernietigd worden.

Periode 1 februari t/m 15 september

In deze periode mag het grasland vernietigd worden. Wanneer na het vernietigen van grasland een stikstofbehoefte gewas is ingezaaid, mag alleen bemest worden met een stikstofhoudende meststof wanneer kan worden aangetoond dat de aanwezige hoeveelheid stikstof in de grond te laag is voor de stikstofbehoefte van het gewas. Om dit aan te tonen moet een representatief grondmonster (scheurmonster) genomen worden. Een geaccrediteerd laboratorium dat voldoet aan de norm NEN-EN-ISO/IEC 17025 voert de

bodemanalyse uit. Op basis van deze resultaten wordt een bemestingsadvies opgesteld. De bemesting van dit stikstofbehoefte gewas moet volgens dit advies worden uitgevoerd.

Periode 16 september t/m 30 november

In deze periode mag het grasland op klei- en veengrond vernietigd worden als direct daarna tulpen, krokussen, irissen of blauwe druifjes (muscari) worden geplant.

Periode 1 november t/m 31 december

Kleigrond: In deze periode mag het grasland op kleigrond vernietigt worden als het eerstvolgende gewas geen gras is.

Veengrond: In deze periode mag gras op veengrond niet vernietigd worden.

Scheuren grasland op zand- en lössgrond

Gras op zand- en lössgrond mag in verschillende perioden gescheurd of vernietigd worden.

Periode 1 februari t/m 10 mei

In deze periode mag het grasland vernietigd worden. Wanneer na het vernietigen van grasland een stikstofbehoefte gewas is ingezaaid, mag alleen bemest worden met een stikstofhoudende meststof wanneer kan worden aangetoond dat de aanwezige hoeveelheid stikstof in de grond te laag is voor de stikstofbehoefte van het gewas. Om dit aan te tonen moet een representatief grondmonster (scheurmonster) genomen worden. Een geaccrediteerd laboratorium dat voldoet aan de norm NEN-EN-ISO/IEC 17025 voert de bodemanalyse uit. Op basis van deze resultaten wordt een bemestingsadvies opgesteld. De bemesting van dit stikstofbehoefte gewas moet volgens dit advies worden uitgevoerd.

Periode 11 mei t/m 31 mei

In deze periode mag grasland alleen gescheurd worden als direct daarna gras wordt ingezaaid. Andere stikstofbehoefte gewassen mogen vanaf 11 mei niet meer worden ingezaaid.

Wanneer het gras bemest wordt met een stikstofhoudende meststof voor de eerste snede of wanneer moet worden bepaald hoeveel meststoffen als startgift worden gegeven, mag dat alleen wanneer kan worden aangetoond dat de aanwezige hoeveelheid stikstof in de grond te laag is voor de stikstofbehoefte van het gewas. Dit gebeurt op dezelfde manier als is beschreven voor de periode van 1 februari t/m 10 mei.

Periode 1 juni t/m 1 september

Ook na 31 mei mag nog grasland gescheurd worden als direct daarna gras wordt ingezaaid. Vanaf 1 juni moet dit worden aangemeld op mijn.rvo.nl. Dit kan tot uiterlijk 7 dagen van tevoren. Vanaf 1 juni moet met een korting van 50 kilogram per hectare op de stikstofgebruiksnorm worden gerekend. Na scheuren mag tot en met 10 september herinzaai plaatsvinden.

Periode 16 september t/m 30 november

In deze periode mag het grasland vernietigd worden als direct daarna tulpen, krokussen, irissen of blauwe druifjes (muscari) worden geplant.

Vrijstellingen scheurverbod

Grasland mag vernietigd worden als dit nodig is voor de aanleg en het onderhoud van infrastructuur en voor kavelinrichtingswerkzaamheden.

Aanleg en onderhoud infrastructuur

Moet een netbeheerder een pijpleiding in het grasland onderhouden of een nieuw net aanleggen? Er kan dan vrijstelling worden verkregen als het grasland gescheurd of vernietigd moet worden buiten de toegestane periode. Het gaat om werkzaamheden voor gas, water of elektriciteit en andere publieke voorzieningen waarvoor een ondergronds netwerk bestaat onder het grasland. De aanleg van een weg valt niet onder de vrijstelling.

Kavelinrichtingswerken

Het grasland mag het hele jaar vernietigd worden door kavelinrichtingswerkzaamheden. Het is dan wel belangrijk dat de kavelinrichtingswerken gebeuren nadat er een plan is vastgesteld voor toedeling, een land- of inrichtingsplan of een reconstructieplan van het gebied.

Vanggewas na maïs

Na de teelt van maïs op zand- of lössgrond, is het telen van een vanggewas verplicht. Vanggewassen zijn gras, winterrogge, wintertarwe, wintergerst, triticale, japanse haver, bladkool of bladrammenas. Het vanggewas na maïs is bedoeld om uitspoeling van stikstof in het najaar en de winter te voorkomen. Dit betekent dat het vanggewas na de oogst van maïs moet worden geteeld. Dit moet vanaf 2019 uiterlijk op 1 oktober zijn gebeurd. Een vanggewas telen kan via onderzaai in de maïs of via zaaien direct na de oogst van de maïs. Het vanggewas mag niet vernietigd worden voor 1 februari van het daaropvolgende jaar.

Natuurterreinen

Natuurterrein wordt voor het stelsel van gebruiksnormen niet gezien als landbouwgrond.

Voor het gebruiksnormenstelsel is deze grond geen onderdeel van het bedrijf. Dieren die op natuurterrein grazen, behoren op dat moment niet tot het bedrijf. Meetellen van de mestproductie van deze dieren is niet nodig.

Meestal wordt de maximale hoeveelheid aan te wenden dierlijke mest op natuurterrein bepaald door het beheerregime. Het gaat dan om beheer dat is vastgesteld volgens de Natuurbeschermingswet, beheer op basis van de Subsidieregeling Natuurbeheer (SN) of beheer dat tot stand is gekomen met instemming van de minister van LNV, zoals beheer door Staatsbosbeheer.

Als het beheerregime geen grens stelt aan de hoeveelheid dierlijke mest die mag worden gebruikt, dan gelden de volgende regels.

- Natuurterrein dat bestaat uit grasland (min. 50% gras bestemd voor beweiding/voederwinning) maximaal 70 kilo fosfaat en 170 kilo stikstof uit dierlijke mest per hectare per jaar.

-
- Natuurterrein met een andere begroeiing maximaal 20 kilo fosfaat uit dierlijke mest per hectare per jaar.

Natuurterreinen tellen niet mee bij de berekening van de gebruikruimte voor dierlijke mest. Maar ze tellen wel mee bij de Mestverwerkingsplicht en de Wet Grondgebonden groei melkveehouderij.

1.4 Arbeidskosten

Toelichting

De cao Productiegerichte Dierhouderij is de opvolger van de cao Dierhouderij en de huidige cao geldt voor de periode van 1 januari 2018 tot en met 31 december 2020. Deze cao betreft medewerkers in de melkveehouderij, varkenshouderij, pluimveehouderij en kuikenbroederij (fokkers, kuikenbroeders en exporteurs van broedeieren en eendagskuikens). De cao is afgesloten tussen LTO Noord, ZLTO, LLTB, COBK, POV enerzijds, en FNV en CNV Vakmensen.nl anderzijds. De cao is door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid algemeen verbindend verklaard (AVV).

Bron: [Staatscourant 2017 Nr 32708, 10 juli 2017](#).

Bruto cao-lonen werknemer en loonkosten werkgever

Toelichting

De cao-lonen voor vaste werknemers worden jaarlijks herzien en opgegeven per week. Hierover wordt 8,25% vakantietoeslag uitbetaald. In de tabel zijn de bruto jaarlonen voor vaste werknemers berekend. Hiervoor is uitgegaan van 52,2 x de weeklonen en daarover is 8,25% vakantietoeslag berekend. Uitgegaan wordt van functieklasse E, wat in de cao gedefinieerd wordt als:

Dierverzorger II

De dierverzorger II kan voorkomen op alle soorten van agrarische bedrijven waar dieren worden verzorgd t.b.v. fokken, mesten of de productie van dierlijke producten. De werkzaamheden kennen overwegend een kort cyclisch (dagelijks tot maandelijks) repeterend (terugkerend) patroon. Procedures, voorschriften en te behalen resultaten zijn leidend. De focus ligt op het continueren van het gekende operationeel proces. De functiehouder deelt, in overleg met leidinggevende en collega's, het eigen werk in aan de hand van te realiseren dag-planningen. Collega/leidinggevende is consulteerbaar, operationele werkzaamheden en te maken keuzes worden afgestemd met op locatie aanwezige personen (collega's/leidinggevende e.d.). De functiehouder is verantwoordelijk voor het verzorgen en inspecteren van verblijfsruimten, bedienen, controleren en onderhouden van geautomatiseerde systemen en/of apparatuur. Daarnaast is hij/zij verantwoordelijk voor het verzorgen, selecteren en controleren van zijn toegewezen dier(en)(groep) en (indien van toepassing) uitvoeren van het melkproces. Voorts draagt de functiehouder zorg voor het registreren en overdragen van gegevens. De functiehouder bestuurt indien nodig gemotoriseerde voertuigen voor langzaam verkeer.

Organisatie

- Direct leidinggevende: vakinhoudelijk leidinggevende
- Geeft leiding aan: niet van toepassing

Voor een uitgebreidere functieomschrijving kan men het '[Functiehandboek dierhouderij](#)' raadplegen.

Toelichting

Voor het berekenen van de totale werkgeverslasten voor een werknemer op basis van de cao dient men het weekloon met 52,2 te vermenigvuldigen. Dit bedrag wordt met 8,25% vakantietoeslag verhoogd. Het aldus berekende brutoloon wordt tenslotte verhoogd met het werkgeversaandeel in premies en de overhevelingstoeslag. Uitgegaan wordt van functieklasse E (zie toelichting bij Bruto cao-lonen).

Norm

Bruto lonen per jaar voor vaste werknemers bij een overeengekomen arbeidstijd van 1983,6 uur per jaar (38 uur per week), volgens functieklasse E.

Bruto cao-lonen voor medewerkers en loonkosten werkgever, volgens functieklasse E, bij een werkweek van 38 uur (per 1 januari 2019 en 2020; in €)

Leeftijd	Weekloon	Jaarloon werknemer	Loonkosten werkgever	Weekloon	Jaarloon werknemer
	2019	2019	2019	2020	2020
18 jaar	350,95	19.830	25.500	358,85	20.280
19 jaar	401,10	22.660	29.500	410,10	23.170
20 jaar	451,20	25.500	33.500	461,35	26.070
21 jaar	501,35	28.330	37.400	512,65	28.970
22 t/m 64 jaar					
1 ^e functiejaar	501,35	28.330	37.400	512,65	28.970
2 ^e functiejaar	515,80	29.150	38.600	527,40	29.800
3 ^e functiejaar	530,00	29.950	39.700	541,95	30.630
4 ^e functiejaar	544,30	30.760	40.800	556,55	31.450
5 ^e functiejaar	558,80	31.580	42.000	571,35	32.280
6 ^e functiejaar	573,05	32.380	43.100	585,95	33.110

Bron: CAO Productiegerichte Dierhouderij 2018-2020, Premieoverzichten 2019, Belastingdienst, UWV en Colland; bewerking Wageningen Livestock Research.

Loonkosten ondernemer

Toelichting

Het aantal arbeidsuren van de ondernemer in de veehouderij is berekend op 38 uur per week plus 3,5 arbeidsuren per dag in de weekeinden; een v.a.k. is 2.349 uren per jaar. De vergoeding is gebaseerd op het cao-loon voor vaste medewerkers in functie-klasse G in het 5^e functiejaar. Functieklasse G wordt in de cao gedefinieerd als:

Allround dierverzorger II

De allround dierverzorger II kan voorkomen op alle soorten van agrarische bedrijven waar dieren worden verzorgd t.b.v. fokken, mesten of de productie van dierlijke producten. De functie bevat cyclisch terugkerende en specialistische werkzaamheden. Procedures, voorschriften en te behalen resultaten zijn leidend. De focus ligt op het continueren en coördineren van het gekende

operationeel proces alsook het verrichten van (para-veterinaire) specialistische ingrepen of handelingen aan dieren. De functiehouder deelt, in overleg met leidinggevende, het eigen werk en dat van toegewezen collega's in aan de hand van te realiseren dag-planningen en coördineert de werkzaamheden in de uitvoering. De leidinggevende is consulteerbaar, afwijkingen van het reguliere proces/de normale werkaanpak worden afgestemd met op locatie aanwezige personen (collega's/leidinggevende e.d.). De functiehouder is verantwoordelijk voor het coördineren van de toegewezen medewerkers, het verrichten van specialistische (para-veterinaire) ingrepen/handelingen en uitvoeren van vruchtbaarheidsbehandelingen. Daarnaast is hij/zij verantwoordelijk voor het verzorgen, selecteren en controleren van zijn toegewezen dier(en)(groep) en (indien van toepassing) uitvoeren van het melkproces. Voorts draagt hij/zij zorg voor het registreren, overdragen en verantwoorden van gegevens. De functiehouder beschikt over een diploma para-veterinair dan wel de combinatie van deelkwalificaties die recht geeft op de desbetreffende erkenning en/of benodigde certificaten (bijv. certificaat verdoofd castreren biggen).

Organisatie

- Direct leidinggevende: vakinhoudelijk leidinggevende
- Geeft leiding aan: 1 - 5 medewerkers (vaktechnisch/functioneel)

Voor een uitgebreidere functieomschrijving kan men het '[Functiehandboek dierhouderij](#)' raadplegen.

In de berekening zijn 25 vakantiedagen van 38 gedeeld door 5 dagen is 7,6 uur en 6 zon- en feestdagen van 3,5 uur volgens de CAO-regels beloond. Het brutoloon wordt verhoogd met 8,25% vakantietoeslag en een eenmalige uitkering van 1%. Tot slot wordt dit brutoloon verhoogd met het werkgeverstaandeel in premies en de overhevelingstoeslag (circa 33%).

Arbeidsuren voor 1 v.a.k.

Werkweken	52,2 weken x	38	uur =	1983,6	uur
Zaterdag	52,2 weken x	3,5	uur =	182,7	uur
Zondag	52,2 weken x	3,5	uur =	<u>182,7</u>	<u>uur</u>
Totaal				2349	uur

Loonberekening normale werkweek (functieklasse G 5^e functiejaar)

52,2 werkweken x 38 uur x 100% beloning

Jaarloon: € 620,90 (weekloon) x 52,2 weken = € 32.411,-

Overige uren die standaard worden gewerkt¹⁾

52,2	zaterdagen	x	3,5 uur	x	100% beloning	=	182,7 uur
52,2	zondagen	x	3,5 uur	x	132% beloning ²⁾	=	241,4 uur
6	feestdagen	x	3,5 uur	x	132% beloning ²⁾	=	27,8 uur
25	vakantiedagen	x	7,6 uur	x	100% beloning	=	<u>190,0 uur</u>
							641,9 uur

¹⁾ De zaterdagen, zondagen, feestdagen en vakantiedagen worden of door de ondernemer zelf gewerkt of geheel of gedeeltelijk opgevangen door extern personeel. Voor deze uren wordt de ondernemer of losse arbeidskracht beloond tegen onderstaand loon per uur vermenigvuldigd met het betreffende beloningspercentage.

²⁾ Voor de eerste 2 uur geldt een beloning van 100%, de meeruren 175%.

Loon per uur: € 16,34 x 641,9 uur = € 10.488,-

Totaal loon per jaar	€ 42.899,-
Vakantietoeslag 8,25%	<u>€ 3.539,-</u>
	€ 46.438,-
Aandeel werkgeverspremies circa 39%	<u>€ 18.787,-</u>
Berekende bruto loonkosten ondernemer	€ 65.225,- (functieklasse G 5 ^e functiejaar)

Norm

Berekende bruto loonkosten ondernemer met beloning voor leiding geven, beslissen en het verrichten van arbeid: Functieklasse G 5 € 65.200,- per jaar.

Bron: Premieoverzichten 2019, Belastingdienst en Colland

Afstandsvergoeding

Afstandsvergoeding per dag van woning tot plaats aanvang werkzaamheden (per 1-1-2018)

Meer dan 5 km	€ 2,93
>10 - 15 km	€ 3,73
>15 - 20 km	€ 5,22
>20 km	€ 6,78

Bron: cao Productiegerichte Dierhouderij 2018-2020.

1.5 Machines en loonwerk

1.5.1 Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten machines

Toelichting

De vervangingswaarden zijn exclusief BTW en gebaseerd op de cataloguswaarden van de belangrijkste merken trekkers en machines. Ze zijn berekend door de catalogusprijzen te middelen. Vervolgens is van dit bedrag 10% afgetrokken om de vervangingswaarden aan te laten sluiten bij prijzen zoals deze in de praktijk worden geconstateerd. Wanneer de hoogste en de laagste prijs van een werktuig meer dan 10% van het gemiddelde ligt, is in de tabel ook de hoogste en de laagste waarde vermeld. Bij een kleinere variatie is alleen het gemiddelde aangegeven. Bij de verwerking moet men hiermee wel rekening houden. Dat kan betekenen dat soms van de genoemde waarden wordt afgeweken.

Op basis van de geschatte technische levensduur is het afschrijvingspercentage vastgesteld. Het verband tussen levensduur en afschrijvingspercentage is in onderstaand overzicht weergegeven. Uitgangspunt hierbij is een restwaarde van 10% van de vervangingswaarde (VW).

Levensduur in jaren	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Afschrijving in % van de VW	12,9	11,3	10,0	9,0	8,2	7,5	6,9	6,4	6

De kosten voor afschrijving worden berekend door het afschrijvingspercentage te vermenigvuldigen met de vervangingswaarde. Het kostenpercentages voor onderhoud en verzekering zijn samengevoegd. Voor verzekering van trekkers en zelfrijdende werktuigen is 1% en voor getrokken werktuigen is 0,5% opgenomen.

De rente is 3,5% over het gemiddeld geïnvesteerde vermogen. Het gemiddeld geïnvesteerde vermogen is $(100 + 10)/2 = 55\%$. Uit het voorgaande volgt dat de rentekosten 1,9% van de vervangingswaarde bedragen.

Benodigde oppervlakte werktuigenberging

Op basis van het vloeroppervlak, die de verschillende werktuigen bij stalling innemen, kan de benodigde afmeting van de werktuigenberging worden berekend. Behalve het netto vloeroppervlak dat de werktuigen zelf innemen, is er bij de plaatsing van de afzonderlijke werktuigen extra tussenruimte langs de wanden en langs de machines onderling nodig. Daarvoor kan de vermelde oppervlakte met 40% worden verhoogd.

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Ber- ging m ²	Vervangingwaarde		Afschr. in %	Onder- houd + verz.
			Gemiddeld	Spreading		
TREKKRACHT						
Trekker 2-wiel	40-50 kW	10	38600	(29800 - 44600)	7,5	4
	50-60 kW	10	45600	(33500 - 56400)	7,5	4
	60-70 kW	10	51200	(42000 - 62600)	7,5	4
Trekker 4-wiel	40-50 kW	10	46200	(26700 - 65500)	7,5	4
	50-60 kW	10	48100	(27000 - 67500)	7,5	4
	60-70 kW	10	59000	(41100 - 84700)	7,5	4
Trekker 4-wiel traploze aandr.	60-70 kW	10	94400	(41600 - 91000)	7,5	4
Trekker 4-wiel	70-80 kW	12	78900	(46300 - 82100)	7,5	4
Trekker 4-wiel traploze aandr.	70-80 kW	12	100400	(98200 - 116000)	7,5	4
Trekker 4-wiel	80-90 kW	12	89000	(44500 - 90500)	7,5	4
Trekker 4-wiel traploze aandr.	80-90 kW	12	106600	(96300 - 134900)	7,5	4
Trekker 4-wiel	90-100 kW	12	94900	(56100 - 109500)	7,5	4
Trekker 4-wiel traploze aandr.	90-100 kW	12	116900	(108400 - 149800)	7,5	4
Trekker 4-wiel	100-120 kW	12	110100	(56100 - 121800)	7,5	4
Trekker 4-wiel traploze aandr.	100-120 kW	12	131000	(117200 - 154600)	7,5	4
Trekker 4-wiel	120-140 kW	12	122800	(82400 - 147600)	7,5	4
Trekker 4-wiel traploze aandr.	120-140 kW	12	149400	(131100 - 161700)	7,5	4
Fronthef	> 60 kW		4400		7,5	4
Fronthef + -aftakas	< 60 kW		8000		7,5	4
	> 60 kW		9400		7,5	4
Snelkoppeling hefinrichting, trek.deel			900		7,5	3
Snelkoppeling hefinrichting, werkt. Deel			100		7,5	3
Hydr. Topstang			1300		7,5	3
TRANSPORT						
Transportwagen	8 ton	12	8900		4,5	2,5
Kipwagen hydraulisch	4 ton	8	5500	(5000 - 6100)	5,6	2
	6 ton	10	7100	(6700 - 9900)	5,6	2
	8 ton	14	17900	(8000 - 20000)	5,6	2
Kipwagen hydr. Tandem	8 ton	14	21700		5,6	2
	12 ton	16	22700	(17100 - 25600)	5,6	2
	14-16 ton		29700		5,6	2
Silagekipper	30 m ³	14	37600		9	2,5
Silagewagen	35 m ³	16	39100	(33400 - 44600)	9	2,5
	40 m ³	16	42500		9	2,5
Veewagen	4 koeien	8	5100	(4100 - 6700)	7,5	3
	8 koeien	10	9400	(6700 - 12300)	7,5	3
Transportbak in hef		4	800	(400 - 1200)	7,5	1,5
Voorlader met grondbak	< 50 kW	4	8300	(7200 - 9400)	7,5	2,5
	> 50 kW	4	11500	(10000 - 13600)	7,5	2,5
Achterlader + mestvork		2	3300		7,5	2,5
Hydraulische kraan getrokken	500 kg/bak	7	17800		9	3,5
	800 kg/bak	7	21100		9	3,5

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Ber- ging m ²	Vervangingwaarde		Afschr. in %	Onder- houd + verz.
			Gemiddeld	Spreading		
Verreiker	3-4 ton/ 7 m	10	62400	(50000 - 111000)	9	3,5
Minishovel	23 - 33 kW	7	30300	(29000 - 36000)	9	3,5
Minishovel	25 - 50 km/h	4,5	14400	(13400 15700)	9	3,5

BEMESTING

- Pendelstrooier	275 l	3	2200		9	2,5
	500 l	3	3000		9	2,5
	750 l	3	3400		9	2,5
	1000 l	4	3900		9	2,5
	1500 l	5	4700		9	2,5
- Pendelstrooier, getrokken	1500 l	5	6100		9	2,5
- Centrifugaalstrooier 1-schijfs	600 l	3	2500	(2200 - 3100)	9	2,5
	800 l	4	2400		9	2,5
	1000 l	4	2800		9	2,5
	1200 l	4	3000		9	2,5
- Centrifugaal 2-schijfs < 18 m	500 l	3	3000		9	2,5
	600 l	3	3900	(3000 - 4500)	9	2,5
	800 l	4	4100		9	2,5
	1000 l	4	4200	(3800 - 5500)	9	2,5
	1250 l	4	5000		9	2,5
	1500 l	5	5100		9	2,5
- Centrifugaal 2-schijfs > 18 m	1000 l	4	5300		9	2,5
	2000 l	6	6700	(6100 - 10200)	9	2,5
	3000 l	6	6900	(6700 - 14500)	9	2,5
	4000 l	6	7000	(19800 - 21300)	9	2,5
- Centrifugaal 2-schijfs > 18 m, met comp. en weeginr.	1500 l	6	11000		9	2,5
Kalkstrooier vijzel	7 ton, 6 m	10	32400		9	2,5
Kalkstrooier vijzel, tandem	10 ton, 6 m	12	55000		9	2,5
Stalmeststrooier	4 ton	10	12300	(10900 - 14000)	9	4
	5 ton	10	14300	(12400 - 16200)	9	4
	6-7 ton	12	16500	(9300 - 21200)	9	4
	9-10 ton	14	36500		9	4
Vacuümesttank bemester	6 m ³	13	15700	(12000 - 15700)	9	4
	8 m ³	17	17900	(13500 - 28100)	9	2,5
			24600	(18900 - 30700)		
Vacuümesttank bemester tandem	8 m ³	18	34400	(23500 - 32400)	9	2,5
	10 m ³	18	44900	(24600 - 37800)	9	2,5
	12 m ³	19	45300	(26500 - 46800)	9	2,5
Pomptankwagen	6 m ³	13	22200		9	2,5
	8 m ³	17	23900		9	2,5
	10 m ³	20	25500		9	2,5
Pomptankwagen tandem	8 m ³	17	38700		9	2,5
	10 m ³	20	43900		9	2,5

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Ber- ging m ²	Vervangingwaarde		Afschr. in %	Onder- houd + verz.
			Gemiddeld	Spreading		
Zodenbemester	2,70 m	6	12200	(11300 - 16400)	11,3	4,5
	4,00 m	8	23500	(1200 - 22600)	11,3	4,5
	5,00 m	8	25300	(20300 - 30800)	11,3	4,5
	6,00 m	10	34500	(30500 - 37700)	11,3	4,5
	7,00 m	10	34900	(30800 - 40300)	11,3	4,5
Sleufkouterbemester	3,00 m	6	12900	(6900 - 15200)	11,3	4,5
	4,00 m	8	15300	(11300 - 18900)	11,3	4,5
	5,00 m	10	16700	(15200 - 21400)	11,3	4,5
	6,00 m	8	20500	(16500 - 23800)	11,3	4,5
	7,00 m	13	28400	(17700 - 31500)	11,3	4,5
	8,00 m	13	36700	(18900 - 41600)	11,3	4,5
	9,00 m	13	42300	(27700 - 44200)	11,3	4,5
Sleepvoetbemester	4,00 m	6	12200	(10800 - 13800)	11,3	4,5
	5,00 m	6	14300		11,3	4,5
	6,00 m	6	15900		11,3	4,5
	7,00 m	6	18200		11,3	4,5
Mestinjecteur bouwland	3,00 m	6	7000	(6400 - 9600)	11,3	4,5
	4,00 m	8	16500	(11500 - 19000)	11,3	4,5
	5,00 m	8	17800	(12300 - 24100)	11,3	4,5
	6,00 m	8	21600	(13900 - 28000)	11,3	4,5
Hefinrichting bemester		2	3900		11,3	4,5
Mestopslagcontainer	40 m ³		16500		11,3	4,5
Slangaanvoersysteem + haspel	400 m	3	15300		11,3	4,5
Transportslang 3 duim	100 m		800		11,3	4,5
Mestpomp centrif. Vertikaal	250 m ³ /uur	10	9800		7,5	3
	480 m ³ /uur	10	9900		7,5	3
	720 m ³ /uur	10	10800		7,5	3
Mestpomp verdringer	120 m ³ /uur	3	6600		9	3
	180 m ³ /uur	3	6900	(5200 - 8300)	9	3
	240 m ³ /uur	3	8000	(6100 - 9100)	9	3
Mestmixer aftakas	4m/60 cm	10	3900	(2800 - 5300)	7,5	3
Mestmixer elektrisch	11 kW	10	6400	(5500 - 6900)	7,5	3
Dompelmixer elektrisch	7,5 kW	3	6900	(3900 - 9700)	7,5	3
	11 kW	3	10700	(7300 - 13000)	7,5	3
	15 kW	5	10800	(7900 - 13500)	7,5	3
Spuitoerapparaat	1-spuitkop	3	1000		11,3	1,5
	2-spuitkop	3	1600		11,3	1,5
Mestschuif aan trekker	2,75 m	5	1000	(900 - 1400)	7,5	3
GRONDBEWERKING						
Rondgaande ploeg	1,20 m (3-sch)	4	6100		7,5	5
	1,60 m (4-sch)	4	7900		7,5	5
	2,00 m (5-sch)	5	10800		7,5	5
Wentelploeg licht	1,20 m (3-sch)	4	10500	(8800 - 11300)	7,5	5
	1,60 m (4-sch)	4	12500	(11600 - 13000)	7,5	5

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Ber- ging m ²	Vervangingwaarde		Afschr. in %	Onder- houd + verz.
			Gemiddeld	Spreading		
Wentelploeg	1,20 m (3-sch)	4	14200		7,5	5
	1,60 m (4-sch)	5	17100	(16300 - 19700)	7,5	5
	2,00 m (5-sch)	6	19600	(17600 - 20900)	7,5	5
Wentelploeg						
hydr. verst. snijbreedte	1,20 m (3-sch)	4	16600		7,5	5
	1,60 m (4-sch)	4	18300	(16800 - 20900)	7,5	5
	2,00 m (5-sch)	4	23700	(21300 - 25800)	7,5	5
Vorenpakker enkel 70 cm	1,30 m	2	2300		7,5	1,5
	1,50 m	2	2400		7,5	1,5
Vorenpakker dubbel 70 cm	1,30 m	3	3300		7,5	1,5
	1,50 m	3	4100		7,5	1,5
	2,00 m	3	5700		7,5	1,5
Vorenpakker enkel 90 cm	1,30 m	3	4600		7,5	1,5
	1,50 m	3	5100		7,5	1,5
	1,70 m	4	5400	(4700 - 5700)	7,5	1,5
	1,90 m	4	5900	(5200 - 6200)	7,5	1,5
Vorenpakker dubbel 90 cm	2,10 m	5	6200	(5500 - 6500)	7,5	1,5
	1,50 m	5	5400		7,5	1,5
	2,70 m	8	9400		7,5	1,5
Vorenpakker combinatie	3,00 m	10	8700		7,5	2,5
Woelerpakker combinatie	2,50 m	10	9600		7,5	2,5
Spitmachine roterend	3,00 m	5	26700	(23300 - 29800)	9	2,5
Spitmachine roterend	4,00 m	6	38300		9	2,5
Spitmachine krukas	3,00 m	5	23000	(18600 - 27500)	9	2,5
Cultivator vaste tand	3,00 m	5	3400		4,5	3,5
Cultivator vastetand zwaar incl						
spijlenrol	3,00 m	5	3900	(2800 - 4300)	4,5	3
	4,00 m	7	9200	(6400 - 12500)	4,5	3
Stoppelcultivator met						
ganzevoeten	3,00 m	5	5700		4,5	3
	4,60 m	5	11600		4,5	3
Cultivator triltand	2,00 m	4	1400		6	2,5
	3,00 m	5	4100	(3400 - 5000)	6	2,5
	4,00 m	7	7400	(6100 - 10700)	6	2,5
	5,00 m	8	9700	(6900 - 15200)	6	2,5
Woeler	1 woelpoot	1	1200	(900 - 1200)	4,5	2
	2 woelpoten	1	1400	(1200 - 1900)	4,5	2
	3 woelpoten	2	1600	(1300 - 1900)	4,5	2
Zaaibedcombinatie	4,50 m	6	6400		6	2
	6,00 m	7	9700		6	2
Cambridgerol	3,00 m	5	3600	(2300 - 4000)	6	2
Schijveneg enkel	3,00 m	5	5100		7,5	3,5
Schijveneg	4,00 m	5	6500		7,5	3,5
Schijveneg dubbel	3,00 m	6	7100	(4500 - 10200)	7,5	3,5
	4,50 m	6	11200	(10800 - 12400)	7,5	3,5
Messeneg	3,00 m	3	5300		7,5	3,5

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Ber- ging m ²	Vervangingwaarde		Afschr. in %	Onder- houd + verz.
			Gemiddeld	Spreading		
Rotorkoepel	3,00 m	4	10500	(7100 - 11500)	9	3,5
Bladenfrees	2,00 m	3	5400	(3700 - 6800)	9	3
	3,00 m	4	10800	(7500 - 15100)	9	3
Messenfrees	2,00 m	3	7900	(6600 - 9300)	9	3
	3,00 m	4	9100	(6500 - 11500)	9	3
Kilverbak	3,00 m	6	10000	(5900 - 11300)	6	2
Grondschuif verstelbaar	2,00 m	2	900	(800 - 1000)	9	2
	2,40 m	3	1500	(1000 - 2400)	9	2
ZAAIEN en POTEN						
Pijpenzaaimachine gras mech.	3,00 m	5	9400		6	2
Doorzaaimachine grasland	2,00 m	4	15100		6	1,5
Zaaimachine graan mechanisch	3,00 m	5	7800	(6800 - 9700)	6	2
Zaaimachine graan pneumatisch	3,00 m	5	9400	(7400 - 11000)	6	2
Prec.zaai mais rijbemesting	4-rijig	4	16700		6	1,5
Prec.zaai mais rijbemesting	6 rijig	6	26700		6	1,5
Opbouwzaaimachine voor grondbewerkingsmachine	3,00 m	5	3200	(1200 - 3900)	6	1,5
GEWASVERZORGING						
Veldspuit aanbouw	12 m	5	9100		7,5	2
	18 m	5	18500	(14900 - 21700)	7,5	2
	21 m	5	19300	(15100 - 22500)	7,5	2
	24 m	6	22300	(15600 - 25800)	7,5	2
Strokenspuit	6 rijig	4	5400		7,5	2
Rijenspuit 2 dop/rij	4 rijig	3	1700		7,5	2
Onderbladspuit aard.	6,00 m	4	6800		7,5	2
	9,00 m	5	9900		7,5	2
Onkruiddeg mech. transp.	3,00 m	5	1000		6	1,5
Onkruiddeg hydr. transp.	6,00 m	5	4100		6	1,5
	9,00 m	5	6400		6	1,5
Veertandwiedeg hydr.	4,50 m	4	3400		6	1,5
	6,00 m	5	5000	(4300 - 5800)	6	1,5
	9,00 m	6	6800		6	1,5
	12,00 m	6	10200		6	1,5
	15,00 m	6	15300		6	1,5
Vingerwieder per rij,	2 elementen	6	500		6	1,5
Schoffelmachine front	3,00 m	3	7000	(5900 - 8000)	6	1,5
	6,00 m	6	10200	(8500 - 11600)	6	1,5
Schoffelmachine, gewasgeleid	3,00 m, 75 cm	3	8400		6	1,5
Strokencultivator, 50 cm	achter/3m	3	5800	(5200 - 6500)	6	1,5
Strokencultivator, 50 cm	achter/6m	5	14700		6	1,5
Strokencultivator, 75 cm	achter/4 rijzig	4	5200		6	1,5
	achter/6 rijzig	6	9400		6	1,5

Omschrijving	Werkbreedte	Ber- ging m ²	Vervangingwaarde		Afschr. in %	Onder- houd + verz.
	Capaciteit Inhoud		Gemiddeld	Spreading		
Strokenfrezen	4 rijzig	4	7400		6	1,5
	6 rijzig	6	10800		6	1,5
Onkruidstrijker, vaste rol	3,00 m	6	1100		6	1,5
	6,00 m	6	2300		6	1,5
Onkruidstrijker, aangedreven rol	6,00 m	6	4600		6	1,5
Weidesleep, ketting	4,00 m	6	900 (800 - 1000)		6	3
	5,00 m	6	1000 (900 - 1100)		6	3
	6,00 m	6	1600 (1400 - 2200)		6	3
			1400 (1200 - 1700)			
Landrol	2,00 m	2	1600 (1300 - 2200)		6	2
	2,50 m	3	1900 (3600 - 4400)		6	2
Landrol hydr.	3,00 m	3	3900 (3200 - 4400)		6	2
Weidebloter	2,75 m	6	4400 (3200 - 5100)		11,3	4,5
	3,00 m	7			11,3	4,5
OOGST						
Cirkelmaaier	1,85 m	4	5400 (4600 - 6500)		11,3	4
	2,10 m	4	7100 (6400 - 8100)		11,3	4
	2,40 m	5	8300 (7000 - 9900)		11,3	4
	2,80 m	5	9400 (8100 - 11200)		11,3	4
	3,20 m	6	10700 (9600 - 12900)		11,3	4
Frontmaaier (excl. aanbouw)	2,15 m	4	8000 (6700 - 8900)		11,3	5
	2,45 m	5	9300 (8900 - 12400)		11,3	5
	2,65 m	6	10700 (0 - 0)		11,3	5
	3,00 m	6	12100 (10200 - 14200)		11,3	5
Maaierkneuzer	1,85 m	4	9100		11,3	4
	2,10 m	5	11100		11,3	4
	2,40 m	5	12600 (10800 - 13800)		11,3	4
	2,80 m	6	14300		11,3	4
	3,00 - 3,20 m	7	15400 (11600 - 19600)		11,3	4
Frontmaaierkneuzer	2,40 m	5	13000 (12000 - 14700)		11,3	4
	2,80 m	6	14500 (12400 - 17900)		11,3	4
	3,20 m	7	16500 (17900 - 23700)		11,3	5
Getrokken maaierkneuzer	2,50 m	10	19700		11,3	4
	2,75 m	11	23200		11,3	4
	3,00 m	12	23000		11,3	4
	3,20 m	12	28100		11,3	4
	4,00 m	12	33500		11,3	4
	4,80 m	12	47300		11,3	4
Triplemaaier excl. frontmaaier	8,80 m	13	34000 (32500 - 55000)		11,3	4
	8,80 m	22	45000 (43000 65000)		11,3	4
Cirkelschudder	4,50 m	8	5800		9	4
	5,20 m	10	6100 (5500 - 6800)		9	4
	7,30 m	12	10800 (8700 - 13600)		11,3	4

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Ber- ging m ²	Vervangingwaarde		Afschr. in %	Onder- houd + verz.
			Gemiddeld	Spreading		
Cirkelschudder aanb. hydr.	5,20 m	8	7000	(5700 - 7900)	9	4
	6,40 m	8	10100	(9700 - 11600)	9	4
	7,70 m	8	12800	(12200 - 13900)	11,3	4
	8,50 m	8	15300	(12200 - 17500)	11,3	4
Cirkelschudder getr. hydr.	8,50 m	10	15700	(12200 - 17500)	11,3	4
	10,50 m	10	21900	(16300 - 22500)	11,3	4
	13,00 m	10	23800	(19600 - 31500)	11,3	4
	15,00 m	10	31500	(27700 - 37800)	11,3	4
Cirkelharkschudder	3,00 m	9	5300	(3400 - 6100)	9	4
	3,50 m	9	7100		9	4
Cirkelhark enkel	3,30 m	8	4700	(4500 - 5800)	9	4
	3,80-4,30 m	8	6500	(6600 - 8500)	9	4
	4,50-5,00 m	8	8500	(6900 - 11200)	9	4
Cirkelhark dubbel	5,80-7,00 m	24	15900	(15500 - 25100)	9	4
	7,00-8,50 m	27	20000	(20300 - 36000)	9	4
	8.50-11,00 m	27	24800		9	4
Cirkelhark 4 elementen	10,00-12,50 m	30	21600		9	4
Harkkeerder met borden	4 borden	5	1600		9	4
	6 borden	8	3800		9	4
Opraapsnijwagen	30 - 40 m ³	16	35800	(30100 - 52700)	9	3
	40 - 50 m ³	18	54000	(43700 - 74600)	9	3
	50 - 60 m ³	18	74500	(62100 - 87600)	9	3
Opraapsnijdoseerwagen	40 m ³	26	55200		11,3	4,5
Opraapsnijwagen tandemas	40 m ³	16	50800		9	3
Opraapsnijdoseerwagen	50 m ³	24	65600	(53900 - 97900)	11,3	4,5
	60 m ³	26	81900	(92000 - 102300)	11,3	4,5
Opraapsnijdoseerwagen, dwarsafv.	40 m ³	26	57200	(51300 - 80000)	11,3	4,5
	50 m ³	24	63500	(56800 - 67700)	11,3	4,5
	60 m ³	24	93400		11,3	4,5
Kuilverdeler	1 rotor	4	3800		9	3
	2 rotoren	8	7100	(6400 - 11100)	9	3
Grasvork hydr. afschuifbord	2,60 m	6	3300		9	3
Opraappers klein		10	25000		9	3
Oprolpers vaste kamer	120x120	12	25300	(20500 - 28900)	9	3
Oprolpers vaste kamer, met wikkelinr.	120x120	14	68900		9	3
Oprolpers vaste kamer	150x120	14	31600		9	3
Oprolpers variabele kamer	60-150x120	14	31800		9	3
Oprolpers variabele kamer, met wikkelinr.	90-150x120	14	32600		9	3
Oprolpers variabele kamer, met snijinr.	90-150x120	14	69000		9	3
Oprolpers variabele kamer	110-200x120	14	42300		9	3
Oprolpers variabele kamer	60-180x120	14	38300		9	3
Oprolpers met snij-inrichting	120x120	12	32200		9	3
Oprolpers met snij-inrichting	120x120	12	34500		9	3

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Ber- ging m ²	Vervangingwaarde		Afschr. in %	Onder- houd + verz.
			Gemiddeld	Spreiding		
Foliewikkelaar getr.		5	19700	(14100 - 28300)	9	3
Foliewikkelaar aanb. pers		5	28400		9	3
Foliewikkelaar aanb. trekker		5	9900	(8500 - 11200)	9	3
Foliewikkelaar aanb. trekker professioneel		5	16600		9	3
Foliewikkelaar rechth. balen		5	26400		9	3
Foliewikkelaar getrokken door pers		5	21400	(17300 - 26900)	9	3
Foliewikkelaar grootpakken getr.		10	60300		9	3
Grootpakpers	80x120	10	127800		9	3
Pakkenklem ongewikkeld	1 pak	6	2500		7,5	2,5
Pakkenklem rechthoekig gew.	1 pak	6	3900		7,5	2,5
	2 pakken	6	6600		7,5	2,5
	4 pakken	6	8900		7,5	2,5
Pakkenklem ronde gew.	1 pak	10	2300		7,5	2,5
	2 pakken	10	4000		7,5	2,5
	3 pakken	6	11000		7,5	2,5
Pakkenprikker 3 tands		6	500	(500 - 1100)	7,5	2,5
Pakkenwagen	8 ton	10	8400		7,5	2,5
	10 ton	10	9400		7,5	2,5
Balenafwikkelaar		6	1500		6	1,7
Zuurtoevoegeenheid	klein		1200		11,3	2,5
	groot		1900		11,3	2,5
Veldhakselaar aanbouw Mais	1-rijig	4	26600		9	4
	2-rijig	6	26400	(21100 31600)	9	4
	2,20 m	10	47600		9	4
VOERVERWERKING						
Kuilsnijvork U-snijder	1,70 m ³	3	8100	(7900 - 8800)	9	3
	2,10 m ³	3	8400	(8400 - 9100)	9	3
	2,50 m ³	3	8700	(8700 - 9400)	9	
	2,90 m ³	3	9100	(9100 - 9700)	9	3
Bovenlosser voor kuilvoersnijvork			5000	(3900 - 5000)	9	
Hefmast voor kuilvoersnijvork		1	1600	(1600 - 1900)	9	3
Kuilvoerblokdoseerwagen	3,3 m ³	10	14300		9	2,5
	7,0 m ³	10	18200		9	2,5
Voerdoseercontainer 2- zijdig	1,4 m ³	5	8700	(5700 - 8400)	9	2,5
	1,8 m ³	7	9900	(5800 - 9600)	9	2,5
Bietensnij-inrichting op voercontainer			500	(300 - 900)	9	2,5
Kuiluithaaldoseerbak 2-zijdig	2,5 m ³	6	13600		9	2,5
Kuiluithaaldoseerbak met zaaglaadklep 2-zijdig	2,5 m ³	7	18400		9	2,5
Kuiluithaaldoseerwagen zaaglaadklep	3 m ³	9	19800		9	2,5
	5 m ³	11	20000		9	2,5
Kuiluithaaldoseerwagen met	8 m ³	14	28800		9	2,5
	3 m ³	9	21000	(17800 - 24600)	9	3,5

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Ber- ging m ²	Vervangingwaarde		Afschr. in %	Onder- houd + verz.
			Gemiddeld	Spreading		
	5 m ³	11	27000	(24000 - 28600)	9	3,5
Kuilhapper frontlader	1 m ³	2	4100	(3400 - 300)	9	2
	1,3 m ³	2	5300		9	2
	2 m ³	4	6000	(5300 - 6800)	9	2
Kuilhapper hefaanbouw	2 m ³	4	6500		9	2,5
Kuilhapper op hefmast	2 m ³	5	10100		9	2,5
Voerdoseerwagen	8 m ³	10	15000	(13400 - 16400)	9	2,5
	11 m ³	12	16600	(15000 - 17900)	9	2,5
	15 m ³	18	19400		9	2,5
	25 m ³	19	35400		9	2,5
Kuiluithaalmengdoseerbak	3 m ³	6	17000		9	2,5
Voermengwagen, hor.	6 m ³	8	25000		9	2,5
	8 m ³	8	31600	(28400 - 33100)	9	2,5
	10 m ³	8	35400	(35100 - 47200)	9	2,5
Voermengwagen, hor.	12 m ³	8	38000	(36100 - 45000)	9	2,5
	14 m ³	8	39800	(38000 - 47500)	9	2,5
	16 m ³	12	46300	(41700 - 47800)	9	2,5
	18 m ³	14	45700		9	2,5
	20 m ³	14	51200	(43600 - 53200)	9	2,5
Voermengwagen, hor., incl. weeginr	6 m ³	8	28800		9	2,5
	8 m ³	8	39300		9	2,5
	12 m ³	8	45700		9	2,5
	18 m ³	14	51900		9	2,5
	20 m ³	14	53200		9	2,5
Voermengwagen, vertic., eenv. uitvoering	6 m ³	6	19100	(17000 - 24000)	9	2,5
	8 m ³	8	20900	(18900 - 24400)	9	2,5
	10 m ³	10	23000	(19600 - 28800)	9	2,5
	12 m ³	10	24100	(20700 - 28800)	9	2,5
	14 m ³	12	30800	(23900 - 35200)	9	2,5
	18 m ³	14	40400		9	2,5
Voermengwagen, vertic., incl. weeginr.	8 m ³	8	29400		9	2,5
	10 m ³	10	31000		9	2,5
	12 m ³	12	35100		9	2,5
	14 m ³	12	40400		9	2,5
	18 m ³	14	44500		9	2,5
	20 m ³	14	46400		9	2,5
	24 m ³	18	48300		9	2,5
	30 m ³	20	63200		9	2,5
	33 m ³	25	85800		9	2,5
	36 m ³	25	87300		9	2,5
	41 m ³	25	89000		9	2,5
Freesvoermengwagen, incl. weeginr.	6 m ³	6	40900	(34500 - 45900)	9	2,5
	8 m ³	8	43300	(35000 - 51100)	9	2,5

Omschrijving	Werkbreedte		Vervangingwaarde		Afschr. in %	Onderhoud + verz.
	Capaciteit	Ber- ging m ²	Gemiddeld	Spreading		
		10 m ³	10	51400 (43700 - 61100)	9	2,5
		12 m ³	10	51400	9	2,5
		15 m ³	12	55400 (46500 - 65400)	9	2,5
		17 m ³	12	60700	9	2,5
		20 m ³	14	68900	9	2,5
		23 m ³	14	76500	9	2,5
Freesvoermengwagen, zelfr.	8 m ³	10	144900 (137600 - 169000)	9	2,5	
	10 m ³	12	155100 (139500 - 170600)	9	2,5	
	12 m ³	14	166500 (141700 - 176300)	9	2,5	
	17 m ³	17	170100 (146200 - 186800)	9	2,5	
	20 m ³	20	176000 (148400 - 193600)	9	2,5	
	24 m ³	20	181900 (169400 - 205800)	9	2,5	
	33 m ³	20	186600 (19600 - 30500)	9	2,5	
Kuiluithaalmengwagen met zaaglaadklep	4 m ³	8	25800	9	3,5	
	7 m ³	10	36400 (19600 - 40500)	9	3,5	
Bietenreiniger roterende trammel		5	7800	9	2,5	
Bietenreiniger met snijnrichting		4	2300	9	2,5	
Stationaire bietenvijzel/-snijder		4	5800	9	2,5	
Graanpletter stationair		4	3300	9	2,5	
Graanpletter in de hef van trekker		4	8800 (2500 - 3900)	9	2,5	
SLOOT- EN DRAINAGEONDERHOUD						
Greppelfrees	45 - 60 kW	3	4600 (1600 - 6400)	9	3	
	> 80 kW	3	9400	9	3	
Slootkantsnijder		3	8300	9	2,5	
Slootreiniger met korfbak	eenvoudig	4	9900	9	2,5	
	prof.	4	23600 (21900 - 28400)	9	2,5	
Baggerbak		8	2800	9	3,5	
Drainreiniger		3	9900	9	5,5	
BEREGENING						
Haspelinstallatie 63 mm	20 m ³ /uur	5	10000	11,3	2,5	
Haspelinstallatie 70 mm	25 m ³ /uur	5	12100 (10000 - 15100)	11,3	2,5	
Haspelinstallatie 82 mm	35 m ³ /uur	5	15700	11,3	2,5	
Haspelinstallatie 90 mm	50 m ³ /uur	6	20500 (15100 - 26900)	11,3	2,5	
Haspelinstallatie 100 mm	65 m ³ /uur	5	26300 (18200 - 36400)	11,3	2,5	
Haspelinstallatie 110 mm/300 m	80 m ³ /uur	8	30900 (24000 - 36100)	11,3	2,5	
Haspelinstallatie 125 mm/300 m	100 m ³ /uur	8	33400	11,3	2,5	
Regenslanghaspel hydraulisch	40 m ³ /uur	3	12700	9	2,5	
Regenslangstelsysteem 300 m/ 15 spr.	65 m ³ /uur	3	15200 (12500 - 17800)	9	2,5	
Flexibele slang per 100 m	3 duim		1200	9	1,5	
	4 duim		1600	9	1,5	
Beregeningsmotorpompset	74 kW		35600 (31200 - 37000)	9	1,5	

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Ber- ging m ²	Vervangingwaarde		Afschr. in %	Onder- houd + verz.
			Gemiddeld	Spreading		
Centrifugaalpomp elektrisch	23 m ³ /7,5pk	2	4300		9	2,5
	35 m ³ /10 pk	2	4700		9	2,5
	50 m ³ /15 pk	2	5500		9	2,5
	75 m ³ /20 pk	2	5900		9	2,5
	83 m ³ /25 pk	2	6400		9	2,5
Aftakaspomp op bok	45 m ³ /uur	2	2500		9	2,5
	60 m ³ /uur	2	4100		9	2,5
	100 m ³ /uur	2	4400	(3300 - 5200)	9	2,5
Bevloeiingspomp		5	2800		9	2
Beregeningscomputer			1600		9	2
Grondwaterbron	40 m ³ /uur		1700	(1500 - 2300)	9	1,5
	80 m ³ /uur		2600	(2200 - 3900)	9	1,5
DIVERSEN						
Weeginrichting 3-punts	2,5 ton	2	5100	(3900 - 5500)	7,5	3,5
Hogedrukreiniger electr. Koudwater	150 bar/15	1	1700	(1200 - 4700)	9	5,5
Hogedrukreiniger electr. heetwater	150 bar/14	1	4500		9	5,5
Compressor banden	100/350 l	1	1100		9	5,5
Lasapparaat	40-220 amp	1	300	(300 - 1200)	7,5	2
Veebehandelbox		4	1500	(1500 - 3900)	7,5	2
Noodstroomaggregaat trekeraandr.	32 kVA	3	3000		9	2
	50 kVA	3	3900		9	2
Noodstroomaggregaat verbr. motor	32 kVA	3	13600		9	2
Heteluchtkanon olie	v.a. 6 l-uur	1	2600	(1100 - 3100)	9	2
Heteluchtkanon gas		2	600		9	2
Weidedrinkpomp		1	200	(200 - 300)	7,5	1,5
Weidedrinkbak zonne-energie		3	2500		7,5	1,5
klokpomp	50 m ³ /uur	3	2600		10	1,5
	100 m ³ /uur	3	4300		10	1,5
Kuilafdekrees		3	3300		7	3
Snelkoppeldriehoek		1	500		7	3
Veegmachine	2.2 m	4	5100		7	3
Veegband enkel/ dubbel		4	1500		7	3
Bosmaaier	45 cc	1	800		7	3
Rooster-/voerschuiif gemotoriseerd	accu/benzine	5	2200	(1600 - 5500)	7,5	4
Boxinstrooier gemotoriseerd	accu/benzine	5	2200	(1500 - 11000)	7,5	4

1.5.2 Kostenvergoeding bij onderling gebruik van machines

Op basis van de vervangingswaarde, de kostenpercentages en de jaarlijkse benutting kan een kostenvergoeding worden berekend voor het onderling gebruik van werktuigen. Bovenop de kostenbasis komt een toeslag van 10%, als vergoeding voor bijkomende kosten en risico. De vermelde kostenvergoedingen zijn exclusief brandstof. Voor alle afwijkende situaties kan het onderstaande rekenmodel worden benut.

Voorbeeld berekening kostenvergoeding onderling gebruik van werktuigen

Uitgangspunten

Trekker, tweewielaandrijving	60-70 kW,
Vervangingswaarde in	€ 40.600,-
Gebruik:	600 uur per jaar
Levensduur:	12 jaar

Afschrijving	7,5%	3045,00
Rente (55 % van 3,5 %)	1,9%	669,90
Onderhoud	3,0%	1218,00
Verzekering	1,0%	406,00
Stalling	1,0%	<u>406,00</u>
Totaal voor 600 uur		5856,55

Per uur	9,76
Bijkomende kosten + risico, 10%	<u>0,96</u>
Totaal	10,74

Afgerond, per uur (excl. brandstof)	11,00
-------------------------------------	-------

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Kostenvergoeding onderling gebruik			
		Jaarlijkse benutting	Kostenbasis per jaar	Vergoeding/ eenh.	
TREKKRACHT					
Trekker 2-wiel	40-50 kW	600 uur	5568	9,28	10
	50-60 kW	600 uur	6578	10,96	12
	60-70 kW	600 uur	7386	12,31	14
Trekker 4-wiel	40-50 kW	600 uur	6664	11,11	12
	50-60 kW	600 uur	6938	11,56	13
	60-70 kW	600 uur	8511	14,18	16
Trekker 4-wiel traploze aandr.	60-70 kW	600 uur	13617	22,70	25
Trekker 4-wiel	70-80 kW	600 uur	11381	18,97	21
Trekker 4-wiel traploze aandr.	70-80 kW	600 uur	14483	24,14	27
Trekker 4-wiel	80-90 kW	600 uur	12838	21,40	24
Trekker 4-wiel traploze aandr.	80-90 kW	600 uur	15377	25,63	28
Trekker 4-wiel	90-100 kW	600 uur	13689	22,82	25
Trekker 4-wiel traploze aandr.	90-100 kW	600 uur	16863	28,10	31
Trekker 4-wiel	100-120 kW	600 uur	15882	26,47	29
Trekker 4-wiel traploze aandr.	100-120 kW	600 uur	18897	31,49	35
Trekker 4-wiel	120-140 kW	600 uur	17714	29,52	32
Trekker 4-wiel traploze aandr.	120-140 kW	600 uur	21551	35,92	40
Fronthef	> 60 kW	200 uur	635	3,17	3
Fronthef + -aftakas	< 60 kW	200 uur	1154	5,77	6
	> 60 kW	200 uur	1356	6,78	7
Snelkoppeling hefinrichting, trek.deel		200 uur	121	0,60	1
Snelkoppeling hefinrichting, werkt. deel		200 uur	13	0,07	0
Hydr. topstang		200 uur	175	0,87	1
TRANSPORT					
Transportwagen	8 ton	200 uur	883	4,42	5
Kipwagen hydraulisch	4 ton	200 uur	579	2,89	3
	6 ton	200 uur	747	3,74	4
	8 ton	200 uur	1884	9,42	10
Kipwagen hydr. tandem	8 ton	200 uur	2284	11,42	13
	12 ton	200 uur	2389	11,95	13
	14-16 ton	200 uur	3126	15,63	17
Silagekipper	30 m ³	200 uur	5424	27,12	30
Silagewagen	35 m ³	200 uur	5640	28,20	31
	40 m ³	200 uur	6131	30,65	34
Veewagen	4 koeien	50 uur	685	13,69	15
	8 koeien	50 uur	1262	25,24	28
Transportbak in hef		80 uur	95	1,19	1
Voorlader met grondbak	< 50 kW	100 uur	1073	10,73	12
	> 50 kW	100 uur	1486	14,86	16
Achterlader + mestvork		100 uur	427	4,27	5
Hydraulische kraan getrokken	500 kg/bak	60 uur	2746	45,76	50
	800 kg/bak	60 uur	3255	54,24	60

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Kostenvergoeding onderling gebruik			
		Jaarlijkse benutting	Kostenbasis per jaar	Vergoeding/ eenh.	
Verreiker	3-4 ton/ 7 m	60 uur	9625	160,42	176
Minishovel	23 - 33 kW	60 uur	4674	77,90	86
Accu Transporter	25 – 50 km/h	60 uur	925	15,42	17
BEMESTING					
- Pendelstrooier	275 l	80 uur	317	3,97	4
	500 l	80 uur	433	5,41	6
	750 l	80 uur	490	6,13	7
	1000 l	80 uur	563	7,03	8
	1500 l	80 uur	678	8,47	9
- Pendelstrooier, getrokken	1500 l	80 uur	880	11,00	12
- Centrifugaalstrooier 1-schijfs	600 l	80 uur	361	4,51	5
	800 l	80 uur	346	4,33	5
	1000 l	80 uur	404	5,05	6
	1200 l	80 uur	433	5,41	6
- Centrifugaal 2-schijfs < 18 m	500 l	80 uur	433	5,41	6
	600 l	80 uur	563	7,03	8
	800 l	80 uur	591	7,39	8
	1000 l	80 uur	606	7,57	8
	1250 l	80 uur	721	9,02	10
	1500 l	80 uur	736	9,20	10
- Centrifugaal 2-schijfs > 18 m	1000 l	80 uur	765	9,56	11
	2000 l	80 uur	966	12,08	13
	3000 l	80 uur	995	12,44	14
	4000 l	80 uur	1010	12,62	14
- Centrifugaal 2-schijfs > 18 m, met comp. en weeginr.	1500 l	80 uur	1587	19,83	22
Kalkstrooier vijzel	7 ton, 6 m	150 ha	4674	31,16	34
Kalkstrooier vijzel, tandem	10 ton, 6 m	150 ha	7934	52,89	58
Stalmeststrooier	4 ton	160 uur	1959	12,24	13
	5 ton	160 uur	2277	14,23	16
	6-7 ton	160 uur	2628	16,42	18
	9-10 ton	160 uur	5813	36,33	40
Vacuümesttank bemester	6 m ³	160 uur	2500	15,63	17
	8 m ³	160 uur	2582	16,14	18
Vacuümesttank bemester tandem	8 m ³	160 uur	3549	22,18	24
	10 m ³	160 uur	4962	31,01	34
	12 m ³	160 uur	6477	40,48	45
	15 m ³	160 uur	6535	40,84	45
Pomptankwagen	6 m ³	160 uur	3202	20,01	22
	8 m ³	160 uur	3448	21,55	24
	10 m ³	160 uur	3678	22,99	25
Pomptankwagen tandem	8 m ³	160 uur	5582	34,89	38
	10 m ³	160 uur	6333	39,58	44

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Kostenvergoeding onderling gebruik			
		Jaarlijkse benutting	Kostenbasis per jaar	Vergoeding/ eenh.	
Zodenbemester	2,70 m	160 uur	2284	14,28	16
	4,00 m	160 uur	4400	27,50	30
	5,00 m	160 uur	4737	29,61	33
	6,00 m	160 uur	6460	40,38	44
	7,00 m	160 uur	6535	40,84	45
Sleufkouterbemester	3,00 m	160 uur	2416	15,10	17
	4,00 m	160 uur	2865	17,91	20
	5,00 m	160 uur	3127	19,54	21
	6,00 m	160 uur	3839	23,99	26
	7,00 m	160 uur	5318	33,24	37
	8,00 m	160 uur	6872	42,95	47
	9,00 m	160 uur	7921	49,50	54
Sleepvoetbemester	4,00 m	160 uur	2284	14,28	16
	5,00 m	160 uur	2678	16,74	18
	6,00 m	160 uur	2977	18,61	20
	7,00 m	160 uur	3408	21,30	23
Mestinjecteur bouwland	3,00 m	160 uur	1311	8,19	9
	4,00 m	160 uur	3090	19,31	21
	5,00 m	160 uur	3333	20,83	23
	6,00 m	160 uur	4045	25,28	28
Hefinrichting bemester		160 uur	730	4,56	5
Mestopslagcontainer	40 m ³	160 uur	3090	19,31	21
Slangaanvoersysteem + haspel	400 m	160 uur	2865	17,91	20
Transportslang 3 duim	100 m	160 uur	150	0,94	1
Mestpomp centrif. Vertikaal	250 m ³ /uur	150 uur	1316	8,77	10
	480 m ³ /uur	50 uur	1329	26,58	29
	720 m ³ /uur	50 uur	1450	29,00	32
Mestpomp verdringer	120 m ³ /uur	50 uur	985	19,70	22
	180 m ³ /uur	50 uur	1030	20,60	23
	240 m ³ /uur	50 uur	1194	23,88	26
Mestmixer aftakas	4m/60 cm	50 uur	524	10,47	12
Mestmixer elektrisch	11 kW	50 uur	859	17,18	19
Dompelmixer elektrisch	7,5 kW	40 uur	926	23,16	25
	11 kW	40 uur	1436	35,91	40
	15 kW	40 uur	1450	36,25	40
Spuiterapparaat	1-spuitkop	70 uur	157	2,25	2
	2-spuitkop	70 uur	252	3,59	4
Mestschuif aan trekker	2,75 m	50 uur	134	2,69	3
GRONDBEWERKING					
Rondgaande ploeg	1,20 m (3-sch)	50 ha	941	18,82	21
	1,60 m (4-sch)	50 ha	1219	24,37	27
	2,00 m (5-sch)	60 ha	1666	27,77	31

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Kostenvergoeding onderling gebruik			
		Jaarlijkse benutting	Kostenbasis per jaar	Vergoeding/ eenh.	
Wentelploeg licht	1,20 m (3-sch)	60 ha	1620	26,99	30
	1,60 m (4-sch)	60 ha	1928	32,14	35
Wentelploeg	1,20 m (3-sch)	60 ha	2190	36,51	40
	1,60 m (4-sch)	70 ha	2638	37,68	41
	2,00 m (5-sch)	70 ha	3023	43,19	48
Wentelploeg	1,20 m (3-sch)	60 ha	2561	42,68	47
hydr. verst. snijbreedte	1,60 m (4-sch)	70 ha	2823	40,33	44
	2,00 m (5-sch)	70 ha	3656	52,22	57
Vorenpakker enkel 70 cm	1,30 m	40 ha	274	6,86	8
	1,50 m	60 ha	286	4,77	5
Vorenpakker dubbel 70 cm	1,30 m	40 ha	394	9,84	11
	1,50 m	40 ha	489	12,22	13
	2,00 m	40 ha	680	16,99	19
Vorenpakker enkel 90 cm	1,30 m	30 ha	549	18,29	20
	1,50 m	30 ha	608	20,27	22
	1,70 m	40 ha	644	16,10	18
	1,90 m	40 ha	704	17,59	19
	2,10 m	40 ha	739	18,48	20
Vorenpakker dubbel 90 cm	1,50 m	60 ha	644	10,73	12
	2,70 m	80 ha	1121	14,01	15
Vorenpakker combinatie	3,00 m	40 ha	1124	28,11	31
Woelerpakker combinatie	2,50 m	40 ha	1241	31,02	34
Spitmachine roterend	3,00 m	60 ha	3851	64,19	71
Spitmachine roterend	4,00 m	70 ha	5525	78,93	87
Spitmachine krukas	3,00 m	60 ha	3318	55,30	61
Cultivator vaste tand	3,00 m	40 ha	371	9,29	10
Cultivator vastetand zwaar incl spijlenrol	3,00 m	40 ha	407	10,16	11
	4,00 m	40 ha	959	23,98	26
Stoppelcultivator met ganzevoeten	3,00 m	40 ha	594	14,86	16
	4,60 m	40	1209	30,23	33
Cultivator triltand	2,00 m	30 ha	160	5,33	6
	3,00 m	40 ha	468	11,71	13
	4,00 m	40 ha	845	21,14	23
	5,00 m	40 ha	1108	27,71	30
Woeler	1 woelpoot	40 ha	113	2,83	3
	2 woelpoten	40 ha	132	3,30	4
	3 woelpoten	40 ha	151	3,77	4
Zaaibedcombinatie	4,50 m	40 ha	699	17,48	19
	6,00 m	40 ha	1060	26,49	29
Cambridgerol	3,00 m	40 ha	393	9,83	11
Schijveneg enkel	3,00 m	30 ha	710	23,67	26
Schijveneg	4,00 m	40 ha	905	22,63	25
Schijveneg dubbel	3,00 m	30 ha	989	32,96	36
	4,50 m	40 ha	1560	38,99	43

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Kostenvergoeding onderling gebruik			
		Jaarlijkse benutting	Kostenbasis per jaar	Vergoeding/ eenh.	
Messeneg	3,00 m	40 ha	738	18,45	20
Rotorkoepel	3,00 m	50 ha	1620	32,39	36
Bladenfrees	2,00 m	50 ha	806	16,12	18
	3,00 m	50 ha	1612	32,24	35
Messenfrees	2,00 m	50 ha	1179	23,58	26
	3,00 m	40 ha	1358	33,95	37
Kilverbak	3,00 m	60 uur	1093	18,21	20
Grondschiuf verstelbaar	2,00 m	60 uur	125	2,09	2
	2,40 m	60 uur	209	3,48	4
ZAAIEN en POTEN					
Pijpenzaaimachine gras mech.	3,00 m	40 ha	1027	25,67	28
Doorzaaimachine grasland	2,00 m	60 ha	1574	26,24	29
Zaaimachine graan mechanisch	3,00 m	60 ha	852	14,20	16
Zaaimachine graan pneumatisch	3,00 m	60 ha	1027	17,12	19
Prec.zaai maïs rijbemesting	4-rijig	60 ha	1741	29,02	32
Prec.zaai maïs rijbemesting	6 rijig	200 ha	2783	13,92	15
Opbouwzaaimachine voor grondbewerkingsmachine	3,00 m	200 ha	334	1,67	2
GEWASVERZORGING					
Veldspuit aanbouw	12 m	200 uur	1131	5,65	6
	18 m	250 uur	2299	9,19	10
	21 m	50 uur	2398	47,96	53
	24 m	50 uur	2771	55,42	61
Strokenspuit	6 rijig	50 uur	671	13,42	15
Rijenspuit 2 dop/rij	4 rijig	50 uur	211	4,22	5
Onderbladspuit aard.	6,00 m	40 uur	845	21,12	23
	9,00 m	40 uur	1230	30,75	34
Onkruiddeg mech. transp.	3,00 m	40 ha	104	2,61	3
Onkruiddeg hydr. transp.	6,00 m	40 ha	427	10,69	12
	9,00 m	40 ha	667	16,68	18
	12,00 m	40 ha	1063	26,58	29
Veertandwiedeg hydr.	4,50 m	40 ha	354	8,86	10
	6,00 m	40 ha	521	13,03	14
	9,00 m	40 ha	709	17,72	19
	12,00 m	40 ha	1063	26,58	29
	15,00 m	40 ha	1595	39,88	44
Vingerwieder per rij,	2 elementen	60 ha	52	0,87	1
Schoffelmachine front	3,00 m	40 ha	730	18,24	20
	6,00 m	40 ha	1063	26,58	29
Schoffelmachine, gewasgeleid	3,0 m, 75 cm	40 ha	876	21,89	24
Strokencultivator, 50 cm	achter/3m	40 ha	605	15,12	17
Strokencultivator, 50 cm	achter/6m	40 ha	1532	38,31	42
Strokencultivator, 75 cm	achter/4 rijig	40 ha	542	13,55	15
	achter/6 rijig	60 ha	980	16,33	18

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Kostenvergoeding onderling gebruik			
		Jaarlijkse benutting	Kostenbasis per jaar	Vergoeding/ eenh.	
Strokenfrezen	4 rijig	60 ha	771	12,86	14
	6 rijig	60 ha	1126	18,77	21
Onkruidstrijker, vaste rol	3,00 m	60 ha	115	1,91	2
	6,00 m	40 ha	240	5,99	7
Onkruidstrijker, aangedreven rol	6,00 m	40 ha	480	11,99	13
Weidesleep, ketting	4,00 m	40 ha	107	2,68	3
	5,00 m	40 ha	119	2,98	3
	6,00 m	40 ha	191	4,77	5
Landrol	2,00 m	40 ha	153	3,82	4
	2,50 m	40 ha	175	4,37	5
Landrol hydr.	3,00 m	60 ha	208	3,46	4
Weidebloter	2,75 m	60 ha	730	12,17	13
	3,00 m	60 ha	824	13,73	15
OOGST					
Cirkelmaaier	1,85 m	60 ha	984	16,40	18
	2,10 m	60 ha	1294	21,57	24
	2,40 m	120 ha	1513	12,61	14
	2,80 m	120 ha	1713	14,28	16
	3,20 m	120 ha	1950	16,25	18
Frontmaaier (excl. aanbouw)	2,15 m	120 ha	1538	12,82	14
	2,45 m	60 ha	1788	29,80	33
	2,65 m	60 ha	2057	34,28	38
	3,00 m	60 ha	2326	38,77	43
				1658	27,64
Maaierkneuzer	1,85 m	60 ha	2023	20,23	22
	2,10 m	100 ha	2296	38,27	42
	2,40 m	60 ha	2606	43,44	48
	2,80 m	60 ha	2807	23,39	26
	3,00 - 3,20 m	120 ha	2369	29,62	33
Frontmaaierkneuzer	2,40 m	80 ha	2643	33,03	36
	2,80 m	80 ha	3172	31,72	35
	3,20 m	100 ha	3590	35,90	39
Getrokken maaierkneuzer	2,50 m	100 ha	4228	42,28	47
	2,75 m	100 ha	4192	41,92	46
	3,00 m	100 ha	5121	51,21	56
	3,20 m	100 ha	6105	61,05	67
	4,00 m	100 ha	8620	86,20	95
	4,80 m	100 ha	6197	30,98	34
Triplemaaier excl. frontmaaier	8,80 m	200 ha	8201	41,01	45
Cirkelschudder	4,50 m	100 ha	924	9,24	10
	5,20 m	100 ha	971	9,71	11
	7,30 m	100 ha	1968	19,68	22

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Kostenvergoeding onderling gebruik			
		Jaarlijkse benutting	Kostenbasis per jaar	Vergoeding/ eenh.	
Cirkelschudder aanb. hydr.	5,20 m	100 ha	1115	11,15	12
	6,40 m	100 ha	1608	16,08	18
	7,70 m	100 ha	2333	23,33	26
	8,50 m	100 ha	2788	27,88	31
Cirkelschudder getr. hydr.	8,50 m	100 ha	2861	28,61	31
	10,50 m	100 ha	3991	39,91	44
	13,00 m	100 ha	4338	43,38	48
	15,00 m	100 ha	5741	57,41	63
Cirkelharkschudder	3,00 m	40 ha	844	21,10	23
	3,50 m	40 ha	1131	28,27	31
Cirkelhark enkel	3,30 m	100 ha	748	7,48	8
	3,80-4,30 m	100 ha	1035	10,35	11
	4,50-5,00 m	100 ha	1354	13,54	15
Cirkelhark dubbel	5,80-7,00 m	80 ha	2532	31,65	35
	7,00-8,50 m	80 ha	3185	39,81	44
	8,50-11,00 m	80 ha	3949	49,37	54
Cirkelhark 4 elementen	10,00-12,50 m	80 ha	3440	43,00	47
Harkkeerder met borden	4 borden	40 ha	255	6,37	7
	6 borden	60 ha	605	10,09	11
Opraapsnijwagen	30 - 40 m ³	80 uur	5343	66,79	73
	40 - 50 m ³	80 uur	8060	100,74	111
	50 - 60 m ³	80 uur	11119	138,99	153
Opraapsnijdoseerwagen	40 m ³	150 uur	10336	68,91	76
Opraapsnijwagen tandemas	40 m ³	80 uur	7582	94,77	104
Opraapsnijdoseerwagen	50 m ³	150 uur	12284	81,89	90
	60 m ³	150 uur	15336	102,24	112
Opraapsnijdoseerwagen, dwarsafv.	40 m ³	150 uur	10711	71,40	79
	50 m ³	150 uur	11890	79,27	87
	60 m ³	150 uur	17489	116,59	128
Kuilverdeler	1 rotor	80 uur	567	7,09	8
	2 rotoren	80 uur	1060	13,25	15
Grasvork hydr. afschuifbord	2,60 m	80 uur	493	6,16	7
Opraappers klein		125 ton	3731	29,85	33
Oprolpers vaste kamer	120x120	60 uur	3776	62,93	69
Oprolpers vaste kamer, met wikkelinr.	120x120	60 uur	10283	171,39	189
Oprolpers vaste kamer	150x120	60 uur	4716	78,61	86
Oprolpers variabele kamer	60-150x120	60 uur	4746	79,10	87
	90-150x120	60 uur	4866	81,09	89
Oprolpers variabele kamer, met wikkelinr.	90-150x120	60 uur	10298	171,64	189
Oprolpers variabele kamer, met snijinj.	90-150x120	60 uur	6313	105,22	116
Oprolpers variabele kamer	110-200x120	60 uur	5716	95,27	105
	60-180x120	60 uur	4806	80,10	88
Oprolpers met snij-inrichting	120x120	60 uur	5149	85,82	94
Foliewikkelaar getr.		60 uur	2940	49,00	54

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Kostenvergoeding onderling gebruik			
		Jaarlijkse benutting	Kostenbasis per jaar	Vergoeding/ eenh.	
Foliewikkelaar aanb. Pers		60 uur	4239	70,65	78
Foliewikkelaar aanb. Trekker		60 uur	1478	24,63	27
Foliewikkelaar aanb. trekker, professioneel		60 uur	2478	41,29	45
Foliewikkelaar rechth. Balen		60 uur	3940	65,67	72
Foliewikkelaar getrokken door pers		60 uur	3194	53,23	59
Foliewikkelaar grootpakken getr.		100 uur	9000	90,00	99
Grootpakpers	80x120	60 ha	19074	317,90	350
Pakkenklem ongewikkeld	1 pak	60 ha	323	5,39	6
Pakkenklem rechthoekig gew.	1 pak	60 ha	504	8,40	9
	2 pakken	60 ha	853	14,22	16
	4 pakken	60 ha	1150	19,17	21
Pakkenklem ronde gew.	1 pak	60 ha	297	4,95	5
	2 pakken	60 ha	517	8,62	9
	3 pakken	60 ha	1422	23,70	26
Pakkenprikker 3 tands		60 ha	65	1,08	1
Pakkenwagen	8 ton	60 ha	1086	18,10	20
	10 ton	60 ha	1215	20,25	22
Balenafwikkelaar		150 ton	159	1,06	1
Zuurtoevoegeenheid	klein	30 uur	201	6,69	7
	groot	50 uur	318	6,36	7
Veldhakselaar aanbouw Mais	1-rijig	60 uur	4236	70,60	78
	2-rijig	60 uur	4204	70,07	77
	2,20 m	60 uur	7580	126,34	139
VOERVERWERKING					
Kuilsnijvork U-snijder	1,70 m ³	120 uur	1209	10,07	11
	2,10 m ³	120 uur	1254	10,45	11
	2,50 m ³	120 uur	1037	8,65	10
	2,90 m ³	120 uur	1358	11,32	12
Bovenlosser voor kuilvoersnijvork		120 uur	596	4,97	5
Hefmast voor kuilvoersnijvork		120 uur	239	1,99	2
Kuilvoerblokdoseerwagen	3,3 m ³	120 uur	2063	17,19	19
	7,0 m ³	120 uur	2625	21,88	24
Voerdoseercontainer 2-zijdig	1,4 m ³	120 uur	1255	10,46	12
	1,8 m ³	120 uur	1428	11,90	13
Bietensnij-inrichting op voercontainer		30 uur	72	2,40	3
Kuiluithaaldoseerbak 2-zijdig	2,5 m ³	120 uur	1962	16,35	18
Kuiluithaaldoseerbak met zaaglaadklep 2-zijdig	2,5 m ³	120 uur			
			2654	22,12	24
Kuiluithaaldoseerwagen	3 m ³	120 uur	2856	23,80	26
	5 m ³	120 uur	2885	24,04	26
	8 m ³	120 uur	4154	34,62	38
Kuiluithaaldoseerwagen met zaaglaadklep	3 m ³	120 uur	3239	26,99	30
	5 m ³	120 uur	4165	34,71	38

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Kostenvergoeding onderling gebruik			
		Jaarlijkse benutting	Kostenbasis per jaar	Vergoeding/ eenh.	
Kuilhapper frontlader	1 m ³	120 uur	571	4,76	5
	1,3 m ³	120 uur	738	6,15	7
	2 m ³	120 uur	836	6,96	8
Kuilhapper hefaanbouw	2 m ³	120 uur	938	7,81	9
Kuilhapper op hefmast	2 m ³	120 uur	1457	12,14	13
Voerdoseerwagen	8 m ³	120 uur	2164	18,03	20
	11 m ³	120 uur	2395	19,95	22
	15 m ³	120 uur	2798	23,32	26
	25 m ³	120 uur	5106	42,55	47
Kuiluithaalmengdoseerbak	3 m ³	120 uur	2452	20,44	22
Voermengwagen, hor.	6 m ³	120 uur	3606	30,05	33
	8 m ³	120 uur	4558	37,99	42
	10 m ³	120 uur	5106	42,55	47
Voermengwagen, hor.	12 m ³	120 uur	5482	45,68	50
	14 m ³	120 uur	5741	47,84	53
	16 m ³	120 uur	6679	55,66	61
	18 m ³	120 uur	6592	54,94	60
	20 m ³	120 uur	7386	61,55	68
Voermengwagen, hor., incl. weeginr	6 m ³	120 uur	4154	34,62	38
	8 m ³	120 uur	5669	47,24	52
	12 m ³	120 uur	6592	54,94	60
	18 m ³	120 uur	7487	62,39	69
	20 m ³	120 uur	7674	63,95	70
Voermengwagen, vertic., eenv. uitv.	6 m ³	120 uur	2755	22,96	25
	8 m ³	120 uur	3015	25,12	28
	10 m ³	120 uur	3318	27,65	30
	12 m ³	120 uur	3476	28,97	32
	14 m ³	120 uur	4443	37,02	41
	18 m ³	120 uur	5828	48,56	53
Voermengwagen, vertic., incl. weeginr.	8 m ³	120 uur	4241	35,34	39
	10 m ³	120 uur	4472	37,26	41
	12 m ³	120 uur	5063	42,19	46
	14 m ³	120 uur	5828	48,56	53
	18 m ³	120 uur	6419	53,49	59
	20 m ³	121 uur	6693	55,32	61
	24 m ³	122 uur	6967	57,11	63
	30 m ³	123 uur	9117	74,12	82
	33 m ³	124 uur	12377	99,81	110
	36 m ³	124 uur	12377	99,81	110
	41 m ³	125 uur	12838	102,71	113

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Kostenvergoeding onderling gebruik			
		Jaarlijkse benutting	Kostenbasis per jaar	Vergoeding/ eenh.	
Freesvoermengwagen, incl. weeginr.	6 m ³	120 uur	5900	49,17	54
	8 m ³	120 uur	6246	52,05	57
	10 m ³	120 uur	7414	61,79	68
	12 m ³	120 uur	7414	61,79	68
	15 m ³	120 uur	7991	66,60	73
	17 m ³	120 uur	8756	72,97	80
	20 m ³	120 uur	9939	82,82	91
	23 m ³	120 uur	11035	91,96	101
Freesvoermengwagen, zelfr.	8 m ³	120 uur	20902	174,18	192
	10 m ³	120 uur	22373	186,44	205
	12 m ³	120 uur	24018	200,15	220
	17 m ³	120 uur	24537	204,47	225
	20 m ³	120 uur	25388	211,57	233
	24 m ³	121 uur	26239	216,85	239
	33 m ³	122 uur	26917	220,63	243
Kuiluithaalmengwagen met zaaglaadklep	4 m ³	120 uur	3980	33,16	36
	7 m ³	120 uur	5615	46,79	51
Bietenreiniger roterende trommel		80 Uur	1125	14,06	15
Bietenreiniger met snijnrichting		80 Uur	332	4,15	5
Stationaire bietenvijzel/-snijder		80 Uur	837	10,46	12
Graanpletter stationair		80 Uur	476	5,95	7
Graanpletter in de hef van trekker		80 Uur	1269	15,87	17
SLOOT- EN DRAINAGEONDERHOUD					
Greppelfrees	45 - 60 kW	40 Uur	687	17,16	19
	> 80 kW	40 Uur	1403	35,07	39
Slootkantsnijder		40 Uur	1197	29,93	33
Slootreiniger met korfbak	eenvoudig	40 Uur	1428	35,70	39
	prof.	40 Uur	3404	85,11	94
Baggerbak		40 Uur	432	10,80	12
Drainreiniger		50 Uur	1725	34,50	38
BEREGENING					
Haspelinstallatie 63 mm	20 m ³ /uur	200 Uur	1673	8,36	9
Haspelinstallatie 70 mm	25 m ³ /uur	40 Ha	2024	50,59	56
Haspelinstallatie 82 mm	35 m ³ /uur	60 Ha	2626	43,76	48
Haspelinstallatie 90 mm	50 m ³ /uur	80 Ha	3429	42,86	47
Haspelinstallatie 100 mm	65 m ³ /uur	60 Ha	4399	73,31	81
Haspelinstallatie 110 mm/300 m	80 m ³ /uur	80 Ha	5168	64,60	71
Haspelinstallatie 125 mm/300 m	100 m ³ /uur	100 Ha	5586	55,86	61
Regenslanghaspel hydraulisch	40 m ³ /uur	200 Uur	1832	9,16	10
Regenslangstelsel 300 m/15 spr.	65 m ³ /uur	200 Uur	2193	10,96	12
Flexibele slang per 100 m	3 duim	200 Uur	161	0,81	1
	4 duim	200 Uur	215	1,07	1

Omschrijving	Werkbreedte Capaciteit Inhoud	Kostenvergoeding onderling gebruik			
		Jaarlijkse benutting	Kostenbasis per jaar	Vergoeding/ eenh.	
Beregeningsmotorpompset	74 kW	200 Uur	4779	23,90	26
Centrifugaalpompelektrisch	23 m ³ /7,5pk	200 Uur	620	3,10	3
	35 m ³ /10 pk	200 Uur	678	3,39	4
	50 m ³ /15 pk	200 Uur	793	3,97	4
	75 m ³ /20 pk	200 Uur	851	4,26	5
	83 m ³ /25 pk	200 Uur	923	4,62	5
Aftakaspomp op bok	45 m ³ /uur	200 Uur	361	1,80	2
	60 m ³ /uur	200 Uur	591	2,96	3
	100 m ³ /uur	200 Uur	635	3,17	3
Bevloeiingspomp		100 Uur	390	3,90	4
Beregeningscomputer		200 Uur	223	1,11	1
Grondwaterbron	40 m ³ /uur	200 Uur	228	1,14	1
	80 m ³ /uur	200 uur	349	1,75	2
DIVERSEN					
Weeginrichting 3-punts	2,5 ton	50 uur	710	14,20	16
Hogedrukreiniger electr. Koudwater	150 bar/15	200 uur	296	1,48	2
Hogedrukreiniger electr. heetwater	150 bar/14	200 uur	784	3,92	4
Compressor banden	100/350 l	200 uur	192	0,96	1
Lasapparaat	40-220 amp	30 uur	37	1,24	1
Veebehandelbox		40 uur	186	4,66	5
Noodstroomaggregaat trekeraandr.	32 kVA	50 uur	418	8,36	9
	50 kVA	50 uur	543	10,86	12
Noodstroomaggregaat verbr. Motor	32 kVA	50 uur	1894	37,88	42
Heteluchtkanon olie	v.a. 6 l-uur	50 uur	362	7,24	8
Heteluchtkanon gas		50 uur	84	1,67	2
Weidedrinkpomp		50 uur	24	0,48	1
Weidedrinkbak zonne-energie		50 uur	298	5,96	0
Klokpomp	50 m ³ /uur	50 uur	375	7,50	8
	100 m ³ /uur	50 uur	620	12,41	14
Kuilafdekfrees		10 uur	427	42,65	47
Snelkoppeldriehoek		40 uur	65	1,62	2
Veegmachine	2,2 m	40 uur	659	16,48	18
Veegband enkel/ dubbel		40 uur	194	4,85	5
Bosmaaier	45 cc	40 uur	103	2,59	3
Rooster-/voerschuif gemotoriseerd	0,7 – 1,10 m	365 uur	317	0,87	1
Boxinstrooier gemotoriseerd	0,7 – 1,10 m	365 uur	317	0,87	1

1.5.3 Installaties

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten

Omschrijving	Capaciteit/ werkbreedte	Verv. waarde (€)	Afschr. (%)	Onderh. + verz. (%)	m ² voor berging
Weegplaten (assen wegen)	15/20 ton	9.400	10	2,5	5
Eigen watervoorz. Put ¹⁾ +pomp	Put tot 5 m ³ /uur	3.200	10	2,5	1
Put ¹⁾ +pomp+hydrofoor	idem	3.875	10	2,5	2
Put ¹⁾ +pomp+hydrofoor+ ontijzering ²⁾	idem	7.725	10	2,5	3
Idem, met gesloten ontijzering / ionen- uitwisseling (waterontharder) ³⁾	Idem	5.875	10	2,5	4
Mestscheider	Hoog rend	35.000	10	5,0	5
Veedrinkbak met zonne-energiepomp	700 l	3.400	10	2,5	4
Dieseltank incl pomp en KIWA	2000 l	2.400	10	1	5
	10000 l	3.900	10	1	7
Kuilafdeksysteem (trekker of shovel)	10m	29.000	10	3	10

¹⁾ Boordiepte tot 120 m.

²⁾ Capaciteit van 3 m³/uur.

³⁾ Vaste kosten tot € 1000,- per jaar.

Luchtafvoersystemen

Toelichting

De vervangingswaarden van het luchtafvoersysteem zijn aangegeven exclusief BTW en inclusief de montagekosten.

Norm

Diameter	Vervangingswaarde inbouwventilator ¹⁾ (€)	Vervangingswaarde ventilatiekoker (€)
35 cm	295 – 340	175
40 cm	320 – 365	185
45 cm	365 – 410	210
50 cm	385 – 435	220

¹⁾ Inclusief bevestigingsmateriaal, instroomringen, bekabeling.

Meerkosten voor toerentalregelaar	€ 370,-
Meerkosten voor toerenterugmelding	€ 70,-
Meerkosten voor een meetventilator	€ 200,-
Afschrijvingen	13%
Onderhoud + verzekering	2%

1.5.4 Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten werktuigen

Toelichting

Bij de berekening van de onderhoudskosten van een werktuig is het uitgangspunt dat het werktuig de totale levensduur op het bedrijf blijft. De gemiddelde onderhoudskosten worden uitgedrukt in een vast percentage van de vervangingswaarde. Daardoor zijn de berekende kosten gedurende de totale levensduur constant. Bij toenemende leeftijd stijgen de kosten van onderhoud. Dit betekent dat het verschil in onderhoudskosten tussen het eerste en het laatste jaar aanzienlijk is. Deze problematiek doet zich vooral voor bij de aanschaf van een tweedehands werktuig. De eerste eigenaar heeft dan gemiddeld lagere onderhoudskosten voor hetzelfde werktuig dan de tweede eigenaar.

Om de onderhoudskosten op elk willekeurig moment te kunnen bepalen moeten we weten hoe de onderhoudscurve verloopt tijdens de levensduur van een werktuig. Door ASAE (USA), KTBL (D) en IMAG (NL) is op basis van onderzoek, ervaring en inzicht een berekeningsmethode ontwikkeld voor de bepaling van de onderhoudskosten in afhankelijkheid van het cumulatieve gebruik.

Deze berekeningsmethode is verwerkt in een formule:

$$CO_j = \{LVD \times P / (GU \times LVD)^d\} \times (GU \times GJ)^d$$

Waarin:

CO_j	=	cumulatief onderhoudspercentage van de vervangingswaarde in jaar j (j ligt tussen 0 en LVD)
LVD	=	totale levensduur in jaren
P	=	gemiddelde onderhoudskostenpercentage
GU	=	aantal gebruiksuren per jaar
GJ	=	aantal gebruiksjaren
d	=	exponent

Toelichting op de formule

In het eerste deel van de formule wordt een factor bepaald voor de totale cumulatieve onderhoudskosten ($LVD \times P$) en het cumulatieve gebruik ($GU \times LVD$). De exponent d hangt alleen af van de verhouding tussen LVD en GJ. Deze is daarom arbitrair. Algemeen wordt uitgegaan van een verhouding van $GJ = 2/3 LVD$. Dit betekent dat op 2/3 van de LVD 50% van de onderhoudskosten zijn gemaakt. De exponent $d = 1,709511291$. Deze exponent wordt aangehouden voor alle machines.

Voorbeeld (uit IMAG nota 321)

Een machine met een totale levensduur van 10 jaar en een gebruik van 500 uren per jaar, heeft een gemiddeld onderhoudspercentage van 5% per jaar. Berekening volgens bovenstaande formule leidt tot de volgende reeks cijfers voor dit werktuig.

Gebruiksjaar	Cumulatief percentage	Percentage/jaar
1	0,976	0,976
2	3,192	2,216
3	6,384	3,192
4	10,440	4,056
5	15,288	4,848
6	20,879	5,591
7	27,175	6,296
8	34,143	6,968
9	41,759	6,968
10	50,000	8,241

In de tweede kolom staat het cumulatieve percentage van de onderhoudskosten vermeld. Deze zijn over de gehele levensduur 50%. Dit komt overeen met het aantal gebruiksjaren x het gemiddelde percentage aan onderhoud per jaar. De laatste kolom toont het verloop van de onderhoudskosten per jaar tijdens de levensduur van het werktuig. Het percentage onderhoud loopt op van bijna 1% in het eerste jaar tot ruim 8% in het laatste gebruiksjaar.

Naast deze rekenkundige benadering is het zinvol om het werktuig visueel te beoordelen.

- is zichtbare slijtage, speling of olie lekkage te constateren?
- heeft de machine ('s winters) buiten gestaan?
- heeft de vorige eigenaar de afstel mogelijkheden benut?

1.5.5 Brandstofkosten en smeermiddelen

Norm

Voor brandstofkosten worden de volgende normen gehanteerd:

	per hectare grasland (€)
• onbeperkt en beperkt weiden, veel loonwerk	172,-
• onbeperkt en beperkt weiden, mest uitrijden en inkuilen met eigen machines	218,-
• zomerstalvoeding, veel loonwerk	250,-
• zomerstalvoeding, mest uitrijden en inkuilen met eigen machines	281,-

Deze bedragen gelden bij een normale verkaveling en een dieselprijs van circa € 1,25 exclusief BTW per liter. Bij een ongunstige verkaveling en/of hogere dieselprijzen gelden hogere bedragen.

1.5.6 Loonwerk kostprijzen

Toelichting

In deze paragraaf treft u de berekende kostprijzen aan van machines die ingezet worden door loonwerkers. De kostprijzen zijn berekend met behulp van het kostprijsmodel van CUMELA Nederland. Het zijn dus geen tarieven die loonwerkers aan hun klant doorberekenen. Deze kunnen om verschillende redenen van de kostprijs afwijken.

Uitgangspunten bij de voorbeeldberekeningen zijn:

Afschrijvingen

Per machine zijn de afschrijvingen bepaald aan de hand van het aantal gebruiksuren per jaar en het aantal gebruiksjaren. Standaard is gerekend met een restwaarde van 15%. In onderstaand overzicht is uitgegaan van de meest voorkomende machines. In de berekeningen is uitgegaan van een gemiddelde benutting.

Rente

Investeringen in machines beslaan vaak een middellange termijn van 5 tot 10 jaar, waarbij leningen vaak tegen een vast rentepercentage worden aangegaan. In de berekeningen is uitgegaan van het rentepercentage voor een 5-jarige lening van 4% (inclusief opslag). De rentekosten worden berekend over het gemiddeld geïnvesteerd vermogen gedurende de afschrijvingstermijn.

Reparatie/onderhoud en jaarkosten

De reparatiekosten door derden (eigen en door derden) en de jaarkosten (kosten van onroerend goed, verzekeringen en algemene kosten) zijn berekend door een percentage te nemen van de vervangingswaarde. Deze percentages zijn afkomstig uit bedrijfseconomisch onderzoek van CUMELA Nederland. De gehanteerde percentages zijn voor alle machines gelijk. In de berekeningen is uitgegaan van de volgende percentages:

- Kosten reparatie door derden: 2,5% voor trekkers en zelfrijders en 5% voor overige machines
- Jaarkosten: kosten onroerend goed 1,5%, verzekeringen 1,3% en algemene kosten 2,0%

Arbeidskosten

De arbeidskosten zijn bepaald aan de hand van de uitgangspunten uit de CAO Landbouwwerktuigen exploiterende ondernemingen. Gerekend is met een medewerker die betaald wordt volgens deze CAO en ingedeeld is in functiegroep D, schaal 7. De kosten voor bedrijfsleidingvergoeding zijn in deze berekening gerelateerd aan de arbeidskosten, in de vorm van een toeslag van 14% over de arbeidskosten. In de berekening is uitgegaan van arbeidskosten van € 37,72 per uur.

Brandstof en smeermiddelen

In de berekeningen is uitgegaan van een dieselprijs van € 1,12 per liter. Voor smeermiddelen wordt gerekend met een opslag van 8% over de brandstofkosten.

Bedrijfsrisico

Door onvoorziene situaties, bijvoorbeeld onverwachte weersomstandigheden, kan het voorkomen dat sommige machines minder of zelfs helemaal niet ingezet kunnen worden. Daarom dient men te rekenen met een zekere risico-opslag. In de berekende prijzen is een opslag van 5% gehanteerd.

De kostprijs per uur

Door bovengenoemde kostenposten op te tellen en te delen door de gebruiksuren per jaar verkrijgt men een tarief per uur. Tenzij anders vermeld zijn de weergegeven tarieven inclusief arbeid en trekker.

Kosten per eenheid

Bij sommige berekeningen zijn naast prijzen per uur, ook prijzen per hectare of baal opgenomen. Deze laatste zijn erg afhankelijk van de capaciteiten, die beïnvloed worden door de omstandigheden (weer, verkaveling e.d.).

De kostprijzen in onderstaande tabel zijn bedragen exclusief BTW.

De daadwerkelijke tarieven in de praktijk kunnen hiervan afwijken. Bij een aantal veel voorkomende werkzaamheden zoals zodebemesten, bouwland bemesten, maaidorsen van graan, inkuilen van gras met een hakselaar, opraapsnijwagen of gewikkelde balen en inkuilen van snijmaïs wijken de tarieven in de praktijk soms 20 tot 40% af van de genoemde kostprijzen.

Redenen voor deze afwijking kunnen zijn:

- andere uitgangspunten voor de waarden waarmee in het model is gerekend (aantal gebruiksuren, jaren, restwaarde, kosten arbeid, brandstof verbruik, rentepercentage, risico-toeslag, bedrijfsleidingvergoeding, capaciteit);
- genoegen nemen met een lager rendement;
- concurrentieoverwegingen, veel aanbieders van dezelfde dienst in het gebied.

Norm

Loonwerk kostprijzen exclusief 21% BTW

Omschrijving	Vermogen	Uurtarief excl. BTW (€)
Trekkers		
Trekker aandrijving: 4 wiel	40-50 kW	57,50
4 wiel	50-60 kW	62,00
4 wiel	60-70 kW	65,00
4 wiel	70-80 kW	69,00
4 wiel	80-90 kW	72,00
4 wiel	90-100 kW	77,00
4 wiel	100-120 kW	81,50
4 wiel	120-150 kW	92,00
4 wiel	150-180 kW	102,00

Omschrijving	Capaciteit	Uur- tarief (€) a)	Gift in m ³ /ha b)	Aantal		Tarief excl. BTW (€) a/(bxc)
				ha/ uur ¹⁾ c)	m ³ / uur (bxc)	
				Bemesting		
Stalmeststrooier 14 - 18 ton (2 wagens + 2 trekkers + kraan)		275	24	1,5	-	183/ha
Mengmestverspreider	12 m ³	87	25	1,2	30	2,90/m ³
Zodebemester	12 m ³ /7,2 m	139	20	1,5	30	4,63/m ³
Sleufkouterbemester	12 m ³ /7,2 m	131	15	2	30	4,37/m ³
Sleufkouterbemester	12 m ³ /7,2 m	131	20	1,5	30	4,37/m ³
Bouwlandinjecteur	12 m ³	127	25	1,2	30	4,23/m ³
Bouwlandinjecteur	12 m ³	127	45	0,9	40	3,18/m ³
Sleepslangbemester (2 à 3 pers.)		266				
Mestmixer + kraan		158				
Kunstmeststrooier, pneum.		97		2	-	49/ha
Kalkstrooier	10 ton	102	1,5 ton	1,5	2,25	45/ton

¹⁾ Op basis van de zuivere werktijd per ha, zonder tussenopslag bij een afstand opslagperceel van ca. 0,5 km.

Omschrijving	Capaciteit	Uur- tarief (€)	Aantal ha/uur (perceel 2 ha, 200 m lang)	Ha-tarief excl. BTW (€)
Grondbewerking				
Wentelploegen	4 schaar	90	0,6	150
Vastetand cultivator	4,00 m	79	1,14	69
Spitmachine	3,00 m	94	0,75	125
Rotorkoep	3,00 m	85	1,6	53
Volveldsmessenfrees	3,00 m	81	0,8	101
Overtopfrees	2,50 m	88	0,4	220
Kilveren met laser	5,50 m	123		
Zaaien/Poten				
Zaicombinatie (koep + zaaimachine)	3 m	103	1	103
Gras doorzaaien	2,50 m	108	1,1	98
Mais + rijenbem.	6 rij	121	1,5	81
Mais + rijenbem.	8 rij	141	1,6	88
Graan + rotorkoep	4 m	110	1,6	69
Zaicombinatie erwten		96	1,6	60
Verzorgingswerktuigen				
Spuiten	24-27 m	85	2,5	34
Spuiten zelfr.	33-36 m	119	2,7	44
Rijenspuit (mais, aardappelen)	12 rij	82	1,3	63

Omschrijving	Capaciteit	Uur-tarief (€)	Aantal ha/uur (perceel 2 ha, 200 m lang)	Ha-tarief excl. BTW (€)
Schoffelen	6 m	73	1,3	56
Wiedeggen	12 m	80	4,0	20
Strokenfrees mais	4,5 m	106	1,1	96
Onderhoud watergangen				
Greppelfrees		79		
Wallenfrees		87	5,0	17
Zelfrijdende kraan (incl. maaikorf)		86		
Trekker + maaikorf		102		
Drainreiniging		73		
Oogstwerk, gras				
Zelfrijdende maaicombinatie	8,5 m	269	10	27
Maaicombinatie voor en achter	12 m	128	5	26
Wiersen, dubbele cirkelhark		98	5,0	20
Opraapsnijwagen	35 m ³	135	1,2	113
Dubbeldoelwagen	33 m ³	139	1,2	116
Trekker + kuilverdeler		85	1,2	71
Opraappers, ongestapeld	(5 ton/uur)	90	1,0	0,36/pak
Grootpakpers(touw)	(25 pak/uur)	265	3,0	10,60/pak
Grashakselaar	280 kW	300	4,5	67
Twee silagewagens met loswals		256	4,5	57
Oprolpers	(17 rol/uur)	118	3,0	6,94/rol
Pakkenklem 3 grootpakken		90	3,0	30
Balenwikkelaar, incl. plastic		144	20 balen/u	10,20/baal ¹⁾
Pers-wikkelcombinatie		221	20 balen/u	14,05/baal ¹⁾
¹⁾ Incl. € 3,- plastic per baal				
Oogst, maïs en granen				
Hakselen + 2 silagewagens	8 rij	560	1	560
Maaidorsen		342	1,2	285
Transport				
Kipwagen met tandem	13 ton	82		
	16 ton	95		
	25 ton	108		
Silagewagen gras		128		
Silagewagen maïs		128		
Kuilhapper (incl. wiellader)	2,3 m ³	78		

1.6 Bouwwerken, automatisering en grond

1.6.1 Bouwwerken

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten kavelwegen en drainage

Toelichting

De vervangingswaarden zijn exclusief BTW. De kavelpaden worden afgeschreven in 40 jaar wat resulteert in een afschrijvingspercentage van 2,5% van de vervangingswaarde. De erfverharding wordt afgeschreven in 20 jaar en dat resulteert in een afschrijvingspercentage van 5% van de vervangingswaarde.

Norm

Omschrijving	Vervangingswaarde ¹⁾ (€)	Afschrijving ²⁾ (%)	Onderhoud (%)
Kavelwegen (niet vorstvrij aangelegd/zonder zwaar funderingspakket)			
- klinkerweg per m ²	32 – 38	2,5	1,5
- betonweg per m ²	38 – 44	2,5	0,5
- groenspoorplaten per m ²	32 – 38	2,5	0,5
Toegangswegen/erfverharding (vorstvrij aangelegd met fundering van 30 – 50 cm slakken/zand)			
- asfaltwegen per m ²	44 – 57	2,5	1,0
- klinkerweg per m ²	44 – 57	3	1,5
- betonwegen per m ²	50 – 63	3	0,5
- betonverharding per m ²	50 – 63	3	0,5
- prefab betonplaten per m ²	44 – 57	3	0,5

¹⁾ Bij asfalt- en betonwegen beïnvloedt de omvang sterk de prijs. Bij oppervlaktes groter dan 750 m² kunnen asfalt en beton concurreren met prefabbeton en klinkers.

²⁾ Mede afhankelijk van het gebruik. Overbelasting (te hoge aslast) of aantasting door zuren en mest kunnen de levensduur verkorten.

Drainage per ha bij € 1,1 en € 1,35 per meter (€)

Drainafstand	m/ha ¹⁾	€ 1,10 ²⁾	€ 1,35 ³⁾	Afschrijving	Onderhoud
5	1950	2145	2630	3	1
8	1200	1320	1620	3	1
10	950	1045	1280	3	1
12	750	825	1010	3	1
15	650	715	870	3	1
20	450	495	600	3	1
25	350	385	470	3	1

¹⁾ Perceel van 100 m x 100 m.

²⁾ Sleufloos (kosten exclusief transportkosten).

³⁾ Sleuven maken met behulp van een sleuvenfrees, (kosten exclusief transportkosten).

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten mestopslag

Toelichting

Vervangingswaarde exclusief BTW van aparte mestopslag buiten de stal per m³. Mestsilo, foliebassin en mestzak inclusief afnamestation, grondwerk en hekwerk, maar zonder mixer of mestpomp.

De mestopslag van beton, hout en staal wordt afgeschreven in 20 jaar wat resulteert in een afschrijvingspercentage van 5%. De mestopslag van kunststof wordt afgeschreven in 10 jaar en dat resulteert in een afschrijvingspercentage van 10%. Voor mestsilo's is de prijs exclusief de overkapping. Bij afdekking van de mestopslag worden de prijzen per meter doorsnee gegeven.

Norm

Omschrijving	Vervangingswaarde (€)	Afschrijving (%)	Onderhoud + verzekering (%)
Mestkelder (normale ondergrond inclusief kelderdek)			
200 m ³	120 - 130	5	1,5
500 m ³	105 - 120		
Mestkelder (met heifundering inclusief kelderdek)			
200 m ³	140 - 155	5	1,5
500 m ³	135 - 150		
Mestsilo (normale ondergrond) (beton, staal, hout)			
500 m ³	45 - 65	5	2,5
1000 m ³	35 - 50		
2000 m ³	35 - 40		
5000 m ³	25 - 30		
Mestsilo (met heifundering) (beton, staal, hout)			
500 m ³	70 - 90	5	2,5
1000 m ³	60 - 75		
2000 m ³	45 - 65		
Mestsilo (folie in stalen frame)			
500 m ³	35 - 45	10	2,5
1000 m ³	30 - 35		
Foliebassin/gaasmatsilo met binnenhoes			
500 m ³	30 - 40	10	3,5
1000 m ³	25 - 35		
2000 m ³	20 - 30		
Mestzak			
300 m ³	65 - 70	10	2,5
500 m ³	45 - 65		
1000 m ³	35 - 55		
Spankap of Spanfolie	690 - 830	10	5,0
Drijvende afdekking	350 - 600	10	5,0
Beton, hout of golfplaten	850 - 1100	5	2,5

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten werkplaats

Norm

De vervangingswaarden zijn exclusief BTW

Omschrijving	Vervangingswaarde (€)	Afschrijving (%)	Onderh. + verz. (%)
Stro/hooiopslag per m ²	75 - 110	5	1
Werktuigberging open per m ²	90 - 130	5	1
Werktuigberging gesloten per m ²	110 - 150	5	1
Werkplaats per m ²	170 - 250	5	1

Bij grote bergingen (> circa 350 m²) is de genoemde vervangingswaarde inclusief vloeren.

Verzekeringen

Toelichting

De totale premie per € 1000,- verzekerd bedrag is afhankelijk van:

- brandveilige opstelling verwarming
- de bouwconstructie en -materialen (veelal: steen/hard)
- de brandbaarheid van de dakisolatie
- preventief genomen maatregelen (bijvoorbeeld bliksembeveiliging, brandblusser en/of stormpreventie)

Norm

Brand/stormverzekering (€)

Premie per € 1000,- verzekerd bedrag	Basispremie	Brandbare isolatie, minimale preventie ¹⁾
Opstal	1,30	2,20
Inventaris	1,30	2,20
Levende have	1,65	2,50

¹⁾ Bij moderne gebouwen met een relatief laag stormrisico is de premie € 0,30 per € 1000,- verzekerd bedrag lager.

Norm

Bedrijfsschadeverzekering

De premie per € 1000,- verzekerde som voor de bedrijfsschadeverzekering met 30% overdekking en een uitkeringstermijn van 1 jaar bedraagt: 1,5 x de opstalpremie van de brand/stormverzekering.

Inductieschadeverzekering

De premie-risk voor een inductieschadeverzekering tot een verzekerde som van € 27.230,- bedraagt € 225,- per jaar.

Bron: Achmea, 2018.

Slopen

Toelichting

Als een stal gesloopt wordt ontstaat er afvalmateriaal: een hoeveelheid puin, maar ook isolatiemateriaal, golfplaten, hout, glas, deuren enz. De hoeveelheid ligt in de volgende orde van grootte:

- 1 ton puin per m² te slopen gebouw (gebouw in metselwerk)
- circa 15 kilo gording, muurplaat en balkhout per m² gebouw

Norm

Kostenspecificatie

Sloopwerkzaamheden

- gebouw per m² € 4,50 (€ 2,25 tot € 6,80)

Kosten op de bouwmaterialenstort (/ton)

	€
• betonpuin, zonder ander puin en hout	4,50
• puin van beton en metselwerk, zonder ander puin en hout	6,80
• idem met 10% ander puin en hout	11,50
• idem met 30% ander puin en hout	22,50
• puin van kalksteen, poriso, leislag, bimsbeton, gasbeton, gips, enz.	18,-
• idem met 10% hout	22,50
• puin van asfalt	18,-
• hout, incurante stukken, kunststof e.d.	34,-

Asbesthoudende materialen demonteren en afvoeren naar de stort:

• minimum bedrag	680,-
• golfplaten dak ± 500 m ²	13,50 /m ²
• idem ± 2000 m ²	8,- /m ²
• vlakke platen	11,40 /m ²
• eternitboard	9,- /m ²

Tussen de regionale stortplaatsen zitten grote verschillen in:

- acceptatievoorwaarden (in plastic, kleine partijen, verontreiniging)
- methoden van stort (pallets, zakken, containers enz.)
- tarieven (van € 22,75 tot meer dan € 136,50 per ton)

Norm

De globale kosten voor de sloop en afvoer van stallen voorzien van asbest golfplaten bedragen € 18,- tot € 23,- per m².

Vervangen van asbesthoudende dakbedekking

Het verwijderen van de golfplaten, afvoeren en dekken met nieuwe platen bedraagt € 22,75 tot € 27,25 per m².

Bijkomende kosten

Bij bouwwerken zijn bijkomende kosten voor:

- milieuvergunning
- bouwvergunning
- schonegrondverklaring
- beoordeling welstand
- erfbeplanting/kapvergunning
- aansluitingskosten nutsvoorzieningen
- grondwerk
- sloopvergunning

Norm

Afhankelijk van de bouwkosten circa € 4.550,- tot € 18.200,-.

Opmerking: Vooral bij de vestiging van een nieuw bedrijf kan deze post veel hoger zijn door de hoge aansluitingskosten van nutsvoorzieningen. Voor meer informatie: zie de betreffende bedrijfstakken.

1.6.2 Automatisering – software

Een managementinformatiesysteem (MIS), soms ook wel Bedrijfsmanagementsysteem (BMS) genoemd, is software voor de veehouderij waarmee bedrijfs- en diergegevens handmatig of deels geautomatiseerd worden geregistreerd en verzameld. Het systeem zet de gegevens om tot informatie voor de ondersteuning en sturing van de bedrijfsprocessen. In de agrarische sector worden managementinformatiesystemen ook ingezet voor verplichte registraties voor de overheid of voor de productieketen. Het onderscheid tussen de doelen registratie en management is niet scherp te maken, het gecombineerd gebruik van dezelfde gegevens is juist de kracht van deze automatisering.

Managementinformatiesystemen in de melkveehouderij en varkenshouderij maken gebruik van zogenaamde standaard overzichten (STO's). Dit is een set van prestatie indicatoren op basis van een gestandaardiseerde set kengetallen welke door sectorafspraken tot stand zijn gekomen.

Melkveehouderij

Managementsoftware voor de melkveehouderij is uitgegroeid tot een volledig geïntegreerd systeem. Het is uitgebreid met analyses, een dashboard, apps en data-koppelingen met verschillende schakels in de keten zoals fokkerij, veevoerleverancier, zuivelcoöperatie en soms de dierenarts en adviseur. Daarnaast bestaan er data-koppelingen met procesautomatisering, zoals met melkmachines (robot) of voercomputers. Presentaties en de managementinformatie worden beschikbaar gesteld aan diverse dataplatforms om data met dierenarts, voerfabrikant en andere erfbetreders te delen.

Meestal bestaat een MIS uit een basispakket met functies als MPR, I&R (Identificatie en Registratie) en Zuivel, medicijnregistratie, attentielijsten, activiteitenplanner, veesaldokaarten, ureum.

Daarnaast zijn er modules die extra registraties of planningen voor hun rekening nemen. Denk aan modules voor graslandplanning, bemestingsadvies, mestwetgeving, rantsoenberekening en krachtvoeradvies.

Basispakket € 650,- tot € 1500,-

Uitbreidingsmodules € 100,- tot € 2500,-

Deze uitbreidingen zijn inclusief modules voor bewerking, voer, BSK-analyse, vruchtbaarheidsanalyse, ureum, beweiding, bemestingsplan en StandaardOverzichten (STO's). Sinds 2018 zijn er ook fosfaatplanners. Berekeningen en analyses worden voortdurend aangepast aan de geldende wet- en regelgeving.

(Standaard)koppeling per deel € 500,-

Kosten voor mogelijke aanpassingen van de procescomputer zijn hierin niet meegenomen. De standaardkoppeling (TAUPRO) maakt gestandaardiseerde gegevensuitwisseling tussen het management-informatiesysteem en procescomputers, zoals tussen melk- en voersystemen, mogelijk. De standaardkoppeling wordt echter lang niet altijd ondersteund door de systeemleveranciers, koppelingen zijn nu merendeels op basis van maatwerkkoppelingen.

Onderhoudskosten software € 100,- tot € 2500,- per jaar of
20-25% van de aanschafwaarde.

Kosten variëren en zijn afhankelijk van het aantal additionele modules.

Met een onderhoudsabonnement krijgt de gebruiker zonder verdere kosten ondersteuning via internet, e-mail of telefoon. Tevens worden noodzakelijke updates ontvangen.

Online software

Voor dit type software wordt meestal gewerkt met een jaarbedrag zonder eenmalig aanschafbedrag. Voor een bedrijf van 125 melkkoeien zijn de jaarbedragen voor een basispakket ca. € 300 - € 475. Het jaarbedrag van uitbreidingsmodules varieert van € 75 - € 550.

Modulaire opbouw

Managementinformatiesystemen zijn modulair opgebouwd. Zo zijn er modules voor graslandplanning, bemestingsadvies, koppeling met financieel pakket, rantsoenberekening, krachtvoerberekening, voer efficiëntie, productieplanner, DHZ-KI en I&R.

Varkenshouderij

Softwarepakketten voor de zeughouderij en de vleesvarkenshouderij bieden actuele en praktische overzichten, zoals attentielijsten, zeugenkaarten en de maandelijkse bedrijfsresultaten.

Aanschafkosten van de softwarepakketten (managementinformatiesystemen) in de zeughouderij bedragen circa € 1000,- per bedrijf.

Onderhoudsabonnement (per jaar) kost ca. 20-25% van de aanschafwaarde.

In de vleesvarkenshouderij bedragen de aanschafkosten circa € 650,- per bedrijf.

Onderhoudsabonnement (per jaar) 20-25% van de aanschafwaarde.

Er zijn ook gecombineerde systemen voor gesloten bedrijven, zeugenhouderij als vleesvarkenshouderij bedrijven. In toenemende mate zijn de systemen 'cloudbased', ze draaien niet lokaal op het eigen bedrijf maar de software en gegevens staan centraal. Hierdoor wordt het makkelijker voor erfbetreders op afstand mee te kijken om zo beter te adviseren.

Online software kent meestal een jaarbedrag zonder eenmalig aanschaf bedrag. Jaarbedrag circa € 0,65 - € 1,00 per zeug.

Pluimveehouderij

Er zijn enkele administratieprogramma's op de markt voor gebruik op bedrijfscomputers. Deze programmatuur kost tussen € 700,- en- € 2100,- per bedrijf.

Onderhoudsabonnement (per jaar) is 10 – 15% van de aanschafwaarde.

In veel gevallen laat de pluimveehouder de technisch–economische administratie elders verwerken. De kosten van het verwerken bedragen € 125,- tot € 180,- per jaar.

Bij externe verwerking kan makkelijker benchmarking plaatsvinden. Op basis van dit inzicht weet u dus precies hoe uw bedrijf technisch en financieel presteert ten opzichte van branchegenoten.

Online programma's

Voor de leghennen- en vleeskuikensector zijn er systemen die relevante data, met daarbij ook koppeling met gegevens van stalklimaat, wateropname, voer en wegen, bij elkaar brengen in een dashboard.

Daarnaast gebruiken voerfabrikanten, de eierhandel en fokkerijbedrijven gegevens en systemen samen met de pluimveehouder.

Het jaarbedrag voor online programma voor leghennen voor het berekenen en benchmarken van technische en economische resultaten varieert van ca. € 400 - € 600 per bedrijf.

Voor vleeskuikensystemen zijn de kosten ca. € 600 – 1400 per bedrijf.

Bedrijfsmanagement voor ouderdieren wordt veelal nog gedaan via formulieren en datasheets van de fokkerij.

Onderhoudskosten software

Kosten variëren en zijn afhankelijk van het aantal additionele modules. Per jaar mag voor onderhoud van de software 20-25% van de aanschafwaarde worden gerekend. Met een onderhoudsabonnement krijgt de gebruiker zonder verdere kosten ondersteuning via internet, e-mail of telefoon. Tevens worden noodzakelijke updates ontvangen.

1.6.3 Grondlasten

Pacht

De drie belangrijkste pachtvormen die worden onderscheiden zijn reguliere pacht, geliberaliseerde pacht voor los land en teelpacht.

Reguliere pacht

Voor reguliere pacht gelden de volgende regels:

- Goedkeuring door de grondkamer.
- De pachtprijzen zijn aan een maximum (hoogst toelaatbare pachtprijs) gebonden.
- Het continuatierecht is van toepassing.
- Het melioratierecht is van toepassing.
- Het indeplaatsstellingsrecht is van toepassing.
- Bij verkoop van de grond geldt het voorkeursrecht, tenzij een veilige verpachter de grond koopt.

Geliberaliseerde pacht van los land

Deze pachtvorm is alleen mogelijk voor los land. Een verpachter mag een bepaald stuk grond een onbeperkt aantal keren achtereenvolgend verpachten. De pachtduur van een volgende overeenkomst hoeft niet aan te sluiten bij de vorige. De verpachter is vrij in de keuze van de pachter. De grondkamer moet de overeenkomst goedkeuren. Er is een onderscheid tussen contracten van zes jaar of korter en contracten van langer dan zes jaar. Het verschil tussen deze contracten is dat bij pacht van los land van langer dan zes jaar de pachtprijs niet hoger mag zijn dan de maximale pachtprijs die is bepaald op grond van het Pachtprijzenbesluit 2007. De grondkamer toetst de prijs. Dat geldt niet voor contracten van zes jaar of korter. Bij geliberaliseerde pacht voor zes jaar of korter is de pachtprijs dus geheel vrij. Bij geliberaliseerde pacht voor los land gelden het continuatierecht, het indeplaatsstellingsrecht, het recht op medepacht en het voorkeursrecht niet.

Teelpacht

Overeenkomsten voor teelpacht kunnen afgesloten worden wanneer bijvoorbeeld aardappels, bloembollen of suikerbieten worden geteeld. De grondkamer hoeft deze overeenkomst niet goed te keuren, maar de overeenkomst moet wel voor registratie naar de grondkamer worden gestuurd. De grondkamer toetst de pachtprijs niet. De pachtprijs is niet gebonden aan een maximum. Deze pachtvorm is alleen mogelijk voor los land en kan onder bepaalde voorwaarden worden aangaan voor een periode van maximaal één of twee jaar. Die voorwaarden zijn:

- De pachter gaat de grond gebruiken voor teelten waarvoor vruchtwisseling noodzakelijk is.
- Bij éénjarige teelten waarvoor vruchtwisseling noodzakelijk is, mag de overeenkomst hoogstens een duur hebben van één jaar.
- Bij tweejarige teelten waarvoor vruchtwisseling noodzakelijk is, kan de overeenkomst een duur hebben van twee jaar.
- De pachtovereenkomst moet binnen twee maanden na aangaan voor registratie naar de grondkamer worden gestuurd.

Bij teeltpacht gelden het continuatierecht, het indeplaatsstellingsrecht, het recht op medepacht en het voorkeursrecht niet.

Hoogst toelaatbare pachtprijs

Voor de vaststelling van de hoogst toelaatbare pachtprijs wordt onderscheid gemaakt tussen pachtovereenkomsten ingegaan vóór 1 september 2007 en pachtovereenkomsten ingegaan op of na 1 september 2007.

Pachtovereenkomsten ingegaan voor 1 september 2007

Voor deze pachtovereenkomsten geldt dat de hoogst toelaatbare pachtprijs voor los land wordt bepaald door de pachtnormen 2001 waarop de veranderpercentages van 2007 t/m 2018 zijn toegepast. Soms zijn de veranderpercentages negatief. Er is dus niet altijd sprake van een verhoging. Door toepassing van het veranderpercentage mag de pachtprijs niet uitkomen boven 110% of beneden 90% van de regionorm en niet boven 2% van de vrije verkoopwaarde van de grond bij voortgezet agrarisch gebruik.

Altijd geldt dat de pachtprijs nooit hoger mag zijn dan 2% van de vrije verkeerswaarde van de grond bij voortgezet agrarisch gebruik.

Pachtovereenkomsten ingegaan op of na 1 september 2007

Voor deze pachtovereenkomsten geldt voor *los land* als hoogst toelaatbare pachtprijs de regionorm die op 1 juli 2018 is vastgesteld, met als grens 2% van de vrije verkoopwaarde van de grond bij voortgezet agrarisch gebruik.

Hoogst toelaatbare pachtprijs voor land zonder woning of andere opstallen voor pachtovereenkomsten ingegaan vanaf 1 juli 2019 (Bron: Wageningen Economic Research)

Pachtprijsgebied	Regionorm pachtprijs per ha per jaar voor nieuwe contracten op of na 1 september 2007 (€)	Veranderpercentage bestaande contracten voor 1 september 2007 (%)
Bouwhoek en Hogeland	682	4
Veenkoloniën en Oldambt	581	-9
Noordelijke weidegebied	646	10
Oostelijk veehouderijgebied	688	13
Centraal veehouderijgebied	545	17
IJsselmeerpolders	1013	-10
Westelijk Holland	501	-9
Waterland en NH Droogmakerijen	324	9
Hollands/Utrechts weidegebied	796	13
Rivierengebied	731	16
Zuidwestelijk akkerbouwgebied	315	-38
Zuidwest Brabant	768	4
Zuidelijk veehouderijgebied	580	5
Zuid-Limburg	576	-20

Koopprijzen van los land

Toelichting land

Jaarkosten worden berekend over de waarde van de grond in verpachte staat. Het rentepercentage is gebaseerd op het tarief van de eerste hypotheek.

Norm

Koopprijzen van land zonder melk in onverpachte staat (€ per hectare)

	2014	2015	2016	2017	2018
Grasland en bouwland	52.000	55.000	57.900	59.500	59.900

Bron: NVM en Kadaster (2014), Kadaster (vanaf jaar 2015).

De koopprijzen van land in verpachte staat bedragen ongeveer 50% van de koopprijzen van land in onverpachte staat.

1.6.4 Bedrijfsomvang en Verdien capaciteit

Toelichting

De omvang en specialisatiegraad van een landbouwbedrijf worden sinds 2010 uitgedrukt in Standaardopbrengst (SO). De Standaardopbrengst van een bedrijf is de som van de SO van de verschillende productie-eenheden (TPE) van een bedrijf. Per TPE is een SO-norm bepaald, op basis van genormaliseerde resultaten (meerjaarsgemiddelden). In de norm zijn de opbrengsten op jaarbasis van productie van hoofd- en bijproduct meegenomen, evenals de groei van dieren. Verbredingsactiviteiten en inkomenstoelagen zijn niet opgenomen in de SO. Bij het toekennen van de SO wordt niet gekeken naar de bestemming (verkoop, intern verkeer, eigen gebruik) van de TPE.

Berekening van de bedrijfsomvang in SO's

De bedrijfsomvang en het bedrijfstype kunnen berekend worden in de rekenmodule van Wageningen Economic Research. Deze is te vinden via <https://www.wecr.wur.nl/neg/>.

Standaardopbrengst en Standaard Verdien capaciteit

In 2014 is voor de Nederlandse variant een nieuw kengetal geïntroduceerd: de Standaard Verdien capaciteit (SVC) van bedrijven. Dat kengetal is ontwikkeld vanwege verschillen in marge tussen de sectoren. Met de SVC is de bedrijfsgrootte van bedrijven over bedrijfstypen heen meer gerelateerd aan arbeidsinzet en resultaat dan bij de SO het geval is.

Informatie hierover is te vinden in de nota [NSO-typering 2018](#).

1.6.5 Grootvee-eenheden (GVE)

Voor de berekening van het aantal grootvee-eenheden (GVE) worden de volgende omrekeningscoëfficiënten gebruikt:

Diersoort	GVE
<i>Runderen en gedomesticeerde wilde soortgenoten</i>	
Volwassen runderen en eenhoevigen (vanaf 12 maanden)	1
Runderen en eenhoevigen (tot 12 maanden)	0,5
<i>Varkens en gedomesticeerde wilde soortgenoten</i>	
Varkens meer dan 100 kg levend gewicht	0,2
Biggen van minder dan 15 kg levend gewicht	0,05
Andere varkens inclusief gedomesticeerde wilde zwijnen	0,15
<i>Andere diersoorten en gedomesticeerde wilde soortgenoten</i>	
Schapen en geiten	0,1
Lammeren en jonge geiten van minder dan 15 kg levend gewicht	0,05
gedomesticeerde damherten, edelherten, moeflons, lama's en kangoeroes	0,1
Loopvogels	0,1
Grof vrij wild	0,1
Pluimvee en lagomorfen	0,007
Klein vrij wild	0,0014

Bron: Regeling NVWA-tarieven: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0034876/2017-01-01-01#BijlageF>.

1.7 Algemene kosten

1.7.1 Contributies branche organisaties

Voor diverse sectoren zijn branche- of producenten- organisaties opgericht. Voor de melkveehouderij is dit de ketenorganisatie ZuivelNL, voor de varkenshouderij de Producenten Organisatie Varkenshouderij en voor de pluimveehouderij de stichtingen AVINED, OVONED en PLUIMNED. Door middel van een Algemeen verbindendverklaring (AVV) kunnen deze organisaties contributies innen bij primaire bedrijven. Hieronder enkele contributies die reeds geïnd worden.

Contributie zuivel op basis van melk per 100 kg (€) (2019)

	€ per 100 kg
Veehouder	0,05
Zuivelindustrie	0,02

1.7.2 Skal-tarieven

Toelichting

De SKAL-tarieven bestaan uit een eenmalige registratiebijdrage bij aanmelding, een jaarlijkse basisbijdrage en eventuele toeslagen voor inspecties. De vermelde tarieven zijn exclusief BTW.

Norm

Eenmalige bijdrage	€
Registratiebijdrage en toelatingsonderzoek	388,-
Registratiebijdrage en toelatingsonderzoek bij spoedprocedure	732,-

Toelichting

Jaarlijkse bijdrage

De basisbijdrage wordt berekend naar rato van het aantal kwartalen dat men is aangesloten bij de SKAL. De aangesloten bedrijven zijn onderverdeeld in de volgende categorieën:

- landbouw
- bereiders, importeurs, handelaren, opslag

Landbouw is volgens de SKAL de primaire plantaardige en/of dierlijke landbouwproductie, inclusief de bereiding die op het landbouwbedrijf plaatsvindt. Indien sprake is van grootschalige bereiding, behoudt de SKAL zicht het recht voor om het bedrijf ook als bereider aan te merken.

Norm

Basisbijdrage landbouw € 482,-

Basisbijdrage bereiders, importeurs etc. € 587,-

Hier komen nog toeslagen voor inspecties bij.

Starttarief inspectie is € 242,- + € 97,- per uur inspectietijd (met een minimum van 1 uur).

Tarief voor inspectie extra locatie tijdens bezoek € 97,-.

Bron: Skal-Tarievenblad 2019 op www.skal.nl.

1.7.3 Diverse algemene kosten

Toelichting

De algemene kosten zijn per bedrijf weergegeven in euro's

Norm	€
Boekhouding ^{1a)}	5.300,-
Betaalde dienstverlening ^{1b)}	2.300 - 5.000,-
Bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering ^{2a)}	388,-
Milieuschadeverzekering ^{2ab)}	330 - 456,-
Rechtsbijstandverzekering agrariërs ^{2c)}	495,-
Werktuigenverzekering ^{2d)}	425,-
Telefoon, internet (excl. privé)	1.000,-
Bedrijfskleding	500,-
Lid bedrijfsverzorgingsdienst ³⁾	850,-
Contributie en abonnementen	1.300,-
Auto ⁴⁾	2.050,-
Onroerendzaakbelasting ^{5a)} (in % van de WOZ-waarde)	0,53%
Polder- en waterschapslasten ^{5b)}	
- gebouwen (in % van de WOZ-waarde)	0,04%
- grond per hectare (onbebouwd)	68,-
Overige algemene kosten (o.a. kantoorbenodigdheden, wasmiddelen etc)	1.500,-

^{1a)} De boekhoudingen op de bedrijven zijn zeer gevarieerd.

De prijs voor de boekhouding is een indicatie en heeft o.a. betrekking op:

- de verwerking van de boekhouding, het verzorgen van de aangifte
 - in de landbouwregeling en bespreking van het verslag met de cliënt
 - meerprijs bedrijven met maatschap
- Totaal

4.000,-
1.300,-
5.100,-

^{1b)} Meer uitgebreide dienstverlening, zoals voorlichting op technisch, economisch, fiscaal en juridisch gebied. 2.300 – 5.000,-

²⁾ De verzekeringspremies zijn exclusief 21% assurantiebelasting.

^{2a)} De premie WA-verzekering en de premie milieuschadeverzekering zijn afhankelijk van de risicocomponenten, de bedrijfsomvang en de voorwaarden (dekking = € 2.500.000,- per gebeurtenis). Bij de milieuschadeverzekering kan aanwezigheid van asbest de premie beïnvloeden.

^{2b)} De aanwezigheid van asbest op het bedrijf is van grote invloed op de premie.

^{2c)} De premie rechtsbijstandsverzekering is afhankelijk van de bedrijfsgrootte, reeds genomen preventieve maatregelen en de voorwaarden. De jaarpremie is gebaseerd op een volledige, agrarische polis voor een gemiddeld gezinsbedrijf. Bron: Achmea, 2018.

^{2d)} De premie werktuigenverzekering is afhankelijk van het vermogen van het werktuig (trekker), regio, dekkingsvariant, no claimpercentage en eventuele overige toeslagen en/of kortingen (premie gebaseerd op gemiddelde dekking en WA tot € 2.270.000,- per gebeurtenis voor een vierwielige tractor van 70 pk). Bron: Achmea, 2018.

³⁾ Er zijn veel verschillende combinaties mogelijk van bijdrage lidmaatschap en bijbehorende uurtarieven als daadwerkelijk bedrijfsverzorging wordt ingeschakeld. Een hogere contributie geeft een lager uurtarief.

⁴⁾ Een auto kan men zowel voor de onderneming als privé gebruiken. De auto is dan van de onderneming of privé. Privégebruik van de bedrijfsauto moet men voor de aangifte inkomstenbelasting met de autokosten van de onderneming verrekenen. Bij gebruik van de privéauto voor het bedrijf geldt een fiscale vrijstelling van € 0,19 per zakelijk gereden kilometer. (www.belastingdienst.nl)

^{5a)} De onroerendzaakbelastingen worden geheven naar de waarde in het economische verkeer van de onroerende zaak volgens de Gemeentewet. Het gemiddelde tarief van de eigenaren- en gebruikersbelasting (niet woning) van alle grote gemeenten in 2019 is 0,53% van de WOZ-waarde (gemeente met laagste tarief: 0,15%, gemeente met hoogste tarief: 1,41 %).
Bron: Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden, 2019.

^{5b)} Gemiddeld tarief 2017 (ongewogen gemiddelde van alle waterschappen).
Bron: <https://www.waterschapsspiegel.nl/bedrijfsvergelijkingen/belastingen/>.

1.7.4 Elektriciteit

De elektriciteitsprijs is opgebouwd uit leveringskosten voor energie, transport- en netwerkkosten, en belastingen (ecotax en duurzaamheidstoeslag). Daarnaast zijn er (meestal) vaste kosten per jaar, zoals vastrecht, meterkosten en eventueel aansluitkosten.

Norm

Elektriciteitsprijs per kWh is **exclusief Ecotax, duurzaamheidstoeslag** en **exclusief transportkosten**; deze worden door de netwerkbeheerder (maandelijks) in rekening gebracht. Onderstaand prijsniveau gold de 1^e helft van 2019 (prijsspeil april 2019). Genoemde prijzen zijn een gemiddelde van 5 (gerenommeerde) energieleveranciers

Consumenten prijs (1 jaar vast)

	<u>excl. BTW</u>	<u>incl. BTW</u>	<u>incl heffingen en BTW**</u>
Enkel tarief	€ 0,0686	€ 0,0752	€ 0,2174
Hoog tarief ¹	€ 0,0720	€ 0,0872	€ 0,2235
Laag tarief	€ 0,0584	€ 0,0706	€ 0,2070

<i>Vaste prijs (3-5 jaar vast)</i>	<u>excl. BTW</u>	<u>incl. BTW</u>	
Enkel tarief	€ 0,0663	€ 0,0802	€ 0,2224
Hoog tarief ¹	€ 0,0680	€ 0,0857	€ 0,2279
Laag tarief	€ 0,0543	€ 0,0657	€ 0,2079

¹ Het hoog/laag tarief wordt aantrekkelijk wanneer het aandeel laag tarief boven de 47% komt.

De prijzen gelden voor kleinverbruikers tot een aansluiting van 3 x 80 ampère.

** consumentenprijs tot 10.000 kWh.

Heffingskorting € 258,- jaar (excl. BTW).

Klein zakelijke markt (MKB)

Als agrarisch bedrijf kan men gebruik maken van de klein zakelijke markt (MKB).

Hierbij ligt het elektriciteitstarief doorgaans lager dan de prijzen die gehanteerd worden voor de particuliere afnemers. Voorwaarden om gebruik te kunnen maken van het tarief MKB zijn:

- ingeschreven staan bij de Kamer van Koophandel
- aansluiting tot max. 3 x 80 ampère
- maximale afname 100.000 kWh /jaar (sommige leveranciers hanteren 150.000 kWh)

Prijzen zijn exclusief ecotax, duurzaamheidstoeslag en transportkosten (prijsspeil april 2019)

<i>1 jaar vast</i>	<u>excl. BTW</u>	<u>incl. BTW</u>
Enkel tarief	€ 0,0618	€ 0,0748
Hoog tarief	€ 0,0648	€ 0,0784
Laag tarief	€ 0,0526	€ 0,0636

<i>MKB 3 jaar vast</i>	<u>excl. BTW</u>	<u>incl. BTW</u>
Enkel tarief	€ 0,0597	€ 0,0722
Hoog tarief	€ 0,0612	€ 0,0741
Laag tarief	€ 0,0489	€ 0,0591

Vaste kosten per jaar

Vastrecht bij dubbeltariefmeting € 40,- tot € 90,- (gem. € 57)**

Kosten voor meetdienst € 30,- tot € 90,-

Bij zwaardere(> 1 x 35 A) netaansluitingen zijn meer vastrechten/of transportkosten verschuldigd € 200,- tot € 450,-

** bij klein zakelijkmarkt (MKB) is het vastrecht, in vergelijking met consumentenprijs, iets hoger. Echter bij MKB wordt meestal een zwaardere netaansluiting geplaatst.

Transportkosten

Er worden geen transportkosten per kWh meer berekend, maar betaalt men een vast bedrag per maand. De hoogte van de transportkosten hangt af van de zwaarte van de aansluiting.

Voor 2019 is dit € 50 tot € 200 per maand.

Energiebelasting (elektriciteit)

Over elektriciteit wordt energiebelasting (Ecotax) geheven. Sinds januari 2013 geldt een opslag voor duurzame energie. Deze heffing is ingevoerd om investeringen in duurzame energie te stimuleren.

Het tarief geldt voor alle stroomproducten. De energiebelasting voor 2019 is:

Verbruik	Energiebelasting	Heffing duurzame energie	Energiebelasting totaal
0 -10.000 kWh	0,09863	0,0189	0,1175 (0,1422 incl. BTW)
10.000 -50.000 kWh	0,05337	0,0278	0,0811 (0,0981 incl. BTW)
50.000 -10.000.000 kWh	0,01421	0,0074	0,0216 (0,0261 incl. BTW)

Prijs voor grootverbruikers (aansluiting meer dan 3 x 80 ampère) is afhankelijk van de afname. Grootverbruikers kunnen het beste navraag doen bij hun energiebedrijven.

Norm

Veehouderijbedrijf met 50.000-100.000 kWh per jaar, excl. BTW en incl. energiebelasting: € 0,14 per kWh.

1.7.5 Aardgas

Norm particulier (incl ecotax)

Aardgasprijs per m ³ *	<u>excl. BTW</u>	<u>incl. BTW</u>	<u>incl. BTW en energiebelasting</u>
1 jaar vast	€ 0,2523	€ 0,3053	€ 0,7213
Vaste prijs (3 jaar vast)	€ 0,2675	€ 0,3236	€ 0,7417

Vastrecht per jaar € 45 tot € 90,-

De prijs geldt voor kleinverbruikers met maximaal 170.000 m³ per jaar.

* De transportkosten (en daarmee de prijs) kunnen per regio verschillen.

Prijzen Klein zakelijke markt (MKB)

Bij veel energieleveranciers kan men gebruik maken van de klein zakelijke markt (MKB).

Voorwaarden om gebruik te kunnen maken van het tarief klein zakelijke markt:

- ingeschreven staan bij de Kamer van Koophandel
- Afname < 40 m³ per uur (tot en met G25)

Aardgas MKB

	<u>excl. BTW</u>	<u>incl. BTW</u>	<u>incl. BTW en energiebelasting</u>
1 jaar vast	€ 0,2518	€ 0,3047	€ 0,7228
(3 jaar vast)	€ 0,2668	€ 0,3228	€ 0,7408

De transportkosten voor aardgas bedragen € 18 per maand. De prijs van aardgas is inclusief gemiddelde regiotoeslag.

Energiebelasting (aardgas)

Over aardgas wordt energiebelasting (Ecotax) geheven. Sinds januari 2013 geldt een opslag voor duurzame energie. Deze heffing is ingevoerd om investeringen in duurzame energie te stimuleren.

Het tarief geldt voor alle stroomproducten. De energie belasting voor 2019 is:

Verbruik	Energiebelasting	Heffing duurzame energie	Energiebelasting totaal
0 - 170.000 m ³	0,29313	0,0524	0,3455 (0,4181 incl. BTW)
> 170.0000 m ³	0,06542	0,0161	0,0815 (0,0986 incl. BTW)

1.7.6 Overige brandstoffen (excl. BTW)

Propaangas per 100 liter (excl. BTW) (excl. tankhuur en afname van circa 2.000 liter)	gemiddeld € 64,-	(€ 77,45 incl. BTW)
Afname van 2.000-3.500 liter, prijs per 100 l prijspeil mei 2019	€ 60,50	(€ 73,21 incl. BTW)
Tankhuur	€ 125,- /jaar	
Tank 2700 liter	€ 1.700,-	
Tank 4850 liter	€ 2.275,-	

Bron: Primagaz

Dieselolie kost per 100 liter (gasolie blank, excl. tankhuur), prijsspeil april 2019

Prijsspeil	excl. BTW	incl. BTW
bij afname <3000 liter	€ 107,50	€ 130,-
bij afname >3000 liter	€ 104,15	€ 126,-

Prijzen van propaangas en dieselolie, kunnen als gevolg van de (politieke) omstandigheden, aanzienlijk fluctueren. Het is lastig om voor de lange termijn een prijs in te schatten.

1.7.7 Alternatieve energie

Er zijn diverse mogelijkheden om alternatieve energie op te wekken. Afhankelijk van de situatie en bedrijfsomvang kan voor een techniek gekozen worden.

Omschrijving	Vervangingswaarde	Afschrijving (%)	Onderhoud + verzekering (%)
Windmolens	€ 1.000.000 per MW	5	2,5
Biomassavergisting, elektra-productie met WKK	€ 3.000 per kW _e geïnstalleerd vermogen	10	5
Groen gas productie*	€ 1,00 - 1,50 per geproduceerde A.E.* per jaar	10	5
Mono (mest)vergisters*	€ 1,00 - 1,50 per geproduceerde A.E.* per jaar	10	5
Kleinschalige vergisters*	€ 3,00 per geproduceerde A.E.* /jr	10	5
Zonnepanelen	€ 0,80 per Wattpiek (Wp)	5	1,5
Zonnecollectoren	€ 1,40 per Wattpiek (Wp)	5	1,5
Zonneboiler	€ 2.000	10	5

* 1 nm³: 1 a.e. = 35,17 MJ.

* Systemen zijn nog volop in ontwikkelingen, er komen dan ook grote prijsverschillen voor.

1.7.8 Zonnepanelen

In de veehouderijsectoren zijn steeds meer bedrijven die zonnepanelen op het dak laten installeren. Kleinverbruikers (minder dan 3 * 80 A) kunnen gebruik maken van EIA en kunnen salderen. Grootverbruikers (meer dan 3 * 80 A) kunnen gebruik maken van de SDE.

Enkele rekenvoorbeelden:

Er wordt uitgegaan van 1,1 Wattpiek installatie per kWh op te wekken elektriciteit. Investering per Wattpiek is € 0,75-0,90. Nettoprijs elektriciteit (excl. Ecotax) is € 0,04 per kWh (Grootverbruik € 0,04 per kWh). De EIA bedraagt 45% en er is een verondersteld belastingvoordeel van 38,1%. Dit is echter sterk afhankelijk van inkomen en willekeurige afschrijving vanwege MDV. De SDE-subsidie is gesteld op € 0,045 per kWh. Kosten voor onderhoud (schoonmaken en vervangen omvormers na 10-15 jaar) bedragen jaarlijks 2% van de investering.

Voorbeelden

	> 3 * 80 A	< 3 * 80 A	< 3 * 80 A
Stroomverbruik (kWh)	100.000	50.000	10.000
Opbrengst zonnepanelen (kWh)	190.000	30.000	8.500
Investering (€/bedrijf)	160.000	26.500	8.700
Besparing minus kosten (€/jaar)	16.500	3.000	1.240
Terugverdientijd (tv) (jaar)	10	7	6
<i>Gevoeligheidsanalyse (effect op tv)</i>			
Prijs elektriciteit (+ € 0,01/kWh)	-0,4	-0,5	-0,5
SDE-subsidie (+ € 0,01/kWh)	-1,0		

Voor actuele informatie over deze subsidieregelingen: <http://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/sde/zon>.

1.7.9 Houtverbrandingsinstallaties

In de veehouderijsectoren zijn steeds meer bedrijven die de stallen verwarmen met een houtkachel. Ook sommige vleeskalverbedrijven verwarmen water voor de aanmaak van kalverenmelk met een houtkachel. De investeringen voor een houtkachel zijn vele malen hoger dan voor een CV-gasketel, maar de veel lagere stookkosten compenseren dit meestal. Er zijn houtkachels voor houtsnippers en voor houtpellets. Die voor houtsnippers vergen een hogere investering, mede vanwege extra opslagcapaciteit voor de brandstof en meer arbeid.

Een rekenvoorbeeld:

Vergelijking tussen stoken op houtsnippers, houtpellets of traditioneel op aardgas.

Uitgangspunt is € 55 per ton houtsnippers (70% ds), € 150 per ton houtpellets en € 0,54 per m³ gas.

	houtsnipers	houtpellets	CV-gas
Investeringsbedrag	€ 65.000	€ 45.000	€ 10.000
Rente (3,5%)	€ 1.140	€ 790	€ 180
Afschrijving 10 jaar	€ 6.000	€ 5.000	€ 1.000
Onderhoud, keuring (3%/2%)	€ 1.950	€ 1.350	€ 200
Extra arbeid houttoevoer	€ 4.800	€ 2.400	
Brandstof	<u>€ 6.900</u>	<u>€ 14.400</u>	<u>€ 25.920</u>
Totaal	€ 21.290	€ 23.440	€ 27.300
Besparing houtverbranding t.o.v. gas	€ 6.010	€ 3.860	
Terugverdientijd (tvt) (jaar)*	9	9	

* Er is geen rekening gehouden met de ISDE-subsidie die op beide houtkachels mogelijk is.

1.7.10 Water

Norm

Waterprijs* per m³ € 0,71 excl 9% BTW € 0,78 (incl. btw)

Waterprijs is exclusief vastrecht, meterhuur en provinciale grondwaterheffing, exclusief belasting op leidingwater en 9% btw. De belasting op leidingwater bedraagt € 0,343 per m³. Deze belasting moet over de eerste 300 m³ leidingwater betaald worden.

Binnen een provincie kan het water worden betrokken van diverse waterleidingbedrijven waardoor enig prijsverschil kan ontstaan. In de 2^e kolom is de leverancier vermeld.

Per provincie gelden de volgende prijzen:

		€ per m ³ , excl. BTW	Vastrecht/jaar
Groningen	(Waterbedrijf Groningen)	0,642	49,80*
Friesland	(Vitens)	0,58	42,00
Drenthe	(WMD)	0,56	62,00
Flevoland	(Vitens)	0,58	42,00*
Overijssel	(Vitens)	0,58	42,00
Gelderland	(Vitens)	0,58	42,00
Noord-Holland	(PWN)	1,21	49,75
Zuid-Holland	(Dunea)	0,98	59,47*
Zuid-Holland	(Oasen)	0,72	71,00*
Zuid-Holland	(Evides)	0,85	70,02
Utrecht	(Vitens)	0,58	42,00
Noord-Brabant	(Evides)	0,85	70,02
Noord-Brabant	(Brabant water)	0,43	70,44*
Zeeland	(Evides)	0,85	70,02*
Limburg	(WML)	0,69	77,43

Vastrecht per jaar gemiddeld € 57,33 excl BTW (€ 62,50 incl. BTW).

* Sommige gemeenten brengen precarioheffing in rekening, dit is niet meegerekend in het vastrecht.

Precarioheffing bedraagt 2,50-75 euro.

Bron: VEWIN, 2019.

1.7.11 Zuiveringsheffing/verontreinigingsheffing

Norm

Iedereen die afvalwater via het riool loost moet zuiveringsheffing betalen. De zuiveringsheffing per vervuilingseenheid varieert van circa € 47 tot € 94 (gemiddeld ca € 58,- per v.e.).

Een melkveehouderijbedrijf wordt voor 6,7 vervuilingseenheden aangeslagen. Dit is gebaseerd op 120 m³ voorspoelwater en spoelwater met een afvalwatercoëfficiënt van 0,056 v.e. /per m³. Wanneer het voorspoelwater niet wordt geloosd, gaat ook de aanslag terug naar 3 vervuilingseenheden. Voor een woonhuis wordt daarnaast meestal nog eens 3 vervuilingseenheden in rekening gebracht.

Bron: De waterschapsbelastingen in 2018 www.uvw.nl.

1.7.12 Graslandkosten

Toelichting

Voor het berekenen van totale graslandkosten bij melkvee kunt u het programma BBPR van Wageningen Livestock Research gebruiken. De voerkosten, bemestingskosten, kosten loonwerk, kosten ruwvoeropslag en kosten graslandverzorging variëren op een melkveebedrijf zeer sterk. Indien u een schatting wilt maken van de jaarlijkse kosten van grasland voor schapen, geiten en zoogkoeien kunt u de onderstaande opzet gebruiken. Hierbij is uitgegaan van 200% maaien.

Norm

Graslandkosten per ha (excl BTW)

		€
Bemesting	135 kg N à € 0,95	128,-
	0 kg P ₂ O ₅ à € 0,87	0,-
	80 kg K ₂ O à € 0,60	48,-
	overige	<u>74,-</u>
		250,-
Loonwerk	mestuitrijden	130,-
	inkuilen en vastrijden	260,-
	sloten reinigen	<u>25,-</u>
		415,-
Kuilafdekking		20,-
Herinzaai en graslandverzorging (gemiddeld)		<u>95,-</u>
		115,-
Graslandkosten per hectare (250 + 415 + 115)		780,-

1.8 Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB)

Het Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) is in 2015 overgestapt naar betalingen per hectare landbouwgrond. Het kwam in de plaats van het systeem van bedrijfstoelagen (2006-2014), dat was gebaseerd op historische betalingen. Vanaf 2019 krijgt iedere landbouwer dezelfde waarde per hectare. De toeslagrechten zijn vervallen per 31 december 2014. In 2015 is het nieuwe systeem van betalingsrechten ingevoerd. Er was een overgangperiode tot 1 januari 2019 met een geleidelijke af- en opbouw van het bedrag naar een gelijk bedrag per hectare voor elke landbouwer. In 2015 kon de veehouder betalingsrechten laten toekennen en voor de eerste keer uitbetaling aanvragen.

Gemiddelde waarde betalingsrechten

De gemiddelde waarde van de betalingsrechten in 2018 is vastgesteld op € 267,34 per hectare. In 2018 is het gemiddelde vergroeningsbedrag € 115,46 per hectare. De hoogte van de vergroeningsbetaling is gekoppeld aan de basisbetaling en daarom in 2018 voor elke landbouwer verschillend.

Waarde betalingsrechten met 4,48% verlaagd in 2018

Het budget voor subsidies binnen het Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) is in 2017 anders verdeeld. Door deze herverdeling is het budget voor de betalingsrechten voor 2018 en 2019 met een vast percentage verlaagd. Dit percentage is 4,48 en geldt voor 2018 en 2019.

Betalingsrecht verdwijnt mogelijk in de toekomst

De betalingsrechten in het kader van het GLB (gemeenschappelijk landbouwbeleid) gaan in Nederland in de toekomst mogelijk verdwijnen met ingang van het nieuwe GLB.

Oorspronkelijk werd gedacht aan 2021, maar dat jaar wordt niet gehaald. Wanneer het nieuwe GLB precies ingaat is nog onduidelijk en afhankelijk van politieke besluitvorming in Europa en in Nederland. De noodzaak van het handhaven van een systeem van betalingsrechten vervalt volgens minister Schouten omdat er vanaf 2019 een flat rate voor betalingsrechten is. Elk betalingsrecht levert dezelfde hectarepremie op, historische verschillen zijn dan weggevallen.

Meer informatie over het GLB beleid en de voorwaarden voor uitbetaling zijn te vinden op <https://www.rvo.nl/onderwerpen/agrarisch-ondernemen/gemeenschappelijk-landbouwbeleid/gemeenschappelijk-landbouwbeleid>

2 Melkvee

2.1 Opbrengsten

2.1.1 Melkproductie

Statistiek

De tabel toont het verloop van de melkprijzen per regio over de afgelopen 10 jaar.

Ontwikkeling melkprijs in euro's per 100 kg melk (prijzen exclusief BTW)

	Prestatie- Waarde ¹⁾ (€)	Vet %	Eiwit %
2009	26,99	4,41	3,47
2010	33,62	4,41	3,47
2011	38,07	4,41	3,47
2012	35,61	4,41	3,47
2013	41,57	4,41	3,47
2014	41,53	4,41	3,47
2015	33,22	4,41	3,47
2016	31,12	4,41	3,47
2017	39,63	4,41	3,47
2018	37,09	4,41	3,47

¹⁾ Garantieprijs + prestatietoeslag + weidetoeslag Friesland Campina + verrekening garantieprijs + additionele uitkeringen (excl. reservering ledenobligaties).

Bron: Gegevens Friesland Campina.

Onderdelen melkprijsberekening

Melkveehouders worden uitbetaald per kg vet, eiwit en lactose en gekort voor de geleverde kg melk. De vet- en eiwitprijs kan per periode variëren. Per periode is er een toeslag of korting om de levering van melk in de winterperiode te stimuleren. Daarnaast worden vaste kosten in rekening gebracht.

Vet- en eiwitprijs, periodieke kortingen en toeslagen

Kortingen en toeslagen voor 2018, voorschotprijs vet en eiwit gerealiseerd in 2018 (excl, BTW)

Maand	Friesland Campina			
	Prijs eiwit/kg	Prijs vet/kg	Prijs lactose/kg	Toeslag/korting per 100 kg ¹⁾
Januari	6,12	3,06	0,61	0,00
Februari	5,84	2,92	0,58	0,00
Maart	5,80	2,90	0,58	0,00
April	5,63	2,82	0,56	0,00
Mei	5,55	2,78	0,56	0,00
Juni	5,59	2,80	0,56	0,00
Juli	5,84	2,92	0,58	0,00
Augustus	5,84	2,92	0,58	0,00
September	6,04	3,02	0,60	0,00
Oktober	6,20	3,10	0,62	0,00
November	6,08	3,04	0,61	0,00
December	6,08	3,04	0,61	0,00
Gemiddeld	5,88	2,94	0,59	

¹⁾ Per 1 januari 2017 is de seizoensheffing/toeslag voor gangbare melk bevroren.

Vaste kosten, toeslagen en prestatietoeslag 2018

Vaste kosten, toeslagen en prestatietoeslag voor 2018¹⁾ (euro exclusief BTW)

	Friesland Campina
Vaste kosten per maand	100,00
Inhouding financiering regelingen per 100 kg melk ²⁾	0
Inhouding financiering weidegangregeling	0,35
Inhouding financiering Focus Planet toeslag	0,25
Toeslag weidegang/100 kg melk ³⁾	1,50
Toeslag Focus Planet/100 kg melk ⁴⁾	Afh. van punten
Kwantumtoeslag/100 kg melk	In 2017 afgeschaft
Prestatietoeslag over 2018 ⁵⁾	0,46
Reservering op naam over 2018 ⁶⁾	0,13

¹⁾ De tabel geeft de cijfers van 2018 weer. Zie voor 2019 informatie voor veehouders (regelingen) op www.frieslandcampina.com.

²⁾ De inhouding financieringregelingen dient om de kwantumtoeslag en de seizoensregeling te financieren. De kwantumtoeslag is per 1 januari 2017 afgeschaft en de seizoensregeling is voor gangbare melk bevroren.

³⁾ Toeslag bij Friesland Campina wanneer de koeien tenminste 120 dagen lang minimaal 6 uur per dag weiden. Het is ook mogelijk deelweidegang toe te passen, de vergoeding bedraagt € 0,46 per 100 kg melk als tenminste 25% van het aanwezige rundvee tenminste 120 dagen in de wei staat.

⁴⁾ Het duurzaamheidsprogramma Focus Planet van Friesland Campina kent 3 onderdelen: basiseisen, weidegang en duurzame ontwikkeling. Voor duurzame ontwikkeling krijgt een bedrijf punten. De hoogte van de toeslag is afhankelijk van de behaalde punten, van de totale geleverde hoeveelheid melk, het totaal aantal behaalde punten door alle leden en de geïnde kortingen en boetes. Bij te weinig punten wordt per 100 kg melk € 0,25 extra ingehouden.

⁵⁾ de systematiek van Friesland Campina wordt bovenop de voorschotprijs een prestatietoeslag toegekend, afhankelijk van de behaalde winst. De prestatietoeslag wordt berekend op basis van 35% van het winstniveau van de onderneming.

⁶⁾ Binnen de systematiek van Friesland Campina wordt van de winst van de onderneming, op basis van de garantieprijs en na aftrek van de vergoeding op ledencertificaten en -obligaties, 10% gereserveerd op naam van de leden-melkveeouders. Leden-melkveeouders ontvangen hiervoor ledenobligaties die niet verhandelbaar zijn (ledenobligaties-vast). Het rendement van de obligaties en van de ledencertificaten die bij de totstandkoming van Friesland Campina zijn uitgegeven bedraagt het 6-maandse Euribortarief + 3,25%. Het 6-maandse Euribortarief bedroeg in 2018 ongeveer -0,25%.

Melkprijsberekening met BBPR (voorbeeldberekening met prijzen 2018)

MELKPRIJS

BBPR : Versie 11.00 Wageningen Livestock Research
Naam invoerset : KWIN
Omschrijving : Melkprijsberekening voor de KWIN-Veehouderij
Maatschappij : Friesland Campina
Melkleverantie : 450.000 kg
Kalfpatroon : gespreid

1. MELKGELD

	Hoeveelheid	Prijs (€)	Totaal (€)
Vet (4,35)	19.573 kg	2,94/kg	57.545
Eiwit (3,45)	15.525 kg	5,88/kg	91.287
Lactose (4,51)	20.295 kg	0,59/kg	11.974
Financiering weidegang	450.000 kg	-0,35/100 kg	-1.575
Financiering Focus Planet	450.000 kg	-0,25/100 kg	-1.125
Toeslag weidegang	450.000 kg	1,50/100 kg	6.750
Toeslag Focus Planet	450.000 kg	0,25/100 kg	1.125
Vaste kosten melkafrekeningen	12 stuks	-100,00/stuk	-1.200
Melkgeld exclusief BTW, prestatietoeslag en dividend			164.781
Prestatietoeslag	450.000 kg	0,46/100 kg	<u>2.070</u>
Totaal exclusief BTW			166.851

2. Bijdragen aan ZuivelNL

	Hoeveelheid	Prijs (€)	0
Contributie ZuivelNL	450.000 kg	0,05/100 kg	225

3. NETTO MELKGELD EN MELKPRIJS

Totaal netto melkgeld (bruto melkgeld – bijdrage ZuivelNL)	166.626
Gemiddelde melkprijs in euro per 100 kg melk (excl. BTW)	37,03 ¹⁾

¹⁾ De vergoeding voor obligaties is niet in deze melkprijs meegenomen. Bedrag is exclusief BTW weergegeven omdat per 1 januari 2018 landbouwregeling is afgeschaft.

2.1.2 Verwachting gangbare melkprijs

Toelichting

Van de verwachte opbrengstprijs van melk kan slechts een indicatie worden gegeven, gezien het grote aantal onzekerheden waarmee deze is omgeven. De voorspelling wordt onzekerder naarmate verder vooruitgekeken wordt. Het gevaar is groot dat verwachtingen worden verabsoluteerd en een eigen leven gaan leiden, vooral wanneer ze een grote nauwkeurigheid suggereren. Mede daarom wordt de voorspelde melkprijs afgerond op € 0,50 per 100 kg melk. Om inzicht te krijgen in toekomstige melkrijzen, zijn de verwachte ontwikkelingen op de zuivelmarkt geanalyseerd. Hierbij is rekening gehouden met lange termijn voorspellingen van kwalitatieve en kwantitatieve ontwikkelingen op agrarische markten. Rapporten van gerenommeerde organisaties als OESO/OECD (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) en FAO (Food and Agricultural Organisation) vormen hiervoor de basis.

Norm

De gemiddelde melkprijs tot en met 2029 wordt vanwege een hogere (lange termijn) verwachting ingeschat op € 36,00 per 100 kg melk, inclusief alle contante nabetalingen en toeslagen die tot uiting komen in de kasstroom (exclusief bijschrijvingen ledenrekening en excl. btw). De btw bedraagt 9,0%. Dit is een verhoging van € 0,50 ten opzichte van de vorig jaar verwachte melkprijs, maar tegelijkertijd zullen de **kosten** naar verwachting ook **extra stijgen** door maatregelen op het gebied van bijvoorbeeld CO₂-reductie en grondgebondenheid. In de begrotingen is het raadzaam om naast een hogere melkprijs ook rekening te houden met extra reserveringen hiervoor en de verhoging niet om te zetten in een hogere kapitalisatiegraad.

Bedrijfsspecifieke prognose

De wijze waarop de bedrijfsspecifieke melkprijs wordt bepaald, is in 2016 aangepast. Reden was dat er steeds meer variabelen invloed hebben op de opbrengstprijs. Denk aan kwaliteit, Foqus Planet, weidegang, melksamenstelling, afnemer, etc. De bedrijfsspecifieke melkprijs bepalen we op basis van de contante melkprijs die het bedrijf de afgelopen (minimaal) drie jaar ontving. Dit is exclusief bijschrijvingen op naam, omdat deze reserveringen niet direct in de kas van het bedrijf stromen. Vervolgens wordt het verschil met de landelijk gemiddelde melkprijs van WEcR (zie WEcR referentieprijzen in onderstaande tabel) bepaald. Dit verschil is bepalend voor de afwijking ten opzichte van de norm van € 36,00. Dus een bedrijf dat gemiddeld 0,5 cent per kilo melk minder ontving wordt "doorgerekend" op € 35,50 per 100 kg.

Ontwikkeling melkprijs in euro's per 100 kg melk (prijzen exclusief BTW)

Jaar	Melkprijs FC (€)	WEcR referentie prijs ³⁾	KWIN-V
2009	26,99 ¹⁾		
2010	33,62 ¹⁾	34,04	31,00
2011	38,04 ²⁾	38,18	32,50
2012	35,29 ²⁾	35,86	32,50
2013	41,26 ²⁾	42,00	33,50
2014	41,24 ²⁾	41,46	34,50
2015	32,93 ²⁾	33,20	34,50
2016	30,57 ²⁾	31,09	34,50
2017	38,99 ²⁾	39,75	34,50
2018	36,51 ²⁾	37,30 ⁴⁾	35,50

¹⁾ Prestatieprijs Friesland Campina.

²⁾ Garantieprijs + prestatietoeslag Friesland Campina (excl. weidetoeslag en reservering ledenobligaties).

³⁾ WEcR fabrieksprijs, incl. toeslagen en kortingen, exclusief toevoegingen aan ledenrekening.

⁴⁾ Raming.

2.1.3 Melkprijs biologische melkveehouderij

Toelichting

Vanaf 2014 krijgen biologische leden-melkveehouders van FrieslandCampina een biologische melkprijs uitbetaald die los staat van de gangbare melkprijs. De biologische melkprijs bestaat uit een biologische garantieprijs die gebaseerd is op de prijs voor biologische boerderijmelk in de omliggende landen. Daarbovenop komt o.a. de gangbare prestatietoeslag die afhankelijk is van het bedrijfsresultaat van de totale onderneming en jaarlijks wordt uitgekeerd. De biologische melkveehouder ontvangt bij weidegang net als zijn collega's de weidepremie van 1,50 euro per 100 kg.

Elk jaar ontvangen de leden een reguliere prestatietoeslag en een uitkering in ledenobligaties-vast. De hoogte van de prestatietoeslag is afhankelijk van de financiële resultaten van FrieslandCampina en het vastgestelde reserveringsbeleid. Van de nettowinst van de onderneming, op basis van de garantieprijs en na aftrek van de vergoeding op ledenobligaties, ledencertificaten, perpetuele obligatielening en winst toe te rekenen aan de deelnemingen, wordt 35% aan de leden-melkveehouders uitbetaald als prestatietoeslag en 10% in de vorm van leden-obligaties (2018). Beide worden berekend op basis van de waarde van de in het voorgaande boekjaar geleverde melk.

Grondslag biologische melkprijsberekening

Biologische melkveehouders worden uitbetaald per kg vet en eiwit en gekort voor de geleverde kg melk. De vet- en eiwitprijs kan per periode variëren. Per periode is er een toeslag of korting om de levering van melk in de winterperiode te stimuleren. Daarnaast worden vaste kosten in rekening gebracht.

Vet- en eiwitprijs, periodieke kortingen en toeslagen biologische melk

Kortingen en toeslagen voor 2018, voorschotprijs vet en eiwit gerealiseerd in 2018 (excl. BTW)

Maand	Biologische melk Friesland Campina			
	Prijs eiwit/kg	Prijs vet/kg	Prijs lactose/kg	Toeslag/korting per 100 kg
Januari	8.00	4.00	0.80	2,00
Februari	8.00	4.00	0.80	2,00
Maart	8.24	4.12	0.82	-1,00
April	7.84	3.92	0.78	-2,00
Mei	7.75	3.88	0.78	-4,00
Juni	7.51	3.75	0.75	-5,00
Juli	7.63	3.82	0.76	-4,00
Augustus	7.30	3.65	0.73	1,00
September	7.67	3.84	0.77	2,00
Oktober	7.67	3.84	0.77	4,00
November	7.67	3.84	0.77	4,00
December	7.67	3.84	0.77	3,00
Gemiddeld	7.75	3.87	0.77	

Vergelijking garantieprijis biologisch en gangbare melk

De garantieprijis is het bedrag per 100 kilo melk dat Friesland Campina gegarandeerd uitbetaalt aan de leden-melkveehouders. De garantieprijis komt overeen met de gemiddelde jaarprijzen voor boerderijmelk, inclusief nabetaling en eventuele reservering op naam van de referentiebedrijven in verschillende landen. Friesland Campina schat de garantieprijis maandelijks in aan de hand van hoe melkprijzen van referentiebedrijven zich ontwikkelen. De weidetoeslag en de prestatietoeslag vallen buiten de garantieprijis. De garantieprijis 2018 geldt per 100 kilogram boerderijmelk, bij 3,47 procent eiwit, 4,41 procent vet en 4,51% lactose.

In 2018 was de gemiddelde gangbare garantieprijis per maand € 36,05 per 100 kg melk, de gemiddelde biologische garantieprijis per maand was € 47,46 per 100 kg melk. Het verschil tussen de gemiddelde biologische per maand en gemiddelde gangbare garantieprijis per maand kwam daarmee uit op € 11,41 per 100 kg melk excl, BTW.

Verwachting prijsontwikkeling langere termijn

De melkprijis inclusief prestatietoeslag voor biologische melk over 2018 bedroeg ongeveer € 48,90 per 100 kg melk (excl. btw; in 2017 ongeveer € 51,10). De biologische melkprijis wordt bepaald door vraag en aanbod van biologische melk op de West-Europese markt en is nauwelijks afhankelijk van de ontwikkelingen op de wereldzuivelmarkt. De prijs is veel stabielier dan de reguliere melkprijis. Hoewel de vooruitzichten voor biologische zuivel positief zijn, kan er druk op de markt komen en zal de prijs op de lange termijn niet op het niveau van enkele jaren geleden blijven. Daarom is vorig jaar een zelfstandige biologische melkprijis neergezet van € 47,00 en deze wordt vanaf 2019 gehandhaafd op **€ 47,00 per 100 kg melk**.

Melkprijs biologisch dynamische melkveehouderij

Toelichting

De biologisch dynamische melkprijs is gekoppeld aan de garantieprijs voor biologische melk, De toeslag voor biologisch dynamische melk (BD-melk) varieert per maand (van minimaal € 2,00 in de zomermaanden tot maximaal € 6,00 in de wintermaanden) en bedraagt gemiddeld in 2017 € 4,10 per 100 kg melk excl. BTW bovenop de biologische melkprijs.

Norm

Prijs BD-melk 2018: prijs biologische melk + € 4,10 per 100 kg (excl. BTW)

Verwachting prijsontwikkeling langere termijn

De toeslag van BD melk is € 4,10 per 100 kg melk excl. BTW bovenop de prijs voor biologische melk. De langere termijn norm is op € 4,00 bovenop de biologische melkprijs verondersteld en komt daarmee uit op ongeveer **€ 51,00 per 100 kg melk**.

2.1.4 Melkcontrole

Meetmelk

Toelichting

Formule voor het berekenen van de hoeveelheid meetmelk (FPCM = Fat and Protein Corrected Milk) : $FPCM = (0,337 + 0,116 \times \text{vet\%} + 0,060 \times \text{eiwit\%}) \times \text{melkhoeveelheid}$

Productie per ras

Statistiek

**Gemiddelde melkproductie stamboekkoeien, per ras, in Nederland in 2018
omgerekend naar 305 dagen lactatielengte (melkcontrole)**

Ras	Aantal dagen	Productie (kg)	Vet (%)	Eiwit (%)	V+E (kg)	EJR ¹⁾ (€)
Zwartbont	305	9.225	4,26	3,51	717	2.066
Roodbont	305	8.433	4,45	3,60	679	1.946
Gemiddeld	305	9.004	4,30	3,53	705	2.025

¹⁾ Economisch jaarresultaat.

Bron: CRV, jaarstatistieken Nederland 2018.

Bedrijfsstandaardkoe en rollend jaargemiddelde

Statistiek

Gemiddelde BSK en rollend jaargemiddelde per klasse

Klasse	Fractie (%)	Aantal bedrijven	Gemiddelde BSK	Rollend jaargemiddelde ¹⁾
1	25	3.523	35,3	7.186
2	25	3.524	41,4	8.607
3	25	3.524	44,5	9.376
4	25	3.524	49,1	10.503
Gemiddeld	100	14.095	42,6	8.918

¹⁾ Productie in 365 dagen.

Bron: CRV, jaarstatistieken Nederland 2018.

Koe-index

Toelichting

Gemiddelde fokwaarden van koeien voor productie, per rasgroep, per geboortjaar (basis 2015)

Geboortjaar	Kg melk	% vet	% eiwit	I net (€)
Zwartbont				
2016	388	0,03	0,03	109
2015	300	0,03	0,02	84
2014	204	0,02	0,02	59
2013	111	0,03	0,03	39
2010	-18	0,02	0,01	0
2005	-335	0,09	0,00	-71
Roodbont				
2016	391	-0,03	0,01	95
2015	299	-0,02	0,02	76
2014	243	-0,01	0,01	60
2013	181	0,00	0,01	45
2010	17	0,00	-0,01	-3
2005	-268	0,10	-0,03	-67
MRIJ				
2016	248	0,05	0,02	73
2015	218	0,03	0,00	57
2014	202	0,05	0,01	51
2013	135	-0,01	0,02	36
2010	73	-0,06	-0,03	-1
2005	-219	-0,06	-0,03	-74

Bron: CRV, jaarstatistieken Nederland 2018.

Netto-opbrengst en economisch jaarresultaat

Statistiek

Gemiddelde netto-opbrengst (NO) (in €) en economisch jaarresultaat (EJR) per nivoklasse

Klasse	Fractie (%)	Aantal bedrijven	Gemiddelde NO	Gemiddeld EJR
1	25	3.524	1.850	1.657
2	25	3.524	2.190	1.970
3	25	3.524	2.373	2.137
4	25	3.524	2.627	2.368
Gemiddeld	100	14.096	2.260	2.033

Bron: CRV, jaarstatistieken Nederland 2018.

Inet

Toelichting

De berekening van de Inet is in 2015 aangepast, evenals de berekening van de netto opbrengst en economisch jaarresultaat. Uitgebreide informatie over de berekening van de Inet en andere kengetallen vindt u op www.crv4all.nl. De wegingsfactoren voor het berekenen van de netto melkgeld-index zijn voor Nederland gebaseerd op een toekomstbeeld zonder contingentering en uitbetalings-prijzen voor lactose, vet en eiwit van resp. € 0,54, € 2,69 en € 5,38. De negatieve grondprijs is vervallen. De netto melkgeldindex (Inet) van een koe of stier wordt berekend uit de fokwaarden voor melk, vet en eiwit volgens de formule: $Inet = (0,3 \times FI) + (2,1 \times Fv) + (4,10 \times Fe)$ waarin: FI = fokwaarde kg lactose, Fv = fokwaarde kg vet en Fe = fokwaarde kg eiwit.

2.1.5 Vruchtbaarheid

Toelichting

Vruchtbaarheidskengetallen CRV

Omschrijving	Gemiddelde
Percentage niet terug binnen 56 dagen	63
Tussenkalftijd (dagen)	408
Leeftijd afkalven vaarzen (jaar)	2,02

Bron: CRV, jaarstatistieken Nederland 2018.

2.1.6 Omzet en aanwas

Uitstoot en uitval

Toelichting

Normatieve uitstoot en uitval

Uitstoot: actief, moment van afvoer te beïnvloeden, opbrengstprijz: zie statistiek prijzen

Uitval: plotseling, onvoorzien, moment van afvoer niet te beïnvloeden, opbrengstprijz gemiddeld zeer laag

Norm

Ouder vee	-	Uitstoot 28% van gemiddeld aanwezige melkkoeien	
	-	Uitval 2% van gemiddeld aanwezige melkkoeien	
Pinken (1-2 jr)	-	Uitstoot 6% van gemiddeld aanwezige pinken, (uitgangspunt: uitsluitend jongvee voor vervanging)	
	-	Uitval 2% van gemiddeld aanwezige pinken	
Vaarskalveren (0-1 jr)	-	Uitstoot 0% van gemiddeld aanwezige kalveren	
	-	Uitval:	
		Perinatale sterfte (0-24 uur): 7% van aantal geboren kalveren	
		24 uur tot 2 maand: 3% van de levende kalveren	na 24 uur
		2 maand - 1 jaar: 2% van de levende kalveren na	24 uur

NB: de sterfte- en uitvalpercentages zijn normatief en haalbaar bij een goede landbouwpraktijk. In de praktijk komen echter hogere uitvalpercentages voor. Met name de totale uitval van kalveren (perinatale sterfte + sterfte van levend geboren kalveren) kan in de praktijk oplopen naar 18-20%.

Omzet en aanwas per dier

Toelichting BBPR

Met behulp van het Bedrijfs BegrotingsProgramma Rundveehouderij (BBPR) kunt u de omzet en aanwas per bedrijf berekenen, Uitgangspunt voor deze berekening is een stabiele veestapel. Het aantal af te zetten dieren van verschillende diercategorieën wordt beïnvloed door:

- gemiddeld aantal aanwezige melkkoeien
- vervangingspercentage van de melkveestapel
- percentage gebruikskruising
- aanhouden of direct na geboorte verkopen van kruislingvaarzen

Het vervangingspercentage in BBPR wordt uitgedrukt t.o.v. het aantal kalvende koeien.

Gedurende een jaar worden koeien afgevoerd en vervangen door hoogdrachtige pinken. Een deel van deze koeien wordt vrij kort na het afkalven afgevoerd. Het aantal afkalvingen per jaar is daardoor groter dan het aantal aanwezige melkkoeien.

Vervangingspercentage, aantal afkalvingen, aantal 1^e kalfskoeien en aantal stuks jongvee

Vervanging (BBPR)	Afkalvingen /100 melkkoeien	1 ^e kalfskoeien /100 melkkoeien	Jongvee (kalveren en pinken) /10 melkkoeien
20%	111	22	5,0
25%	115	29	6,4
30%	119	36	8,0
35%	122	43	9,6
40%	126	50	11,2

Prijzen slachtvee en gebruiksvee van melkveebedrijven in 2017 en 2018

Op basis van informatie van Wageningen Economic Research zijn veeprijzen weergegeven voor verschillende groepen dieren.

Statistiek

Prijzen gebruiksvee en slachtvee in 2017 en 2018 (€ per dier excl. 9% BTW, af boerderij)

Diersoort	2017	2018
<i>Gebruiksvee</i>		
Stierkalf (nuka zwartbont/roodbont)	85	105
Stierkalf (nuka zwartbont voor roséhouderij)	110	115
Stierkalf (nuka roodbont voor roséhouderij)	125	135
Kruislingstierkalf (nuka, 50% Belgisch witblauw)	175	205
Vaarskalf (nuka, voor vleesproductie)	15	25
Kruislingvaarskalf (nuka, 50% Belgisch witblauw)	85	110
Pink 1 jaar	325	375
Kalfvaars 1 ^e soort	885	980
Melkkoe 1 ^e soort	965	960
<i>Slachtvee</i>		
Pink 2 jaar (O3-kwaliteit)	490	510
Worstkoe (P2-kwaliteit)	545	560
Afgemeste koe (O3-kwaliteit)	735	765
Gemiddelde slachtkoe ¹ (50% P2 en 50% O3)	640	665

¹ Bij de prijsbepaling van het slachtvee is uitgegaan van een pink met een O3-kwaliteit die 200 kg geslacht weegt, een worstkoe met een P2-kwaliteit die 260 kg geslacht weegt en een afgemeste koe met een O3-kwaliteit die 300 kg geslacht weegt.

Bron: Wageningen Economic Research.

Toelichting

Ten opzichte van 2017 is slachtvee in 2018 wat duurder geworden. Ook nuka's, pinken en vaarzen zijn in prijs gestegen. Prijzen van melkkoeien zijn nagenoeg stabiel gebleven.

Te verwachten vee prijzen op langere termijn

Toelichting

De prognose is ten opzichte van vorig jaar niet gewijzigd.

Norm

Langere termijn prognose prijzen zwartbont gebruiksvet en slachtvet vanaf 2019 en 10 jaar daarna (€ per dier excl. 9% BTW, af boerderij)

Diersoort	Langere termijn (10 jaar)
<i>Gebruiksvet</i>	
Stierkalf (nuka, voor vleesproductie)	90
Kruislingstierkalf (nuka, voor vleesproductie)	285
Vaarskalf (nuka, voor vleesproductie)	30
Kruislingvaarskalf (nuka, voor vleesproductie)	175
Vaarskalf 1 jaar	600
Drachtig pink 2 jaar	1.250
Drachtige koe, niet melkgevend	1.300
Melkgevende vaars	1.350
Melkgevende koe	1.400
<i>Slachtvet</i>	
Pink 2 jaar (O3-kwaliteit)	490
Worstkoe (P2-kwaliteit)	550
Afgemeste koe (O3-kwaliteit)	750
Gemiddelde slachtkoe ¹ (50% P2 en 50% O3)	650

¹ Bij de prijsbepaling van de slachtkoeien is uitgegaan van een slachtkoe met een P2-kwaliteit die 260 kg geslacht weegt en een slachtkoe met een O3-kwaliteit die 300 kg geslacht weegt.

Bron: Overleg Prijsindicaties Melkvet.

Vervangingswaarden

Berekening vervangingswaarden

Kalveren 0 - 1 jaar	Gemiddelde van prijs van nuchtere vaarskalveren en prijs van vaarskalveren van 1 jaar oud
Pinken 1 - 2 jaar	Gemiddelde van prijs van vaarskalveren van 1 jaar oud en drachtige pinken van 2 jaar oud
Pinken ouder dan 2 jaar	Prijs van drachtige pinken van 2 jaar oud
Melkkoeien	Prijs van melkgevende koeien

Deze waarden vermenigvuldigt u met het aantal dieren. Bij elkaar opgeteld vormen deze bedragen het gemiddeld geïnvesteerd vermogen in de veestapel.

Norm

Vervangingswaarden bij afkalfpatroon gespreid (€ per dier excl, 9% BTW)

	Zwartbont	Roodbont
Vrl. jongvee 0 - 1 jaar	315	345
Pinken 1 - 2 jaar	925	975
Pinken ouder dan 2 jaar	1 250	1 300
Melkkoe	1 400	1 450

Omzet en aanwas biologische melkveehouderij

Slachtkoeien die men in het biologische circuit afzet, brengen meer op dan slachtkoeien die in het gangbare circuit worden afgezet. De meerprijs voor een biologisch afgezette koe is ongeveer € 0,45/kg geslacht gewicht. Bij een koe met een geslacht gewicht van 300 kilo is de extra opbrengst dus € 135,-. Overigens wordt een groot deel van biologische slachtkoeien niet afgezet in het biologische circuit. Hiervoor wordt dan ook geen meerprijs verkregen.

Norm Extra opbrengst per slachtkoe die biologisch wordt afgezet € 135,-

2.2 Toegerekende kosten vee

2.2.1 Voerkosten

Voerprijzen gangbare melkveehouderij

Toelichting

Er zijn verschillende methoden om de voerkosten voor vers gras, graskuil, verse snijmaïs en snijmaïskuil te berekenen, afhankelijk van de vastgestelde uitgangspunten. Standaard is dat de aankooprijzen inclusief de kosten van loonwerk voor de oogst en het transport zijn.

De prijzen van (ruw)voeders kunnen nogal variëren door verschillen in opbrengst per hectare, droge stofgehalte, kwaliteit, ruwvoerpositie, transportafstand en gebied. Er wordt niet veel gras verhandeld. De vermelde cijfers geven een indicatie van de prijzen van snijmaïs en gras.

Snijmaïs

Snijmaïs wordt zowel verhandeld als snijmaïs op stam, als vers gehakseld bij oogst of als ingekuilde snijmaïs tijdens de stalperiode. Dit betekent ook verschillen in prijzen.

Voorbeeld berekening van aan- en verkooprijzen

Opbrengst: 17.000 kg ds/ha x 980 VEM = 16.660 kVEM/ha vers (geen veldverliezen)

Uitgaande van een prijs van snijmaïs op stam van € 1750,- levert dit de volgende gegevens op:

	€ per ha	€ per kg ds	€ per kVEM
Verkoop op stam	1750	0,103	0,105
Oogst	474	0,028	0,028
Transport	118	0,007	0,007
Aankoop vers gehakseld	2342	0,138	0,141

Door conservering moet men aan inkuilverliezen gemiddeld met 5% voor drogestof en 8% voor VEM rekening houden bij een droge stofgehalte van 30-35%.

Gras

De vraag naar gras is meestal niet groot. Bij eventuele verhandeling betreft het gras op stam van veehouders uit de directe omgeving of kuilgras verpakt in grote balen. Bij aankoop van gras op stam in de omgeving zijn de transportkosten vaak laag. Het maken en vervoeren van balen is duurder dan traditioneel inkuilen. Bij grotere transportafstanden zijn balen relatief goedkoop omdat per transport een grote hoeveelheid meegenomen kan worden.

In de onderstaande tabel staan gemiddelde gegevens van opbrengst per ha en kwaliteit. Hierbij is uitgegaan dat de veldverliezen 5,3% voor drogestof en 5,3% voor VEM zijn (dus geen daling van VEM/kg ds). De inkuilverliezen zijn 4,2% voor drogestof en 7,3% voor VEM (VEM-daling per kg ds is 3,2%).

Bij een opbrengst van 3500 kg ds/ha is de voederwaarde van gras op stam gemiddeld ongeveer 945 VEM. Door vermenging met zand vermindert de voederwaarde met ongeveer 10 VEM per 10 g zand in de drogestof. De berekende prijs is sterk afhankelijk van de ruwvoerpositie en de kwaliteit.

	kg ds/ha	VEM/kg ds	kVEM/ha
Gras op stam	3500	945	3310
Gras bij inkuilen ¹⁾	3315	935	3100
Gras na inkuilen ¹⁾	3210	905	2905

¹⁾ Incl. 25 kg zand/ha (ongeveer 10 g zand/kg ds).

De volgende tabel met prijzen is gebaseerd op de opbrengst bij het inkuilen/maken van balen.

	€/ha	€/kg ds	€/kVEM
Verkoop op stam	300	0,094	0,103
Oogst loonwerk ¹⁾	<u>265</u>	<u>0,083</u>	<u>0,091</u>
Aankoop	565	0,176	0,195

¹⁾ Grote balen: persen, wikkelen plus transport in loonwerk en maaien, schudden en wiersen in eigen mechanisatie.

Statistiek

Ontwikkeling voerprijzen (exclusief opslag en inkuilverliezen) in €¹⁾

Omschrijving	11/12	12/13	13/14	15/16	16/17	17/18	18/19
Standaard mengvoer 100 kg (940/90 gDVE)	21,9	24,8	24,0	20,7	20,8	21,6	23,8
Eiwitrijk mengvoer 100 kg (circa 120 gDVE)	24,6	27,8	26,5	23,6	23,6	23,9	26,0
Standaardbrok mengvoer per kVEM (incl. eiwit)	0,23	0,26	0,26	0,22	0,22	0,23	0,25
kVEM-prijs ²⁾	0,16	0,16	0,14	0,13	0,13	0,16	0,18
kg DVE-toeslagprijs ²⁾	0,57	1,03	1,03	0,85	0,88	0,65	0,71
Kalvermelkpoeder kg	1,77	1,84	-	-	-	-	-

*Ruwvoeders en vochtrijke krachtvoeders
(per ton; fourage)*

Snijmaïs (ingekuild) ³⁾	58	58	63	59	57	57	63
Weidehooi ^{3) 4)}	270	220	174	170	182	163	200
Kuilgras ⁶⁾	93	75		75	75	75	80
Graszaadhooi ^{3) 5)}	193	157	130	137	123	120	150
Tarwestro ^{3) 4)}	151	145	110	115	117	121	145
Gerstestro ^{3) 4)}	160	153	120	122	112	120	146
Maïsglutenvoer (44% ds)	84	97	102	75	82	88	86
Bierbostel (22% ds)	47	55	61	48	47	52	50
Bietenperspulp (22% ds)	49	53	53	47	36	36	36
Aardappelpersvezel	30	33	36	30	31	29	35

¹⁾ Bron: Wageningen Economic Research.

²⁾ Gemiddelde van de maandelijks door Wageningen Livestock Research berekende energie- en eiwittoeslagprijzen.

³⁾ In het oogstseizoen zijn de prijzen vaak lager en mede afhankelijk van de voerpositie.

⁴⁾ Grote balen.

⁵⁾ Engels raaigras.

⁶⁾ Op basis van ronde balen met 50% drogestof.

Norm

Voerprijzen (€) gangbare melkveehouderij middenlange termijn

Mengvoer (per 100 kg) in bulk

standaardbrok 940 VEM / 90 gDVE	22,50
luxebroek (980 VEM/ 105 gDVE)	27,50
eiwitrijke brok 940 VEM / 120 gDVE	26,00
zeer eiwitrijke brok 940 VEM / 180 gDVE	32,50

Vochtrijke krachtvoeders

kVEM prijs (exclusief eiwit)	0,16
kg DVE toeslagprijs	0,85

Ruwvoer (per ton, franco boerderij)

snijmais (vers) (35% ds, 970 VEM)	52,50
ingekulde snijmais (35% ds, 930 VEM)	57,50

Kalvermelkpoeder per kg¹⁾ 2,00

Diverse voerkosten per melkkoe²⁾ 20,-

¹⁾ Standaard kalvermelkpoeder.

²⁾ Dit betreft droogstandsmineralen en bepaalde voedermiddelen voor bijvoorbeeld zieke dieren en die niet structureel worden vervoederd.

Voor verkoop ruwvoer: zie voorgaande pagina's.

Toelichting

Kunstmelk

Kalveren die men aanhoudt gebruiken 35 kg kunstmelkpoeder. Kalveren die worden verkocht blijven 8 dagen op het bedrijf. Hiervan krijgen ze 6 dagen 4 liter kunstmelk/dag (24 liter). 24 liter / 8 = 3 kg kunstmelkpoeder / verkocht kalf. Uitgaande van 73,5% levende kalveren en een aanhoudingspercentage van 30% betekent dit: $(73,5\% / 30\%) \times 3 = 7,4$ kg per aangehouden kalf. Het totale kunstmelkpoederverbruik per aangehouden kalf is dan 42 kg.

Vervoederingsverliezen

Toelichting

Bij de vervoeding treden verliezen op bij transport van kuil naar stal en door voerresten.

Norm

De vervoederingsverliezen bedragen gemiddeld voor:

• ruwvoerders	3%
• vochtrijke krachtvoerders (o.a. persulp, bierbostel)	3%
• droge krachtvoerders	2%

Prijzen enkele voeders biologische melkveehouderij

Norm

Krachtvoerders (/100 kg)

Standaardbrok (90 DVE / 20 OEB)	€ 46,-
Eiwitrijke brok (120 DVE / 20 OEB)	52,-
Extra eiwitrijke brok (140 DVE / 90 OEB)	56,-

Ruwvoerders (/ 1000 kg)

Snijmais (vers)	90,-
Snijmais (ingekuld)	100,-
Hooi	260,-
Tarwestro (uit schuur)	180,-

Krachtvoervervangers (/1000 kg)

Luzerne, kunstmatig gedroogd	350,-
Suikermaisresten (ca. 20% ds)	30,-
Krulpulp (90% ds)	570,-
Soya	680,-

2.2.2 Kosten gezondheidszorg

Dierenartskosten en ziektebestrijding

Gangbare melkveehouderij

Toelichting

Het bedrag dat men uitgeeft aan dierenartskosten en ziektebestrijding verschilt sterk per bedrijf. Het is afhankelijk van het aantal visites, de verrichtingen, de benodigde medicijnen en overige kosten, alsmede de jongveebezetting. Het is gebruikelijk de kosten uit te drukken per 100 kg melk.

Norm

Dierenartskosten en ziektebestrijding gangbare melkveehouderij:
€ 1,15 x (melkproductie per koe/100) per koe (excl. BTW).

Biologische melkveehouderij

Toelichting

Uit het BIOVEEM-project is gebleken dat de dierenartskosten op biologische melkveebedrijven ongeveer 55% lager zijn dan op gangbare melkveebedrijven. Dat heeft behalve met het niet mogen of willen gebruiken van bepaalde geneesmiddelen (antibiotica, hormonen) ook te maken met het gebruik van andere therapieën (die niet via de dierenarts te koop zijn; denk bijvoorbeeld aan homeopathische geneesmiddelen, bloesemtherapie e.d.).

Norm

Dierenartskosten en ziektebestrijding biologische melkveehouderij:
€ 0,52 x (melkproductie per koe/100) per koe (excl. BTW).

Certificering en abonnementen

Toelichting

Via de GD kan de veehouder op vrijwillige basis meedoen aan gezondheidsprogramma's en bedrijfs-screenings. Een aantal tarieven staat in de onderstaande tabel, meer informatie is te vinden via de website van de GD.

Tarieven abonnementen gezondheidsprogramma's en bedrijfsscreening (in € per kwartaal, excl. BTW)

Algemeen	
Abonnement veterinaire eenheid	53,40
<i>L. hardjo</i>	
Certificeren melkleverende bedrijven (per bedrijf)	21,85
Basistarief certificeren niet-melkleverende bedrijven	13,55
Diertarief certificeren niet-melkleverende bedrijven per rund	0,28
<i>IBR</i>	
IBR-vrij (route intake bloed/bewaking tankmelk+diagnostiek)	52,05
IBR-vrij (route intake bloed/bewaking tankmelk)	28,65
IBR-vrij (route tankmelk+diagnostiek)	52,05
IBR-vrij (route tankmelk)	28,65
IBR-vrij (route vaccinatie)	30,60
Basistarief certificeren niet-melkleverende bedrijven	13,55
Diertarief certificeren niet –melkleverende bedrijven: zie L hardjo	
<i>Para-TBC</i>	
GD-programma paratuberculose melkvee	15,05
Paratuberculose programma intensief	39,64
<i>Neospora</i>	
Neospora Tankmelkabonnement	25,25
<i>BVD</i>	
BVD-vrij (route oorbiopten)	33,85
BVD-vrij (route intake virus/bewaking jongvee antistoffen)	29,50
BVD-vrij (route tankmelk+diagnostiek)	32,90
BVD-vrij (route tankmelk)	25,10
BVD-vrij (route jongvee antistoffen)	29,50
<i>Salmonellose</i>	
GD programma Salmonella Onverdacht	18,85
Salmonella jongvee monitor	13,85
<i>Overig</i>	
GD tankmelk uiergezondheid basis / standaard	62,25 / 99,50
GD tankmelk basis / standaard incl bedrijfsantibiogram	99,50 / 139,00
GD tankmelk leverbot	9,55
GD tankmelk worminfecties	19,25

Bron: GD, 2019.

2.2.3 Overige toegerekende kosten melkvee

Stro, strooisel en gescheiden mest

Norm

Strooiselverbruik en jaarkosten exclusief BTW per melkkoe bij beweidingstelsel, per jaar

	kg per dier		Kosten per dier (€)			
	stro	zaagsel	stro	zaag- sel	mest gescheiden 100 boxen	mest hygiënisatie 300 boxen
<i>Ligboxenstal (matrassen)</i>						
- onbeperkt weiden (O)	200	100	44	22		
- beperkt weiden (B)	230	115	50	26		
- zomerstalvoeding (Z)	260	130	57	29		
<i>Ligboxenstal (diepstrooisel)</i>						
- onbeperkt weiden (O)	850	690	102	138	76	71
- beperkt weiden (B)	970	795	116	158	77	72
- zomerstalvoeding (Z)	1100	900	132	180	77	72
- kalveren	140	65	31	14		
- pinken	140	65	31	14		
<i>Grupstal (O)</i>	160	65	19	14		
<i>Potstal</i>						
- onbeperkt weiden (O)	2000	--	240	--		
<i>Hellingstal</i>						
- onbeperkt weiden (O)	1200	--	144	--		
Prijs per ton (€)					Kosten per m ³ gescheiden(€)	
Losgestort/grote balen	120	200			16	22
Gezakt/gehakseld	235	222				

Scheren en klauwverzorging

Toelichting

De leden-tarieven voor scheren en klauwverzorging (excl. BTW)

Scheren

Tarief incl. materiaal	€ 39,70 per uur
Aantal dieren per uur	vier melkkoeien of zes stuks jongvee
Aantal stuks jongvee/koe	0,60
Aantal keren per jaar	1

Norm

Kosten $((41,55/4) + (41,55/6) \times 0,60)$ = € 13,90 per melkkoe per jaar

Klauwverzorging

Tarief (hele veestapel)	€ 51,50 per uur
Voorrijkosten	€ 18,20 per keer
Aantal dieren per uur	zeven melkkoeien
Aantal keren per jaar	tweemaal

Indien alleen enkele koeien voor klauwverzorging worden aangeboden dan geldt hetzelfde tarief, maar wordt minimaal 1 uur in rekening gebracht.

Norm (voor bedrijf met 95 melkkoeien)

Kosten $((51,50/7) \times 2) + (18,20/95) \times 2$ €15,10 per melkkoe per jaar

Bron: Abeos, 2019.

Dekgeld

Toelichting

Aspecten van belang bij stierkeuze

De prijzen voor sperma van stieren lopen sterk uiteen en het aanbod aan stieren is groot.

Bovendien zijn er vele fokwaarden beschikbaar. Voor de eerste selectie is de totaalindex NVI geïntroduceerd (nu apart voor melk en dubbeldoel), daarin worden productie, levensduur, uiergezondheid, vruchtbaarheid, exterieur (uier en benen) en geboortekenmerken onderling afgewogen voor een gemiddelde situatie. Vooral bij de selectie van stieren voor bevruchting van pinken en bij kruising met vleesstieren is van belang om extra te letten op fokwaarden voor geboortegemak en afkalfgemak, omdat bij deze afkalvingen aanzienlijk meer problemen optreden. Uit onderzoek is gebleken dat het voor bedrijven met relatief veel doodgeboortes bij kalveren van vaarzen extra van belang is om bij selectie van stieren rekening te houden met de fokwaarden voor levensvatbaarheid. Door aanpassing van de wegingen is het mogelijk op bepaalde onderdelen meer of minder scherp te selecteren. Ook kunnen voor andere (aanvullende) kenmerken ondergrenzen worden gehanteerd.

Norm

Dekgeld per melkkoe en/of pink	€ 56,50
Hierbij gelden de volgende uitgangspunten:	
Aantal inseminaties per drachtigheid	1,8
Aantal inseminaties per bedrijfsbezoek	1,1
Prijs per inseminatie (zowel 1 ^e als herinseminatie)	€ 13,40
Gemiddelde spermaprijs (ledentarief) per dosis	€ 18,00

Samenvatting kosten dienstverlening CRV

Toelichting

Kosten dienstverlening CRV (excl. BTW)

Omschrijving	Kosten
Exterieurkeuring incl. exterieur-uitslag	
Bedrijfsinspectie	
- per bedrijfsbezoek	41,30
- kosten per gekeurde koe/vaars	7,60
Stieradviesprogramma (SAP/Stierwijzer)	
- basistarief per bedrijf per maand	3,00
- SAP budget per maand	1,50
- kosten per aanwezig dier per maand	0,10
Informatieproducten	
1. Koe-Attenties	
- per levering (papier)	2,55
- per melkkoe per kwartaal (papier)	0,26
2. Fokkerij-Overzicht (op papier)	
- per bedrijf per kwartaal	7,70
- per dier/drachtigheid per overzicht	0,18
3. Veedata (Tarieven mutaties excl. verzending) bij abonnement	
- vast per levering	2,55
- per melkkoe per jaar, veehouderijgegevens	1,18
- per melkkoe per jaar, veehouderij en fokkerij	1,54
- per melkkoe per jaar, veehouderij en fokkerij en veevoeding	1,66
4. Module mestbeleid (CRV Mineraal)	
Deelname/aanvraag per bedrijf per jaar (incl. bemestingsplan)	84,60
- per gemiddeld aanwezig dier per jaar (1 ^e t/m 200 ^e dier)	0,94
- per gemiddeld aanwezig dier per jaar (201 ^e t/m 400 ^e dier)	0,47
- per gemiddeld aanwezig dier per jaar (401 ^e t/m 600 ^e dier)	0,23
- per gemiddeld aanwezig dier per jaar (vanaf 601 ^e dier)	0,00
5. Veemanager	
Vast per bedrijf per maand	7,05
- per gemiddeld aanwezig dier per maand (1 ^e t/m 200 ^e dier)	0,25
- per gemiddeld aanwezig dier per maand (201 ^e t/m 400 ^e dier)	0,12
- per gemiddeld aanwezig dier per maand (vanaf 401 ^e dier)	0,06
Melkproductieregistratie (MPR)	
Basistarief per monstername (per maand)	16,60
- per gemolken dier per monstername voor bepaling van vet, eiwit, lactose, ureum, ketose	0,50
- per gemolken dier per monstername voor bepaling van celgetal	0,24
Monsternemer	
- per bezoek	8,35
- per minuut	0,37

Bron: Tarieven CR Delta, april 2019.

Norm

Melkcontrole per melkkoe inclusief registratie, excl. BTW € 26,00

Uitgangspunten bij berekening van de norm

12 melkcontroles/bedrijf/jaar voor een bedrijf met 90 melkkoeien waarvan er voortdurend 75 aan de melk zijn. Een monsternemer verzorgt de monsternamen en het melken duurt 1,50 uur per keer. Er wordt tweemaal daags gemolken en men hoeft geen apparatuur te huren. De uitslagen worden op papier ontvangen; als ze via Veemanager worden ingelezen kost dat € 0,48 per aanwezig dier per jaar extra, maar dan kunnen uitslagen op papier achterwege blijven (ad. € 65,40).

Als ook apparatuur (truetesters) wordt gehuurd kost dat € 288,00/bedrijf/jaar extra (twaalf truetesters, 12 keer) ofwel € 3,20/koe/jaar. In het tarief is uitgegaan van celgetalbepaling bij iedere controle, dit kost op jaarbasis € 2,40 per koe meer dan alleen vet- en eiwitbepaling.

2.3 Toegerekende kosten grasland

Toelichting

De in dit hoofdstuk gebruikte prijzen zijn afkomstig van o.a. Wageningen Economic Research en een aantal leveranciers van zaaizaden, meststoffen, onkruidbestrijdingsmiddelen enz. De loonwerk tarieven voor graslandinzaaai zijn met name gebaseerd op de gemiddelde gegevens van enkele loonwerkers verspreid over Nederland. Deze tarieven kunnen afwijken van de tarieven in hoofdstuk 1.5.6.

2.3.1 Prijzen meststoffen

Statistiek

Ontwikkeling van prijzen van meststoffen

Meststof	Seizoen					
	2014	2015	2016	2017	2018	voorjaar 2019
Stikstof (KAS, €/kg N)	0,99	1,03	0,80	0,79	0,85	0,96
Fosfaat (TSP, €/kg P ₂ O ₅)	0,81	0,88	0,81	0,75	0,79	0,89
Kali (Kali 60, €/kg K ₂ O)	0,57	0,58	0,52	0,50	0,51	0,54

Bron: Wageningen Economic Research.

Norm

Prijzen meststoffen gangbare melkveehouderij	€
Stikstof (KAS, in € per kg N)	0,95
Fosfaat (TSP, in € per kg P ₂ O ₅)	0,87
Kali (Kali 60, in € per kg K ₂ O)	0,60
Kalk (Dolokal, in € per kg ZBW)	0,25
Magnesium (Kieseriet, in € per kg MgO)	1,10
Overige bemesting op klei- en veengrond	36,-
specificatie - 150 kg ZWB/ha/jaar	
Overige bemesting op zandgrond	113,-
specificatie - 50 kg MgO/ha/jaar	55,-
- 150 kg ZBW/ha/jaar	36,-
- 60 kg Na ₂ O/ha/jaar	22,-
Verwachting prijzen meststoffen nabije toekomst (in € per 100 kg)	
KAS (27% N)	26,-
NP (26% N, 14% P ₂ O ₅)	37,-

Norm

Prijzen enkele toegestane meststoffen biologische melkveehouderij	€
Kali (Patentkali, in € per kg K ₂ O; incl. MgO)	1,40
Kali (Nakamag, in € per kg K ₂ O; incl. Na ₂ O, MgO en SO ₃)	1,73
Kalk (Dolokal, in € per kg ZBW)	0,25
Magnesium (Kieseriet, in € per kg MgO)	1,10

Grondonderzoek

De kosten van grondonderzoek door Eurofins Agro bedragen € 90,- per monster (incl. monstername, regulier advies en excl. orderkosten) voor het beperkte pakket grasland (pH, organische stof, klei, NLV (N-totaal), C/N, P-AL, P-beschikbaar en buffering, SLV (S-totaal), C/S, kalium-voorraad en beschikbaar en magnesium beschikbaar. Het basis pakket voor grasland, inclusief S-beschikbaar, Mg, Na, Ca-voorraad, Na-, Ca-beschikbaar, een aantal fysische aspecten en bodemleven (microbiële biomassa, microbiële activiteit en schimmel/bacterie ratio) kost € 110,-. Het meest uitgebreide pakket voor grasland, inclusief de pF-curve en de overige mineralen (B, Cu, Mn, Zn, Se, Co, Si, Mo, Fe) en sporen kost € 130,-

Om voor derogatie in aanmerking te komen is eenmaal per 4 jaar grondonderzoek verplicht voor bepaling van N-totaal (NLV) en fosfaat per 5 hectare. Dit derogatiepakket grasland kost circa € 61,-. De kosten van grondonderzoek per ha per jaar zijn afhankelijk van de oppervlakte (perceelsgrootte, prijzen hierboven gelden voor 3 tot 5 ha) die per monster wordt bemonsterd en van de monsterfrequentie. Bij de begroting worden de bemonsteringskosten gewoonlijk opgenomen bij de algemene kosten.

2.3.2 Graslandverbetering

Kosten herinzaai

Toelichting

Globale richtlijn voor % graslandverbetering per bedrijf per jaar bij diverse bedrijfssystemen. De her-inzaai wordt vooral bepaald door de bedrijfsopzet, bijvoorbeeld de combinatie met akkerbouw en grondsoort.

Bedrijfssysteem	Graslandverbetering (%)
Intensief	10
Matig intensief	7,5
Extensief	5

Norm

Omschrijving	Kosten per ha (€)	
	zandgronden	kleigronden
Herinzaai		
Grondonderzoek (basis) ¹⁾	45	45
Middelen		
- 4 liter glyfosaat/ha (360g/l)	24	24
- onkruidbestrijdingsmiddelen ²⁾	34	34
- zaaizaad (35 kg BG4) ³⁾	192	192
- Startgift 30 kg N/ha	<u>29</u>	<u>29</u>
	324	324
Loonwerk		
- spuiten glyfosaat	39	39
- spuiten tegen onkruid	39	39
- frezen (5 cm)	102	137
- ploegen	132	147
- inzaai met zaaicombinatie ⁴⁾	<u>102</u>	<u>120</u>
	414	482
Aanvullende bemesting bij bemestingstoestand 'laag'		
- natrium, koper, kobalt (kleigrond geen kobalt)	176	91
- kalk en magnesium (kleigrond geen magnesium)	378	214
- kalium en fosfaat	<u>85</u>	<u>95</u>
	639	400
2 uur egaliseren met kilverbak + laser	249	249
Totaal		
- standaard inzaaimethode	738	806
- inzaai met extra bemesting	1377	1206
- inzaai met extra bemesting en kilveren	1626	1455

¹⁾ Op basis van kosten grondonderzoek (basis) en 2 ha per monster.

²⁾ Gebaseerd op 90 ml Primus of 0,6 l Starane per ha, tegen breedbladige onkruiden.

³⁾ Graszaadmengsel met klaver € 210,-.

⁴⁾ Zaaicombinatie betreft in één werkgang zaaibedbereiding (bijv. rotorkoep) en inzaai met zaaimachine.

Kosten doorzaai

Norm

Omschrijving	Kosten (€)
Doorzaai	
<i>Middelen</i>	
- 4 liter glyfosaat/ha	24
- onkruidbestrijdingsmiddelen	34
- zaaizaad (30 kg BG3)	<u>165</u>
	223
<i>Loonwerk</i>	
- spuiten glyfosaat	39
- spuiten tegen onkruid	39
- doorzaaien	<u>98</u>
	176
Totaal inclusief doodspuiten	€ 223,- + € 176,- = € 399,-
zonder doodspuiten	€ 199,- + € 137,- = € 336,-

2.3.3 Overige toegerekende kosten grasland

Onkruidbestrijding en bestrijding van ziekten en plagen

Norm

Kosten voor onkruidbestrijding en bestrijding van ziekten en plagen per jaar per ha blijvend grasland; uitgangspunt: gemiddeld eenmaal per 5 jaar een bestrijding.

Omschrijving	Kosten (€)
Onkruidbestrijding (middelen) ¹⁾	12,50
Spuitloon	7,80
Ziekten en plagen (middelen) ²⁾	Pm
Totaal	20,30

¹⁾ Gemiddelde onkruidbestrijding: 1,5 liter Jepolinex Pro á € 20,- + 0,6 liter Starane Top á € 53,- per liter.

²⁾ Bij ziekten en plagen valt te denken aan emelten, rouwvliegen e.d. Er zijn momenteel echter geen chemische middelen beschikbaar.

Afrastering

Norm

Aanleg (uitgaande van gecreosoteerde palen om de 5 tot 6 meter met twee draden) € 2,50 tot € 3,00 per strekkende meter. Gaat ongeveer 15 jaar mee.

Jaarlijkse kosten per perceel: € 30,- tot € 37,- per 100 meter omtrek.

Voor een perceel van 1 ha bedragen de jaarlijkse kosten dus € 120,- tot € 147,- per perceel.

Voor een perceel van 2 ha zijn de kosten € 180,- tot € 220,- per perceel.

2.3.4 Opslag en bewaring kuilgras

Toelichting

Globale berekening opslagruimte rijkuiten¹⁾

De berekening van de benodigde opslagruimte en hoeveelheid plastic is vooral gericht op de opslag in rijkuiten. Bij opslag in sleufsilos is er minder opslagruimte nodig, maar de kosten daarvan zijn meestal iets hoger. Daarnaast is bij sleufsilos iets minder plastic nodig.

De verschillen in jaarkosten bij rijkuiten en sleufsilos zijn beperkt. Voor een *globale* berekening van de benodigde opslagruimte en hoeveelheid plastic zijn de volgende normen te gebruiken:

Norm

Benodigde aantal m² voor opslag van alle kuilgras op een graslandbedrijf is globaal te berekenen met de formule: m² opslagruimte = kg ds kuilgras x 3,20/1000 + 171

Voor prijzen kuilplaat, sleufsilos en opvang van perssap zie paragraaf 2.7.

Toelichting

Globale berekening van hoeveelheid plastic en kosten van afdekken bij kuilgras

De kosten van afdekking met één laag plastic + grond zijn vrijwel gelijk aan de kosten van twee lagen nieuw plastic.

Norm

Benodigde aantal m² plastic per laag¹⁾ voor *alle* kuilgras op een graslandbedrijf is te berekenen met de formule: m² plastic (per laag²⁾) = kg ds kuilgras x 4,52/1000 + 310

Prijs per m² plastic = € 0,32.

Indien de loonwerker het gras inkuilt en het plastic levert beschouwen we het totale pakket als een dienst en wordt het lage BTW tarief gehanteerd.

Prijs per m² beschermzeil = (rente: 3,5 % x € 1,35/2) + afschrijving: € 1,35/8 jaar) = € 0,18

¹⁾ Wageningen Livestock Research heeft een computerprogramma gemaakt voor het berekenen van de benodigde opslagruimte, de hoeveelheid plastic en de jaarlijkse kosten bij opslag in rijkuiten en sleufsilos. Dit programma 'Ruwvoeropslag' is gekoppeld aan het bedrijfsbegrotingsprogramma BBPR. De basisgegevens van het computerprogramma staan vermeld in het hoofdstuk 'Voederwinning' van het Handboek voor de Melkveehouderij (www.handboekmelkveehouderij.nl). Met deze gegevens is ook handmatig de benodigde opslagruimte en hoeveelheid plastic vrij nauwkeurig te berekenen.

²⁾ Voor de berekening van de afdekkosten dus 2 x aantal m² x € 0,32.

Voorbeeldberekening opslagkosten graskuil

Bedrijf: 100 melkkoeien, 42 ha grasland en 18 ha snijmais¹⁾

Bedrijfssysteem	Alleen maaien	Weiden+maaien	Weiden+maaien
Opslag	Rijkuiten	Rijkuiten	Ronde balen
Hoeveelheid kuilgras per ha (kg ds)	12000	6500	6500
Totaal kuilgras per jaar (kg ds)	504000	273000	273000
Aantal ronde balen ²⁾			1032
Benodigde opslagruimte graskuil (m ²) ³⁾	1784	1045	594
Benodigde m ² plastic per laag	2588	1544	
Kosten opslag ⁴⁾	6778	3969	2140
Kosten plastic ⁵⁾	1656	988	3612
Totaal jaarkosten	8435	4958	5752

¹⁾ Opslag van snijmais is niet in tabel opgenomen omdat dit voor alle bedrijven gelijk is. Zie voor berekening hiervan paragraaf 1.2.4.

²⁾ Afmeting h x d: 1,20 x 1,20 m en dichtheid 195 kg ds/m².

³⁾ Bij ronde balen stapelhoogte: helft drie hoog en helft twee hoog.

⁴⁾ Uitgangspunten: Prijs betonnen plaat € 38,- per m², 5% afschrijving, 1,5% onderhoud en 3,5% rente van gemiddelde investering.

⁵⁾ Rijkuiten twee lagen plastic á € 0,32 per m² per laag, ronde balen € 3,50 per baal.

2.3.5 Slootonderhoud

Toelichting

Goed slootonderhoud kan een belangrijke bijdrage leveren aan flora en fauna in sloot en slootkanten. Ook voor een goede waterafvoer en een goede waterkwaliteit moeten sloten regelmatig worden geschoond. Het is belangrijk dat de sloot voldoende diep is. Bij smalle sloten is dit minimaal 30 cm en bij brede sloten minimaal 50 cm. Het op diepte houden en schonen moet worden gescheiden. Het op diepte houden vindt plaats door de losse bagger uit de slootbodem te verwijderen. Om de vegetatie van de slootkanten niet te veel te bemesten en/of te verstikken moet deze losse bagger op het perceel verspreid worden. Dit kan door de sloten eens in de 5 - 10 jaar met een kraan uit te diepen of door eens per 3 of 4 jaar met een baggerpomp te baggeren. De laatste methode verdient de voorkeur omdat dit minder ten koste gaat van het grasland en de slootkanten en van de flora en fauna in de sloot. Wanneer de sloten goed op diepte zijn, kan om het jaar worden geschoond, zeker als de vertrapping van de slootkanten beperkt is. Hiervoor dient men meestal toestemming te hebben van het waterschap. Smalle sloten kunnen dan het ene jaar vanaf de ene kant en het andere jaar vanaf de andere kant geschoond worden om de slootkanten te sparen. Vertrapping van slootkanten is te beperken door gebruik te maken van drinkbakken, zelfdrinkers of door verharde drinkplaatsen aan te leggen. Dit beperkt ook het te water raken van vee. Door sloten af te rasteren wordt vertrapen en te water raken van vee totaal voorkomen. Dit brengt wel hogere kosten met zich mee.

In onderstaande tabel is weergegeven wat de gemiddelde benodigde arbeid is bij de verschillende methoden van sloot schonen. Tevens is berekend wat de machinekosten en loonwerkkosten zijn; de vergoeding voor eigen arbeid is niet bij dit overzicht meegenomen.

Arbeid en kosten per km sloot van enkele vormen van slootonderhoud (per km sloot per jaar)
(EM = Eigen mechanisatie; LW = Loonwerk)

Methode

Op diepte brengen en houden	Kraan	Baggerpomp	Baggerpomp	Baggerpomp	Baggerpomp
Schoningsfrequentie	jaarlijks	jaarlijks	1 x /2 jaar	1 x /2 jaar	1 x /2 jaar
Extra maatregelen	-	-	-	drinkbak	drinkbak + afrastering

Arbeid (uren)

Schonen met spijlenbak EM	4,4	4,4	4,4	2,2	2,2
Bijwerken slootkanten	3,0	3,0	1,5	0,8	-
Bagger verspreiden	0,5	-	-	-	-
Drinkbak	-	-	-	2,3	2,3
Vee uit de sloot halen	0,9	0,9	0,9	0,3	-
Afrastering	-	-	-	-	12,0
Totaal eigen arbeid	8,8	8,3	4,6	5,6	16,5

Kosten (€)

Trekker EM	70	63	38	58	55
Kanten snijden LW	73	73	37	37	37
Kraan LW	35	-	-	-	-
Baggerpomp LW	-	38	38	38	38
Afrastering	-	-	-	-	150
Drinkbakken	-	-	-	150	150
Totaal Kosten (excl. eigen arbeid)	178	171	113	283	430

Bron: Wageningen Livestock Research, Themaboek Slootschonen, 1996, geactualiseerd in 2019.

Capaciteit en kosten enkele systemen van slootschonen in loonwerk

Machine	Werk- gangen per sloot	Capaciteit (m/uur)	Geschiktheid voor type slootkant			Effect op		Kosten	
			talud	onder- wal	uitge- trapt	flora & fauna	water- kwaliteit	per uur	per km sloot
Baggerpomp	1	600-800	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	+	+	88	110-146
Kantensnijder	1	1500	+	+	+	+	+	55	37
Kantensnijder	2	1500	+	+	+	+	+	55	73
Spijlenbak	1	400-500	-	+	++	+	+	52	104-130
Spijlenbak	2	400-500	-	+	++	+/-	+/-	52	208-260
Maaikorf	1	600-700	+	+	+	+	+	57	81-95
Maaikorf	2	600-700	+	+	+	+	+	57	162-190
Ecoreiniger	2	1000-1500	+	+	+	+	+	60	80-120
Schoepenrad	2	1000-1500	++	+/-	+/-	-	-	63	84-126

Bron: Wageningen Livestock Research, Themaboek Slootschonen, 1996, geactualiseerd in 2019.

2.3.6 Baten door verbetering van cultuurtechnische omstandigheden

Toelichting

De cultuurtechnische omstandigheden kunnen we onderverdelen in effecten van verkaveling, ontsluiting en waterbeheersing.

Verbeteringen in de cultuurtechnische omstandigheden hebben een verhoging van de arbeidsopbrengst tot gevolg. Een indicatie van de gemiddelde baten van de cultuurtechnische verbeteringen staat hieronder. De bedragen mogen op regioniveau gebruikt worden. Op bedrijfsniveau is een specifieke berekening nodig die rekening houdt met de bedrijfsomstandigheden.

Daarom is het raadzaam om de genoemde bedragen met beleid te gebruiken.

Norm

Vergroting perceelsoppervlakte

Er is minder arbeid per ha nodig naarmate het perceelsoppervlak groter wordt. Onderstaande tabel toont hoe hoog de baten zijn bij vergroting van het perceelsoppervlak (voorbeeldbedrijf van 30 ha met 70% huiskavel op zandgrond, 13.500 kg melk per ha en 25% maisland) bij 60% van het mest rijden en inkuilen in loonwerk).

Baten bij verschillende vergrotingen van de perceelsoppervlakten¹⁾

Vergroting perceelsopp. (ha)	Baten in € per ha
Van 1,5 in 2,0	130
Van 2,0 in 2,5	90
Van 2,5 in 3,0	10

¹ De arbeidsbehoefte en de kosten worden sterk beïnvloed door vergroting van de percelen, maar ook door het aantal percelen (op afstand) die men als één groep kan bewerken. Meer percelen per groep betekent minder arbeid en minder kosten.

Afstandsverkorting

De baten zijn ongeveer € 68,- per ha per km afstandsverkorting bij bovengenoemde verdeling loonwerkeigen werk.

Oppervlakte huiskavel

Vergroting van de huiskavel verlaagt de kosten. Daarbij speelt de intensiteit van het bedrijf (melkquotum per ha) en het grondgebruik (snijmais of gras op de veldkavel) een duidelijke rol.

Als de oppervlakte van de huiskavel op het bovengenoemde voorbeeldbedrijf stijgt van 15 ha naar 21 ha, stijgt de arbeidsopbrengst met € 60,- per ha.

Ontsluiting

De ontsluiting is onder te verdelen in interne en externe ontsluiting.

De interne ontsluiting heeft betrekking op kavelpaden. Het rendement op de investeringen hiervoor bedraagt circa 4%. Bij de huidige bedrijfsvoering en bedrijfsomvang in de melkveehouderij is een verhard kavelpad noodzakelijk. Op grote melkveehouderijbedrijven speelt ook de plaats van het gebouw op de huiskavel een belangrijke rol.

De externe ontsluiting heeft te maken met het wel of niet verhard zijn van wegen en de kwaliteit en de breedte van de weg, en het oponthoud.

Er zijn geen normen voor de kosten en baten voor verbetering van de ontsluiting.

Waterhuishouding

Verbetering van de waterhuishouding leidt tot een betere kwaliteit ruwvoer en een langere weideperiode. Door meer ruwvoeropbrengst is ook minder voeraankoop nodig. Bij veengrond treedt door verbetering van de ontwatering ook meer mineralisatie op.

2.4 Overige toegerekende kosten

De gebruikte prijzen zijn afkomstig van Wageningen Economic Research en een aantal leveranciers van landbouwproducten. De loonwerk tarieven zijn gebaseerd op gegevens van CUMELA Nederland, weergegeven in par. 1.5.6. Bij een aantal veel voorkomende werkzaamheden zoals zodenbemesten, bouwland bemesten, inkuilen van gras en snijmais zijn de tarieven in de praktijk soms 20 tot 40% lager. De tarieven kunnen daarom afwijken van de loonwerk tarieven in par. 1.5.6.

2.4.1 Toegerekende kosten voedergewassen

Norm

Directe kosten teelt en oogst voedergewassen per ha zandgrond

Omschrijving	Gras ¹⁾	Snijmais	MKS ²⁾	CCM ²⁾	Luzerne ³⁾	GPS ²⁾	Wintergraan ⁴⁾
<i>Middelen</i>							
- zaaizaad (incl. ontsmetting)	24	220	200	200	114	115	126
meststoffen + aanwending ^{5 6)}	337	191	173	173	285	193	202
gewasbeschermingsmiddelen	13	75	75	75	49	91	201
- toevoegmiddelen	30				90		30
	404	486	448	448	538	399	559
<i>Loonwerk</i>							
- ploegen ⁵⁾	29	132	132	132	33	132	132
- zaaiklaarmaken ⁵⁾	8	62	62	62	16	62	62
- zaaien (excl. meststoffen)	13	80	80	80	26	69	69
- spuiten ⁷⁾	15	39	39	39	20	20	78
- oogsten ⁸⁾	665	420	468	550	576	366	488
- aanrijden ⁹⁾	66	71			60	71	
- cultiveren	-	62	62	62	-	62	62
- slootonderhoud	28	28	28	28	28	28	28
	824	894	871	953	759	810	919
Rente	12	9	10	11	13	6	7
Totaal	1240	1389	1329	1412	1310	1215	1485

¹⁾ Maaiperceel, 8-jarig en vijf sneden per jaar.

²⁾ MKS = Mais Kolven Silage, CCM = Corn Cob Mix, GPS = Gehele Plant Silage (van granen).

³⁾ De kosten bij aanleg van luzerne (ploegen, zaaiklaar maken, zaaien, zaaizaad en cultiveren) zijn omgerekend in de jaarlijkse teeltkosten. Uitgegaan is van een levensduur van 4 jaar (dus 25% jaarkosten). Per jaar oogst men gemiddeld vier sneden, waarvan twee sneden met een toevoegmiddel worden ingekuild.

⁴⁾ Kosten zijn gebaseerd op teelt van triticale voor de korrel.

⁵⁾ Op kleigrond: € 15,- hogere kosten voor ploegen, € 30,- hogere kosten voor zaaiklaar maken (rotorkopeg i.p.v. cultivatorcombinatie) en € 25,- lagere bemestingskosten bij GPS en wintergraan.

⁶⁾ Bij de kosten voor bemesting is uitgegaan van een normale hoeveelheid dierlijke mest eventueel aangevuld met kunstmest. Ook de kosten voor aanwending van de organische mest en de kunstmest zijn hierin opgenomen. Bij MKS en CCM is enigszins rekening gehouden met de bemestingswaarde van achterblijvend stro of blad. Bij grasland is uitgegaan van 55 m³ runderdrijfmest aangevuld met 155 kg N per ha.

- 7) Gewasbescherming maïs: uitgangspunt is een eenmalige volveldsbespuiting tegen onkruid. Wanneer men voor opkomst een keer egt, kunnen de extra kosten worden gecompenseerd door minder middelgebruik.
De kosten van volledige mechanische onkruidbestrijding bedragen circa € 167,- (driemaal eggen à € 19,- en tweemaal schoffelen + evt. aanaarden à € 55,-). Bij GPS en luzerne is gerekend dat eenmaal in de 2 jaar een onkruidbestrijding nodig is. Gras wordt doodgespoten bij herinzaai en daarnaast nog tweemaal per 8 jaar tegen onkruid.
- 8) Bij gras en luzerne zijn ook loonwerkkosten voor maaien en wiersen opgenomen. De kosten voor transport naar het erf zijn bij de oogstkosten inbegrepen. De oogstkosten van CCM en wintergraan zijn inclusief pletten/malen. Maaien en wiersen van luzerne kan het bedrijf zelf uitvoeren.
- 9) Aanrijden kan bij MKS en CCM in het algemeen het bedrijf zelf uitvoeren.

Teeltkosten vanggewas op zand- en lössgrond

Bij de teelt van maïs op zand- en lössgrond is het verplicht om direct na de oogst een vanggewas in te zaaien. De toegestane vanggewassen zijn rogge, tarwe, triticale, gerst, gras, bladrammenas en bladkool. Hiervoor kunnen onderstaande kosten worden aangehouden:

- extra kosten zaaien (kan gecombineerd worden met cultivateren) € 25,-
- zaaizaad € 58,-
- vernietigen in voorjaar € 71,-

2.4.2 Opbrengstgegevens krachtvoervangers

Norm

Opbrengstgegevens van enkele krachtvoervangende gewassen

Product	Vers product (kg per ha)	% DS	Verliezen bij bewaring (%)		Netto opbrengsten/ha na conservering en bewaring				
			DS	VEM	kg ds/ha	kVEM	kDVE	kOEB	kVEVI
MKS	19.250	55,0	5	5	10.560	11.860	660	- 270	12.955
CCM (100% spil) ¹⁾	17.000	58,0	5	5	9.860	11.240	690	- 145	12.370
CCM (25% spil) ¹⁾	14.800	61,0	5	5	9.030	10.835	630	- 135	12.190
Korrelmaïs	12.325	71,0	3 ²⁾	3 ²⁾	8.875	10.740	855	- 285	12.155
Grasbrok ³⁾	12.960	93,0	-	-	12.050	10.240	1060	+ 255	10.300
Luzernebrok ⁴⁾	10.730	93,0	-	-	9980	7335	850	+ 230	7085
Wintergraan ⁵⁾	8.400	86,0	-	-	7225	8490	615	- 110	8265
Zomergraan ⁵⁾	6.700	86,0	-	-	5760	6484	490	- 90	6315

¹⁾ Voor vervoeding aan rundvee wordt de spil volledig meegeogst, voor vervoeding aan varkens slechts een klein deel.

²⁾ Verliezen bij drogen en schonen.

³⁾ Bij een stikstofgift van circa 320 kg N/ha per jaar.

⁴⁾ Gemiddeld per jaar bij een driejarige teelt en voorjaarsinzaai.

⁵⁾ Gemiddelde opbrengsten. Opbrengsten voor kleigrond een ton hoger en voor zandgrond een ton lager. Uitgegaan is van droge opslag.

2.4.3 Opbrengstgegevens snijmaïs

Norm

Normatieve opbrengst van snijmaïs

De snijmaïsoopbrengst kan per regio en per perceel sterk variëren.

Normen voor bruto-opbrengsten per ha zijn:

- zeer goed 20.000 kg ds
- goed 17.000 kg ds
- matig 14.000 kg ds
- slecht 11.000 kg ds

Goede ingekuilde snijmaïs bevat per kilo droge stof 980 VEM, 52 DVE en -35 OEB.

Uitgaande van een normaal, goede bruto-opbrengst van 17 000 kg ds en 5% drogestofverlies bij inkuilen, bedraagt de netto-opbrengst per ha:

• ds	=	17.000	-	5%	=	16.150	kg ds
• VEM	=	16.150	x	0,980	=	15.827	kVEM
• VEVI	=	16.150	x	0,995	=	16.069	kVEVI
• DVE	=	16.150	x	0,052	=	840	kDVE
• OEB	=	16.150	x	- 0,035	=	- 565	kOEB

2.4.4 Opslag en bewaring snijmaïs

Toelichting

Benodigde aantal m² opslagruimte voor snijmaïskuil¹⁾

Norm

Globaal te berekenen met de formule: m² opslagruimte = kg ds snijmaïs x 3,63 / 1000 + 117

Voor prijzen kuilplaat, sleufsilos en opvang van perssap zie paragraaf 2.7.

Toelichting

Benodigde hoeveelheid plastic en kosten van afdekken bij snijmaïskuil

De benodigde opslagruimte en de hoeveelheid plastic is nauwkeuriger te berekenen met een computerprogramma van Wageningen Livestock Research (onderdeel van bedrijfsbegrotingsprogramma BBPR) en met de uitgebreide gegevens in het hoofdstuk 'Voederwinning' van het Handboek voor de Melkveehouderij (www.handboekmelkveehouderij.nl).

Norm

De benodigde m² plastic is globaal te berekenen met de formule:

$$\text{m}^2 \text{ plastic}^{1)} = \text{kg ds snijmaïs} \times 5,19 / 1000 + 224$$

¹⁾ Het aantal m² plastic per laag.

Prijs per m² plastic (0,15 mm) is circa € 0,32.

Kosten per m² beschermzeil per jaar is circa € 0,19 (rente: 3,5 % x € 1,35/2 + afschrijving: € 1,35/8 jaar).

De kosten van afdekking met één laag plastic + grond zijn vrijwel gelijk aan de kosten van twee lagen nieuw plastic.

2.4.5 Opslag en bewaring overige voedergewassen

Norm

Jaarlijkse kosten voor opslag en bewaring

Voedergewassen	Vervangingswaarde kuilplaat (€/ha)	Jaarkosten (€/ha)		
		verharding	afdekken	totaal
Voederbieten	3385	279	92	371
Maïskolvenschroot (MKS)	1430	118	40	158
Corn Cob Mix (CCM)	1005	83	33	116

Uitgangspunten

- Bruto-opbrengst per ha
 - voederbieten: 110.000 kg à 15,5% ds = 17.000 kg ds
 - MKS: 19.250 kg à 55% ds = 10.560 kg ds
 - CCM: 17.000 kg à 58% ds = 9.860 kg ds
- Opslag op betonnen plaat à € 38 per m²
- Kosten van opslag
 - 5% afschrijving
 - 1,5% onderhoud
 - 3,5 % rente van gemiddelde investering
- Afdekking
 - voederbieten: plasticfolie (2 jaar gebruiken) plus een beschermzeil (5 jaar gebruik)
 - MKS en CCM: plasticfolie plus gronddek
- Prijzen
 - plasticfolie € 0,32 /m²
 - gronddek € 0,32 /m²
 - beschermzeil € 1,35 /m²
- Partijgrootte 3 à 4 ha
 - Bij kleinere partijen zijn de kosten 10-20% hoger en bij grotere partijen 5-10% lager per ha.

2.4.6 Opslag en bewaring bijproducten

Norm

Jaarlijkse kosten voor opslag en bewaring

Bijproducten	Vervangingswaarde kuilplaat (€/ton product)	Kosten (€/ton product)		
		verharding	afdekken	totaal
Aardappelpersvezels	72	7	1	8
Bierbostel	55	4	1	5
Maisglutenvoer	132	11	3	14
Perspulp	72	7	1	8

Uitgangspunten

- Opslag op betonnen plaat à € 38,- per m².
- Kosten van opslag: 5% afschrijving, 1,5% onderhoud en 3,5% rente van gemiddelde investering.
- Bij alle producten, behalve maisglutenvoer, één laag plasticfolie van € 0,32 per m², bij maisglutenvoer één laag folie plus gronddek.
- Folie wordt eenmalig gebruikt.
- Kosten zijn berekend bij een partijgrootte van 30-50 ton.
- Indien verharding twee-, drie- of viermaal per jaar wordt benut voor de opslag van een partij, bedragen de kosten voor de verharding respectievelijk 50, 33 of 25% van het vermelde bedrag. De totale jaarkosten (verharding plus afdekken) per ton product dalen daardoor ook.

2.5 Saldoberekeningen gangbaar en biologisch

Toelichting gangbaar bedrijf

Het saldo voor een melkveehouderijbedrijf met ongeveer 85% grasland, 15% maïsland en 9000 kg melk per koe wordt berekend per gemiddeld aanwezige melkkoe. Bij de berekening van het saldo is gebruik gemaakt van het begrotingsprogramma BBPR van Wageningen Livestock Research. Het zijn dus geen cijfers van praktijkbedrijven. De melkprijs, veeprijzen, voerprijzen en kunstmestprijzen die in de saldoberekeningen zijn gebruikt, zijn gebaseerd op de verwachting op middellange termijn

Omschrijving	Bedrag / koe (excl. BTW)	% BTW	Bedrag / koe (incl. BTW)	Bedrag / 100 kg melk (incl. BTW)
Opbrengsten				
Melkgeld	3240	9	3532	39,24
Omzet en aanwas	277	9	302	3,36
Overige opbrengsten	<u>245</u>	0	<u>245</u>	<u>2,72</u>
Totaal opbrengsten	3762		4079	45,32
Af: Toegerekende kosten				
Voerkosten	793	9	864	9,60
Bemestingskosten	100	21	121	1,34
Gewasbeschermingsmiddelen	17	21	21	0,23
Zaaizaad en pootgoed	32	9	35	0,39
Strooisel	32	21	39	0,43
Reinigingsmiddelen	12	21	15	0,17
Water	29	9	32	0,36
Afrastering	49	21	59	0,66
Afdekking ruwvoeropslag	12	21	15	0,17
Elektriciteit	105	21	127	1,41
Veekosten	<u>238</u>	9 / 21*	<u>282</u>	<u>3,13</u>
Totaal toegerekende kosten	1419		1610	17,89
Saldo	2343		2469	27,43
Loonwerk	<u>387</u>	21	<u>468</u>	<u>5,20</u>
Saldo minus loonwerk	1956		2001	22,23

* Een deel van deze post valt in het hoge BTW-tarief en een deel in het lage BTW-tarief. Over 80% van het bedrag is 21% BTW berekend, over 20% van het bedrag is 9% BTW gerekend.

In de onderstaande tabel worden een aantal posten uit de saldoberekening op de vorige pagina nader toegelicht (excl. BTW).

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs	Bedrag
Melk			
Geleverde melk	9000 kg	36,00	3240
Omzet en aanwas			
Verkoop stierkalveren	0,57 stuks	90	51
Verkoop vaarskalveren	0,20 stuks	30	6
Verkoop drachtige vaarzen	0,02 stuks	1250	25
Verkoop slachtkoeien	0,30 stuks	650	<u>195</u>
Totaal Omzet en aanwas			277
Voerkosten			
Luxe basisbrok	2487 kg	0,275	684
Eiwitrijke brok	25 kg	0,260	7
Zeer eiwitrijke brok	98 kg	0,325	32
Ruwvoer	107 kg ds	0,15	16
Kunstmelk	17 kg	2,00	34
Overige voerkosten			<u>20</u>
Totaal voerkosten			793
Bemestingskosten			
Stikstofkunstmest	80 kg	0,96	77
Overige meststoffen			<u>23</u>
Totaal bemestingskosten			100
Strooisel			
Zaagsel	125 kg	0,20	25
Stro	55 kg	0,12	<u>7</u>
Totaal strooisel			32
Veekosten			
Gezondheidszorg			104
Inseminatiekosten			79
Melkcontrole			26
Scheren			14
Klauwbekappen			<u>15</u>
Totaal veekosten			238

Toelichting biologisch bedrijf

Het saldo voor een voor ruwvoer zelfvoorzienend biologisch melkveehouderijbedrijf met 90% grasland, 10% maisland en 6800 kg melk per koe wordt berekend per gemiddeld aanwezige melkkoe. Bij de berekening van het saldo is gebruik gemaakt van het begrotingsprogramma BBPR van Wageningen Livestock Research. Het zijn dus geen cijfers van praktijkbedrijven. De melkprijs, veeprijzen, voerprijzen en kunstmestprijzen die in de saldoberekeningen zijn gebruikt, zijn gebaseerd op de verwachting op middellange termijn.

Omschrijving	Bedrag / koe (excl. BTW)	% BTW	Bedrag / koe (incl. BTW)	Bedrag / 100 kg melk (incl. BTW)
Opbrengsten				
Melkgeld	3196	9	3484	51,24
Omzet en aanwas	277	9	302	4,44
Overige opbrengsten	<u>289</u>	0	<u>289</u>	<u>4,25</u>
Totaal opbrengsten	3762		4075	59,93
Af: Toegerekende kosten				
Voerkosten	711	9	775	11,40
Bemestingskosten	27	21	33	0,49
Zaaizaad en pootgoed	37	9	40	0,59
Strooisel	64	21	77	1,13
Reinigingsmiddelen	12	21	15	0,22
Water	20	9	22	0,32
Afrastering	61	21	74	1,09
Afdekking ruwvoeropslag	10	21	12	0,18
Elektriciteit	89	21	108	1,59
Veekosten	<u>200</u>	9 / 21*	<u>237</u>	<u>3,48</u>
Totaal toegerekende kosten	1231		1393	20,49
Saldo	2531		2682	39,44
Loonwerk	<u>328</u>	21	<u>397</u>	<u>5,84</u>
Saldo minus loonwerk	2203		2285	33,60

* Een deel van deze post valt in het hoge BTW-tarief en een deel in het lage BTW-tarief. Over 80% van het bedrag is 21% BTW berekend, over 20% van het bedrag is 9% BTW gerekend.

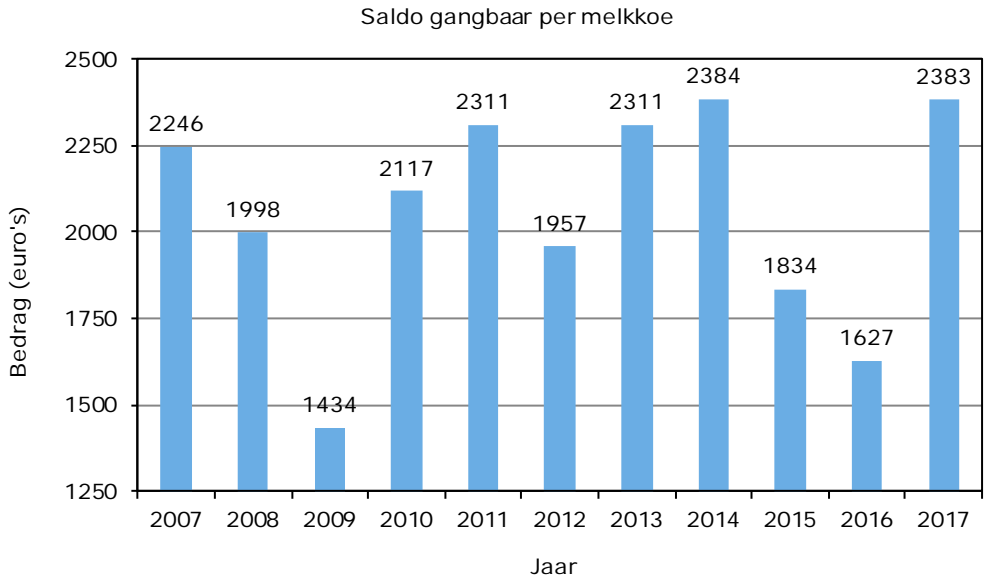
In de onderstaande tabel worden een aantal posten uit de saldoberekening van het **biologische melkveebedrijf** nader toegelicht (excl. BTW).

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs	Bedrag / koe
Melk			
Geleverde melk	6800 kg	47,00	3196
Omzet en aanwas			
Verkoop stierkalveren	0,57 stuks	90	51
Verkoop vaarskalveren	0,20 stuks	30	6
Verkoop drachtige vaarzen	0,02 stuks	1250	25
Verkoop slachtkoeien	0,30 stuks	650	<u>195</u>
Totaal omzet en aanwas			277
Voerkosten			
Standaard biologische brok	1454 kg	0,46	668
Eiwitrijke brok	10 kg	0,52	5
Zeer eiwitrijke brok	34 kg	0,56	19
Overige voerkosten			<u>19</u>
Totaal voerkosten			711
Bemestingskosten			
Overige meststoffen			<u>27</u>
Totaal bemestingskosten			27
Strooisel			
Zaagsel	230 kg	0,222	51
Stro	55 kg	0,235	<u>13</u>
Totaal strooisel			64
Veekosten			
Gezondheidszorg			66
Inseminatiekosten			79
Melkcontrole			26
Scheren			14
Klauwbekappen			<u>15</u>
Totaal veekosten			200

2.6 Verloop van het saldo gangbaar en biologisch

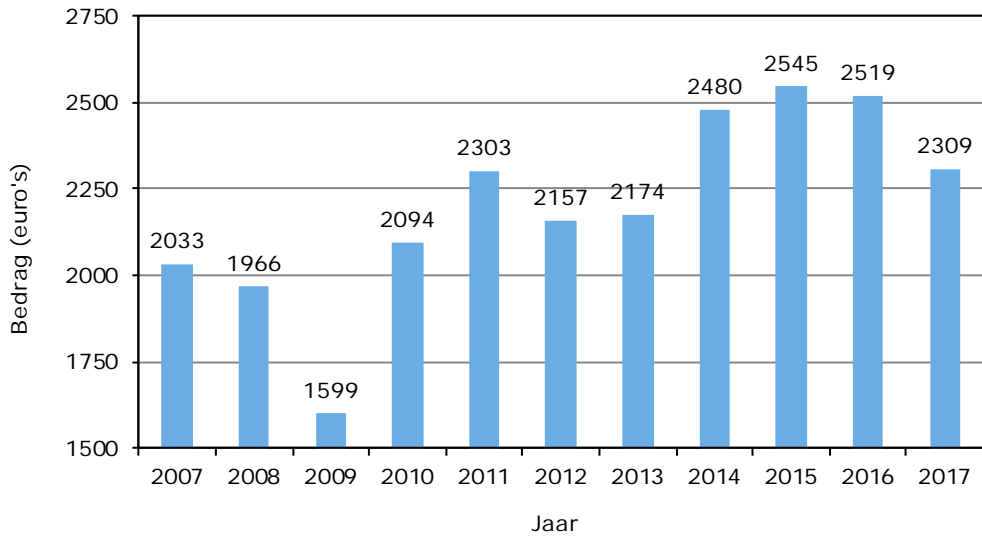
Toelichting

Het saldo per koe per jaar (onderliggende posten **excl. BTW**) is weergegeven in de onderstaande grafiek.

Bron: Wageningen Economic Research.

Saldo biologisch per melkkoe

Bron: Wageningen Economic Research.

2.7 Niet-toegerekende kosten

2.7.1 Bouwwerken

Met ingang van 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten stal

Toelichting

De grupstal is uitgevoerd met normale fundering, spouwmuur, isolatie, ventilatie lichtnok, luchtkleppen, stalen gruproosters, H-bok + U-bok inclusief hangkettingen, waterleidingen, drinkbakken, verlichting, melkkamer, zijwandhoogte 2,50 m en een dakhelling van 22%.

De ligboxenstal is uitgevoerd met een halfsteensmuur (met uitzondering van het tanklokaal en de melkkamer), normale fundering, geen isolatie, open nok, halfopen zijgevels, zelfsluitend voerhekken, boxafscheidings, zijwand 2,50 m, en een dakhelling van 22% (inclusief machinekamer, tanklokaal, melkstal, zieken-, afkalf- en afzonderingsstal, grondwerk, water en elektra echter exclusief jongveehuisvesting, melkmachine). Bij een dichte vloer met mestschuif is gerekend met een mestopslag van 1 tot 1,5 maand (opvang in de kelder achter de stal).

De stallen worden economisch afgeschreven in 20 jaar, met een restwaarde van € 0. Opsplitsing van levensduur van bovengenoemde stalonderdelen is niet mogelijk. Een heifundering wordt ook in 20 jaar afgeschreven. Het afschrijvingspercentage is dus ook 5%.

Norm melkvee

Vervangingswaarde exclusief BTW, per ligplaats en jaarlijkse kosten in percentage van de vervangingswaarde

Omschrijving	Vervangingswaarde (€)	Jaarlijkse kosten in %	
		afschrijving	onderhoud+verz.
Grupstal, per koe			
20 - 40 melkkoeien			
0 mnd mestopslag	4020 – 4590	5	2
3 mnd mestopslag	4860 – 5420	5	2
6 mnd mestopslag	5420 – 5970	5	2
Ligboxenstal per koe			
<i>40 melkkoeien staltype 1+1</i>			
Dichte vloer en mestschuif	5140 – 5700	5	2
Roostervloer met			
- 3 mnd mestopslag	5820 – 5390	5	2
- 6 mnd mestopslag	6530 – 7080	5	2
<i>60 melkkoeien staltype 2 + 1</i>			

Omschrijving	Vervangingswaarde (€)	Jaarlijkse kosten in %	
		afschrijving	onderhoud+verz.
Dichte vloer en mestschuif	4310 – 4860	5	2
Roostervloer met			
- 3 mnd mestopslag	5000 – 5560	5	2
- 6 mnd mestopslag	5670 – 6300	5	2
<i>100 melkkoeien staltype 2 + 2</i>			
Dichte vloer en mestschuif	4020 – 4590	5	2
Roostervloer met			
- 3 mnd mestopslag	4730 – 5280	5	2
- 6 mnd mestopslag	5140 – 5700	5	2
Ligboxenstal per koe			
<i>140 melkkoeien staltype 3 + 2</i>			
Dichte vloer en mestschuif	3750 – 4310	5	2
Roostervloer met			
- 3 mnd mestopslag	4440 – 5000	5	2
- 6 mnd mestopslag	4860 – 5420	5	2
<i>200 melkkoeien staltype 3 + 3 of 0+6+0</i>			
Dichte vloer en mestschuif	3470 – 4020	5	2
Roostervloer met			
- 3 mnd mestopslag	4080 – 4510	5	2
- 6 mnd mestopslag	4260 – 4830	5	2
<i>600 melkkoeien staltype 3 + 3 of 0+6+0</i>			
Dichte vloer en mestschuif	3110 – 3670	5	2
Roostervloer met			
- 3 mnd mestopslag	3670 – 3940	5	2
- 6 mnd mestopslag	3780 – 4070	5	2
Potstal per koe			
30 - 50 melkkoeien	5140 – 5970	5	2
Extra's			
Heifundering (€ 42/m ²)	420 – 830	5	2
Emissiearmvloeren	70 – 160	5	2
Rubber stalmatten (los)	130 – 150	10	2
Rubber stalmatten (rol)	150 – 160	10	2
Kunststof stalmatten	50 – 80	10	2
Koematras	110 – 200	10	2
Waterbed	230 – 280	10	2
Bovenbouw	per m²		
Traditionele bovenbouw			
< 120 melkkoeien	190-200	5	2
> 120 melkkoeien	160-180	5	2
Serre- of foliestal			
< 120 melkkoeien	130-140	5	2
> 120 melkkoeien	100-110	5	2

Omschrijving	Vervangingswaarde (€)	Jaarlijkse kosten in %	
		afschrijving	onderhoud+verz.
Vervangingswaarde exclusief BTW en jaarlijkse kosten in percentage van de vervangingswaarde			
Verlengen ligboxenstal aan de achterzijde			
Vaste kosten (sloop eindgevel, mixputten e.d.)	13.890		
Uitbreiding	per m²		
- minimale onderkeldering	260	5	2
- volledige onderkeldering	320	5	2

Norm jongvee

Vervangingswaarde exclusief BTW per stalplaats¹⁾ en jaarlijkse kosten in % van de vervangingswaarde bij 6 mnd mestopslag en volledige inrichting

Omschrijving	Vervangingswaarde (€)	Jaarlijkse kosten in %	
		afschrijving	onderhoud+verz.
Jongvee ²⁾			
- 0 - 6 mnd	2490	5	2
- 6 - 22 mnd	2770	5	2
Jongvee ³⁾			
- 0 - 6 mnd	2770	5	2
- 6 - 22 mnd	2910	5	2
Buitenopfok			
- eenlingbox (basis tot mobiel)	300 – 500	10	2
- kalverigloo	420	10	2
- groepsiglo (5 kalveren)	1500	10	2
- groepsiglo (10 kalveren)	3000	10	2

1) Aantal plaatsen:

0 - 6 mnd	=	45% van het gemiddeld aantal melkkoeien
waarvan 0 - 2 wkn	=	15%, 2 wkn - 3 mnd = 15%, 3 - 6 mnd = 15%
6 - 22 mnd	=	50% van het gemiddeld aantal melkkoeien
waarvan 6 - 12 mnd	=	20%, 12 - 18 mnd = 20%, 18 - 22 mnd = 10%

2) Jongvee in de ligboxenstal voor melkkoeien: het inpassen van jongveemaatvoering in een bestaande ligboxen stal is vaak moeilijk, maatwerk is dan nodig; dit verhoogt de prijs van de stal. Prijzen per stalplaats, incl. eenlingboxen en strohokken.

3) Jongvee in aparte ligboxenstal, prijzen per stalplaats, incl. eenlingboxen en strohokken.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten overige gebouwen

Norm

Vervangingswaarde exclusief BTW en jaarlijkse kosten van overige gebouwen De kuilplaten en sleufsilos worden uitgevoerd in beton en ze worden afgeschreven in 20 jaar, wat resulteert in een afschrijvingspercentage van 5%.

Omschrijving	Vervangingswaarde (€)	Jaarlijkse kosten in %	
		afschrijving	onderhoud + verz.
Kuilplaat per m ²	33 – 52	5	1,5
Sleufsilowand p m tot 2 m hoog	117 – 175	5	1,5
Sleufsilowand p m tot 4 m hoog	174 – 289	5	1,5
Mestplaat per m ² ¹⁾	66 – 97	5	1,5
Perssapput 2 m ³	519	5	1,5
Perssapgoot per m	11 – 18	5	1,5

¹⁾ Inclusief wanden van 50 tot 75 cm hoogte.

2.7.2 Installaties

Vervangingswaarde exclusief BTW en jaarlijkse kosten

Norm

De krachtvoersilo's en kunstmestsilo's worden in 18 jaar afgeschreven met een restwaarde van 10%, wat resulteert in een afschrijvingspercentage van 5%. De mestschuif wordt in 10 jaar afgeschreven met een restwaarde van 10% wat resulteert in een afschrijvingspercentage van 9%.

Omschrijving	Vervangings- waarde (€)	Jaarlijkse kosten in %		
		afschrijving	onderhoud + verz.	
<i>Installaties</i>				
Kunstmestsilo incl. fundering	12 ton	4450	5	2,5
	16 ton	4850		
	20 ton	6250		
Krachtvoersilo incl. fundering	12 ton	4300	5	2,5
	16 ton	4900		
	20 ton	5200		
Transportvijzel met aandrijving, per meter ¹⁾		110		
Mestschuif aan trekker		750	15	2
Mestschuif in ligboxenstal per installatie ²⁾		7000 – 8000	9	10
Mestschuif mobiel, per mestrobot		11.000 - 15.000	10	7,5
Verplaatsbaar voerhek per koe ³⁾		365	10	5
Kuilblokschuif per koe ³⁾		230	10	5
Weidegang meetsysteem installatie		1500-3000	10	2
Weidegang meetsysteem software/maand		40-300		
Weidegang meetsysteem tags/stuk		50	10	1
Automatisch voersysteem (250 -700 melkkoeien)		80.000 -130.000	10	2
Koeborstel elektrisch		2050 – 2500	10	7,5
Automatisch klauwbad		4500 – 10500	10	2,5
Opblaasbaar gordijn 1,5 m hoog, per m.		135	10	2,5
Opblaasbaar gordijn 3 m hoog, per m.		175	10	2,5
Windbreekgaas 2 m hoog, per m.		150	10	2,5
Windbreekgaas 4 m hoog, per m.		300	10	2,5
Klimaatcomputer		3500	10	2
Vijzelpers (3 kWh/m3)		18.000 -35.000	10	6
Plateau en bunker tbv vijzelpers		7500	5	2
Hygienisatie unit incl scheider		90.000-100.000	10	5
Transportbanden, 2 bunkers en overkapping		200.000	5	2

¹⁾ Uitgaande van 30 meter lengte.

²⁾ Voor twee mestgangen met een roostervloer.

³⁾ Uitgaande van voorraadvoeding en 2,5 tot 3 koeien per vreetplaats.

Vervangingswaarde krachtvoer- en melkgiftregistratiecomputer

Vervangingswaarde apparatuurcomponenten bij een procescomputer

• Zender, inclusief halsband (per koe)	50 - 120
• Gecombineerde zender (per koe) (zender + activiteitsmeter aan hals of poot)	75 – 175
• Voerstation (compleet 1 of 2 voersoorten)	1650 – 3000
• Voerstation (walk through 1 of 2 voersoorten)	4900 – 5300
• Sluithek op krachtvoerbox	1500 – 1800
• Individueel vloeistoffen doseren	700 - 1200
• procescomputer ¹⁾	1500 – 4000
• arbeid, communicatiekasten, bekabeling	1650 – 5000

¹⁾ Op de duurdere procescomputers kunnen activiteits-, geleidbaarheids- en melkmeters worden aangesloten

Vervangingswaarde apparatuurcomponenten van de melkgiftregistratiecomputer

• zendontvanger per stand	475
• centrale zendontvanger in melkstal (twee poorten)	3500
• elektronische melkmeter	1450 – 2500

Opmerking

Apparatuur voor activiteit en/of geleidbaarheidsmeting schaft men zelden als losse onderdelen aan, maar vaak in combinatie met een krachtvoer- of melkgiftregistratiecomputer. In de meeste gevallen schaft men een procescomputer aan die meerdere processen tegelijk kan besturen. De vervangingswaarde is hierdoor lager dan wanneer losse onderdelen worden aangeschaft.

Jaarlijkse kosten

• Restwaarde van alle componenten is gemiddeld	10%
• Rente (3,5%) $0,035 \times (100+10)/2 =$	1,9%
• Afschrijving 6 jaar $(100 - 10) / 6 =$	15%
• Onderhoud en verzekering	<u>5%</u>
• Totale jaarlijkse kosten in % van de vervangingswaarde:	22%

Opmerking

De mogelijkheden van procescomputers zijn zeer divers. De vervangingswaarde is dus sterk afhankelijk van het aantal processen dat de procescomputer aanstuurt en het type procescomputer. Gegevens kunnen gecommuniceerd worden (2 richtingen) met het bedrijfsmanagement-programma via de Standaardkoppeling of een van de Standaardkoppeling afgeleide maatwerkkoppeling.

Standaardkoppeling per deel € 450,-

De standaardkoppeling bestaat uit twee delen, een deel voor het managementinformatiesysteem, en een deel voor het communicatieprogramma TAUPRO op de procescomputer. Kosten voor mogelijke aanpassingen van de procescomputer zijn hierin niet meegenomen.

2.7.3 Melkwinning

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten

Toelichting

De vervangingswaarde van de melkinstallatie is gebaseerd op de basisapparatuur. Dit betekent dat een melkmachine is voorzien van vacuümpomp (inclusief milieuvorzieningen), vacuümleidingen, melkluchtafscieder, melkleidingen, melkstellen en het bijbehorende hekwerk. De overige apparatuur zoals hulpapparatuur, melkmeetglazen, melkmeters, krachtvoerapparatuur dient hierbij afzonderlijk te worden opgenomen (vervangingswaarde excl. BTW).

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten melkinstallatie

Omschrijving	Aantal standen of inhoud	Vervanging- waarde (€)	Jaarlijkse kosten in %	
			Afschrij- ving	Onderh. + verz.
Melkwinning (stalperiode)				
Grupstal 30 mk	3	10.700	10	5
50 mk	5	16.000	10	5
Open melkstal	10	50.200	10	5
Zij-aan-zij melkstal	12	31.300	10	5
	24	42.800	10	5
	28	47.100	10	5
- snelwisselsysteem	24	61.200	10	5
- snelwisselsysteem	28	62.700	10	5
Visgraat melkstal	8	22.600	10	5
	12	28.900	10	5
	16	34.500	10	5
	24	41.800	10	5
	28	45.000	10	5
- snelwisselsysteem	24	59.500	10	5
- snelwisselsysteem	28	63.500	10	5
Visgraat 60 graden	16	34.300	10	5
	24	43.400	10	5
	28	45.000	10	5
Swing over	16*	52.300	10	5
	20*	70.000	10	5
	24*	82.500	10	5
*Het betreft hier het aantal melkunits. Het aantal standen is het dubbele.				
Draaimelkstal	16	88.000	10	5
	20	114.800	10	5
	24	127.600	10	5
	28	141.000	10	5
	32	156.800	10	5
	50	206.000	10	5

Omschrijving	Aantal standen of inhoud	Vervanging- waarde (€)	Jaarlijkse kosten in %	
			Afschrij- ving	Onderh. + verz.
Automatisch melksysteem (AMS)				
- eenboxsysteem		108.000	10	8
- multiboxsysteem (2 boxen)		158.500	10	8
- multiboxsysteem (3 boxen)		207.000	10	8
- multiboxsysteem (4 boxen)		257.000	10	8
- multiboxsysteem (5 boxen)		295.000	10	8
- selectiepoort met koeherkenning		5.900	10	5
- selectiepoort zonder koeherkenning		2.000	10	5
- selectiepoort met extra poort		6.500	10	5
Melkwinningsapparatuur				
Afneemapparatuur volautomatisch		760	15	5
Meetglazen zonder aut. legen per stuk		750	15	5
Meetglazen met automatisch legen		900	15	5
Elektronische melkmeter ICAR gekeurd		1.700	15	5
Elektronische melkmeter niet ICAR gekeurd		1.250	15	5
Melkgifregistr.computer + toebehoren		3.700	15	5
Koeherkenning per stand		450	15	5
Centrale koeherkenning (2 portalen)		6.000	15	5
Melkslanggeleiding per stuk		200	15	5
Krachtvoertoediening	handbed. per stuk	200	15	5
	elektrisch per stuk	550	15	5
Uitdrijfhekjes per voerbak		175	10	5
Uitlaathek automat. openen per hek		625	10	5
Open melkstal; halfaut. koetransport per stand		1.600	15	5
Open melkstal; volaut. koetransport per stand		2.500	15	5
Reinigingsautomaat		2.200	10	5
Reinigingsautomaat (spoeling instelbaar)		2.850	10	5
Spenenspray-automaat		575	10	5
Spoelwaterbeveiliging		125	10	5
Compressor		2000	10	5
Opdrijfhek (ketting)		5.750	10	5
Opdrijfhek (volautomatisch)		19.500	10	5
Melkwinning overige apparatuur				
Elektrische boiler, duotype		1.250	8	2
Elektrische boiler, monotype	120 l	960	8	2
Elektrische boiler, monotype	300 l	1.450	8	2
Elektrische boiler, monotype	400 l	1.880	8	2
Elektrische boiler huur		105	0	0
Gasboiler	155 l	825	15	8
Gasboiler (boerderijtype)	200 l	1.200	10	5
Gasboiler (industrieel)	230 l	2.650	10	5
Doorstroomtoestellen		3.200	10	5
Hittereiniging		2.750	10	5
Hittereiniging, water-/energiezuinig		4.850	10	5
Voorcoeler (excl voorraadvat)		2.300	10	5

Omschrijving	Aantal standen of inhoud	Vervanging- waarde (€)	Jaarlijkse kosten in %	
			Afschrij- ving	Onderh. + verz.
Buizenkoeler		2.500	10	5
Warmteterugwinning opslag	300 l	3.325	12	3
opslag	500 l	3.700	12	3
Wateronthardingsapparatuur		2.200	15	5

Reinigingsmiddelen/dipmiddelen

Gecombineerd reinigingsmiddel		1,30 per kg		
Zuur reinigingsmiddel		2,10 per kg		
Reinigingsmiddel chloorvrij concept		2,15 per kg		
Borstelreiniging (AMS)		2,60 per kg		
Dipmiddel (jodium)		2,60 per kg		
Dipmiddel (barrière)		6,75 per kg		
Uierpapier		14,00 per rol		
Uierdoeken		15,00 per 10 stuks		
Buisfilters	30,00 per doos	100 stuks		
Melkershandschoenen	15,00 per 100 stuks			
Zoutpallets (voor waterontharding)	9,00	per 25 kg		

Melkkoeltanks (incl. reinigingsautomaat)

	3.500	17.000	8	3
	4.100	18.000	8	3
	4.700	19.000	8	3
	5.300	20.000	8	3
	6.300	22.000	8	3
	7.000	23.000	8	3
	8.000	24.500	8	3
	9.000	26.000	8	3
	10.000	27.800	8	3
	11.000	29.200	8	3
	12.000	31.000	8	3
	16.000	36.250	8	3
	20.000	41.400	8	3
	25.000	45.000	8	3
Silotanks	30.000	54.400	8	3
	18.000	45.200	8	3
	20.000	47.800	8	3
	24.000	50.700	8	3
	30.000	53.500	8	3
	35.000	57.500	8	3
Melkwacht		1.300	10	5

¹⁾ Afhankelijk van het merk automatisch melksysteem kunnen prijsverschillen optreden.

Vervangingswaarde complete melkstallen

Toelichting

In de onderstaande tabel vindt u de (volledige) vervangingswaarde van een aantal veel voorkomende melkstallen. De vervangingswaarden zijn weergegeven voor drie situaties: voor weinig/niet geautomatiseerd, normaal geautomatiseerd en volledig geautomatiseerd.

Voorbeeld

De 12-stands zij-aan-zij melkstal is met weinig/geen automatisering, naast de basis apparatuur, voorzien van krachtvoerautomaten, melkslanggeleiding, een reinigungsautomaat met instelbare spoelingen, een spenenspray-automaat en een spoelwaterbeveiliging.

De normaal geautomatiseerde 12-stands zij-aan-zij melkstal is, naast de voorzieningen die bij de weinig/niet geautomatiseerde uitvoering genoemd zijn, aangevuld met melkmeters (stand alone).

Bij de volledig geautomatiseerde 12-stands zij-aan-zij melkstal is koeherkenning en een koppeling met de melkgiftregistratiecomputer meegenomen.

In de praktijk kunnen verschillen bestaan in de prijzen voor melkwinningsapparatuur door kortingen die de leveranciers geven. Hiermee is in de onderstaande tabel geen rekening gehouden.

Norm

Vervangingswaarde van enkele complete melkstallen

Omschrijving	Aantal standen	Weinig/niet geautomatiseerd	melkmeters Stand-alone	Volledig geautomatiseerd
Zij-aan-zij melkstal	12	62.000	82.300	86.500
	24 ¹⁾	84.000	117.000	128.000
met snelwisselsysteem	24 ¹⁾	103.000	132.200	148.000
Visgraat melkstal	12	50.000	74.600	83.700
	16	63200	88.000	99.800
Swing – over	20 ²⁾	91.000	118.500	127.600
	24 ²⁾	115.000	147.500	160.000
Draaimelkstal binnen	28 ¹⁾	175.000	215.000	228.500
Draaimelkstal buiten	50 ¹⁾	259.300	339.000	349.500

¹⁾ De melkstal is ook voorzien van een opdrijfhek.

²⁾ Het betreft hier het aantal melkunits. Het aantal standen is het dubbele.

Behoeftte aan warm water en energie

Maximale warmwaterbehoefte (80 °C) in liters per dag voor melkwinning¹⁾

Aantal melkkoeien	30	50	80	120	150
Reiniging melkleiding	120	170	215	280	305
Reiniging melkkoeltank	50	60	75	95	95
Uitwendige reiniging apparatuur	15	25	40	60	60
Voorbehandeling koe	15	25	40	60	60
Totaal	200	280	370	495	520

¹⁾ Bij optimalisatie van de reiniging kan het warmwaterverbruik verminderd worden.

Toelichting

De gehanteerde rekenregels sluiten aan bij de gebruikte rekenregels in het programma Warm Water Energie (WWE). Dit programma is beschikbaar bij Wageningen Livestock Research. De energiebehoefte bij de melkwinning wordt onderverdeeld in drie categorieën: koeling, warmwater-voorziening en overige energie.

De rekenregels zijn gebaseerd op het aantal koeien, de melkproductie en het aantal melkstellen.

Waterverbruik automatische melksystemen (3 x daags reinigen) per 24 uur (150 melkingen)

	Eenbox		Multibox	
	Hitte reiniging	Circulatie	Hitte reiniging	Circulatie
Reiniging	135	300	300	360
Voorbehandeling	60	90	100*	150*
Backflush	120	105		
Diversen	50	50	50	80
Totaal	365	545	450	590

Per merk kunnen zich aanzienlijke verschillen voordoen. Waterverbruik is o.a. afhankelijk van het aantal reinigingsbeurten en het aantal melkingen per AMS.

* Uitgegaan van 250 melkingen.

Norm

Koeling

Het energieverbruik voor melkkoeling wordt uitgedrukt in kWh

- zonder voorcoeler 13 kWh per 1000 kg melk
- met voorcoeler 8 kWh per 1000 kg melk
- zonder voorcoeler met warmteterugwinning 14 kWh per 1000 kg melk
- met voorcoeler en met warmteterugwinning 10 kWh per 1000 kg melk

Reiniging, verwarming water

Formules: zonder warmteterugwinning

Warmwaterbehoefte melkstal en toebehoren in liters per dag

a = (voorspoeling) $(20 + \text{aantal melkstellen} \times 5) \times 0,8$

b = (hoofdreiniging) $(20 + \text{aantal melkstellen} \times 5) \times 2$

c = indien melkleiding ruim gedimensioneerd: $c = A+B \times 0,40$

d = aantal melkkoeien $\times 1$ liter

Energiekosten voor warmwaterbehoefte op jaarbasis

hh warmwater = a + b + c + d (liters per dag)

elektrisch : hh warmwater $\times 29,9644$ x kWh-prijs (= $5 \times HT + 5 \times LT$)/10

aardgas : hh warmwater $\times 5,7631$ x m³-prijs

propaangas : hh warmwater $\times 7,3002$ x ltr- prijs

olie : hh warmwater $\times 5,0925$ x ltr- prijs

Opmerking

HT = hoogtarief elektrisch

LT = laagtarief elektrisch

GT = gemiddeld tarief (= $7 \times HT + 3 \times LT$) / 10)

Formules: met warmteterugwinning

Warmwaterbehoefte melkstal in liters per dag

a = (voorspoeling) $(20 + \text{aantal melkstellen} \times 5) \times 0,8$

b = (hoofdreiniging) $(20 + \text{aantal melkstellen} \times 5) \times 2$

c = indien melkleiding ruim gedimensioneerd: $c = a+b \times 0,40$

Energiekosten voor warmwaterbehoefte op jaarbasis

hh warmwater = a + b + c (liters per dag)

elektrisch : hh warmwater $\times 12,7348$ x kWh-prijs (GT)

aardgas : hh warmwater $\times 3,6019$ x m³-prijs

propaangas : hh warmwater $\times 4,5627$ x ltr- prijs

olie : hh warmwater $\times 3,1828$ x ltr- prijs

Opmerking

Uitgangspunt is dat de warmtepomp evt. in combinatie met een voorcoeler voldoende warm water van 55 °C produceert. Het water wordt verwarmd tot 70 °C. Met de hier vermelde rekenregels worden eventuele warmwatertekorten niet gesignaleerd, zodat men de extra kosten van het verwarmen van een warmwatertekort niet kan berekenen. Voor een meer exacte benadering van de energiekosten voor reiniging en koeling, zie het programma WW-Energie.

Norm

Overige energieverbruik

Voor de benodigde energie voor vacuümpomp, melkpomp en overige elektrische apparatuur (verlichting melklokaal en melkstal) kan de volgende formule worden gebruikt:

kWh per jaar: aantal melkstellen $\times 500$ kWh

2.8 Kosten emissie reducerende systemen

Toelichting

De 'extra' investeringsbedragen van de NH₃- emissie reducerende systemen zijn berekend ten opzichte van standaardstallen zonder geïmplementeerd emissiearm systeem. De standaard stal telt 100 plaatsen voor melkkoeien.

De investeringsbedragen zijn gemiddelde waarden van meerdere mogelijke uitvoeringen van het betreffende systeem in de rundveestallen. De investeringsbedragen zijn berekend voor de situatie nieuwbouw en afhankelijk van de uitvoering van de vloer en mestopslagvoorzieningen, staltype en de bedrijfsomvang. De jaarkosten bestaan uit rente, afschrijving, onderhoud en variabele kosten als energie en arbeid. Er is geen rekening gehouden met voor- en nadelen van neveneffecten als hygiëne en ventilatie. De opgenomen systemen zijn conform de Regeling ammoniak en veehouderij.

Norm

Investeringsbedragen en jaarkosten van NH₃-emissie reducerende systemen (€ per dierplaats)

RAV		Investerings bedrag	Jaar- kosten
Melkkoeien			
<i>Loopstal</i>			
A 1.2	met hellende vloer	578	109
A 1.3	met hellende vloer max. 3 m ²	262	49
A 1.4	met hellende vloer max. 3,75 m ²	376	68
A 1.5	met sleufvloer en mestschuif	113	11
<i>Ligboxenstal</i>			
A 1.6	hellende vloer, profilering	166	16
A 1.7	hellende vloer, rubber topklaag	352	32
A 1.8	sleufvloer, noppen en mestschuif	158	15
A 1.9	roostervloer, bolle rubber topklaag en afdichtflappen in roosterspleten	601	54
A 1.10	roostervloer, bolle rubber topklaag	450	41
A 1.11	geprofileerde vlakke vloer met hellende gleuven, vingerschuif	216	20
A 1.12	geprofileerde vlakke vloer met hellende gleuven, frequentie schuiven	158	15
A 1.13	roostervloer, cassettes in roosterspleten	405	35
A 1.14	geprofileerde vlakke vloer met hellende gleuven, dakisolatie	203	19
A 1.15	geprofileerde vlakke vloer met hellende gleuven, frequente mestverwijdering	243	22
A 1.16	V-vormige vloer van gietasfalt in combinatie met een gierafvoerbuis	293	27
A 1.17	chemische luchtwasser	648	71
A 1.18	V-vormige vloer van geprofileerde vloerelementen in combinatie met een gierafvoerbuis	158	15

RAV		Investerings bedrag	Jaar- kosten
A 1.19	roostervloer met hellende groeven voorzien van afdichtflappen in de roosterspleten	338	31
A 1.20	vloer voorzien van perforaties en hellende profilering en mestschuif	158	15
A 1.21	vloer met hellende langsgroeven, V-vormige dwarsgroeven, regelmatige mestafstort voorzien van afdichtflappen, en mestschuif	135	13
A 1.22	sleufvloer en in de doorsteken, wachtruimte en doorlopen een roostervloer met bolle rubber toplaag voorzien van afdichtflappen in de roosterspleten	203	19
A 1.23	geprofileerde vloerplaten met sterk hellende langssleuven met urineafvoergat en hellende dwarsgroeven, aangesloten gelegd of gescheiden door mestafstorten voorzien van emissiereductiekleppen, met mestschuif	203	19
A 1.24	vloer met geperforeerde, sterk hellende langssleuven, de vloerplaten aaneengesloten gelegd of gescheiden door mestafstorten voorzien van afdichtflappen, met mestschuif	86	9
A 1.25	vlakke vloer, voorzien van geprofileerde rubber matten met een hellend profiel naar regelmatige mestafstorten voorzien van afdichtflappen, met mestschuif	495	44
A 1.26	hellende V-vormige vloer, voorzien van geprofileerde rubber matten, met centrale giergoot en mestschuif	225	21
A 1.27	roostervloer met hellende groeven voorzien van afdichtkleppen in de roosterspleten, met mestschuif en vernevelsysteem	532	68
A 1.28	roostervloer, voorzien van rubber matten en composiet nokken met een hellend profiel, kunststofcassettes met kleppen in de roosterspleten en met mestschuif	360	33
A 1.29	geprofileerde hellende vloer met holtes voor gieropvang en –afvoer aan de zijkant en met mestschuif	135	13
A 1.30	bolle rubberen matten (ca.7% afschot) op betonnen roosters	338	31
A 1.31	sleufvloer met dichte hellende vloer met geprofileerde rubber tegels, met mestschuif	*	*
A 1.32	vlakke betonnen vloerplaten met sleuven, voorzien van profiel met 1% hellende groeven richting centrale giergoot en mestschuif	*	*
A 1.33	vlakke vloer voorzien van rubberen sleufvloer met 3% hellende langssleuven en geprofileerd rubber met mestschuif	*	*
A 1.34	dichte gegroefde vloer met rubber matten met hellend profiel, composietnokken en mestschuif met vingers	*	*

De ontbrekende getallen voor A 1.31 – 1.34 komen via een Erratum op www.kwin.nl beschikbaar.
 In de AMvB Emissiearme huisvesting landbouwhuisdieren zijn de maximale emissiewaarden vastgesteld.
 De maximale emissiewaarden gelden voor stallen gebouwd na 1 juli 2015 ook voor biologisch gehouden koeien.

De maximale waarde is:

	A: Stal of uitbreiding van stal gebouwd tussen 1-4-2008 en 1-7-2015. Geldt niet voor biologisch.	B: Stal of uitbreiding van stal gebouwd tussen 1-7-2015 en 1-1-2018.	C: Stal of uitbreiding van stal gebouwd vanaf 1-1-2018
melk- en kalfkoeien ouder dan 2 jaar	12,2*	11,0	8,6

* Indien het een huisvestingssysteem betreft voor het houden van melk- en kalfkoeien ouder dan 2 jaar die worden **beweid**, bedraagt de maximale emissiewaarde 13,0.

3 Luxe vleesstieren

3.1 Opbrengstprijis vlees

Toelichting

De prijzen in onderstaande tabel met normwaarden zijn gerelateerd aan de kwaliteit en de verwachte marktontwikkeling. De productie van stierenvlees met R3-kwaliteit is vervangen door de productie van rosé vlees en in mindere mate door de productie van luxe vleesstieren met U- of E-kwaliteit. Gezien het beperkte aantal slachtingen van R3- stieren is deze saldoberekening geschrapt en vervangen door een saldoberekening voor Blonde d'Aquitaine stieren die binnen de beter leven keten worden afgezet. De normprijzen zijn de opbrengstprijzen als een gemiddelde van stieren die binnen een keten worden gemest. Voor stieren die binnen een keten worden gemest ontvangt men een hogere prijs. De normprijzen zijn exclusief de afleverkosten á € 70,- per stier.

Norm

Prijzen middellange termijn (€ per kg warm geslacht gewicht)

Kwaliteit	€
S ⁰ (dikbilrassen)	4,70
U ⁺ - E ⁺ (Blonde D'Aquitaine, Parthenaise)	4,60
U ⁺ - E ⁺ (Limousin)	4,40

3.2 Toegerekende kosten

3.2.1 Aankoopkosten broutard

Norm

Aankoopkosten broutard (incl. commissie en transport)

Kwaliteit	€
S ⁰ (450 kg, dikbilrassen)	1.500,-
U ⁺ - E ⁻ (400 kg, Blonde d'Aquitaine)	1.500,-
U ⁺ - E ⁻ (350 kg, Limousin)	1.150,-

3.2.2 Voerkosten

Voerprijzen

Norm

Kosten¹⁾ van ruwvoer²⁾ en mengvoer³⁾

Snijmaïs	
Aankoop op stam (€/ha)	2050,00
Aankoop vers (€/ton, 35% ds)	52,50
Aankoop ingekuild (€/ton, 35% ds)	57,50
Aankoop op stam, bij opbrengst van 16.000 kg ds/ha en 970 VEVI/kg ds (€/kVEVI)	0,13
Aankoop vers (€/kVEVI)	0,15
Aankoop ingekuild (€/kVEVI)	0,17
Stierenbrok standaard (€ per 100 kg) ³⁾	24,50
Stierenkernbrok (€ per 100 kg) ³⁾	40,00
Stierenafmestbrok (€ per 100 kg) ³⁾	30,00

¹⁾ Excl. vervoederingsverliezen en kosten voor opslag en vervoeding.

²⁾ Een belangrijk deel van het ruwvoer wordt in de vorm van snijmaïs op het eigen bedrijf geteeld.
Kosten: zie hoofdstuk Melkvee - Overige toegerekende kosten vee, onderdeel Voedergewassen.

³⁾ Bij afname van circa 8000 kg/keer in bulk.

Groei

Toelichting

Uitgangspunten

- berekend voor stieren van 100% vleesras, een broutard van een frans vleesras (Blonde d'Aquitaine of Limousin) en een dikbil vleesras (Belgisch Witblauw en Verbeterd Roodbont)
- de berekeningen voor 100% vleesrasstieren gaan uit van drie groeisnelheden voor de mest-periode, voor een Blonde D'Aquitaine broutard (400 kg), een Limousin broutard (350 kg) en een kalf van een dikbil vleesras (450 kg), respectievelijk 1400, 1200 en 1275 gram groei per dag.

Norm

Groei van een vleesstier

	Blonde d'Aquitaine	Limousin	Dikbil
Startgewicht (kg)	400	350	450
Eindgewicht (kg levend)	825	790	760
Aanhoudingspercentage	65,5	63,5	69
Karkasgewicht (kg)	540	500	525
Gram groei per dag	1400	1200	1275
Mestperiode (mnd)	10	12	8

3.2.3 Gezondheidszorg

Norm

De norm is € 0,04 per dier per dag. Als men tegen pinkengriep en IBR moet enten, zijn de kosten circa € 0,07 per dier per dag.

Blonde d'Aquitaine stieren per stier 305 x € 0,04 per dag	=	€	12,20
Per stierenplaats per jaar is dit € 12,20 x 1,2	=	€	14,60
Limousin stieren per stier 365 x € 0,04 per dag	=	€	14,60
Per stierenplaats per jaar is dit € 14,60 x 1	=	€	14,60
Dikbilstieren per stier 245 x € 0,07 per dag	=	€	17,15
Per stierenplaats per jaar is dit € 17,15 x 1,5	=	€	25,70

3.2.4 Overig toegerekende kosten

Toelichting

In deze kosten wordt een normatieve waardering gegeven voor enkele directe kosten (m.n. energie en water, aflever- en registratiekosten) en niet toe te rekenen kosten.

Vleesstierenhouderij is in de regel een neventak. De indirecte algemene kosten zijn op bedrijfsniveau te herleiden uit paragraaf 1.4.13.

De hierna volgende norm heeft betrekking op directe kosten.

Norm

Water	13,8 m ³ à	€ 1,00	=	€	13,80
Elektriciteit	25 kWh à	€ 0,18	=	€	4,50
Administratie, telefoon, vervoer e.d.			=	€	<u>4,50</u>
				€	22,80

Dit is € 0,06 per dier per dag.

3.2.5 Rente

Toelichting

De rente over het gemiddeld geïnvesteerd vermogen in een stier is 4,5%.

Gemiddeld geïnvesteerd vermogen = (aankoopprijs kalf + (voerkosten) / 2 + kosten gezondheidszorg / 2 + alg. kosten / 2)) x lengte groeiperiode / 365

voorbeeld: $(1.500 + 712 / 2) \times 305 / 365 = \text{€ } 1.551,-$

Norm

Blonde d'Aquitaine stier $1.551,- \times 4,5\% = \text{€ } 69,80$

3.2.6 Uitvalrisico

Norm

De kosten door uitval zijn rasafhankelijk. Voor een Blonde D'Aquitaine stier, een Limousin stier en een stier van een dikbil vleesras komen respectievelijk overeen met circa 2%, 1% en 3% van het gemiddeld geïnvesteerd vermogen.

3.3 Saldoberekening Blonde d'Aquitaine stier

Men verstrekt 670 kg krachtvoer (vleesstierenkernbrok en stierenafmestbrok), 12 kg maal 305 dgn maal 35% ds is 1350 kg ds (1315 kVEVI) snijmais en 825 kg ds aan bijproduct (incl. vervoederingsverliezen). Naast eiwitrijkere bijproducten voert men minder (eiwitrijk) krachtvoer. Er wordt 1,2 ronde per jaar gedraaid. De gemiddelde duur van de mestperiode van een Blonde d'Aquitaine stier is 305 dagen met een gemiddeld warm slachtgewicht van 540 kg bij 65,5% slachtpercentage. De gemiddelde duur van de mestperiodes van Limousin en dikbil stieren is respectievelijk 365 dagen en 245 dagen. De gemiddelde warme slachtgewichten van Limousin en dikbil stieren zijn respectievelijk 500 kg en 525 kg. De slachtkosten zijn in de opbrengstprijs bij zorgslacht verdisconteerd.

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs	Bedrag
Opbrengsten			
Verkopen			
Slachtrijpe U* - E** 0,95 stier	513 Kg	4,60 / kg	2360
Zorgslacht 0,01 stier	5 Kg	3,00 / kg	15
Niet slachtrijp 0,02 stier	11 Kg	3,75 / kg	41
Totaal opbrengsten			2416
Toegerekende kosten/dier			
Aankoop Blond d'Aquitaine Broutard	400 kg LG		1500
Voer			
- bijproducten	825 kg ds	0,06 / kg ds	50
- snijmais ¹⁾	1315 kVEVI	0,17 / kVEVI	224
- stierenkernbrok	610 Kg	40,00 / 100 kg	244
- stierenafmestbrok	60 Kg	30,00 / 100 kg	18
Strooisel	1220 Kg	0,12 /kg	146
Gezondheidszorg	305 Dagen	0,04 / dag	12
Overig	305 dagen	0,06 / dag	18
Zorgslacht (1%) (transport, veearts)		100 / incident	1
Rendac (2%)		50 / incident	1
Schade door uitval (2%)			31
Totaal toegerekende kosten/dier			2245
Saldo excl. rente per afgeleverde stier			171
Saldo excl. rente per stierenplaats			
Mestafzet per stier	m ³	0,00 /m ³	0
Saldo per stier incl. mestafzet			205
Rente levende have per jaar			84

¹⁾ Een belangrijk deel van het ruwvoer wordt in de vorm van snijmais op het eigen bedrijf geteeld. Kosten: zie hoofdstuk Melkvee - Overige toegerekende kosten vee, onderdeel Voedergewassen.

3.4 Niet-toegerekende kosten

3.4.1 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Toelichting

Vervangingswaarde per dier en jaarlijkse kosten in % van de vervangingswaarde.

Norm

Omschrijving	Vervanging- waarde (€/dier)	Jaarlijkse kosten (%)	
		afschrijving	onderhoud + verzekering
Opvang/opfokstal			
0-5 mnd groepshuisvesting			
(60 cm vreetbreedte)	1025 – 1200	5	2
Afmeststal (5-17 mnd)			
- 3 mnd mestopslag	1175 – 1475	5	2
- 6 mnd mestopslag	1350 – 1500	5	2
- 9 mnd mestopslag	1425 – 1700	5	2
Afmeststal (17-24 mnd) (450 kg geslacht gewicht)			
- 3 mnd mestopslag	1400 – 1650	5	2
- 6 mnd mestopslag	1500 – 1750	5	2
- 9 mnd mestopslag	1600 – 1850	5	2

Opmerking

De mestopslag is in alle gevallen gerealiseerd onder de stal; voor 6 maanden opslag is de kelder 2,25 meter diep. Bij 9 maanden opslag wordt hierbij ook de voergang onderkelderd. Bij uitbreiding met een aanvullende mestopslag verwijzen we naar elders in deze uitgave.

3.4.2 Arbeid

Toelichting

Het aantal dieren dat een volwaardige arbeidskracht kan verzorgen, is vooral afhankelijk van of de dieren als nuchter kalf worden aangevoerd of als starter (na de opfokperiode). Ook de mate waarin het voeren gemechaniseerd is speelt een rol. De normgetallen zijn schattingen.

Norm

Aantal vleesstieren per volwaardige arbeidskracht excl. opfokperiode circa 500

4 Vleeskoeien

4.1 Opbrengstprijis vlees

Statistiek

Gemiddelde vleesprijzen van afgelopen jaren (€/kg geslacht gewicht, excl. BTW)

Kwaliteit	2012	2013
S ⁰	4,85	5,02
E ⁰	4,62	4,83
U ⁰	4,05	4,31

Bron: Praktijknetwerk 'Normen voor Vleesvee'.

Toelichting

De prijzen in onderstaande tabel met normwaarden zijn gerelateerd aan de kwaliteit en de verwachte marktontwikkeling. De productie van koeinvlees met S (en E) kwaliteit heeft de afgelopen 10 jaren substantiële vormen aangenomen door de groeiende erkenning voor Nederlands vrouwelijk vleesvee. De houderij van de dieren met deze vleeskwaliteit is vooral gericht op een exclusieve binnenlandse afzetmarkt. De normprijzen zijn een gemiddelde van de opbrengstprijis via reguliere en eigen afzetkanalen. Steeds meer vleeskoeienhouders hebben een eigen afzet(kanaal) en realiseren een hogere opbrengstprijis. De verwachting is dat de normprijzen op de middellange termijn onder druk blijven staan door voldoende aanbod van gelijkwaardig rundvlees uit de EU. De normprijzen zijn exclusief de afleverkosten á € 70,- per koe.

Norm

Prijzen middellange termijn (€ per kg geslacht gewicht)

Kwaliteit	€
S ⁰	5,00
E ⁰	4,80
U ⁰	4,00

4.2 Toegerekende kosten

4.2.1 Aankoopkosten magere vleeskoe

Norm

Aankoopkosten magere vleeskoe (incl. commissie en transport)

Kwaliteit	€
S ⁰	1.950,-
E ⁰	1.750,-
U ⁰	1.400,-

4.2.2 Voerkosten

Voerprijzen

Norm

Kosten¹⁾ van ruwvoer²⁾ en mengvoer³⁾

Snijmaïs	
Aankoop op stam (€/ha)	2050,00
Aankoop vers (€/ton, 32% ds)	52,50
Aankoop ingekuild (€/ton, 32% ds)	57,50
Aankoop op stam, bij opbrengst van 16.000 kg ds/ha en 970 VEVI/kg ds (€/kVEVI)	0,13
Aankoop vers (€/kVEVI)	0,15
Aankoop ingekuild (€/kVEVI)	0,17
Gras aankoop ingekuild (€/kVEVI)	0,22
Koeienkernbrok (€ per 100 kg) ³⁾	33,00

¹⁾ Excl. vervoederingsverliezen en kosten voor opslag en vervoeding.

²⁾ Een belangrijk deel van het ruwvoer wordt in de vorm van snijmaïs op het eigen bedrijf geteeld.
Kosten: zie hoofdstuk Melkvee - Overige toegerekende kosten vee, onderdeel Voedergewassen.

³⁾ Bij afname van circa 8000 kg/keer in bulk.

Voederbehoefte

Toelichting

Uitgangspunten

- berekend voor koeien van 100% luxe vleesras (Belgisch Witblauw en Verbeterd Roodbont)
- de berekeningen voor 100% luxe vleeskoeien gaat uit van een groeisnelheid voor de mestperiode, vanaf aanvoer als magere vleeskoe (670 kg, 2-3 keer gekalfd), van 1075 gram groei per dag.

Norm

Groei van een vleeskoe

	Luxe vleesras
Startgewicht (kg)	670
Eindgewicht (kg levend)	800
Aanhoudingspercentage	65
Karkasgewicht (kg)	520
Gram groei per dag	1075

4.2.3 Gezondheidszorg

Norm

De norm is € 0,07 per dier per dag. Per koe is dit $135 \times 0,07 = € 9,45$. Bezetting is 90%. Deze norm is gebaseerd op de praktijk.

4.2.4 Overig toegerekende kosten

Toelichting

In deze kosten wordt een normatieve waardering gegeven voor enkele directe kosten (m.n. energie en water, aflever- en registratiekosten) en niet toe te rekenen kosten.

Vleeskoeienhouderij is zowel een hoofd- of neventak. De indirecte algemene kosten zijn op bedrijfsniveau te herleiden uit paragraaf 1.4.

De hierna volgende norm heeft betrekking op directe kosten.

Norm

Water	13,8 m ³ à € 1,00	=	€	13,80
Elektriciteit	25 kWh à € 0,18	=	€	4,50
Administratie, telefoon, vervoer e.d.		=	€	<u>4,50</u>
			€	22,80

Dit is € 0,06 per dier per dag.

4.2.5 Rente

De rente over het gemiddeld geïnvesteerd vermogen in een koe is 4,5%.

Gemiddeld geïnvesteerd vermogen = (aankooprijks magere koe + (voerkosten) / 2 + kosten gezondheidszorg / 2 + alg. kosten / 2) x lengte groeiperiode / 365

voorbeeld: $(1.950,- + 505,- / 2) \times 135 / 365 = € 815,-$

Norm

$815,- \times 4,5\% = € 36,68$

4.2.6 Uitvalrisico

Norm

De kosten door uitval komen overeen met circa 2 % van het gemiddeld geïnvesteerd vermogen.

4.3 Saldoberekening

Men verstrekt 750 kg krachtvoer (koeienkernbrok), 475 kg ds (460 kVEVI) snijmais, 160 kg ds (150 kVEVI) kuilgras en 1100 kg aan bijproduct (incl. vervoederingsverliezen). Naast eiwitrijkere bijproducten voert men minder (eiwitrijk) krachtvoer. Met een bezetting van 90% draait men 2,7 ronde per jaar. De gemiddelde duur van de mestperiode van een S-koe is 120 dagen met een gemiddeld slachtgewicht van 500 kg bij 65% slachtpercentage. De gemiddelde duur van de mestperiodes van E- en U-kwaliteit koeien is respectievelijk 115 dagen en 110 dagen. De gemiddelde slachtgewichten van E- en U-kwaliteit koeien zijn respectievelijk 63 en 60 % 470 kg en 430 kg. De slachtkosten zijn in de opbrengstprijzen bij zorgslacht verdisconteerd.

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs	Bedrag
Opbrengsten			
Verkopen			
Slachtrijpe S ⁰ 0,92 koe	478 Kg	5,00 / kg	2390
Zorgslacht 0,03 koe	16 Kg	4,00 / kg	64
Niet slachtrijp 0,03 koe	16 kg	3,00 / kg	48
Totaal opbrengsten			2502
Toegerekende kosten/dier			
Aankoop magere vleeskoe S	670 kg LG		1950
Voer			
- aard. snippers	1100 kg	0,06 / kg	66
- gras	150 kVEVI	0,22 / kVEVI	33
- snijmais	460 kVEVI	0,17 / kVEVI	78
- stro	24 kg	0,10 / kg	2
- vleeskoeienkernbrok	750 kg	33,00 / 100 kg	248
Strooisel	480 kg	0,12 / kg	58
Gezondheidszorg	135 dagen	0,07 / dag	9
Overig	135 dagen	0,05 / dag	7
Zorgslacht (3%) (transport, veearts)		100 / incident	3
Rendac (2%)		50 / incident	1
Schade door uitval (2%)			16
Totaal toegerekende kosten/dier			2471
Saldo excl. rente per afgeleverde koe			31
Saldo excl. rente per koeplaats			
Mestafzet per koe	m ³	0,00 /m ³	0
Saldo per koeplaats incl. mestafzet			84
Rente levende have per plaats			99

4.4 Niet-toegerekende kosten

4.4.1 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Toelichting

Vervangingswaarde per dier en jaarlijkse kosten in % van de vervangingswaarde.

Norm

Vervangingswaarde per vleeskoe en jaarlijkse kosten in % van de vervangingswaarde.

Omschrijving	Vervangingswaarde (€/dier)	Jaarlijkse kosten (%)	
		Afschrijving	Onderhoud + verz.
Hellingstal ¹⁾	1150 – 1350	5	2

¹⁾ 4 tot 4,5 m² leefruimte per dier (MDV); ligruimte gestrooid met stro, zonder mestopslag.

4.4.2 Arbeid

Toelichting

Het aantal dieren dat een volwaardige arbeidskracht kan verzorgen. Ook de mate waarin het voeren gemechaniseerd is speelt een rol. De normgetallen zijn schattingen.

Norm

Aantal vleeskoeien per volwaardige arbeidskracht excl. opfokperiode circa 500

5 Vleeskalveren

5.1 Opbrengsten

5.1.1 Vleesprijzen blankvlees- en rosékalveren

Statistiek

Gemiddelde vleesprijzen afgelopen jaren (€/kg koud geslacht gewicht, excl. BTW)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Blank	5,06	5,03	4,74	4,50	4,64	4,56
Rosé (jong)	3,45	3,40	3,35	3,30	3,35	3,40
Rosé (oud)	3,20	3,20	3,15	3,10	3,20	3,30

Bron: COV (blankvleesprijzen slachthuis minus € 0,09/kg voor commissie en transport)
Wageningen Economic Research (roséprijzen af boerderij).

Norm

Middellange termijn prijzen af boerderij (€ per kg geslacht gewicht)

Blankvlees	4,50
Rosé (oud)	3,30
Rosé (jong)	3,50

5.1.2 Prijzen startkalveren

Statistiek

Gemiddelde stuksprizen afgelopen jaren (€/kalf, excl. BTW, af boerderij)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Startkalf	258	245	260	265	283	290

Bron: Wageningen Economic Research.

Norm

Middellange termijn prijzen af boerderij (€ per stuk)

Kalf 105 kg (voor rosé oud)	295
Kalf 105 kg (voor rosé jong)	305

5.1.3 Overige opbrengsten

Per 1 januari 2010 is de premiereregeling bij de herziening van het GLB ontkoppeld. De bedrijfstoelagen zijn niet gebonden aan de productie en zijn geen onderdeel van de saldoberekening.

5.1.4 Vleeskalveren op contract

Toelichting

De meeste bedrijven met blankvleeskalveren werken met contractvergoedingen. Dit houdt in dat de vleeskalverenhouder een vaste vergoeding krijgt voor het verzorgen van de kalveren en voor de kosten van huisvesting, energie, afvoer gier, water, administratie, telefoon e.d. De contractgever, vaak de kalvermelkfabrikant, is eigenaar van het kalf en levert ook het voer. De contractduur is meestal twee tot vijf ronden. Er is geen garantie dat het contract wordt verlengd.

De meeste kalverenhouders van start- en rosékalveren houden de dieren voor eigen risico. Circa 80% van de startkalverhouders en circa 40% van de houders van rosékalveren (= ongeveer 20% van de dieren) werken op contractbasis waarbij verschillende contractvormen bestaan.

Norm

De contractvergoeding bij blanke vleeskalveren is € 215,- per kalverplaats. Deze vergoeding is niet gecorrigeerd voor leegstand en inclusief de vergoeding voor de verstrekking van ruwvoer en melkvervangmix (product en arbeid).

5.2 Toegerekende kosten

5.2.1 Aankoopkosten kalf

Statistiek

Marktprijzen nuchtere kalveren (€)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Zwartbont (0 kw.)	2,45	1,44	1,06	1,33	1,22	1,81	2,18

Bron: Wageningen Economic Research (producentenprijzen af boerderij, per kg levend gewicht, excl. BTW).

De aankoopkosten per kalf incl. commissie en transport waren in 2018 € 172,50.

Toelichting

Houders van rosékalveren kopen naast nuchtere kalveren ook wel startkalveren aan met een gewicht van circa 105 kg. Het verschil in kostprijs tussen jong en oud vloeit voort uit een extra selectie bij jong rosé op leeftijd en in mindere mate op kwaliteit.

Norm

Middellange termijn aankoopkosten stierkalf (€, incl. commissie en transport)

Kwaliteit	€
Zwartbont (47 kg)	135,-
Zwartbont/roodbont (50 kg)	180,-
Kruisling 50% BWB (54 kg)	330,-
Startkalf rosé oud (105 kg)	305,-
Startkalf rosé jong (105 kg)	315,-

5.2.2 Voerkosten

Voerprijzen

Kosten¹⁾ van kunstmelk, ruwvoer²⁾ en mengvoer³⁾ (excl. BTW)

	€
Kunstmelk (prijs per kg; zakgoed) (opfokmelk)	2,00
Mestmelk voor blankvleeskalveren (per kg)	1,10
Kunstmelk opfok rosékalveren (per kg; zakgoed)	1,40
Snijmais	
- aankoop op stam (€/ha)	2050,00
- aankoop vers (€/ton, 32% ds)	52,50
- aankoop ingekuild (€/ton, 32% ds)	57,50
- aankoop op stam, bij opbrengst van 16.000 kg ds/ha en 970 VEVI/kg ds (€/kVEVI)	0,13
- aankoop vers (€/kVEVI)	0,15
- aankoop ingekuild (€/kVEVI)	0,17
Stro laag ijzergehalte, gezeefd (€/ton)	260,00
Melkvervangmix blankvleeskalveren (per 100 kg)	37,00
Bijproducten rosékalveren (per 100 kg/ds)	20,00-27,00
Opfokbrok rosékalveren (per 100 kg)	30,00
Groeivoer rosékalveren (per 100 kg)	26,50

¹⁾ Excl. vervoederingsverliezen en kosten voor opslag en vervoeding.

²⁾ Een belangrijk deel van het ruwvoer wordt in de vorm van snijmais op het eigen bedrijf geteeld. Kosten: zie Melkvee - Overige toegerekende kosten vee, onderdeel Voedergewassen.

³⁾ Bij afname van circa 8000 kg/keer in bulk.

Voederbehoefte

Toelichting

Uitgangspunten blankvleeskalveren per afgeleverd kalf

- aankoopgewicht is gemiddeld 44 kg
- mestperiode bedraagt 190 dagen
- karkasgewicht is 148 kg; met aanhouding van 63% is dit nu 235 kg levend eindgewicht
- kunstmelkverbruik is 40 kg startmelk, 210 kg mestmelk en 350 kg melkvervangmix
- 35 kg stro met laag ijzer (incl. vervoederingsverliezen)
- geen leegstand en geen leegstandsvergoeding

Uitgangspunten startkalveren per afgeleverd kalf

- aankoopgewicht is gemiddeld 50 kg
- startperiode bedraagt 72 dagen
- 110 kg aflevergewicht
- rantsoen: 71% krachtvoer en 29% snijmaïs op ds-basis
- kunstmelkverbruik opfok 22 kg
- krachtvoerconsumptie is 110 kg opfokbrok en snijmaïsverbruik is 45 kg ds (incl. vervoederingsverliezen)

Uitgangspunten oude rosékalveren per afgeleverd kalf

- aankoopgewicht is gemiddeld 110 kg
- mestperiode bedraagt 205 dagen
- karkasgewicht is 205 kg; met aanhouding van 54 % is dit 380 kg levend eindgewicht
- rantsoen: 63% bijproducten en 37% snijmaïs op ds-basis
- geen kunstmelkverbruik
- bijproductverbruik is 850 kg ds en snijmaïsverbruik is 500 kg ds (incl. vervoederingsverliezen)

Uitgangspunten jonge rosékalveren per afgeleverd kalf

- aankoopgewicht is gemiddeld 110 kg
- mestperiode bedraagt 145 dagen
- karkasgewicht is 170 kg; met aanhouding van 53,5% is dit 317 kg levend eindgewicht
- rantsoen: 67% bijproducten en 33% snijmaïs op ds-basis
- geen kunstmelkverbruik
- bijproductverbruik is 560 kg ds en snijmaïsverbruik is 270 kg ds (incl. vervoederingsverliezen)

5.2.3 Gezondheidszorg

Norm

Blankvleeskalveren per kalf	190 x € 0,05 per dag	= €	9,50
Per kalverenplaats per jaar is dit	€ 9,50 x 1,7	= €	16,50
Startkalveren per kalf		= €	10,00
Per kalverenplaats per jaar is dit	€ 10,00 x 4,6	= €	46,00
Oude rosékalveren per kalf		= €	3,50
Per kalverenplaats per jaar is dit	€ 3,50 x 1,7	= €	5,95
Jonge rosékalveren per kalf		= €	3,50
Per kalverenplaats per jaar is dit	€ 3,50 x 2,25	= €	7,90

5.2.4 Afleveringskosten

Norm

De afleverkosten bestaan uit kosten voor transport, reiniging en verzekering.

Blankvleeskalveren per kalf € 13,00		= €	13,00
Per kg geslacht gewicht	€ 13,00 / 148	= €	0,09
Startkalveren per kalf € 10,00		= €	10,00
Oude rosékalveren per kalf € 18,00		= €	18,00
Per kg geslacht gewicht	€ 18,00 / 205	= €	0,09
Jonge rosékalveren per kalf € 18,00		= €	18,00
Per kg geslacht gewicht	€ 18,00 / 170	= €	0,11

5.2.5 Afvoer mest

Toelichting

In hoofdstuk 1 paragraaf 3.4 staat een toelichting op het mestbeleid.

Norm

- Mestafzetkosten voor blankvleeskalveren per kalverenplaats per jaar
Deze kunnen variëren van € 14,00 - € 18,00 (of meer) per m³.
Gemiddeld kost de afzet van mest van blankvleeskalveren € 16,00 / m³.
2,5 m³ à € 16,00 = € 40,00
Per kalf is dit € 40,00 / 1,7 = € 23,55
- Mestafzetkosten voor start- en rosékalveren per kalverenplaats per jaar
Deze kunnen variëren van € 12,00 - € 15,00 (of meer) per m³.
Gemiddeld kost de afzet van mest van start- en rosékalveren € 11,00 / m³.
Startkalveren: 1,9 m³ à € 13,00 (0,47 m³ per kalf) = € 24,70
Per kalf is dit € 24,70 / 4,6 = € 5,35
Oude rosékalveren: 6,2 m³ à € 13,00 (3,65 m³ per kalf) = € 80,60
Per kalf is dit € 80,60 / 1,7 = € 47,40
Jonge rosékalveren: 5,4 m³ à € 13,00 (2,35 m³ per kalf) = € 70,20
Per kalf is dit € 70,20 / 2,25 = € 31,20
- Stortingskosten bij kalvergierbewateringinstallatie inclusief bemonsteringskosten (inclusief transport, excl. BTW), per kalverenplaats per jaar.
Bij grotere afstanden kunnen de kosten aanmerkelijk toenemen.
2,5 ton à € 14,50 = € 36,25
Per kalf is dit € 36,40 / 1,7 = € 21,30

5.2.6 Algemeen toegerekende kosten

Norm

Blankvleeskalveren

- Energiekosten per kalverenplaats per jaar voor de warmwatervoorziening
28,6 m³ aardgas x € 0,60 = € 17,16
Daarboven komt een vastrechtbedrag van € 38,- tot € 80,-.
Per kalf is dit € 17,16 / 1,7 = € 10,09
- Overige energiekosten per kalverenplaats bij mechanische ventilatie:
 - verwarming ventilatielucht 12,5 m³ aardgas x € 0,60 = € 7,50
 - mechanische ventilatie 60 kWh stroom x € 0,15 = € 9,00
 - Per kalf is dit € 16,50 / 1,7 = € 9,71
 - Waterkosten per kalverenplaats per jaar 5 m³ x € 0,80 = € 4,00
 - Per kalf is dit € 4,00 / 1,8 = € 2,35
 - Registratie-, certificering en controlekosten SKV per kalf = € 2,74
 - Administratie/telefoon/vervoer e.d.
per kalverenplaats per jaar = € 5,45
per kalf is dit € 5,45 / 1,7 = € 3,21

In totaal zijn de algemene toegerekende kosten per kalf € 28,10

Norm (per kalf)

Startkalveren

Totaal kosten SKV per kalf		= €	1,06
Gas	2 m ³ à € 0,60	= €	1,20
Water	1 m ³ à € 0,80	= €	0,80
Elektriciteit	5 kWh à € 0,18	= €	0,90
Administratie, telefoon, verzekeringen e.d.		= €	<u>1,50</u>
		€	5,46

Oude rosékalveren

Totaal kosten SKV per kalf		= €	2,13
Water	6,5 m ³ à € 0,80	= €	5,20
Elektriciteit	7,5 kWh à € 0,18	= €	1,35
Administratie, telefoon, verzekeringen e.d.		= €	<u>2,75</u>
		€	11,43

Jonge rosékalveren

Totaal kosten SKV per kalf		= €	2,13
Water	5 m ³ à € 0,80	= €	4,00
Elektriciteit	5,0 kWh à € 0,18	= €	0,90
Administratie, telefoon, verzekeringen e.d.		= €	<u>2,75</u>
		€	9,78

5.2.7 Rentekosten

Norm

4,5 % over het gemiddeld geïnvesteerd vermogen in levende have.

Zie voor berekeningen rubriek rente vleesstieren.

Blankvleeskalveren	€ 184,- x 4,5%	= €	8,30
Startkalveren	€ 44,- x 4,5%	= €	2,00
Oude rosékalveren	€ 251,- x 4,5%	= €	11,30
Jonge rosékalveren	€ 166,- x 4,5%	= €	7,45

5.2.8 Uitvalrisico

Norm

De norm is 3,0% van het gemiddeld geïnvesteerd vermogen voor alle categorieën vleeskalveren. Zie voor berekeningen rubriek rente vleesstieren.

5.3 Saldoberekening blankvleeskalf

Per jaar worden er circa 1,7 ronden opgezet. De kalveren worden als nuchter kalf opgezet met een gewicht van 44 kg; het eindgewicht is 235 kg en het karkasgewicht 148 kg. De groeisnelheid is 1005 gram/dag en de groeiduur is 190 dagen. De kalveren krijgen 250 kg kunstmelk, 350 kg melkvervangmix, en 35 kg stro.

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs	Bedrag
Opbrengsten			
Vlees franco slachterij		4,59 / kg	
Afleverkosten		<u>0,09</u> / kg	
Vlees af boerderij	148 Kg	4,50 / kg	<u>666</u>
Totaal opbrengsten			666
Aankoopkosten/dier			
Aankoop kalf	44 kg LG	2,875 / kg	127
Voer:			
- kunstmelk	250 Kg	1,10 / kg	275
- melkvervangmix	350 Kg	0,37 / kg	130
- stro (laag ijzergehalte/gezeefd)	35 Kg	0,31 / kg	11
Schade door uitval			<u>6</u>
Totaal aankoop			549
Voerwinst per kalf			117
Overige toegerekende kosten/dier			
Gezondheidszorg	180 Dagen	0,05 / dag	10
Energie, water, controle, registratie e.d.			<u>28</u>
Totaal overige toegerekende kosten/dier			38
Saldo excl. rente per kalf			79
Saldo excl. rente per kalverplaats			134
Mestafzet per kalverplaats	2,5 m ³	16,00 / m ³	40
Saldo per plaats incl. mestafzet			94
Rente levende have per plaats			14

5.4 Saldoberekening startkalf

Startkalf

Per jaar worden circa 4,6 ronden opgezet. De kalveren worden in deze berekening als nuka opgezet met een gewicht van 50 kg; het eindgewicht is 110 kg. De groeisnelheid is 835 gram per dag en de groeiduur 72 dagen. De kalveren krijgen 22 kg kunstmelk. Het rantsoen bestaat uit een mengsel van 63% krachtvoer en 37% snijmais op drogestofbasis. Het krachtvoerconsumptie is 110 kg en er wordt 45 kg ds snijmais gevoerd (incl. vervoederingsverliezen).

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs	Bedrag
Opbrengsten			
Startkalf jong rosé op mesterij		315 / kalf	
Afleverkosten		<u>10</u> / kalf	
Startkalf jong rosé af boerderij		305 / kalf	<u>305</u>
Totaal opbrengsten			305
Aankoopkosten/dier			
Aankoop kalf	50 kg LG	3,60 / kg	180
Voer:			
- kunstmelk	22 Kg	1,40 / kg	31
- snijmais	43 kVEVI	0,17 / kVEVI	7
- babykalverkorrel	110 Kg	0,30 / kg	33
Schade door uitval			<u>1</u>
Totaal aankoop			252
Voerwinst per kalf			53
Overige toegerekende kosten/dier			
Gezondheidszorg			10
Energie, water, verzekering, controle, registratie e.d.			<u>5</u>
Totaal overige toegerekende kosten/dier			15
Saldo excl. rente per kalf			38
Saldo excl. rente per kalverplaats			175
Mestafzet per kalverplaats	1,9 m ³	13,00 / m ³	25
Saldo per plaats incl. mestafzet			150
Rente levende have per plaats			9

5.5 Saldoberekening rosékalveren

Oud rosékalf

Per jaar worden circa 1,7 ronden opgezet. De kalveren worden in deze berekening als startkalf opgezet met een gewicht van 110 kg; het eindgewicht is 380 kg en het karkasgewicht 205 kg. De groeisnelheid is 1320 gram per dag en de groeiduur 205 dagen. Het rantsoen bestaat uit een mengsel van 63% bijproduct en 37% snijmais op drogestofbasis. Het bijproductverbruik is 850 kg en er wordt 500 kg ds snijmais gevoerd (incl. vervoederingsverliezen). De voerkosten zijn met behoud van technische resultaten met ca. 20% te verlagen bij vervanging van een deel van het krachtvoer door bijproducten. Hogere aandelen bijproducten in het rantsoen kunnen de technische resultaten verlagen.

Een groot deel van de rosékalverhouders begint met startkalveren in plaats met nuka's.

OMSCHRIJVING	HOEEVEELHEID	PRIJS	BEDRAG
Opbrengsten			
Vlees franco slachterij		3,39 / kg	
Afleverkosten		0,09 / kg	
Vlees af boerderij	205 kg	3,30 / kg	677
Totaal opbrengsten			677
Aankoopkosten/dier			
Aankoop kalf	110 kg LG		305
Voer:			
- snijmais	480 kVEVI	0,17 / kVEVI	82
- bijproduct	850 kg	0,221 / kg	188
Schade door uitval			8
Totaal aankoop			583
Voerwinst per kalf			94
Overige toegerekende kosten/dier			
Gezondheidszorg			4
Energie, water, controle, registratie, verzekering e.d.			11
Totaal overige toegerekende kosten/dier			15
Saldo excl. rente per kalf			79
Saldo excl. rente per kalverplaats			134
Mestafzet per kalverplaats	6,2 m ³	13,00 / m ³	81
Saldo per plaats incl. mestafzet			53
Rente levende have per plaats			19

Jong rosékalf

Per jaar worden circa 2,25 ronden opgezet. De kalveren worden in deze berekening als startkalf opgezet met een gewicht van 110 kg; het eindgewicht is 3170 kg en het karkasgewicht 170 kg. De groeisnelheid is 1430 gram per dag en de groeiduur 145 dagen. Het rantsoen bestaat uit een mengsel van 67% bijproduct en 33% snijmaïs op drogestofbasis. Het bijproductverbruik is 560 kg ds en er wordt 270 kg ds snijmaïs gevoerd (incl. vervoederingsverliezen). De voerkosten zijn met behoud van technische resultaten met ca. 10% te verlagen bij vervanging van een deel van het krachtvoer door bijproducten. Hogere aandelen bijproducten in het rantsoen kunnen de technische resultaten verlagen.

Een groot deel van de rosékalfverhouders begint met startkalveren in plaats met nuka's.

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs	Bedrag
Opbrengsten			
Vlees franco slachterij		3,61 / kg	
Afleverkosten		<u>0,11</u> / kg	
Vlees af boerderij	170 kg	3,50 / kg	<u>595</u>
Totaal opbrengsten			595
Aankoopkosten/dier			
Aankoop kalf	110 kg LG		315
Voer:			
- snijmaïs	259 kVEVI	0,17 / kVEVI	44
- bijproduct	560 kg	0,261 / kg	146
Schade door uitval			<u>5</u>
Totaal aankoop			510
Voerwinst per kalf			85
Overige toegerekende kosten/dier			
Gezondheidszorg			4
Energie, water, controle, registratie, verzekering e.d.			<u>10</u>
Totaal overige toegerekende kosten/dier			14
Saldo excl. rente per kalf			71
Saldo excl. rente per kalverplaats			160
Mestafzet per kalverplaats	5,4 m ³	13,00 / m ³	70
Saldo per plaats incl. mestafzet			90
Rente levende have per plaats			17

5.6 Niet-toegerekende kosten

5.6.1 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Norm

Vervangingswaarde per dier (excl. BTW) en jaarlijkse kosten in percentage van de vervangingswaarde

Omschrijving	Vervangingswaarde			Jaarlijkse kosten (%)	
	Blankvees (€/dier)	Start (€/dier)	Rosé (€/dier)	Afschrijving	Onderhoud
Stalgebouw ¹⁾	1050	850	975	5	2
Stalinrichting ²⁾	290	190	210	10	2
Voerinstallatie ³⁾	95 – 140	75 - 90	-	10	2

¹⁾ De vervangingswaarde is excl. vloerverwarming en incl. mestopslag voor 9 maanden en mechanische ventilatie voor blankvees en natuurlijke ventilatie voor start en rosé.

²⁾ Groepshuisvesting incl. babyboxen.

³⁾ De vervangingswaarde hangt af van de mate van automatisering (tappistool tot volledig geautomatiseerd) en is inclusief voersilo's voor kunstmelk.

Sinds 1 april 2015 is het, volgens de IKB-richtlijnen, verplicht om een hygiënesluis op een kalverbedrijf te hebben. Vervangingswaarde € 2.000 – 5.000 (afhankelijk van enkele of dubbele hygiënesluis).

5.6.2 Arbeid

Toelichting

Er zijn geen actuele arbeidsmetingen beschikbaar. De normwaarden zijn schattingen.

Het aantal dieren dat een volwaardige arbeidskracht kan verzorgen is vooral afhankelijk van:

Blankveeskalveren

- de mate waarin de melkbereiding en voeding geautomatiseerd is.

Rosékalveren

- het starten met nuchtere kalveren of starters
- de mate waarin de voeding gemechaniseerd is

5.7 Kosten emissie reducerende systemen

Toelichting

De 'extra' investeringsbedragen van de NH₃- emissie reducerende systemen zijn berekend ten opzichte van standaardstallen zonder geïmplementeerd emissiearm systeem. De standaard stal telt 800 plaatsen voor blanke vleeskalveren en 600 plaatsen voor rosé vleeskalveren. De maximale ventilatiecapaciteit bedraagt respectievelijk 175 m³ en 200 m³ per dier per uur.

De investeringsbedragen zijn gemiddelde waarden van meerdere mogelijke uitvoeringen van het betreffende systeem in de rundveestallen. De investeringsbedragen zijn berekend voor de situatie nieuwbouw en afhankelijk van de uitvoering van de vloer en mestopslagvoorzieningen, staltype en de bedrijfsomvang. De jaarkosten bestaan uit rente, afschrijving, onderhoud en variabele kosten als energie, zuur, afzet spuiwater en arbeid. Er is geen rekening gehouden met voor- en nadelen van neveneffecten als hygiëne en ventilatie.

De opgenomen systemen zijn conform de Regeling ammoniak en veehouderij (Rav). De volledige benaming van de systemen is te vinden op <http://wetten.overheid.nl/>.

Norm

Investeringsbedragen (€ excl. BTW) van NH₃-emissie reducerende systemen per dierplaats per jaar

Nummer Rav	Systeem	Basis investering €/d.pl.	Jaarkosten Investering €/d.pl.	Jaarkosten Energie ²⁾ €/d.pl.	Jaarkosten Totaal €/d.pl.
A 4.100	Overige huisvestingssystemen	1320	133	34	167
	Rosé	1070	104	3	107
	(tussen haakjes de reductiepercentages voor respectievelijk ammoniak, geur en fijn stof)	Extra Investering	Jaarkosten Investering	Jaarkosten Energie ²⁾	Jaarkosten Totaal
	<i>Blank</i>				
A 4.1	Chemisch luchtwassysteem (90, 30, 35)	115	15	16	31
A 4.2	Biologisch luchtwassysteem (70, 45, 60)	129	19	17	36
A 4.3	Chemisch luchtwassysteem (70, 30, 35)	107	13	14	27
A 4.4	Chemisch luchtwassysteem (95, 30, 35)	117	15	20	36
A 4.5.3	Gecombineerd luchtwassysteem, chemische wasser, biofilter (85, 75, 80)	153	23	18	41
A 4.5.4	Gecombineerd luchtwassysteem, water-gordijn en biologische wasser (85,75,80)	157	24	21	45
A 4.6	Biologisch luchtwassysteem (85, 70, 60)	133	21	17	38
A 4.7	Hellende roostervloer in combinatie met hellende schijnvloer onder de roostervloer	247	36	2	38
	<i>Rosé</i>				
A 4.1	Chemisch luchtwassysteem (90, 30, 35)	143	18	18	36
A 4.2	Biologisch luchtwassysteem (70, 45,60)	162	25	19	44
A 4.3	Chemisch luchtwassysteem (70, 30, 35)	134	16	16	32
A 4.4	Chemisch luchtwassysteem (95, 30, 35)	145	19	25	44
A 4.5.3	Gecombineerd luchtwassysteem, chemische wasser, biofilter (85, 75, 80)	192	29	20	49
A 4.5.4	Gecombineerd luchtwassysteem, water-gordijn en biologische wasser (85,75,80)	196	30	24	55
A 4.6	Biologisch luchtwassysteem (85, 70, 60)	168	26	19	46
A 4.7	Hellende roostervloer in combinatie met hellende schijnvloer onder de roostervloer	238	35	2	37

¹⁾ In de AMvB Huisvesting zijn de maximale emissiewaarden vastgesteld. Deze maxima gelden niet als men de dieren houdt overeenkomstig de biologische productiemethoden, zoals bedoeld in het Landbouwkwaliteits-besluit biologische productiemethode. Voor vleeskalveren tot ca. 8 maanden gaat een maximale emissiewaarde gelden van 2,5 kg NH₃ per dierplaats per jaar voor een dierenverblijf dat is opgericht op of na 1 januari 2020 indien het dierenverblijf op het tijdstip van oprichting onderdeel is van een IPPC-installatie.

6 Zoogkoeien

6.1 Opbrengsten

6.1.1 Verkoop vee

Toelichting

De uitgangspunten zijn afkomstig van het PraktijkRapport nr. 1 'Zoogkoeienhouderij met natuurgraslanden' (2002), Praktijkonderzoek Veehouderij.

Uitgangspunten

- ras - diverse mogelijkheden. In de normering is uitgegaan van het laatrijpe Franse ras.
- bedrijfsvoering - zoveel mogelijk zoogkalveren verkopen, dus niet gericht op het verkopen van drachtige vaarzen en meststieren. Zelfvoorzienend in ruwvoer.
- afkalfleeftijd - 2,5 jaar
- volwassen gewicht - 700 kg
- aanhouding - 60%
- drachtigheid - 97%
- vervanging - 20%
- geboortegewicht - 45 kg
- vroege uitval kalf - 8% van het aantal dieren
- uitval zoogperiode - 2% per jaar van het aantal dieren
- tussenkalftijd - 365 dagen
- speenleeftijd - 8 maanden
- weideperiode - 1 mei tot 1 november

Norm

Verkopen per gemiddeld aanwezige zoogkoe

Omschrijving	Aantal	Gewicht	Prijs €/kg	€
Broutards stier	0,46	295 kg LG	3,35	456,-
Broutards vaars	0,22	265 kg LG	2,90	169,-
Vaarzen	0,01	380 kg GG	4,10	16,-
Zoogkoeien	0,20	420 kg GG	4,10	344,-
Noodslachtingen	0,05	200 kg GG	1,20	<u>12,-</u>
Totaal per gem. aanwezige zoogkoe				997,-

6.1.2 Overige opbrengsten

Toelichting betalingsrechten en graasdierpremie

Grond die overwegend voor landbouwactiviteiten wordt gebruikt is subsidiabel voor betalingsrechten. Dit betekent dat u voor deze landbouwgronden uitbetaling van betalingsrechten kunt aanvragen.

De wijzigingen in 2019 zijn:

- De dieren waarvoor u subsidie aanvraagt, moeten op 15 mei op uw bedrijf zijn.
- De dieren moeten van 15 mei tot en met 15 oktober aaneengesloten extensief grazen op niet-subsidiabele grond van uw bedrijf. Dit verklaart u in de Gecombineerde opgave.
- De correctie bij subsidiabel grasland vervalt, omdat de dieren alleen nog mogen grazen op niet-subsidiabele grond.
- Tijdens een controle kunt u schriftelijk aantonen welke percelen u gebruikt voor begrazing.
- De ondergrens van de graasdierpremie van € 1.000 is vervallen.

Actieve landbouwers kunnen graasdierpremie aanvragen voor schapen en/of runderen die op niet-subsidiabele gronden grazen. De premie voor runderen is voor vrouwelijk vleesvee en de premie voor runderen is in 2019 € 153 per rund. In het bedrag is rekening gehouden met meegrazend jongvee en stieren. Extra voorwaarden:

- Is het vrouwelijk vleesvee op 15 mei nog geen 2 jaar? Dan berekenen wij de subsidie vanaf het moment dat de dieren 2 jaar zijn. De dieren moeten op 15 oktober van het aanvraagjaar minimaal 2 jaar zijn.
- Is het vrouwelijk vleesvee op 15 mei nog geen 12 maanden in Nederland? Dan berekenen we de subsidie vanaf het moment dat de dieren 12 maanden in Nederland zijn. De dieren moeten op 15 oktober van het aanvraagjaar minimaal 12 maanden achter elkaar in Nederland zijn.

Bron: RVO [Graasdierpremie-2019](#).

6.2 Toegerekende kosten

6.2.1 Voerkosten

Toelichting

Om de voerkosten van zoogkoeien te berekenen is inzicht nodig in de opbouw van de veestapel.

	Aantal per zoogkoe	Aantal op jaarbasis
Zoogkalf van 0 tot 8 maanden	0,92	0,61
Jongvee van 9 tot 12 maanden	0,24	0,08
Jongvee van 1 tot 2 jaar	0,22	0,23
Jongvee van 2 tot 3 jaar	0,20	0,20
Zoogkoeien	1,00	1,00
Dekstieren	0,04	0,04

Toelichting

De behoefte aan ruwvoer (stalperiode) en gras (weideperiode) is berekend op basis van de voerbehoefte van een zoogkoe incl. bijbehorende jongvee en stier. Hiervoor is het onderliggende model gebruikt van het PraktijkRapport nr. 1 'Zoogkoeienhouderij met natuurgraslanden' (2002), Wageningen Livestock Research. De voederwaarde van het ruwvoer in de stalperiode (graskuil) is gesteld op 750 VEM/kg ds; voor gras is dit 850 VEM/kg ds.

Norm

Op basis van de modelberekening bedraagt de netto ruwvoerbehoefte voor een zoogkoe incl. jongvee in de stalperiode (1 november tot 1 mei) 2.965 kg ds.

De netto grasopname in de weideperiode is 3.250 kg ds.

Toelichting

De veebezetting is afhankelijk van de drogestofopbrengst/ha. Deze opbrengst wordt bepaald door de grondsoort (N - leverend vermogen) en de eventuele N-gift. In onderstaande tabel staat welke veebezetting (incl. jongvee) reëel is bij een bepaalde drogestofopbrengst. We gaan uit van een zelfvoorziening in ruwvoer van 100%.

Norm

Drogestofopbrengst (ton/ha)	Veebezetting (zoogkoe incl. jongvee/ha)
5	0,8
7	1,1
9	1,3
11	1,5

Bron: PraktijkRapport nr. 1 (2002), Praktijkonderzoek Veehouderij.

6.2.2 Overige toegerekende kosten

Norm

Gezondheidszorg

€ 36,50 per zoogkoe + € 30,- per zoogkalf/jaar + € 16,- per stuks jongvee/jaar (niet zogen)

Dat komt overeen met € 0,14 per zoogkoe per dag.

Stroverbruik

- volledige potstal 1300 kg per zoogkoe

- half ingestrooid 900 kg per zoogkoe

Strooisel 900 kg à € 120,- / ton = € 108,00

Dekgeld € 32,-

Energie e.d. € 0,04

6.2.3 Rente en uitvalrisico

Norm

Vermogensbehoefte per gemiddeld aanwezige zoogkoe

	Vermogensbehoefte		Aantal op jaarbasis			
Zoogkalf van 0 tot 8 maanden	€	680,- x	0,61	=	€	415,-
Jongvee van 9 tot 12 maanden	€	730,- x	0,08	=	€	58,-
Jongvee van 1 tot 2 jaar	€	900,- x	0,23	=	€	207,-
Jongvee van 2 tot 3 jaar	€	1165,- x	0,20	=	€	233,-
Zoogkoe	€	1400,- x	1,00	=	€	1400,-
Dekstier	€	2950,- x	0,04	=	€	118,-
Gemiddeld geïnvesteerd vermogen per gemiddeld aanwezige zoogkoe				=	€	2431,-

Norm

Rentekosten zijn 4,5% van het gemiddeld geïnvesteerd vermogen.

Norm

Uitval is 3,0% van het gemiddeld geïnvesteerd vermogen.

6.3 Saldoberekening

Het saldo voor de zoogkoeienhouderij wordt berekend per zoogkoe (100 % vleesras). Bij de voorbehoefte is uitgegaan van de netto behoefte voor gras, voor graskuil is de netto behoefte verhoogd met 5% vervoederingsverliezen.

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs	Bedrag
Opbrengsten			
Verkopen koe/jaar (geslacht gewicht)			
Zoogkoeien (gemiddeld U-kwaliteit)	84 kg	4,10 / kg	344
Jongvee	4 kg	4,10 / kg	16
Zorgslachting	10 kg	1,20 / kg	12
Verkopen broutards (levend gewicht) U kwaliteit			
Stierkalf à 295 kg (0,46 kalf)	136 kg	4,10 / kg	456
Vaarskalf à 265 kg (0,22 kalf)	58 kg	2,90 / kg	<u>169</u>
Totaal opbrengsten			997
Toegerekende kosten			
Voer			
- gras	2765 kVEM	0,09 / kVEM	249
- graskuil	2335 kVEM	0,14 / kVEM	327
- krachtvoer zoogkoeien	5 Kg	0,23 / kg	1
- babykalverbrok	40 Kg	0,30 / kg	12
- mineralen			5
Gezondheidszorg	365 dagen	0,14 / dag	51
Strooisel	900 kg	0,12 / kg	108
Dekgeld			32
Energie e.d.	365 dagen	0,04 / dag	15
Schade door uitval			<u>73</u>
Totaal toegerekende kosten			873
Saldo excl. rente per zoogkoe per jaar			124
Rente levende have			109

6.4 Niet-toegerekende kosten

6.4.1 Bouwwerken

Sinds april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Norm

Vervangingswaarde per zoogkoe en jaarlijkse kosten in % van de vervangingswaarde.

Omschrijving	Vervangingswaarde (€/dier)	Jaarlijkse kosten (%)	
		Afschrijving	Onderhoud + verz.
Hellingstal ¹⁾	2000 – 2400	5	2
Hellingstal met jongvee	2750 – 3250	5	2
Potstal ²⁾	2650 – 3150	5	2
Potstal met jongvee	3500 – 4000	5	2

¹⁾ Inclusief ruimte voor stier en afkalfstal; hellingstal, ligruimte gestrooid met stro.

²⁾ Inclusief ruimte voor stier en afkalfstal; loop-eetruimte roostervloer, ligruimte gestrooid met stro, exclusief mestopslag.

6.4.2 Arbeid

Toelichting

Aan de hand van een enquête gehouden onder zoogkoehouders is een schatting gemaakt van de arbeidsbehoefte voor verschillende werkzaamheden (PraktijkRapport nr 1, 2002, Praktijkonderzoek Veehouderij).

De arbeidsbehoefte en daarmee het aantal te houden zoogkoeien is sterk afhankelijk van inzet loonwerk. In diverse publicaties blijkt de arbeidsbehoefte uiteen te lopen van 100 – 200 zoogkoeien per v.a.k.

Als we uitgaan van hulp in de piekperioden (afkalftijd; voederwinning) en een redelijke verkaveling lijkt een eenheid van 100 zoogkoeien incl. jongvee en afmesten van het mannelijk jongvee per volwaardige arbeidskracht realiseerbaar.

Norm

Aantal zoogkoeien per volwaardige arbeidskracht circa 100

7 Schapen

7.1 Opbrengsten

7.1.1 Omzet en aanwas

Statistiek

Gemiddelde opbrengstprijzen van slachtdieren (prijs per kg geslacht gewicht in € excl. btw)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Zuiglam	5,85	5,70	5,85	6,30	6,75	6,30	7,25
Ramlam 22-25 kg	4,70	4,30	4,65	4,70	4,75	4,60	4,85
Ooilam > 20kg	4,35	3,85	4,10	4,20	4,15	4,05	4,40
Slachtschapen	3,45	3,10	3,05	3,40	3,35	3,25	3,35

Bron: Wageningen Economic Research.

Toelichting

Lammerenproductie per ras

	Texelaar	Swifter	Noord-hollander	Rijnlam 3/2 jr	Flevolander 3/2 jr
Geboren	1,52	1,98	2,37	2,80	3,04
Grootgebracht	1,33	1,72	2,02	2,70	2,64
Voor vervanging	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25
Voor verkoop	1,08	1,47	1,77	2,45	2,39

Norm

Prijs van slachtdieren per stuk excl. btw (€)

Categorie	€
Zuiglam	104,50
Ramlam tot 22 kg	111,50
22-25 kg	120,00
vanaf 25 kg	124,00
Ooilam tot 20 kg	94,00
20-22 kg	98,00
Weidelam Ram	87,50
Ooi	75,00
Matig schaap	50,00
Slachtschaap	111,00

Bron: Vee&Logistiek Nederland.

Norm

Waardebepaling van schapen (€) voor taxatie bij verlies door diefstal of door honden/wolven

Omschrijving	Leeftijd/geslacht gewicht	Waarde	
		ooi	ram
Lam slacht/weide	0 - 4 wkn	35	45
Lam slacht/weide	5 - 10 kg	55	65
Lam slacht/weide	10 - 15 kg	75	85
Lam slacht/weide	16 - 19 kg	95	105
Lam slacht/weide	20 - 21 kg	100	112
Lam slacht/weide	22 - 25 kg	-	120
Lam slacht/weide	> 25 kg	-	125
Lam fokkerij ¹⁾	< 1 jaar	100	125
Schaap ¹⁾	1 x gelamd of 1 - 5 jaar	150	200
Schaap ¹⁾	6 - 9 jaar	125	200
Schaap ¹⁾	> 10 jaar	100	200
1) Toeslagen/kortingen:			
	stamboek	+50	+50
	zwoegervrij	+25	+25
	dubbel ARR	+25	+25
	stamboek ras ²⁾		
	< 1 jaar	+/-25	+/-25
	1 x gelamd of > 1 jaar	+/-50	+/-50
	top 10% stamboek	+50-200	+100-400
	10 beste lammeren regio- /nationale keuring		
	< 1 jaar	+50-100	+50-100
	(reserve-)kampioen		
	> 1 jaar	+100-250	+100-250
	overig waardevol stamboek genotype	+50	+50
	dracht ³⁾	totaal waarde * 1,20	

²⁾ Stamboekdieren behorende tot de rassen (Blauwe) Texelaar, Charolais, Suffolk en Hampshire Down krijgen de toeslag. Stamboekdieren behorende tot heideschapen en de rassen met een gemiddeld volwassen gewicht van de ooiën < 50 kg krijgen een korting. Niet genoemde rassen krijgen geen toeslag.

³⁾ De waarderingsfactor van de dracht neemt voor elk tiende lam boven een gemiddelde worpgrootte van 2 met éénhonderste toe. Bijvoorbeeld een gemiddelde worpgrootte van 3,1 resulteert in de waarderingsfactor van 1,31.

7.1.2 Overige opbrengsten

Toelichting betalingsrechten en graasdierpremie

Grond die overwegend voor landbouwactiviteiten wordt gebruikt is subsidiabel voor betalingsrechten. Dit betekent dat u voor deze landbouwgronden uitbetaling van betalingsrechten kunt aanvragen.

De wijzigingen in 2019 zijn:

- De dieren waarvoor u subsidie aanvraagt, moeten op 15 mei op uw bedrijf zijn.
- De dieren moeten van 15 mei tot en met 15 oktober aaneengesloten extensief grazen op niet-subsidiabele grond van uw bedrijf. Dit verklaart u in de Gecombineerde opgave.
- De correctie bij subsidiabel grasland vervalt, omdat de dieren alleen nog mogen grazen op niet-subsidiabele grond.
- Tijdens een controle kunt u schriftelijk aantonen welke percelen u gebruikt voor begrazing.
- De ondergrens van de graasdierpremie van € 1.000 is vervallen.

Actieve landbouwers kunnen graasdierpremie aanvragen voor schapen en/of runderen die op niet-subsidiabele gronden grazen. De premie voor schapen is voor ooiën en rammen die voorafgaand aan het jaar van aanvraag zijn geboren. De premie voor schapen is in 2019 € 23,- per schaap. In het bedrag is rekening gehouden met meegrazende lammeren.

Extra voorwaarden:

- De schapen zijn voor het aanvraagjaar geboren en staan uiterlijk op 15 mei van het aanvraagjaar goed geregistreerd in I&R. Ook in de periodes dat de dieren een andere houder hadden.
- De dieren zijn in het aanvraagjaar op 15 mei aanwezig op uw bedrijf. De dieren grazen extensief van 15 mei tot en met 15 oktober aaneengesloten op niet-subsidiabele grond van uw bedrijf.

Bron: RVO [Graasdierpremie-2019](#).

Norm wolverkoop

Gemiddeld weegt een vacht 3 kg. In 2018 varieerde de kiloprijs van € 0,05 tot € 0,60 voor witte, schone wol met een goede lengte. Zwarte, bonte en gele vachten, vervuilingen en tweemaal per jaar scheren resulteren in kortingen. De handel verwacht op de langere termijn structureel prijzen tot € 0,60. Uitgaande van een normprijs van € 0,60 per kg bedraagt de opbrengst uit wol gemiddeld € 1,80 per geschoren ooi.

7.2 Toegerekende kosten

7.2.1 Voerkosten

Voederbehoefte

Norm

De energie- en eiwitbehoefte van drachtige oaien met een volwassen gewicht van 75 kg in VEM en DVE per dier per dag

Dagen dracht	Eenling		Tweeling		Drieling		Vierling	
	VEM	DVE (g)	VEM	DVE (g)	VEM	DVE (g)	VEM	DVE (g)
0- 80	765	40	765	40	765	40	765	40
80-100	840	50	900	61	925	65	945	68
100-120	915	65	1035	89	1080	95	1125	104
120-145	1040	88	1260	128	1340	142	1425	158

Bron: IVVO/CVB.

De energie- en eiwitbehoeften in de verschillende lactatiestadia en verschillende aantallen zogende lammeren in VEM en DVE per dier per dag

Zogende lammeren	Lactatiemaand	VEM	DVE (g/dag)
1	1	1920	165
	2	1780	145
	3	1520	115
2	1	2460	250
	2	2190	210
	3	1720	165
3	1	2660	280
	2	2340	235
	3	1860	185

Bron: CVB.

Richtlijn voeropnamecapaciteit (kg ds/dag) van een ooi (gewicht 75 kg en conditiescore 3) tijdens de zoogperiode

Lactatieperiode (weken)	Aantal zogende lammeren	
	1	2
1-3	1,95	2,45
4-6	2,45	3,05
7-10	2,05	2,35
11-14	1,75	1,95

Benodigde kg krachtvoer hangt samen met het productiesysteem

	Schapen (kg)	Lammeren (kg)
Flevolander, Rijnlam, 3 x per 2 jaar lammeren	70	70
Noordhollander, Flevolander, 1 x lammeren	40	40
Swifter, 1 x lammeren	40	32
Texelaar, 1 x lammeren	40	17

Voerprijzen

Statistiek

Prijzen schapenbrok in € per 100 kg (bulkafname, franco)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Schapenbrok	26,1	29,3	26,30	24,15	23,15	23,75	24,65

Bron: Wageningen Economic Research.

Norm

Prijzen krachtvoer en kunstmelk in € per kg

	Afname bulk ¹⁾	Zakgoed ²⁾
Schapenbrok	0,25	0,29
Lammerenkorrel	0,28	0,32
Kunstmelk o.b.v. magere melkpoeder		2,40
Nulproduct (zonder magere melkpoeder)		1,95

¹⁾ Bulkafname 8000 kg.

²⁾ Afname 2000 kg.

7.2.2 Gezondheidszorg

Toelichting

Het bedrag dat men uitgeeft aan dierenartsenkosten en ziektebestrijding verschilt sterk per bedrijf. Het is afhankelijk van het aantal visites, de verrichtingen, de benodigde medicijnen en deelname aan de georganiseerde gezondheidszorg, zoals de GD aanbiedt. Bij deelname aan gezondheidszorg zijn de kosten sterk afhankelijk van de status van het bedrijf; vooral het bereiken van een vrije status vanuit een niet vrije status is door het benodigde onderzoek kostbaar.

Norm

Normbedrag per ooi inclusief 1,5 lam	€	17,75
Toeslag per lam (boven 1,5 lam/ooi)	€	3,90

7.2.3 Rente

Norm

De rentekosten zijn 4,5% over het gemiddeld geïnvesteerd vermogen. De rentekosten zijn afhankelijk van het houderijsysteem, ras en gezondheidstatus:

Texelaarbedrijf $4,5\% \times \{125 + (1,33 \times 170 / 365 \times 105)\} =$ € 8,55

Flevolanderbedrijf $4,5\% \times \{100 + (2,64 \times 180 / 365 \times 95)\} =$ € 10,05

7.2.4 Overige toegerekende kosten

Norm

Destructie

De ophaalkosten van kadavers van schapen en lammeren vanaf 40 kg bedragen € 20,56 per stop buiten de vaste ophaaldagen. De ophaalkosten van kadavers van schapen en lammeren vanaf 40 kg en tonnen met kadavers van lammeren tot 40 kg op de vaste ophaaldagen bedragen € 20,56 per stop.

Het verwerkingstarief bedraagt € 3,60 per schaap en € 9,54 per vat van max. 200 liter. De genoemde tarieven gelden voor 2019 en zijn exclusief BTW.

Identificatie en registratie

Sinds 2010 is elektronische identificatie en registratie van schapen en geiten verplicht. De kosten van de oormerken hangen af van het type en het te bestellen aantal (quantumkorting). Een set elektronische oormerken kost gemiddeld tussen de € 1,- en € 2,-.

Voor de uitvoering van I&R heft het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) jaarlijks een bijdrage per UBN. Deze heffing wordt opgelegd om de kosten te financieren van de dierregistraties in het elektronische identificatie en registratiesysteem (I&R), overige I&R diensten en informatieproducten. De heffing bestaat uit een vast bedrag per UBN á € 26,- en een bedrag per melding. Voor meldingen, herstel meldingen of informatieproducten zijn er aparte tarieven. Deze tarieven zijn voorlopig. Als de gemaakte kosten voor I&R over het heffingsjaar minder zijn dan verwacht, dan worden de tarieven verlaagd. De definitieve tarieven ziet u op de factuur. Deze ontvangt u 1 keer per jaar.

De geboorten van lammeren moeten binnen 6 maanden in het I&R zijn gemeld. Andere veranderingen in het aantal schapen moeten binnen 7 kalenderdagen zijn gemeld. Voorlopige tarieven zijn voor geboortemeldingen, aanvoermeldingen en invoermeldingen in Nederland € 0,25 per dier per melding en voor te late melding € 0,50. Meldingen door het ministerie geplaatst, ingetrokken of hersteld kosten met aanvullend onderzoek € 27,91, zonder aanvullend onderzoek € 16,84 en op verzoek van de houder € 10. Het opvragen bij het ministerie van de stallijst kost € 2,63 en van het bedrijfsregister kost € 3,96.

Diergezondheidsfonds

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heft jaarlijks bij alle schapen- en geitenhouders met 26 of meer dieren hebben een bijdrage voor het Diergezondheidsfonds

(DGF) ter bestrijding, preventie en monitoring (van uitbraken) van dierziekten. De hoogte van de bijdrage is gebaseerd op het aantal gehouden schapen en geiten en is voor 2019 vastgesteld op € 1,23 per dier. Het aantal dieren wordt vastgesteld op basis van de gegevens uit het I&R systeem schapen en geiten op de volgende data: 1 november, 1 februari, 1 mei en 1 augustus.

Afleverkosten van slachtdieren

De kosten van transport, commissie en heffing, wanneer deze niet in de opbrengstprijs van de lammeren is verdisconteerd. Per afgeleverd dier € 7,50.

Strooisel

De benodigde hoeveelheid strooisel bedraagt gemiddeld 6,5 kg per toegelaten ooi per stalweek.

Voor barlammeren bestaat een toeslag van 0,1 kg/dag.

Uitvalrisico 5% van de vervangingswaarde van een ooi

Texelaar:	5% van € 125,- =	€ 6,25 per ooi
Flevolander:	5% van € 100,- =	€ 5,00 per ooi

Algemene kosten staan voor water, energie, administratie enz.

Flevolander en Rijnlam (driemaal lammeren/2 jaar)	€ 12,05 per ooi
Alle overige rassen (eenmaal lammeren/jaar)	€ 9,55 per ooi

7.3 Saldoberekeningen

Het saldo voor een schapenhouderijbedrijf met **Flevolanders** (driemaal per 2 jaar aflammen) wordt berekend per ooi per jaar.

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
Verkoop lammeren	86 kg ²⁾	2,40 /kg	206,40
Verkoop gez. ooiën ³⁾	16 %	53,50 /ooi	8,55
Verkoop wol	3 kg	0,60 /kg	<u>1,80</u>
Totaal opbrengsten			216,75
Af: toegerekende kosten			
Krachtvoer lammeren	70 kg	0,28 /kg	19,60
Krachtvoer ooiën	70 kg	0,25 /kg	17,50
Kunstmelk	4 kg	1,95 /kg	7,80
Strooisel	130 kg	120,00 /ton	15,60
Gezondheidszorg		21,65 /ooi	21,65
I&R		6,75 /ooi	6,75
Heffing DGF	2,2 stuks/jaar	1,23 /dier	2,70
Destructie		4,50 /ooi	4,50
Dekkosten		2,30 /ooi	3,00
Scheren door derden		7,50 /ooi	7,50
Water, aardgas, elektriciteit, adm. enz.		12,05 /ooi	12,05
Schade door uitval ¹⁾	5 %	100,00 /ooi	<u>5,00</u>
Totaal toegerekende kosten			123,65
Saldo per ooi¹⁾			93,10
¹⁾ Zonder rente:			10,05
Rente levende have, voer- en kasgeld per ooi			

²⁾ Het aflevergewicht van een lam is 36 kg levend gewicht. Per ooi wordt op jaarbasis 2,39 lam afgeleverd. Dit geeft 2,39 x 36 kg is 86 kg levend gewicht per jaar.

³⁾ Het vervangingspercentage bedraagt 21% (16 selectie +5 uitval).

Het saldo voor een schapenhouderijbedrijf met **Texelaars** (eenmaal per jaar aflammen) wordt berekend per ooi per jaar.

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
Verkoop lammeren	43,2 kg ²⁾	2,60 /kg	112,30
Verkoop gez. ooiën ³⁾	16 %	116,50 /ooi	18,65
Verkoop wol	3 kg	0,60 /kg	<u>1,80</u>
Totaal opbrengsten			132,75
Af: toegerekende kosten			
Krachtvoer lammeren	17 kg	0,28 /kg	4,75
Krachtvoer ooiën	40 kg	0,25 /kg	10,00
Strooisel	65 kg	120,00 /ton	7,80
Gezondheidszorg		17,75 /ooi	17,75
I&R		3,50 /ooi	3,50
Heffing DGF	1,5 stuks/jaar	1,23 /ooi	1,85
Deconstructie		5,00 /ooi	5,00
Dekkosten		2,30 /ooi	2,30
Scheren door derden		7,50 /ooi	7,50
Water, aardgas, elektriciteit, adm. enz.		9,55 /ooi	9,55
Schade door uitval ¹⁾	5 %	125,00 /ooi	<u>6,25</u>
Totaal toegerekende kosten			76,25
Saldo per ooi ¹⁾			56,50
¹⁾ Zonder rente:			8,55
Rente levende have, voer- en kasgeld per ooi			

²⁾ Het afleveringsgewicht van een lam 40 kg levend gewicht. Per ooi wordt op jaarbasis 1,08 lam afgeleverd. Dit geeft 1,08 x 40 kg is 43,2 kg levend gewicht per jaar.

³⁾ Het vervangingspercentage bedraagt 21% (16 selectie + 5 uitval).

7.4 Niet-toegerekende kosten

7.4.1 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Norm

Vervangingswaarde per fokooi en jaarlijkse kosten van de vervangingswaarde

Omschrijving	Vervangingswaarde (€)	Jaarlijkse kosten (%)	
		Afschrijving	Onderh. + verz.
Luifelstal	475 - 600	5	2
Serrestal	425 - 550	5	2

Schapenhouders bouwen vaak zelf schapenstallen van nieuw of gebruikt materiaal. De kosten inclusief inrichting variëren van € 150,- tot € 275,- per fokooi.

7.4.2 Arbeidsbehoefte

Toelichting

Het aantal schapen dat één volwaardige arbeidskracht kan verzorgen, is sterk afhankelijk van de omstandigheden. Van invloed zijn het systeem van aflammeren, percentage moeilijke geboortes, worpgrootte, het vervangingspercentage, de bedrijfsoppervlakte, de verkaveling van eigen grond en inschaargronden, het aantal verplaatsingen van de dieren, de gebouwen en het aandeel loonwerk.

Voor de normstelling is uitgegaan van een gemiddelde arbeidsbehoefte per ooi van 4 uur per jaar.

Norm

Aantal ooiën per volwaardige arbeidskracht: 600

8 Geiten

8.1 Opbrengsten

8.1.1 Melkprijzen

Statistiek

Melkprijs in € per 100 kg in de afgelopen jaren

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
44,30	37,44	41,83	50,16	59,54	69,31	69,99	67,87	62,78	60,-*

* Schatting gebaseerd op de voorschotprijs plus de al uitgekeerde en nog te verwachte nabetaling. Met ingang van 2017 betreft dit een **gewogen** gemiddelde op basis van geleverde volumes aan acht afnemers.

Bovenstaande melkprijzen zijn gebaseerd op de melkprijsvergelijking van LTO Melkgeitenhouderij/Vakblad Geitenhouderij en gelden bij een jaarleverantie van 8 ton melk met 4,05% vet en 3,45% eiwit en zijn exclusief BTW (tot juli 2015 gold dit voor 6 ton melk met 4,1% vet en 3,4% eiwit). De prijzen zijn gebaseerd op de uitbetaling van de afnemers van geitenmelk in Nederland en zijn inclusief winter/zomerregeling, kwantumtoeslagen en nabetalingen.

Toelichting

De geitenmelkprijs komt tot stand op basis van vraag en aanbod. Het overgrote deel van de producten wordt geëxporteerd. De melkprijs vertoont een seizoensmatig verloop, met de laagste prijs in de zomer. Na 2010 zijn de melkprijzen gaan stijgen met uitzonderlijk hoge prijzen in 2014-2016. In 2017 en 2018 is de melkprijs weer gedaald, maar nog steeds bovengemiddeld. Het tienjarig gemiddelde van de melkprijs ligt op € 56 per 100 kg melk, waarvan de afgelopen vijf jaar gemiddeld € 66 per 100 kg melk.

Over meerdere decennia gezien is de melkprijs stijgend. Een verdere stijging wordt niet verwacht. Wel zullen de productiekosten van geitenmelk stijgen. Met name de voerkosten en veekosten gaan omhoog en in de geitenhouderij hebben de voerkosten een relatief groot aandeel. Op basis van deze punten wordt verwacht dat de gemiddelde melkprijs op langere termijn op € 56,00 per 100 kg zal uitkomen. Deze prijs is gebaseerd op een jaarleverantie van 800.000 kg melk. Dit is gebaseerd op de gemiddelde bedrijfsomvang en de uitgangspunten in de begroting.

Norm

Netto uitbetaalde melkprijs voor geitenmelk is € 56,00 / 100 kg

De norm is gebaseerd op 800.000 kg melk per jaar met 4,05% vet en 3,45% eiwit en geldt als een langetermijnprognose.

8.1.2 Omzet en aanwas

Toelichting

De prijzen van geiten zijn sterk afhankelijk van productieniveau en -aanleg, gezondheidssituatie en -status (onder andere CAE, CL, paratbc), leeftijd, lactatiestadium, drachtigheid en de algehele conditie. Bij de normbedragen wordt uitgegaan van dieren afkomstig uit een gezonde veestapel met een ziektevrije status voor CAE en CL. De spreiding rond de genoemde normbedragen is dan ook aanzienlijk.

De opfokkosten van een lam tot aan aflammen (1 jaar oud) bedragen ongeveer € 180,-, waarbij geen rekening is gehouden met uitval. Per drachtige geit worden jaarlijks gemiddeld 1,8 levende lammeren geboren. Hiervan wordt gemiddeld per worp 0,35 geitenlam voor de vervanging van oude melkgeiten aangehouden (inclusief uitval tijdens de opfok).

De overige lammeren (geitlammeren plus boklammeren) gaan binnen 1 week naar de mesterij. In incidentele gevallen zet men dieren af als fok- en/of gebruiksdier.

De markt voor geitenvlees moet zich nog ontwikkelen. In deze fase worden er kosten voor de melkgeitenhouder in rekening gebracht, vandaar dat er een negatieve prijs voor deze lammeren is opgenomen.

Door duurmelken kan men het aantal geboren lammeren per jaar beperken, waardoor het aantal af te zetten overtollige lammeren daalt en het aanhoudingspercentage stijgt. In de berekeningen is geen rekening gehouden met duurmelken.

Door duurmelken worden er minder gebruiksdieren aangeboden en is de prijs van deze dieren gestegen op basis van een lager aanbod en als compensatie voor het productieverlies van een drachtige geit ten opzichte van een duurgemolken geit.

Norm

Gemiddelde verkoopprijzen in € (melk- en fokgeiten aangeboden in grotere aantallen)

	Verkoopprijs
Nuchtere lammeren voor vleesproductie	-10,00
Slachtrijpe (bok)lammeren (8 - 10 kg) ¹	2,00 - 2,50
Geitlam (nuchter)	100,00
Geitlammeren (2 mnd)	175,00
Dekrijp geitlam (7 mnd)	275,00
Fokbok (7 mnd)	300,00
Melkgeit (drachtig en/of in lactatie)	300,00
Slachtgeit	12,50

¹ Prijzen per kg levend gewicht.

8.2 Toegerekende kosten

8.2.1 Voerkosten

Voederbehoefte

Toelichting

De gemiddelde vervoederingsverliezen bedragen 2% voor mengvoer en 5% voor ruwvoer.

Norm

Benodigde hoeveelheden kunstmelk, ruwvoer en mengvoer per jaar

	Kunstmelk (kg)	Ruwvoer (kVEM)	Mengvoer (kg)
Opfokgeiten en –bokken	11	225	139
Bokken		375	74

Begroting voerkosten

Norm

Begroting voederbehoefte (incl. vervoederingsverliezen) per 100 melkgeiten voor een bedrijf met een melkproductie van 900, 1.100 en 1.300 kg per geit, uitgaande van ongeveer 60 kg mengvoer per 100 kg melk bij een gemengd rantsoen van maiskuil, graskuil en mengvoer. Dit geldt voor bedrijven waar de bokjes niet aangehouden worden voor de vleesproductie.

	Aantal	Kunst- melk (kg)	Ruwvoer (kVEM)	Mengvoer (kg)		
				900 kg	1.100 kg	1.300 kg
Melkgeiten	100		27.600 ¹⁾	57.060	67.670	80.270
Bokken	3		1.250	250	250	250
Opfokgeiten	35 > 30 ²⁾	<u>385</u>	<u>7.200</u>	<u>4.450</u>	<u>4.450</u>	<u>4.450</u>
Totaal		385	36.050	61.760	72.400	84.970

¹ Er is geen rekening gehouden met verdringing van ruwvoer door mengvoer.

² Door uitval gaat het aantal tijdens de opfok terug van 35 naar 30.

Voerkosten per 100 geiten (bij productieniveaus van 900, 1.100 en 1.300 kg melk/geit/jaar)

Soort voer	Prijs (€)	900 kg	1.100 kg	1.300 kg
385 kg kunstmelk	2,00	770	770	770
36.050 kVEM ruwvoer	0,153	5.516	5.516	5.516
61.760 kg mengvoer ¹⁾	0,280	17.293		
72.400 kg mengvoer	0,280		20.272	
84.970 kg mengvoer	0,280			<u>23.792</u>
Totaal		23.578	26.558	30.077

¹ Aan melkgeiten wordt VLOG-voer verstrekt. De invloed hiervan op de voerprijs is bedrijfsspecifiek.

Bij eigen ruwvoerteelt, uitgaande van een rantsoen met 60% maïskuil en 40% graskuil, stalvoeding en een jaaropbrengst van 14.000 kVEM/ha maïs en 9.500 kVEM/ha gras, is per 100 geiten nodig: $36.050 : 12.200 = 3,0$ ha gras- en maisland.

Naast rantsoenen gebaseerd op maïs- en graskuil met krachtvoer wordt er in de geitenhouderij ook gebruik gemaakt van het zogenaamde brok-gras rantsoen. Met name vanwege arbeidsbesparing is dit rantsoen populair, maar ook de voerrest is zeer beperkt. De invloed op het saldo lijkt niet groot te zijn; er is daarom geen speciale berekening met dit brok-gras rantsoen doorgevoerd.

8.2.2 Overige toegerekende kosten

Toelichting

De algemene kosten zijn als volgt opgebouwd:

Uitvalrisico

Het uitvalrisico (gemiddeld 4 % bij een gezonde veestapel) is niet meer opgenomen in de overige toegerekende kosten. Deze kosten komen terug in andere posten (o.a. omzet en aanwas).

Veekosten

De veekosten bestaan uit kosten voor dierenarts en gezondheidszorg, klauwverzorging, productiecontrole en fokkerij inclusief KI. Het bedrag dat men uitgeeft aan dierenartsenkosten en ziektebestrijding verschilt sterk per bedrijf. Het is afhankelijk van het aantal visites, de verrichtingen, de benodigde medicijnen en deelname aan de georganiseerde gezondheidszorg, zoals de Gezondheidsdienst voor dieren deze aanbiedt (GD Georganiseerde zorg). Hierbij zijn de kosten sterk afhankelijk van de status van het bedrijf; met name het bereiken van een vrije status uit een niet-vrije status is door het onderzoek kostbaar. In deze kosten zijn ook de kosten voor I&R opgenomen.

Bij fokkerij is uitgegaan van natuurlijke dekking. Optioneel is het toepassen van productiecontrole en KI. Voor KI zijn dit de kosten van sperma, synchronisatie en inseminatie. Er wordt vanuit gegaan, indien KI wordt toegepast, dat 5% van de geiten geïnsemineerd wordt. In de kosten van de productiecontrole zijn de kosten voor uitvoerend personeel meegenomen.

Gezondheidszorg incl. I&R en vaccinatie Q-koorts	€ 23,00
Klauwverzorging	€ 4,00
Totaal	€ 27,00

Productiecontrole en KI (optioneel)	€ 12,75
-------------------------------------	---------

Strooisel

Per geit: 365 dagen x 0,9 kg à € 125,00/ton	€ 41,10
---	---------

Norm

Overige directe kosten

Constant deel	€ 600,00
Variabel deel per geit	€ 9,25

Heffingen

Jaarlijks innen de zuivelverwerkers en inzamelaars van geitenmelk een bedrag per 100 kg melk bij de melkgeitenhouders. In 2017 en 2018 bedroeg de heffing die het Platform Melkgeitenhouderij inde € 0,06 per 100 kg melk.

Mestafvoerkosten

De mestafvoerkosten zijn afhankelijk van de bedrijfssituatie (eigen grond, eigen mechanisatie).

Als men alle mest moet afzetten, bedragen de mestafzetkosten incl. uitmesten € 26,50 per geit. De kosten zijn aanzienlijk lager als men de mest op eigen grond kan aanwenden en/of als het uithalen in eigen beheer wordt uitgevoerd.

In verband met Q-koorts kunnen aanvullende eisen gesteld worden aan het tijdstip van uithalen en aan de opslag van mest.

De mestafvoerkosten worden niet opgenomen in de saldoberekening.

8.3 Saldoberekening

Het saldo voor de melkgeitenhouderij is berekend per geit per jaar, gebaseerd op een certificaatwaardig bedrijf met 1.000 geiten met een gemiddelde productie van 1.100 kg melk/geit/jaar (jaarproductie 1,1 miljoen kg melk).

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
Verkopen melk	1.100 Kg	56,00 /100 kg	616,00
Verkoop foklammeren	8 %	275,00	22,00
Uitstoot geiten	26 %	12,50	3,25
Verkoop nuchtere lammeren	1,30	-10,00	<u>-13,00</u>
Totaal opbrengsten			628,25
Af: toegerekende kosten¹			
Voer		265,58 /geit	266,00
Strooisel	329 Kg	125,00 /ton	41,10
Veekosten (veearts, GD, bekappen, vaccinatie Q-koorts)		27,00 /geit	27,00
Water, aardgas, elektriciteit		15,00 /geit	15,00
Overige directe kosten		10,00 /geit	<u>10,00</u>
Totaal toegerekende kosten			359,10
Saldo per geit			269,15

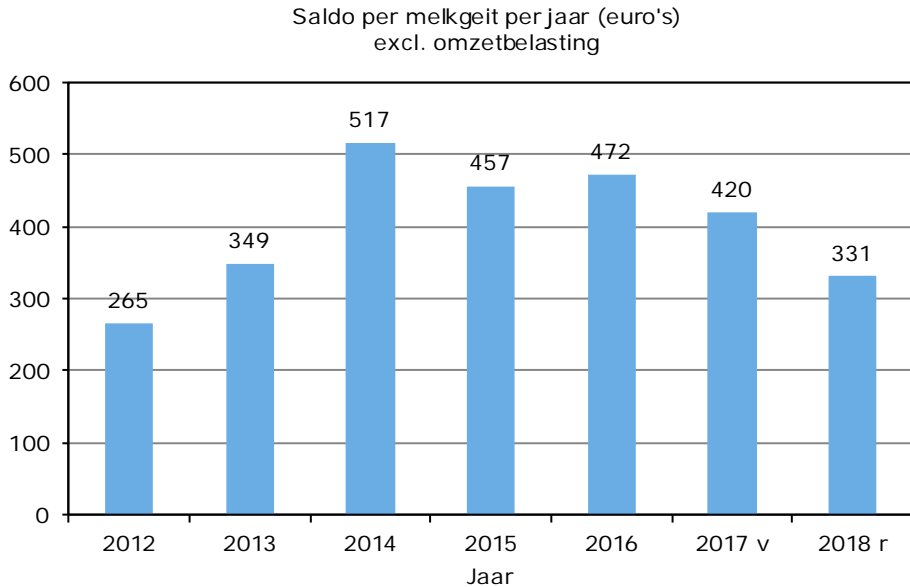
Het berekende saldo per 100 kg melk, bij 900, 1100 en 1300 kg melk / geit / jaar is als volgt:

Productieniveau (kg/geit/jaar)	900	1.100	1.300
Melkopbrengsten (per 100 kg)	56,00	56,00	56,00
Verkoop vee	<u>1,11</u>	<u>1,11</u>	<u>1,11</u>
Totaal opbrengsten	57,11	57,11	57,11
Voerkosten	26,22	24,18	23,15
Strooisel	3,74	3,74	3,74
Veekosten	2,70	2,45	2,28
Water, gas, electra	1,67	1,36	1,15
Overige directe kosten	<u>1,11</u>	<u>0,91</u>	<u>0,77</u>
Totaal toegerekende kosten	35,44	32,65	31,10
Saldo per 100 kg melk	21,68	24,47	26,02

8.4 Verloop van het gerealiseerde saldo

Toelichting

Het gerealiseerde saldo per gemiddeld aanwezig melkgeit per jaar van een groep bedrijven in de afgelopen jaren is weergegeven in de onderstaande grafiek.

Bron: Wageningen Economic Research BINternet geitenbedrijven.
v = voorlopig, r = raming.

8.5 Niet-toegerekende kosten

8.5.1 Melkwinningsapparatuur

Norm

De vervangingswaarde van de melkapparatuur voor geiten is gebaseerd op een melkinstallatie met vacuümpomp, vacuümlleidingen, melkluchtafscheider, melkleidingen, melkstellen en het bijbehorende hekwerk. Voor het snelwisselsysteem en de draaimelkstal is in de vervangingswaarde tevens afneemapparatuur meegenomen. De overige apparatuur, zoals eventueel afneemapparatuur, melkmeting en een reinigingsautomaat dienen afzonderlijk te worden opgenomen. Er is een duidelijke tendens naar meer automatisering (dierherkenning, melkmeting, voeding) in nieuwe melkstallen, waardoor de prijzen aanmerkelijk hoger kunnen zijn dan aangegeven voor een standaard uitvoering.

Omschrijving	Aantal standen	Aantal melkstellen	Vervangingswaarde (€)	Jaarlijkse kosten (%)	
				afschrijving (jr)	onderhoud+ verzekering
250 melkgeiten					
zij-aan-zij melkstal	2 x 24	24	67.500	10	5
500 melkgeiten					
zij-aan-zij melkstal	2 x 36	36	90.000	10	5
draaimelkstal	64	64	200.000	10	5
> 750 melkgeiten					
Snelwisselsysteem	2 x 36	72	105.000	10	5
draaimelkstal	72	72	225.000	10	5
<i>Optionele melkwinningsapparatuur</i>					
Melkmeetglazen (inh. circa 7 liter)			600	15	5
Elektronische melkmeters (ICAR)			1.650	15	5
Afneemapparatuur			815	15	5
Reinigingsautomaat			3.050	10	5
Melkwacht			1.000	10	5

Melktank

De inhoud moet gebaseerd zijn op acht melkmalen bij maximale productie (130% van de gemiddelde productie). Voor de jaarlijkse kosten van melktanks rekent men 8% afschrijving en 3% onderhoud en verzekering. In nieuwe koeltanks is de melkwacht meestal standaard ingebouwd.

Inhoud (l)	Vervangingswaarde (€)	Inhoud (l)	Vervangingswaarde (€)
3.500	17.000	9.000	26.000
4.100	18.000	10.000	27.800
4.700	19.000	12.000	31.000
5.300	20.000	16.000	36.250
6.300	22.000	18.000	38.800
7.000	23.000	20.000	41.400
8.000	24.500	25.000	45.000

8.5.2 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Toelichting

De potstal is voor de geitenhouderij het aangewezen staltype. Per melkgeit moet minimaal 1,3 m² in de pot beschikbaar zijn en 0,33 meter vreetruimte aan het voerhek. De normen voor de vervangingswaarde zijn gebaseerd op een gesloten stal, inclusief ruimte voor melkkamer, melkstal, afzonderingsruimte en inclusief stalinrichting, exclusief apparatuur en inrichting voor melkwinning en -opslag.

Norm

Vervangingswaarde per dier en jaarlijkse kosten voor afschrijving en verzekering plus onderhoud in % van de vervangingswaarde.

Omschrijving	Vervangingswaarde (€)		Jaarkosten (%)	
	gemiddeld	spreiding	afschrijving	verzekering + onderhoud
Potstal	700	550 - 800	5	2

8.5.3 Drinkautomaat

Toelichting

Voor de opfok van lammeren is een drinkautomaat arbeidsbesparend.

Er zijn meerdere leveranciers en het aantal lammeren per drinkautomaat varieert van 100 tot 200, afhankelijk van de capaciteit van de melkbereider en het aantal slangen.

Norm

Vervangingswaarde voor een automaat inclusief slangen en spenen en een capaciteit van ongeveer 200 lammeren bedraagt € 3.000,-. Onderhoud en afschrijving bedragen 15% per jaar.

8.5.4 Arbeidsbehoefte

Toelichting

Het aantal geiten dat één volwaardige arbeidskracht kan verzorgen, wordt bepaald door de bedrijfsomstandigheden. Van invloed zijn onder meer de mechanisatiegraad, de gebouwen, vervangingspercentage, bedrijfsoppervlakte, weidegang en verkaveling, productie per dier, melkafzet of eigen verwerking en het aandeel loonwerk.

Bij de bepaling van de norm voor het aantal melkgeiten per volwaardige arbeidskracht zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- grondloos bedrijf
- goed gemechaniseerde melkwinning en voerverstrekking
- vervangingspercentage melkgeiten 30%
- alleen jongvee aanhouden dat nodig is voor vervanging
- drinkautomaten voor de lammeren
- geen weidegang van de dieren
- melkproductie 1.100 kg/geit/jaar
- geen eigen verwerking van melk tot producten
- ruwvoerwinning, mestuithalen en klauwverzorging in loonwerk

Norm

Aantal melkgeiten per volwaardige arbeidskracht 600

8.6 Biologische geitenhouderij

Ongeveer 1 op de 7 melkgeitenbedrijven produceert biologische melk. Gezamenlijk produceren zij bijna 10 procent van alle in Nederland geproduceerde geitenmelk. Het aantal biologische melkgeiten op een bedrijf bedraagt circa 2/3 van het aantal melkgeiten op gangbare bedrijven. De melkproductie is op biologische bedrijven doorgaans zo'n 300 kg per geit lager. Het percentage eiwit van de melk is vergelijkbaar, maar het percentage vet ligt bij biologische geitenmelk circa 10% lager. Bron: [Bedrijfsvergelijking melkgeitenhouderij 2014, Elda](#).

De melkprijs was in de afgelopen jaren ongeveer € 0,20 tot € 0,25 per kg melk hoger dan die van de gangbaar geproduceerde geitenmelk (bij standaardgehalten). Het prijsverschil varieert afhankelijk van afnemer en de vraag uit de markt. In 2017 daalde de biologische melkprijs niet, terwijl de gangbare melkprijs ca. 6,5% daalde.

Tegenover deze hogere melkprijs staan hogere kosten voor voeding (biologische oorsprong, beperking krachtvoergif) en huisvesting (meer stalruimte nodig per dier, plus uitloop/weidegang). Het prijsverschil in voerkosten (ongeveer € 0,25 per kg melk) is veelal groter dan het prijsverschil in melkopbrengst.

Ook vraagt de biologische geitenhouderij meer arbeid (o.a. door uitloop en weidegang, gemiddeld een bredere rantsoensamenstelling).

Meer informatie over (biologische) melkgeiten is te vinden op www.melkgeiten.net en www.platformmelkgeitenhouderij.nl.

9 Paarden

9.1 Opbrengsten

9.1.1 Lesopbrengsten

Norm

Lesgelden excl. 9% BTW (€)

	Buitenmanege laag voorzieningenniveau prijs per les	Binnenmanege hoog voorzieningenniveau prijs per les
Paard		
- losse les	11,80	16,50
- meerrittenkaart	10,00	14,15
Pony		
- losse les	10,30	14,15
- meerrittenkaart	8,80	11,80

9.1.2 Pensionopbrengsten

Pensionopbrengsten¹⁾ excl. een gemiddelde van 10%²⁾ BTW (excl. hoefverzorging en entingen, incl mesten) (€)

	Prijs per maand buitenmanege	Prijs per maand binnenmanege
Paard	206	285
Pony	183	256

¹⁾ Gemiddelde prijzen: in Noord/Oost/Zuid-Nederland 10 à 15% lager, in Midden/West-Nederland 15 à 20% hoger.

²⁾ Bij pensionstalling is sprake van drie verschillende btw tarieven. De verdeling hangt af van de faciliteiten.

Pensionstalling met binnenrijbaan	Btw percentage
33% pensioenprijs (verhuur onroerend goed)	0%
33% pensioenprijs (aanbieden sportaccommodatie)	9%
33% pensioenprijs (dienstverlening)	21%
Pensionstalling zonder binnenrijbaan	
35% pensioenprijs (verhuur onroerend goed)	0%
12,5% pensioenprijs (aanbieden sportaccommodatie)	9%
52,5% pensioenprijs (dienstverlening)	21%
Geen binnenrijbaan en geen buitenrijbaan	
35% pensioenprijs (verhuur onroerend goed)	0%
65% pensioenprijs (dienstverlening)	21%

9.1.3 Trainingsopbrengsten per week (incl. verzorging paard)

	€	
Africhting paard ¹	141,-	Excl. 9% btw
Training paard	144,-	Excl. 21% btw
Training draver	107,-	+25% van het prijzengeld excl 21% btw
Training renpaard	128,-	+10% van het prijzengeld excl 21% btw

¹⁾ Onder africhting wordt verstaan het zadelmak maken en het geschikt maken voor gebruikdoeleinden.

Voorwaarden hiervoor zijn:

- africhtingsfase mag niet langer dan 6 maanden duren
- africhtingsfase stopt wanneer er een startpas wordt aangevraagd
- africhtingsfase eindigt in ieder geval aan het einde van het vijfde levensjaar van het paard
- het trainen van een paard op B of ander niveau behoort niet tot africhting

9.1.4 Opfokopbrengsten per maand (incl. hoefverzorging en entingen)

Opfokopbrengsten exclusief 9% BTW (€)

	Veulen	Jaarling	Twee-/driejarige
Zomer	76,-	85,-	94,-
Winter	118,-	132,-	142,-

9.2 Toegerekende kosten

9.2.1 Voerkosten

Toelichting

Voerprijzen

De hoeveelheid energie in paardenvoer wordt uitgedrukt in EWpa (energie-waarde paard). Paardenbrok heeft per kg product een EWpa van tussen de 0,79 – 1,00 EWpa.

Voerprijzen

Norm

Voerprijzen per kg en per EWpa

	per kg	per EWpa
Basis Paardenbrok (0,79 EWpa) ¹⁾	0,29	0,37
Sportbrok (0,97 EWpa)	0,31	0,32
Haver (0,89 EWpa/kg product) ¹⁾	0,32	0,36
Hooi (0,550 EWpa/kg) ²⁾	0,18	0,33
Voordroogkuil (0,396 EWpa/kg) ²⁾	0,14	0,35

¹⁾ Prijs bij bulkafname 2000 kg.

²⁾ Prijs is zeer afhankelijk van vraag en aanbod en de weersomstandigheden tijdens de oogst. Prijzen kunnen tot 25% naar boven en naar beneden afwijken.

9.2.2 Graslandbeheer (excl 21% btw)

Norm

Kosten per/ha per jaar	€ 300,-
waarvan - bemesting (incl. loonwerk)	70,-
- graszaad (doorzaaien)	45,-
- onkruidbestrijding	70,-
- slootwerk	35,-
- grond en waterschapslasten	80,-

9.2.3 Strooiselkosten en mestafvoer

Norm

Strooiselverbruik in kg/week gebaseerd op onderzoeksresultaten

	Kg per box per week
Lang tarwestro	40 - 55
Gehakseld koolzaadstro	65 - 75
Houtkrullen/vezels	50 - 60

Strooiselprijzen per 1000 kg

	Per ton (€)
Lang tarwestro ¹⁾	80 - 150
Gehakseld koolzaadstro (balen)	265 - 330
Houtkrullen/vezels 1 ^e kwaliteit(balen)	220 - 275
Vlas strooisel (balen)	320 - 360

¹⁾ Prijs in bulklevering. Prijs is zeer afhankelijk van vraag en aanbod en de weersomstandigheden tijdens de oogst. Prijzen zijn exclusief 9% btw (houtkrullen excl. 21% btw) en kunnen tot 25% naar boven en naar beneden afwijken.

Mestproductie per paard 20/35 kilo per dag op tarwestro

Mestproductie per jaar (kg)

Bij 0 maanden weidegang (sportpaard)	10.920
Bij 5 maand weidegang	9.370
Bij 7 maanden weidegang (gemiddeld opfokpaard)	4.550

Norm

Mestafvoerkosten per paard per jaar ex 21% btw

Productie per paard x kosten mestafvoer (inclusief loonwerk/transport)

		Mest met volledig tarwestro (€)	Mest overige (€)
Sportpaard	10,92	60,-	114,-
Pensionpaard/manegepaard	9,37	52,-	76,-
Opfokpaard	4,55	25,-	48,-

9.2.4 Gezondheidszorg

Toelichting

Kosten per jaar:

Entingen excl. 21% BTW Influenza + tetanus	€ 22,-
Mineralen en vitamines excl. 21% BTW (niet bij manegepaarden en pony's)	€ 18,-

Ontwormen excl. 9% btw

Viermaal per jaar voor paarden of pony's met 's zomers weidegang

Kosten wormkuur	€ 15,-/600 kg	
Paard (600 kg)	4 x 15,-	€ 60,-
Pony (350 kg)	(4 x 15,- x 350) / 600	€ 35,-

Drachtigheidsbegeleiding per merrie/per jaar excl. 9% BTW € 245,-

Aanvullend entingprogramma excl. 21% BTW € 92,50

Overige dierenartskosten excl. 21% BTW € 60,-

Norm

Totaal aan gezondheidszorg entingen + ontwormen + overige dierenartskosten

Manegepaard	€ 176,-
Sportpaard basisniveau	€ 415,-
Manegepony	€ 151,-
Sportpony basisniveau	€ 330,-
Fokmerrie incl. drachtigheidsbegeleiding incl. enting	€ 535,-
Fokmerrie excl. drachtigheidsbegeleiding incl. enting	€ 290,-

9.2.5 Hoefverzorgingskosten

Norm

Kosten hoefverzorging rijpaarden en pony's per keer en per jaar excl. 21% BTW (€)

	Interval	Per keer	Per jaar
Beslag	8 - 10 weken	85,-	442,-
Bekappen	8 - 12 weken	25,-	130,-

9.2.6 Omzet en aanwas

Toelichting

Prijzen paarden in €

Omschrijving	Aankoopprijs	Verkoopprijs	Gebruiksduur
Manegepaard	3000,-	600,-	4 jaar
Manegepony	1500,-	350,-	5 jaar

Tijdens het gebruik op maneges daalt de waarde van paarden. Dit kan men in de kosten opnemen als negatieve omzet en aanwas (afschrijving). De verkoopprijs is gebaseerd op de gemiddelde slachtprijs.

Norm

Kosten omzet en aanwas = (aankoopprijs - verkoopprijs) / gebruiksduur

Manegepaard (3000 - 600) / 4 jaar = € 600,- per jaar

Manegepony (1500 - 350) / 5 jaar = € 230,- per jaar

9.2.7 Verzekering en rente

Norm Manegebedrijf

Rente = 4,5% over het gemiddeld geïnvesteerd vermogen = (aankoopprijs + verkoopprijs) / 2

Manegepaard 4,5% x (3000 + 600) / 2 = € 81,-

Manegepony 4,5% x (1500 + 350) / 2 = € 41,60

Toelichting

Verzekeringen paarden (premie in % per jaar over waarde paard)

Omschrijving	In collectief ¹⁾	Individueel
Noodzakelijke doding ten gevolge Van een ziekte/ ongeval of brand	2,75%	3,25%
Blijvende ongeschiktheid ten gevolge van een ziekte/ ongeval, met beperkte vergoeding ziektekosten	4,5%	5,0%
Blijvende ongeschiktheid ten gevolge van een ziekte/ ongeval of kreupelheid. Met beperkte vergoeding ziektekosten. Waarde paard tot € 3.500	7,5%	8,0%
Blijvende ongeschiktheid ten gevolge van een ziekte/ ongeval of kreupelheid. Met beperkte vergoeding ziektekosten. Waarde paard tot € 50.000	10,0%	10,0%
Verzekering draver (alleen mogelijk voor dood)	5,25%	
Ziektekostenverzekering beperkt € 150,- per jaar		
Ziektekostenverzekering uitgebreid € 500,- per jaar		

¹⁾ Collectief = minimaal tien paarden.

Norm

Kosten verzekering levensdekking (dood door ziekte/ongeval of brand) excl. kreupelheid

Percentage x aankoopprijs.

- Manegepaard collectief 2,75% x 3.000 = € 82,50
- Manegepaard individueel 3,25% x 3.000 = € 97,50
- Sportpaard collectief) 2,75% x 10.000 = € 275,-
- Sportpaard (individueel) 3,25% x 10.000 = € 325,-

9.3 Kostprijberekeningen variabel bestanddeel volwassen paard (KWPN) - per levensjaar

9.3.1 Fokmerrie

5 maanden - 40% weidegang

		Hoeveelheid	Prijs (€)	Bedrag (€)
Toegerekende kosten				
Paardenbrok	70%	3,5 kg/dag	290 per ton	259
Hooi/ruwvoer	60%	10 kg/dag	125 per ton	274
Grasland beheer	2 paarden/ha			150
Strooisel	65%	7 kg/dag	120 per ton	199
Mestafvoer				52
Gezondheidszorg excl. drachtigheidsbegeleiding				290
Bekappen				130
Verzekeringen		€ 5.000,- waarde x 3,25%		163
Water, elektriciteit				<u>30</u>
Totaal per fokmerrie (vanaf 4 jaar)				1.547
Rente over gem. geïnvesteerd vermogen		4,5% over € 2.800,-		126

9.3.2 Veulen

7 maanden bij moeder – 40% weidegang

		Hoeveelheid (€)	Prijs (€)	Bedrag (€)
Toegerekende kosten				
Dekgeld laag				850
Dekgeld hoog				2.000
Paardenbrok	70%	2,0 kg/dag	290 per ton	148
Hooi/ruwvoer	60%	6,2 kg/dag	125 per ton	170
Strooisel	65%	5,0 kg/dag	120 per ton	143
Mestafvoer				39
Gezondheidszorg				50
Bekappen				50
Verzekeringen		3,25 % van € 1.500		49
Water, elektriciteit				13
Registratie veulen				<u>60</u>
Totaal per veulen (laag dekgeld)				1.572
Totaal per veulen (hoog dekgeld)				2.722
Rente over gem. geïnvesteerd vermogen		4,5% rente (laag dekgeld/ hoog dekgeld)		20
				46

9.3.3 Jaarling en tweejarig paard

5 maanden - 40% weidegang

		Hoeveelheid	Prijs (€)	Bedrag (€)
Toegerekende kosten				
Paardenbrok	70%	2,5 kg/dag	290 per ton	185
Hooi/ruwvoer	60%	8,2 kg/dag	125 per ton	224
Graslandbeheer	7 paarden/ha			43
Strooisel	65%	7 kg/dag	120 per ton	199
Mestafvoer				25
Gezondheidszorg				117
Bekappen				130
Verzekeringen		€ 2000,- waarde 3,25 %		65
Water, elektriciteit				<u>30</u>
Totaal toegerekende kosten 2^e jaar				1.018
Totaal toegerekende kosten 3^e jaar				1.018
Totaal toegerekende kosten opfokperiode				2.111
Rente over gem. geïnvesteerd vermogen 2 ^e jaar		4,5% over € 888,-		40
Rente over gem. geïnvesteerd vermogen 3 ^e jaar		4,5% over € 1000,-		45

9.3.4 Basistraining – driejarig paard

Geen weidegang

		Hoeveelheid	Prijs (€)	Bedrag (€)
Toegerekende kosten				
Paardenbrok	100%	2,5 kg/dag	290 per ton	265
Hooi/ruwvoer	100%	10 kg/dag	125 per ton	456
Strooisel	100%	7 kg/dag	120 per ton	305
Mestafvoer	100%			60
Gezondheidszorg				160
Bekappen				130
Verzekeringen		€ 4000,- waarde 3,25 %		130
Water, elektriciteit				<u>30</u>
Totaal toegerekende kosten africhtingspaard 4^e jaar				1.536
Rente over gem. geïnvesteerd vermogen		4,5% over € 1.413		64

5 maanden – 40% weidegang

		Hoeveelheid	Prijs (€)	Bedrag (€)
Toegerekende kosten				
Paardenbrok	70%	2,5 kg/dag	290 per ton	185
Hooi/ruwvoer	60%	10 kg/dag	125 per ton	274
Graslandbeheer	4 paarden/ha			75
Strooisel	65%	7 kg/dag	120 per ton	199
Mestafvoer				33
Gezondheidszorg				160
Bekappen				130
Verzekeringen		€4000,- waarde 3,25 %		130
Water, elektriciteit				30
Totaal toegerekende kosten africhtingspaard 4^e jaar				1.216
Rente over gem. geïnvesteerd vermogen		4,5% over € 1.438		65

9.3.5 Manegepaard

15% weidegang

		Hoeveelheid	Prijs (€)	Bedrag (€)
Toegerekende kosten				
Paardenbrok	95%	3 kg/dag	290 per ton	302
Hooi/ruwvoer	85%	10 kg/dag	125 per ton	388
Grasland beheer	7 paarden/ha			43
Strooisel	90%	8 kg/dag	120 per ton	315
Mestafvoer				48
Gezondheidszorg				176
Hoefsmid				200
Verzekeringen		€3000,- waarde 2,75%		83
Water, elektriciteit				30
Totaal toegerekende kosten manegepaard met weidegang				1.585
Rente over gem. geïnvesteerd vermogen		4,5% over € 1.438		65

Zonder weidegang – 0%

		Hoeveelheid	Prijs (€)	Bedrag (€)
Toegerekende kosten				
Paardenbrok	100%	3 kg/dag	290 per ton	318
Hooi/ruwvoer	100%	10 kg/dag	125 per ton	456
Strooisel	100%	8 kg/dag	120 per ton	350
Mestafvoer	100%			60
Gezondheidszorg				176
Hoefsmid				200
Verzekeringen		€ 3000,- waarde 2,75%		83
Water, elektriciteit				30
Totaal toegerekende kosten manegepaard zonder weidegang				1.673
Rente over gem. geïnvesteerd vermogen		4,5% over € 1.438		65

9.3.6 Manegepony

15% weidegang

		Hoeveelheid (€)	Prijs (€)	Bedrag (€)
Toegerekende kosten				
Paardenbrok	95%	1,5 kg/dag	290 per ton	151
Hooi/ruwvoer	85%	6,2 kg/dag	125 per ton	240
Grasland beheer	9 pony's/ha			33
Strooisel	90%	6 kg/dag	120 per ton	236
Mestafvoer				48
Gezondheidszorg				151
Hoefsmid				200
Verzekeringen		€ 1500,- waarde 2,75%		41
Water, elektriciteit				30
Totaal toegerekende kosten manege pony met weidegang				1.130
Rente over gem. geïnvesteerd vermogen		4,5% over € 825		37

Zonder weidegang – 0%

		Hoeveelheid (€)	Prijs (€)	Bedrag (€)
Toegerekende kosten				
Paardenbrok	100%	1,5 kg/dag	290 per ton	159
Hooi/ruwvoer	100%	6,2 kg/dag	125 per ton	283
strooisel	100%	5,0 kg/dag	120 per ton	262
Mestafvoer				60
Gezondheidszorg				151
Hoefsmid				200
Verzekeringen		€ 1500,- waarde 2,75%		41
Water, elektriciteit				30
Totaal toegerekende kosten manege pony zonder weidegang				1.186
Rente over gem. geïnvesteerd vermogen		4,5% over € 825		37

9.3.7 Pensionpaard

Beperkte weidegang – 20%

		Hoeveelheid (€)	Prijs (€)	Bedrag (€)
Toegerekende kosten				
Paardenbrok	95%	2,5 kg/dag	290 per ton	251
Hooi/ruwvoer	85%	10 kg/dag	125 per ton	388
Grasland beheer	3 paarden/ha			100
Strooisel	90%	10 kg/dag	120 per ton	393
Mestafvoer				48
Water, elektriciteit				30
Kosten pensionpaard				1.210

9.3.8 Pensionpony

Beperkte weidegang - 20%

		Hoeveelheid (€)	Prijs (€)	Bedrag (€)
Toegerekende kosten				
Paardenbrok	95%	1,0 kg/dag	290 per ton	101
Hooi/ruwvoer	85%	6,2 kg/dag	125 per ton	240
Grasland beheer	5 pony's/ha			60
Strooisel	90%	7 kg/dag	120 per ton	275
Mestafvoer				48
Water, elektriciteit				<u>30</u>
Kosten pensionpony				754

9.4 Niet-toegerekende kosten

9.4.1 Arbeid

Norm

Arbeidstijd per paard

Omschrijving	Arbeidstijd uren/jaar
Pensionpaard	108 ¹⁾
Manegepaard, incl. lesgeven	190 ²⁾
Manegepaard, excl. lesgeven	125
Opfokpaard	50
Fokmerrie	75
Paard in training (springen/dressuur)	420
Draver	530

¹⁾ Bij volledige verzorging door de stalhouder.

²⁾ Bij 500 lesuren per paard per jaar en acht personen per lesgroep.

Voor uurlonen en minimumlonen zie hoofdstuk 1.4.

9.4.2 Bouwwerken

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten in % van de vervangingswaarde (excl 21% btw)

Omschrijving	Vervangingswaarde (€)	Jaarlijkse kosten (%)	
		afschrijving	onderh. + verz.
<i>Stap/trainingsmolen incl. afrastering en bodem, excl. overkapping</i>			
- diameter 15 m	10.500	10	6
- diameter 20 m	18.200	10	6
<i>Manege</i>			
- buitenbak > 500 m ² incl. houten houten omheining en lichtmasten	28 per m ²	10	2
- binnenbak 20 x 40 m incl. rijbodem, hoefslagkering, bovenbouw en installaties	210.000	3,3	2
- complete manege: binnenbak 20 x 40 m, 25 boxen, voer- en mestopslag en verhardingen	650.000	3,3	2
- meerkosten kantine bij deze manege	90.000	3,3	2
<i>Stallen (per plaats)</i>			
- complete stallen >25 dieren incl. boxen en installaties	8.000	3,3	2
- complete stallen vrijloop > 25 dieren incl. inrichting en installaties	6.250	3,3	2
- Standaard box	1.800	10	2
- Box luxe met wegklapbare wanden	2.300	10	2
<i>Afrastering (per strekkende meter)</i>			
Afrastering, op basis van minimaal 5 ha. Inclusief poort, paal op iedere 7 meter, lint, bevestigingen en voedingsapparaat	3,-	8	3

9.4.3 Werktuigen en materialen

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten in % van de vervangingswaarde (excl 21% btw)

Omschrijving	Vervangingswaarde (€)	Jaarlijkse kosten (%)	
		afschrijving	onderh. + verz.
Trailer 2-paards	6.300,-	15	5
Trailer 1½-paards	4.700,-	15	5
Trainingskar	1.500,-	15	5
Wedstrijdkar	3.750,-	15	5
Harnachementenpaard	1.700,-	10	5
Harnachementenpony	1.100,-	10	5
Trainingstuig	950,-	20	5
Wedstrijdtuig	1.600,-	20	5
Oefenparkoers 10 sprongen	5.000,-	20	5
Scheermachine	400,-	20	5

9.4.4 Algemene kosten

Norm

Deze kosten zijn exclusief 21% BTW.

Algemene kosten per jaar van een middelgroot manegebedrijf (€)

Contributie, abonnementen	1.750,-
Energie	8.500,-
Accountant	4.000,-
Administratie	2.500,-
Verzekering (o.a WA)	4.000,-
Reclame	1.500,-
Telefoon	1450,-
Diversen	<u>2.500,-</u>
Totaal	26.200,-

9.5 Nge- waarden paardenhouderij

Pension paard	1,79
Manege paard	3,07
Fokmerrie	1,87
Opfok paard	0,244
Africhtingpaard	3,64

10 Opfokzeugen

10.1 Opbrengsten

Toelichting

Op het einde van de opfokperiode (6 maand) worden de opfokzeugen gekeurd. De opfokzeugen die voldoen aan de eisen, zet men in op het eigen vermeerderingsbedrijf of worden verkocht. De geselecteerde dieren worden geslacht.

Per 100 opgelegde opfokzeugen van 25 kg:

- wordt 73% op 6 maanden goedgekeurd en verkocht
- wordt 25% op 6 maanden afgekeurd en geslacht
- valt 2% uit voor 6 maanden, zonder opbrengsten

Norm

Verkoopprijs van een goedgekeurde opfokzeug (bij prijs van € 44,50 voor een big van 25 kg)	€ 300,00
Kosten voor transport, selecteren, bemiddeling en overige kosten bij verkoop aan derden	€ 27,00
De netto opbrengst per uitgeselecteerde opfokzeug is gelijk gesteld aan de netto opbrengstprijzen van een vleesvarken (96,0 x € 1,405)	€ 134,90

10.2 Toegerekende kosten

10.2.1 Aankoop opfokzeugen

Toelichting

Uitgangpunt is dat men de opfokzeugen koopt op 10 weken leeftijd en 25 kg gewicht (overeenkomstig de biggen die bestemd zijn voor de vleesproductie).

Norm

Aankoopprijs opfokzeug van 10 weken € 143,00
(bij een prijs van € 44,50 voor een big van 25 kg)

10.2.2 Voerkosten

Toelichting

Uitgangpunt is dat men de opfokzeugen koopt op 10 weken leeftijd en 25 kg gewicht. De opfokperiode eindigt op 183 dagen leeftijd (6 maanden); de uitgeselecteerde dieren worden verkocht. De voergift per opgezette opfokzeug is 1,85 kg per dag. Het voerverbruik per opgezette opfokzeug is $(183 - 70) \text{ dagen} \times 1,85 \text{ kg/dag} = 209 \text{ kg}$

Norm

Voerkosten per opgezette opfokzeug van 10 weken: $209 \text{ kg} \times € 0,27$ € 56,40

10.2.3 Overige toegerekende kosten

Toelichting

De overige toegerekende kosten zijn per opgezette opfokzeug van 10 weken en gewicht van 25 kg.

Norm

	€
Gezondheidszorg	11,20
Elektriciteit	0,90
Verwarming	0,40
Water	0,70
Overige toegerekende kosten (incl, strooisel)	0,70

10.2.4 Rente

Toelichting

De waarde van een gemiddeld aanwezige opfokzeug wordt berekend via de formule:

Aankoopprijs opfokzeug + 0,5 x (voerkosten + overige toegerekende kosten)

Het gemiddeld vastgelegd vermogen in voer- en kasgeld per 1000 opgelegde opfokzeugen is

per jaar in	€
Voer (gem, 7 dagen)	3.400,-
Kas	<u>5.000,-</u>
Totaal	8.400,-

Rentepercentage: 3,5% + 1% (= opslag voor financiering roerende goederen en levende have)

Norm

Rentekosten levende have per

gemiddeld aanwezige opfokzeug per jaar 4,5% x € 178,- € 8,01

Rentekosten voer- en kasgeld per

gemiddeld aanwezige opfokzeug per jaar 4,5% x € 8,40 € 0,38

Totaal € 8,39

10.3 Saldoberkening

Toelichting

Het saldo voor de opfok van zeugen op het eigen bedrijf wordt berekend per opgelegde opfokzeug en per gemiddeld aanwezige opfokzeug

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
- opfokzeugen naar eigen bedrijf	0,73	300,0	219,0
- uitgeselecteerde opfokzeugen	0,25	134,9	33,7
- uitval opfokzeugen	0,02	-	<u>-,-</u>
Totaal opbrengsten			252,7
Af: kosten aankoop zeug en voer			
- opfokzeug (10 weken, 25 kg)	1	143,00	143,0
- voer	209 kg	0,27	<u>56,4</u>
Totaal kosten aankoop			199,4
Voerwinst per opgelegde opfokzeug			53,3
Af: overige toegerekende kosten			
- gezondheidszorg			11,2
- elektriciteit			0,9
- verwarming (brandstoffen en strooisel)			0,4
- water			0,7
- overige veekosten			<u>0,7</u>
Totaal overige toegerekende kosten			13,9
Saldo per opgelegde opfokzeug (25 kg) ¹⁾			39,0
Omzetsnelheid per jaar			x 3,09
Saldo per gemiddeld aanwezige opfokzeug per jaar			122
¹⁾ Zonder rente: Rentekosten levende have, voer- en kasgeld per gemiddeld aanwezige opfokzeug per jaar			8,4
Mestafzetkosten: 1,2 m³ x € 22 (lange afstand)			26
Saldo per gemiddeld aanwezige opfokzeug per jaar incl. mestafzet			96

11 Zeugen

11.1 Algemeen

Toelichting

De prijzen van het voer en de biggen vertonen doorlopend grote schommelingen. Daardoor kunnen de saldo's in de varkenshouderij van jaar tot jaar sterk fluctueren. In begrotingen werkt men met een saldo waarvan verwacht wordt dat het over een langere periode gemiddeld gerealiseerd wordt. Uit analyse van de deelboekhoudingen (TEA-resultaten) over een reeks van 20 jaren zijn verwachtingen uitgesproken voor de saldi waarmee in begrotingen gerekend mag worden.

Het saldoniveau voor een langere periode is naar verwachting redelijk stabiel. Bij structurele veranderingen van de voerprijs verandert immers ook het prijsniveau van varkensvlees en biggen.

De norm voor de voerprijzen is gebaseerd op de gemiddelde netto betaalde voerprijzen uit de TEA-resultaten.

In de paragrafen met de voer- en biggenprijzen is een overzicht opgenomen van de prijzen in de jaren 2014 t/m 2018.

Norm

Netto prijzen (inclusief kortingen, toeslagen enz.)

Zeugenvoer	€ 27,00	per 100 kg
Biggenvoer	€ 38,00	per 100 kg
Biggen (25 kg af fokker)	€ 44,50	per stuk

11.2 Opbrengsten

11.2.1 Verkoop biggen

Statistiek

Netto¹⁾ ontvangen biggenprijs (€) per jaar

Regio	2014	2015	2016	2017	2018	Gemiddeld
Nederland	44,50	35,68	46,38	54,88	38,1	43,90

¹⁾ De biggenprijzen zijn inclusief kortingen, toeslagen e.d.

Bron: Wageningen Economic Research BINternet.

Norm

Verkochte biggen à 25 kg	29,6 per gem. aanw. zeug
Netto biggenprijs	€ 44,50
Binnen het gewichtstraject van 20 - 27 kg is de waarde van 1 kg hoger of lager opleggewicht	€ 1,26
Opbrengst uit verkoop biggen per zeug per jaar	€ 1.317,-

11.2.2 Vervanging zeugen

Verkoop slachtzeugen

Toelichting

De norm voor de slachtopbrengst van de uitgeselecteerde zeugen en opfokzeugen per gemiddeld aanwezige zeug wordt bepaald door de volgende factoren:

- het selectiepercentage van de zeugen
- het selectiepercentage van de opfokzeugen vanaf 6 maanden
- de opbrengstprijzen voor de uitgeselecteerde zeugen en opfokzeugen

Technische uitgangspunten

Per jaar:	vervanging zeugen	42%
	sterfte zeugen	6%
	selectie zeugen	36%

Selectie opfokzeugen vanaf 6 maanden tot eerste dekking: 5%

Dit is alleen de uitval door selectie op niet berig worden,

Aan te kopen opfokzeugen per gemiddeld aanwezige zeug

42% (vervanging zeugen)

----- = 0,44 opfokzeug

100% - 5% (selectie opfokzeugen)

Gewicht van slachtzeugen

Levend gewicht van een gemiddelde zeug	230 kg
Inslachting	circa 27,4%
Geslacht gewicht van zeugen	167 kg

Opbrengstprijs per slachtzeug

$167 \text{ kg} \times (-0,19 + 0,89 \times \text{netto opbrengstprijs slachtvarkens/kg})$

$167 \text{ kg} \times (-0,19 + 0,89 \times \text{€ } 1,405/\text{kg}) = \text{€ } 176,85$

Deze formule is gebaseerd op de verhouding van de netto opbrengstprijzen voor vleesvarkens en slachtzeugen in TEA-2000.

Netto opbrengstprijs per uitgeselecteerde opfokzeug van 6 maanden tot eerste dekking is gelijk gesteld aan de netto opbrengstprijs van een vleesvarken.

Norm

Opbrengst uitstoot per gemiddeld aanwezige zeug per jaar

Verkoop uitgeselecteerde zeugen $0,36 \times \text{€ } 176,85$ € 64,00

Verkoop uitgeselecteerde opfokzeugen $0,02 \times \text{€ } 134,20$ € 3,00

Totaal € 67,00

Aankoop opfokzeugen

Toelichting

De norm voor de aankoopkosten van opfokzeugen wordt bepaald door:

- het vervangingspercentage van de zeugen
- het selectiepercentage van de opfokzeugen vanaf 6 maanden
- de aankooprijzen van de opfokzeugen

Technische uitgangspunten

Vervangingspercentage zeugen 42%

Selectie opfokzeugen vanaf 6 maanden tot eerste dekking 5%

Dit is alleen de uitval door selectie op niet berig worden,

Uitgangspunten prijzen

Aankoopprijs opfokzeug van 183 dagen (6 maanden) is € 300,- bij een biggenprijs van € 44,50 bij 25 kg.

Norm

Aankoopkosten opfokzeugen van 183 dagen per gemiddeld aanwezige zeug per jaar:

$0,44 \times \text{€ } 300,- = \text{€ } 132,00$

11.3 Toegerekende kosten

11.3.1 Kosten zeugenvoer

Statistiek

Netto¹⁾ betaalde prijs zeugenvoer (€/100 kg)

Jaar	2014	2015	2016	2017 v	2018 r	Gemiddelde 5 jaar
Nederland	26,89	25,85	25,59	24,64	25,9	25,75

¹⁾ De voerprijzen zijn inclusief kortingen, toeslagen, etc (v = voorlopig, r = raming).

Bron: Wageningen Economic Research BINternet.

Toelichting

De benodigde hoeveelheid zeugenvoer moet men berekenen inclusief het aantal gemiddeld aanwezige dekrijpe opfokzeugen.

Technische uitgangspunten

- aan te kopen opfokzeugen per zeug per jaar 0,44
- aankoopleeftijd opfokzeugen 183 dagen
- selectie opfokzeugen vanaf 6 maand 5%
- leeftijd bij inzet of selectie opfokzeugen 260 dagen

Aantal opfokzeugen per gemiddeld aanwezige zeug per jaar:

$$\begin{array}{l} 0,44 \text{ aangekochte opfokzeugen} \times (260 - 183) \\ \text{-----} = 0,09 \text{ opfokzeug per zeug} \\ 365 \text{ dagen} \end{array}$$

Voerverbruik per gemiddeld aanwezig dier per jaar

- per zeug 1.229 kg
- per opfokzeug (aankoop 6 maanden) 1.070 kg

Norm

Kosten zeugenvoer per gemiddeld aanwezige zeug

$$\begin{array}{l} 1 \text{ zeug} \times 1.229 \text{ kg} \times \text{€ } 0,27 = \text{€ } 332,- \\ 0,09 \text{ opfokzeug} \times 1.070 \text{ kg} \times \text{€ } 0,29 = \text{€ } 28,- \\ \text{Totaal} \text{€ } 360,- \end{array}$$

11.3.2 Kosten biggenvoer

Statistiek

Netto¹⁾ betaalde prijs biggenvoer (euro/100 kg)

Jaar	2014	2015	2016	2017 v	2018 r	Gemiddelde 5 jaar
Nederland	39,85	38,54	35,90	35,29	37,5	37,40

¹⁾ De voerprijzen zijn inclusief kortingen, toeslagen, enz.

Bron: Wageningen Economic Research BINternet.

Technische uitgangspunten

Verbruik biggenvoer per big (25 kg) 28,4 kg

Verbruik biggenvoer per zeug (29,6 biggen per gem, aanw, zeug) 841 kg

Norm

Prijs biggenvoer: € 38,00 per 100 kg

Kosten biggenvoer per gemiddelde zeug per jaar 841 kg x € 0,38 = € 320,-

11.3.3 Overige toegerekende kosten

Toelichting

Algemene kosten (verzekeringen, telefoon, heffingen, auto e.d.,) bestaan vaak uit een vast en variabel deel en zijn bovendien op gemengde bedrijven niet goed toe te rekenen aan de tak. Dit geldt ook voor mestkosten, die bovendien sterk afhankelijk zijn van de bedrijfssituatie. Om die reden is het praktischer deze twee kostenposten buiten het saldo per tak te laten. Hierna staan de kosten die wel rechtstreeks worden toegerekend.

Norm

Overige toegerekende kosten per gemiddeld aanwezige zeug per jaar (incl. biggen tot 25 kg en opfokzeugen vanaf 6 maanden).

Gezondheidszorg (incl. reservering DGF) ¹⁾ € 120,-

Elektriciteit € 25,-

Brandstoffen € 24,-

Water € 5,-

Overige veekosten (incl. strooisel) € 20,-

¹⁾ Bijzondere gezondheidszorgkosten bij incidentele uitbraken van dierziekten. In lange termijnbegrotingen moet financiële ruimte gecreëerd zijn om, òf achteraf de kosten van een uitbraak te kunnen betalen (door bijvoorbeeld een heffing), òf vooraf de financiële risico's van een uitbraak te kunnen dekken (door bijvoorbeeld een financiële reserve of verzekering). Op dit moment is de systematiek van een heffing aan het diergezondheidsfonds achteraf bekend.

11.3.4 Rente

Toelichting

De waarde van een gemiddeld aanwezige zeug wordt bepaald door te berekenen hoeveel vermogen gemiddeld is vastgelegd in de dieren.

Waarde gemiddeld per zeug (incl. biggen)	€ 467,00
Waarde gemiddeld per opfokzeug (aankoop 6 maanden)	€ 300,00

Waarde gemiddeld aanwezige zeug (incl. biggen en opfokzeugen)

1 zeug inclusief biggen	€ 467,00
0,09 opfokzeug x € 290,00	<u>€ 27,00</u>
Totaal	€ 494,00

Het gemiddeld vastgelegd vermogen in voer- en kasgeld per 100 zeugen is in € per jaar

Voer (gem. 14 dagen)	€ 2.600,-
Kas	€ 4.500,-
Totaal	€ 7.100,-

Rentepercentage

3,5% + 1% (= opslag voor financiering roerende goederen en levende have)

Norm

Rentekosten per gemiddeld aanwezige zeug (incl. biggen en opfokzeugen) bij aankoop van de opfokzeugen op 6 maanden

4,5% x € 494,-	€ 22,20
Rentekosten voer- en kasgeld per gemiddeld aanwezige zeug per jaar	4,5% x € 71,-
	<u>€ 3,20</u>
Totaal	€ 25,40

11.3.5 Kosten dekbeer

Toelichting

Gemiddeld is een dekbeer 18 maanden op het bedrijf aanwezig en verricht ongeveer 130 dekkingen per jaar. De kosten van huisvesting, arbeid en overige niet-toegerekende kosten zijn hierbij niet berekend. De kosten in verband met sterfte van beren zijn buiten beschouwing gelaten.

Aankoopprijs beer	€ 675,-
Verkoopprijs slachtbeer	€ 175,-

<i>Norm</i>		€
Voerkosten	1 060 kg x € 0,27 =	286,-
Afschrijvingskosten	(€ 675,- - € 150,-) x 12/18	333,-
Diverse kosten	- gezondheidszorg	4,-
	- spermaonderzoek	76,-
	- water	3,-
	- brandstoffen, strooisel	4,-
	- elektriciteit	<u>3,-</u>
De totaalkosten van een dekbeer per jaar zijn		709,-

Rente levende have 4,5% van (€ 675,- + € 175,-)/2 = 19,1

Rentekosten beer per 100 zeugen per jaar 0,11

11.3.6 Kosten KI

Toelichting

De kosten van KI zijn afhankelijk van:

- het percentage KI op het bedrijf
- óf het inseminatoren-KI óf DHZ-KI is
- de prijs per dosis sperma, per bezoek of per bezorging
- de bedrijfsomvang
- het productieniveau van het bedrijf: de worpindex, het percentage overinseminaties, het percentage herinseminaties.

Opmerking:

De normen voor de kosten van KI zijn exclusief contributie en fokkerijbijdragen.

Voor de bepaling van de normen is uitgegaan van:

- bedrijfsomvang 550 zeugen
- worpindex van 2,37
- 10% herinseminaties
- 60% overinseminaties bij DHZ-KI, 35% bij inseminatoren-KI
- 130 bezoeken per jaar bij DHZ-KI, 140 bezoeken per jaar bij inseminatoren-KI
- het gemiddelde van de prijzen van de KI-verenigingen, gecorrigeerd voor het aantal afgezette doses
- 26 maal scannen

Norm

Inseminatoren-KI	circa	€ 28,-	per zeug per jaar
DHZ-KI	circa	€ 19,-	per zeug per jaar
Gemiddelde kosten KI	circa	€ 22,-	per zeug per jaar

Onder invloed van wijzigingen in de bovenstaande uitgangspunten kunnen deze bedragen € 6,- per zeug variëren.

11.4 Saldoberekening

Toelichting

Het saldo voor de zeughouderij wordt berekend per gemiddeld aanwezige zeug

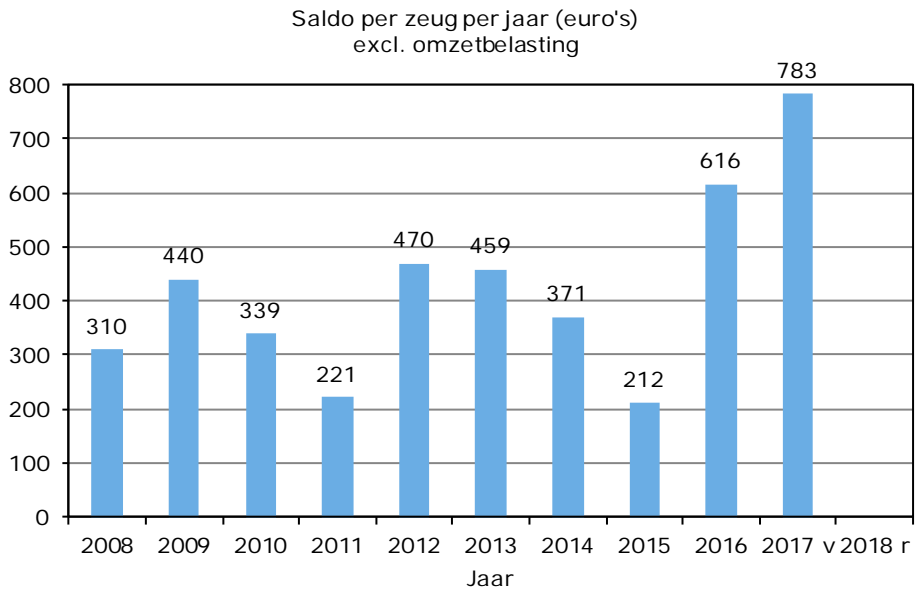
Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
Afgeleverde biggen (25 kg)	29,6	44,50	1317
Slachtzeugen	0,36	176,8	64
Uitgeselecteerde opfokzeugen	0,02	134,2	<u>3</u>
Totaal opbrengsten			1.384
Af: kosten aankoop opfokzeugen en voer			
Aankoop opfokzeugen (6 mnd)	0,44	300	132
Voer opfokzeugen	96 Kg	0,29	28
Voer zeugen	1229 Kg	0,27	332
Voer biggen	841 kg	0,38	320
Zoekbeer	0,006	273	<u>2</u>
Totaal kosten aankoop			814
Voerwinst per gemiddeld aanwezige zeug per jaar^{*)}			570
Af: overige toegerekende kosten			
KI			27
Gezondheidszorg (incl. reservering DGF)			120
Elektriciteit			25
Verwarming (brandstoffen)			24
Water			5
Overige veekosten (incl. strooisel)			<u>20</u>
Totaal overige toegerekende kosten			221
Saldo per gemiddeld aanwezige zeug per jaar¹⁾			349
¹⁾ Zonder rente: rentekosten levende have, voer- en kasgeld per gemiddeld aanwezige zeug per jaar		25,4	
Mestafzetkosten: 5,5 m³ x € 20 (lange afstand)			110
Saldo per gemiddeld aanwezige zeug per jaar incl. mestafzet^{*)}			239

^{*)} Bij de zeugen is de voerwinst substantieel verhoogd ten opzichte van de vorige uitgave, maar nemen de kosten binnen het saldo en voor mestafzet verder toe. Het saldo inclusief mestafzet is daardoor niet toegenomen.

11.5 Verloop van de gerealiseerde voerwinst en saldo

Toelichting

De gerealiseerde voerwinst en saldo per zeug per jaar in de afgelopen jaren is weergegeven in de onderstaande grafiek.

Bron: Wageningen Economic Research BINternet.

11.6 Kostprijs biggen

Verwachte kostprijs lange termijn

Omschrijving	Bedrag (€)
Arbeid	176
Huisvesting	283
Rente (levende have)	24
Voer	682
Gezondheidszorg	91
Kosten inseminatie	27
Nevenomzet	60
Overige kosten (water, energie, mestafvoer, algemeen)	205
Kosten per zeug per jaar	1548
Kostprijs per afgeleverde big (af boerderij)	52,00

Een uitgebreide kostprijsberekening is met een abonnement te verkrijgen (Biggenprijzenschema) of zelf te maken via www.kwin.nl.

11.7 Biologische varkens

De biologische varkenshouderij is klein van omvang, maar wel groeiend. In 2017 waren er in Nederland 154 bedrijven met biologische varkens. Het totaal aantal biologische gehouden varkens in Nederland was in 2017 91.340, waarvan <10% zeugen, 40% biggen en 50% vleesvarkens. Dat is minder dan 1% van de totale varkensstapel. Een gemiddeld bedrijf heeft zo'n 300 vleesvarkens. De kosten en opbrengsten in de biologische varkenshouderij liggen op bijna het dubbele van de reguliere houderij, maar met name de opbrengsten zijn stabiel.

Als gevolg van een hogere speenleeftijd (6 weken) en daardoor een lagere worpindex en iets hogere uitval bij de biggen worden er zo'n 10-25% minder biggen per zeug grootgebracht in vergelijking met de reguliere houderij.

12 Vleesvarkens

12.1 Algemeen

12.1.1 Technische resultaten

De technische resultaten van vijf jaar staan weergegeven in onderstaande tabel.

Groei, voederconversie en uitval (gecorrigeerd 25-117 kg, in 2012 25-112 kg)

	2012	2013	2014	2015	2016
Groei (g/dag)	791	795	800	803	808
EW-conversie (EW/kg groei)	2,80	2,85	2,83	2,82	2,81
Uitval (%)	2,2	2,3	2,3	2,3	2,3

Bron: Bedrijfsvergelijking Agrovison B.V. De toename van EW-conversie in 2013 heeft te maken met wijziging Uniformeringsafspraken.

12.1.2 Prijzen

Toelichting

De prijzen van het voer, de biggen en varkensvlees vertonen doorlopend grote schommelingen. Daardoor kunnen de saldo's in de varkenshouderij van jaar tot jaar sterk fluctueren. In begrotingen wordt gewerkt met een saldo waarvan men verwacht dat het over een langere periode gemiddeld gerealiseerd wordt.

Uit analyse van de deelboekhoudingen (TEA-resultaten) over een periode van 20 jaren zijn schattingen gemaakt voor de saldi waarmee in begrotingen gerekend mag worden. Het saldoniveau voor een langere periode is naar verwachting redelijk stabiel. Bij structurele veranderingen van de voer-prijs verandert ook het prijsniveau van varkensvlees en biggen. De norm voor de voerprijzen is gebaseerd op de gemiddelde netto betaalde voerprijzen uit de TEA-resultaten. In de paragrafen met de voer-, biggen- en vleesprijzen staat een overzicht van de prijzen in de jaren 2014 t/m 2018.

Norm

Netto prijzen (inclusief kortingen, toeslagen, etc.)

Vleesvarkensvoer	€ 25,50	per 100 kg
Biggen (25 kg af fokker)	€ 44,50	per stuk
Slachtvarkens (netto opbrengstprijis)	€ 1,405	per kg geslacht gewicht

12.1.3 Afgeleverde vleesvarkens per varken per jaar

Toelichting

In de volgende paragrafen staan, tenzij anders vermeld, normen voor het groeitraject van 25 – 117 kg en per afgeleverd varken.

Norm

Groei per afgeleverd vleesvarken per dag	830	gram
Geslacht gewicht	96,0	kg
Levend eindgewicht	121,2	kg
Opleggewicht	25	kg
Groeitraject	96,2	kg
Omzetsnelheid per gem. aanwezig vleesvarken	3,15	
Uitvalspercentage	2,5	%

Aantal afgeleverde vleesvarkens per varken per jaar:

$$\frac{\text{omzetsnelheid} \times (100 - \text{uitval \%}/2)}{100} = \frac{3,15 \times (100 - 2,5/2)}{100} = 3,11$$

12.2 Opbrengsten

Statistiek

Netto¹⁾ opbrengstprijz (€/kg)

Jaar	2014	2015	2016	2017 v	2018 r	Gemiddelde 5 jaar
Nederland	1,46	1,32	1,44	1,58	1,38	1,44

¹⁾ De opbrengstprijzen zijn inclusief kortingen, toeslagen e.d.

Bron: Wageningen Economic Research BINternet.

Geslacht gewicht, vleespercentage en SEUROP-classificatie

	2014	2015	2016	2017	2018
Geslacht gewicht (kg)	94,0	94,0	94,5	96,0	96,6
Mager vlees %	59,2	59,3	59,5	59,2	59,1
S (%)	48,7	51,1	55,6	55,9	60,7
E (%)	49,2	47,1	43,8	42,6	38,1
U (%)	2,0	1,7	1,5	1,5	1,2

Bron: RVO Varkensslachtingen.

De normen voor de opbrengstprijzen gelden bij het gemiddelde vleespercentage op basis van de het landelijk gemiddelde. In 2018 bedroeg dit vleespercentage 59,1 %. De netto vleesprijs is, behalve van het vleespercentage, ook afhankelijk van het slachtgewicht, het type, de toeslag voor marktsegment e.d.

Norm

Vleesprijs	€ 1,405 per kg geslacht gewicht
Geslacht gewicht	96,0 kg
Opbrengst per afgeleverd varken	96,0 kg x € 1,405 = € 134,90

12.3 Toegerekende kosten

12.3.1 Aankoop big

Toelichting

De gemiddelde biggenprijs in Nederland die een vleesvarkenshouder betaalt, is ruim € 1,- hoger dan de gemiddelde prijs die de zeugenhouder ontvangt. Het verschil in biggenprijs tussen zeugenhouder en vleesvarkenshouder zit voor een deel in de vervoerskosten en commissie. Zie hoofdstuk Zeugen voor de biggenprijs die de zeugenhouder ontvangt.

Norm

Biggenprijs af fokker voor een big van 25 kg	€	44,50
Vervoerskosten	€	<u>1,30</u> +
Aankoopprijs big	€	45,80
Binnen het gewichtstraject van 20 - 27 kg is de waarde van 1 kg hoger of lager opleggewicht	€	1,26

12.3.2 Voerkosten

Statistiek

Netto¹⁾ betaalde prijs vleesvarkensvoer (euro/100 kg)

Jaar	2014	2015	2016 v	2017 v	2018 r	Gemiddelde 5 jaar
Nederland	25,02	23,92	22,56	22,68	24	23,6

Bron: Wageningen Economic Research BINternet.

¹⁾ De voerprijzen zijn inclusief kortingen, toeslagen e.d.

Norm

Prijs vleesvarkensvoer	€ 25,50	per 100 kg
Voederconversie	2,54	kg voer per kg groei
Energiewaarde voerpakket	1,10	EW
Groeitraject	96,2	kg
Voerverbruik	244,2	kg
Voerkosten per afgeleverd varken	244,2	x € 0,255 = € 62,30

12.3.3 Uitval

Toelichting

De waarde van een uitgevallen dier wordt gelijkgesteld aan de waarde van een gemiddeld aanwezig varken. Rekenregel:

$$\text{kosten uitval} = \text{uitval \%} \times \text{waarde uitgevallen dier}$$

100 – uitval %

Norm

Waarde uitgevallen varken	€ 78,-
Percentage uitval	2,5%
Kosten uitval per afgeleverd varken	€ 2,00

12.3.4 Overige toegerekende kosten

Toelichting

Algemene kosten (verzekeringen, telefoon, heffingen, auto e.d.) bestaan meestal uit een vast en variabel deel en zijn bovendien op gemengde bedrijven niet goed toe te rekenen aan de tak. Dit geldt ook voor de mestkosten, die bovendien sterk afhankelijk zijn van de bedrijfssituatie. Om die reden is het praktischer deze twee kostenposten buiten het saldo per tak te laten. Hieronder staan kosten die wel rechtstreeks worden toegerekend.

Norm

Overige toegerekende kosten per afgeleverd varken:

Gezondheidszorg (incl. reservering DGF) ¹⁾	€ 0,8
Elektriciteit	€ 0,9
Verwarming	€ 0,4
Water	€ 0,7
Overige veekosten	€ 0,7

¹⁾ Bijzondere gezondheidszorgkosten bij incidentele uitbraken van dierziekten. In lange termijnbegrotingen moet financiële ruimte gecreëerd zijn om, òf achteraf de kosten van een uitbraak te kunnen betalen (door bijvoorbeeld een heffing), òf vooraf de financiële risico's van een uitbraak af te kunnen dekken (door bijvoorbeeld een financiële reserve of een verzekering). Op dit moment is de systematiek van een heffing aan het diergezondheidsfonds achteraf bekend.

12.3.5 Rente

Toelichting

De waarde van een gemiddeld aanwezig vleesvarken wordt berekend via de formule

$$\text{Kosten opgelegde big} + 0,5 \times (\text{voerkosten} + \text{overige toegerekende kosten})$$

Het gemiddeld vastgelegd vermogen in voer- en kasgeld per 1.000 gemiddeld aanwezige vleesvarkens is in € per jaar.

Voer (gem. 7 dagen)	€ 3.700,-
Kas	€ 5.000,-
Totaal	€ 8.700,-

Rentepercentage: 3,5% + 1% (= opslag voor financiering roerende goederen en levende have)

Norm

Rentekosten levende have

Per gemiddeld aanwezig vleesvarken per jaar $4,5\% \times \text{€ } 78,-$ € 3,51

Rentekosten voer- en kasgeld

per gemiddeld aanwezig vleesvarken per jaar $4,5\% \times \text{€ } 8,80$ € 0,39

Totaal € 3,90

12.4 Saldoberkening

Toelichting

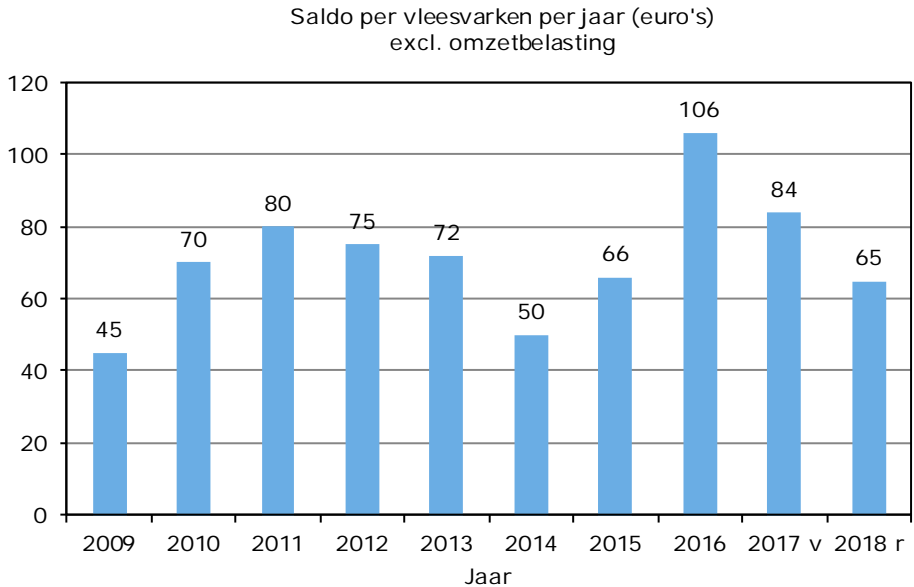
Het saldo voor de vleesvarkenshouderij wordt berekend per gemiddeld aanwezig vleesvarken

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
Afgeleverd vleesvarken	96,0 kg	1,405	134,9
Af: kosten aankoop big en voer			
Opgelegde big (25 kg)	1	44,50	44,5
Transport	1	1,3	1,3
Voer	244 kg	0,255	62,3
Uitval	2,5 %	78,00	<u>2,0</u>
Totaal kosten aankoop			110,4
Voerwinst per afgeleverd vleesvarken			24,8
Af: overige toegerekende kosten			
Gezondheidszorg			0,8
Elektriciteit			0,9
Verwarming (brandstoffen)			0,4
Water			0,7
Overige veekosten (incl. strooisel)			<u>0,7</u>
Totaal overige toegerekende kosten			3,5
Saldo per afgeleverd vleesvarken¹⁾			21,3
Afgeleverd varken per varken per jaar			x 3,11
Voerwinst per gemiddeld aanwezig vleesvarken per jaar			77
Voerwinst per m ² per jaar (bij 0,8 m ² per varken)			89
Saldo per gemiddeld aanwezig vleesvarken per jaar¹⁾			66
Saldo per m ² per jaar (bij 0,8 m ² per varken)			76
¹⁾ Zonder rente: rentekosten levende have, voer- en kasgeld per gemiddeld aanwezig vleesvarken per jaar		3,9	
Mestafzetkosten: 1,0 m³ per gav x € 22 (lange afstand)			22
Saldo per gemiddeld aanwezig vleesvarken per jaar incl. mestafzet			44

12.5 Verloop van het gerealiseerde saldo

Toelichting

Het gerealiseerde saldo per gemiddeld aanwezig vleesvarken per jaar in de afgelopen jaren is weergegeven in de onderstaande grafiek.

Bron: Wageningen Economic Research BINternet varkensbedrijven.

12.6 Kostprijs vleesvarken

Inschatting kostprijs lange termijn

Omschrijving	Bedrag (€)
Arbeid	5
Huisvesting	15
Opgelegde big (25 kg), incl. vervoer en bemiddeling	45
Voer	66
Gezondheidszorg en overige veekosten	3
Uitval	2
Afleveringskosten	4
Overige kosten (water, energie, mestafvoer, algemeen)	13
Kosten per afgeleverd varken	153
Kostprijs per kg geslacht gewicht (af boerderij)	1,60

Een uitgebreide kostprijsberekening is met een abonnement te verkrijgen (Biggenprijzenschema) of zelf te maken via www.kwin.nl.

13 Varkens, niet-toegerekende kosten

Alle bedragen in KWIN-V zijn exclusief btw.

13.1 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen van het bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat bij nieuwbouw installaties die een hoger risico op brand hebben, opgesteld moeten zijn in een ruimte die minimaal 60 minuten brandwerend is uitgevoerd. Denk hierbij aan de meterkast, brijvoerinstallatie, CV ketel.

Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B. In de nieuwbouwprijzen zijn de meerkosten voor deze extra voorzieningen meegenomen. Verder is als basis genomen dat de dakconstructie sterk genoeg is uitgevoerd om zonnepanelen tot een gewicht van 15 kg/m² te kunnen dragen.

Kosten voor de vergunningen zijn inbegrepen bij de bouwkosten van het bedrijf. Hierbij zijn ontwerpkosten, architectkosten, kosten voor bestek, tekeningen, constructieberekeningen, omgevingsvergunning bouw en milieu inclusief de m.e.r.-procedure, Natuurbeschermingswetvergunning (NB) en Waterwetvergunning, hiervoor benodigde onderzoeken en de leges voor bouw en NB-gunning berekend. Niet meegenomen zijn bouwbegeleiding en plan van eisen voor installatie en inrichting. De totale kosten voor vergunningen zijn circa € 95.000.

De investering per dierplaats voor de nieuwbouw van een stal is afhankelijk van veel aspecten.

Prijzen kunnen in de praktijk sterk variëren door:

- verschil in bedrijfsomvang en grootte van de afdelingen;
- verschil in uitvoering van de mestkelders;
- niet geheel vergelijkbare onderdelen, zoals alternatieve bedrijfsvarianten;
- verschillen in kwaliteit;
- verschillen per regio;
- verschillen in prijsbeleid per stalbouw- en stalinrichtingsbedrijf.

13.1.1 Nieuwbouw zeugenstal

Type	Eén stal voor guste, drachtige en kraamzeugen, gespeende biggen en opfokzeugen vanaf 25 kg tot dekking.
Omvang	Gemiddeld aanwezig 900 zeugen, drie zoekberen.
Productiesysteem	Wekelijks productiesysteem en speenleeftijd van gemiddeld 4 weken. De drachtige zeugen worden gehouden in dynamische groepen. Opfokzeugen worden op een leeftijd van 25 kg aangevoerd en in opfokafdelingen opgefokt tot 180 dagen leeftijd, daarna worden ze verplaatst naar de dekafdeling.
Voederverstrekking	Droogvoersysteem met volumedosering.
Mestopslag	Volledige onderkeldering, gemiddeld 0,8 m diepe kelders met riolering. Totale mestopslag op bedrijf voor 6 maanden in de mestkelder, eventueel aangevuld met een mestsilo.
Luchtinlaat	Kraamafdelingen: frisse neuzen systeem via plafond met buis of koker Guste en drachtige zeugen : inlaatventielen in gevel. Gespeende biggen en opfokzeugen: ventilatieplafond met luchtaanvoer via de kopgevel of zijgevel.
Luchtafvoer	Centrale ventilatie: bij drachtige zeugen via lengteventilatie en bij guste zeugen, kraamzeugen, gespeende biggen en opfokzeugen via een centraal luchtafzuigkanaal.
Emissiearm systeem	Combi luchtwater.
Ruimte verwarming	Uitsluitend bij gespeende biggen via deltabuizen.
Daglicht	3% vloeroppervlak: lichtdoorlatend oppervlak in de zijgevel.

Inrichting

Dek afdeling	Eén afdeling met 52 voerligboxen, 63 plaatsen voor opfokzeugen boven 180 dagen leeftijd tot dekking op 235 dagen leeftijd. De dekboxen zijn gemiddeld 0,65 m breed en hebben 40% dichte vloer en daarachter een betonnen en/of stalen rooster. Voeding via voerdosators. Voor de dekboxen is een beerpad met poortje per zes of zeven zeugen. De dekrijpe opfokzeugen worden gehouden in een groep met twee aanleerstations en twee groepshokken van elk zeven opfokzeugen met gemiddeld 2,0 m ² ruimte per opfokzeug met 40% dichte geïsoleerde vloer. De groepshokken zijn uitgevoerd met een trog met vreetbreedte van 40 cm per opfokzeug. De mestkelder is uitgevoerd met twee rioolbuizen Ø 315 mm.
Beerafdeling	Drie berenhokken in een afgeschermd deel in of naast de dek afdeling. Beerhokken met 2/3 dichte vloer met < 5% perforaties (strooroster) en 1/3 betonrooster. Hokoppervlak minimaal 6,5 m ² per beer (8 m ² inclusief controlegang). Mestkelder uitgevoerd met rioolbuis Ø 315 mm.

Drachtige zeugen	<p>Een afdeling met dynamische groepen. Twee groepen met voerstations (1 station per 45 zeugen) en een separatie unit. Totaal 720 plaatsen. Het leefoppervlak per zeug is 2,25 m² waarvan 1,30 m² dichte ligvloer zonder strobed, met voor de rest betonrooster. De dichte ligvloer is opgedeeld door betonnen tussenschotten in vakken van maximaal 10 zeugen (13 m²). Poorten zijn uitgevoerd van hekwerk. Er is een separatieruimte beschikbaar met de capaciteit voor minimaal 1 weekgroep 44 zeugen (90m²).</p> <p>Een drinkwaterpunt per 20 zeugen. Mestkelder uitgevoerd met twee rioolbuizen Ø 315 mm.</p>
Kraamafdeling	<p>Vijf afdelingen met 44 kraamhokken (totaal 220 plaatsen). De hokken zijn 2,0 m breed en 2,6 m lang en opgesteld met de kop van de zeug naar de controlegang. De vloer bestaat uit geplastificeerde of volkern kunststof vloeren met stalen rooster deel onder de zeug. De dichte vloerplaat / vloerplaten voor de biggen zijn minimaal 1,0 m² en zijn voorzien van vloerverwarming. Boven de ligplaats van de biggen is een opklapbaar deksel en is een aansluiting voor een biggenlamp aanwezig. Voeding van de zeug in een verhoogde trog met voerdosator. Voeding voor de biggen in een voerkom voor de eerste 2 weken en een droogvoerbakje voor de volgende weken tot spenen. De hokafscheidingen zijn van kunststof. Controle voergang netto 1,1 m breed. Mestkelder uitgevoerd met samengesteld riool met afsluiter per mestkanaal.</p>
Biggenafdeling	<p>Acht afdelingen met 22 hokken voor 26 biggen (4.576 plaatsen). Leefoppervlak per big is netto 0,4 m². De inrichting bestaat uit kunststof rooster op het waterkanaal, bolle vloer met vloer verwarming en metalen roosters op het mestkanaal. Kunststof hokafscheidingen, vijf vreetplaatsen per hok en drie drinkwaterbakken per hok. Hokdiepte maximaal vier meter.</p> <p>Mestkelder is uitgevoerd met twee rioolbuizen Ø 315 mm.</p>
Opfokzeugen	<p>Opfok 25 kg tot 180 dagen, 192 plaatsen. Vier afdelingen voor ieder 48 opfokzeugen in vier hokken van 12 dieren. Leefoppervlak 1,0 m² per dier. Opfokzeugen worden aangevoerd op een gewicht van 25 kg. 27,5 % selectie tot 180 dagen. Quarantaine en adaptatie vinden hier plaats met aanvoergang en hygiënesluis. Mestkelder uitgevoerd met twee rioolbuizen Ø 315mm.</p>
Overig inbegrepen	<p>Vijf silo's voor droogvoer in totaal 80 ton. Afle verruimte biggen, zeugendouche, centrale hogedrukinstallatie, CV-installatie, kantoor, computer, koelcontainer bij bedrijfstoegang, scheiding schone en vuile weg, toegangspoort, hygiënesluis bedrijf en omkleedruimten per diercategorie, noodstroomaggregaat, vergunningen, leges, architect en advisering.</p>

Norm

De investering voor nieuwbouw van een zeugenstal met 992 zeugenplaatsen (900 G.A.Z.), 1-weeks productiesysteem bedraagt € 2.850 per zeugenplaats. Hiervan is € 1.710 voor bouwkosten stal (incl. grondwerk) en € 1.090 voor inrichting en algemene voorzieningen. De nieuwbouw is inclusief 4.576 gespeende biggen plaatsen en 255 plaatsen voor opfok van 25 kg tot dekken. Investering per G.A.Z. is € 3.086.

Bij een nieuwe locatie dient rekening gehouden te worden met mogelijke extra kosten van aanleg nutsvoorziening, erfverharding en overige infrastructuur.

De kosten voor heien (circa 20% meerkosten per zeugenplaats) bestaan uit:

- materiaalkosten: heipalen en oplangers;
- arbeidskosten;
- extra kosten voor zwaardere constructie van vloeren en funderingen.

Norm

1-weeks productiesysteem. Investering per dierplaats (€) is afhankelijk van de bedrijfsomvang (in tabel voor 550, 900 of 1.350 gemiddeld aanwezige zeugen)

Diercategorie	Aantal	€	Aantal	€	Aantal	€
Gemiddeld aanwezige zeugen	550	3.305	900	3.140	1.350	3.027
Kraamhokken	130	4.090	220	3.900	320	3.860
Biggenhokken	2.400	221	4.576	213	6.400	211
Dekafdeling/dekboxen	32	1.417	52	1.337	78	1.298
Dekafdeling opfok	42	1.035	63	990	104	945
Aanleerstation en groepshok						
Dragende zeugenplaats	444	1.135	720	1025	1.088	975
Opfokzeugenplaats (25 kg – 180 dgn)	116	679	192	617	288	560
Gemiddeld per zeugenplaats	606	3.000	992	2.850	1.486	2.750

Norm

In de praktijk komen meerdere huisvestingssystemen voor drachtige zeugen voor.

De investeringen voor de verschillende systemen staan hieronder.	€
Dynamische groepen met strobed met voerstations en strobed	1000,-
Dynamische groepen zonder strobed met voerstations	1025,-
Stabiele groepen met voerstations	1.115,-
Stabiele groepen met ad lib voeding	990,-
Stabiele groepen met voerligboxen met uitloop	1.220,-
Stabiele groepen met vloervoeding	1.060,-

In de praktijk komen meerdere varianten voor bij kraamhokken en combinatie van kraamhok en biggen opfok (kraamopfokhok-KOH).

De investeringen voor enkele verschillende systemen zijn:

Omschrijving aanvullende voorziening	Standaard (€)	Voorziening (€)	Extra (€)
Kraamhok met bewegingsvrijheid voor zeug en biggen, leefoppervlak 7 m ²	3.900	5.100	1.195
Afsluitbaar biggenest 1,1 m ²	3.900	4.080	180
Kraamopfokhok 5,4 m ² meter met opklapbare box voor na het spenen en 40% dichte vloer	3.900	4.430	536
Stal met 13 afdelingen kraamopfok met 44 hokken (4.307) i.p.v. 5 kraamafdelingen (220 hokken van 3.900) en 8 biggenafdelingen (352 hokken van 2.702)	3.208	4.430	1.228 / hok
	2.855	3.565	707 / plaats

Norm

Extra of minder investeringen bij meerwekensystemen ten opzichte van 1-weeks in zeughouderij (op basis van 900 gemiddeld aanwezige zeugen)

Omschrijving	Aantal zeugenplaatsen	Extra/minder investering (€)
Twee-weeks system	996	+ 97.000
Drie-weeks system	1.036	+ 85.500
Vier-weeks system	1.012	+ 97.000
Vijf-weeks systeem	994	- 139.000

Norm

Investering voor aanvullende voorzieningen

Omschrijving aanvullende voorziening	Investering (€)
Berenhok (6,5 m ² , 8 m ² incl. controlepad)	3.900,- per hok
Plateau bij gespeende biggen (ter vergroting netto leefoppervlak)	90-105 per m ² plateau
Noodstroomaggregaat (diesel, halfautomaat)	15.000,- per stuk
Noodstroomaggregaat (trekker)	6.000,- per stuk
Hygiënesluis, hoofdsluis 18 m ² incl. 2 douches en toilet	11.500,- per stuk
Omkleedruimte per diercategorie met wastafel (4 m ²)	1.500,- per stuk
Zeugendouche (voor 50% weekgroep) (25 m ²)	7.500,- per stuk
Kantoor en kantine (16 m ²)	8.000,- per stuk
Interne opslag, berging e.d. zonder onderkeldering	225,- per m ²
Interne opslag, berging e.d. met onderkeldering 1,0 m diep	310,- per m ²
Overdekte buitenuitloop met dichte vloer en muurafrastering	165,- per m ²
Brandput (90 m ³)	6.500,- per stuk
Brandput incl. pomp (90 m ³)	20.000,- per stuk

13.1.2 Nieuwbouw vleesvarkensstal

Omvang	5.040 vleesvarkensplaatsen (inclusief ziekenafdeling)
Indeling	17,5 afdelingen met 24 hokken met 12 varkens per hok. Per twee hokken een deurtje waardoor ook gekozen kan worden voor grotere groepen. De resterende ruimte naast de halve afdeling ingericht als berging, kantoor, hygiënesluis en ziekenboeg.
Hokuitvoering	Bolle vloeruitvoering met betonroosters, hokoppervlakte is netto 1,0 m ² per varken excl. ruimte voor de droogvoerbak en waterbak. 40% geïsoleerde dichte vloer met vloerverwarming.
Emissiearm systeem	Combi Luchtwater
Voerverstrekking	Voerbakken met een computergestuurde droogvoerinstallatie, per ventiel gestuurd. Drinkwater via drinkbakjes, één drinkbakje per 12 vleesvarkens. Voerbak met één vreetplaats per 10 dieren.
Mestopslag	Volledige onder keldering, gemiddeld 0,8 m diepe kelders met riolering Ø 315 mm. Totale mestopslag op bedrijf voor zes maanden in de mestkelder, eventueel aangevuld met een mestsilo.
Luchtinlaat	Via zijgevel, of topgevel door ventilatieplafond.
Ventilatie	Centrale afzuiging, met per afdeling meet-smoorunits.
Verwarming	Vloerverwarming in de bolle vloer.
Overig inbegrepen	Voeropslag in drie of vier voersilo's voor 100 ton. Afleverruimte, technische ruimte met meterkast, centrale verwarming, centrale watervoorziening, centrale hoge druk reinigingsinstallatie en noodstroomaggregaat. Ruimte met berging, besturingsruimte, kantoor, kantine, hygiënesluis, koelcontainer aan de vuile bedrijfsinrit, scheiding schone en vuile weg, toegangspoort, vergunningen, leges, architect en advisering.

De kosten voor heien bestaan uit:

- materiaalkosten: heipalen en oplangers
- arbeidskosten
- extra kosten voor zwaardere constructie van vloeren en funderingen

Norm

De investering voor nieuwbouw van de beschreven vleesvarkensstal met 5.040 vleesvarkensplaatsen met 1,0 m² leefoppervlak per dier bedraagt € 575,- per vleesvarkensplaats. Hiervan is € 310,- voor bouwkosten stal (incl. grondwerk) en € 215,- voor inrichting en algemene voorzieningen.

Bouwen met heien kost circa 20% meer per vleesvarkensplaats. Bij een volledig nieuwe locatie dient rekening gehouden te worden met extra kosten van aanleg nutsvoorzieningen en overige infrastructuur, en volledige erfontsluiting, erfverharding en erfbeplanting.

Norm

Investering per vleesvarkensplaats (€) afhankelijk van de hokgrootte, afdelingsgrootte en aantal afdelingen (leefoppervlakte 1,0 m²)

Aantal afdelingen	11	17	23
150 plaatsen per afdeling	650	635	620
200 plaatsen per afdeling	630	605	590
250 plaatsen per afdeling	620	590	575
300 plaatsen per afdeling	610	580	560
350 plaatsen per afdeling	600	570	550

Norm

De investering voor nieuwbouw van de beschreven vleesvarkensstal met 5.040 plaatsen op 0,8 m² leefoppervlak per dier bedraagt € 510,- per vleesvarkensplaats.

Norm

Verschil in investering per vleesvarkensplaats van alternatieve bedrijfsvarianten en investering voor aanvullende voorzieningen

Omschrijving	Investering (€)
Noodstroomaggregaat (diesel, halfaut.)	15.000,- per stuk
Noodstroomaggregaat (trekker)	6.000,- per stuk
Hygiënsluis incl. twee douches en toilet (oppervlakte 18 m ²)	11.500,- per stuk
Kantoor en kantine (16 m ²)	8.000,- per stuk
Opslag, berging e.d. zonder onderkeldering	225,- per m ²
Opslag, berging e.d. met onderkeldering	310,- per m ²
Inpandige onderkelderde afleverplaats met roosters	165,- per m ²
Plateau bij vleesvarkens (ter vergroting netto leefoppervlak)	100-160 per m ² plateau
Brandput (90 m ³)	6.500,- per stuk
Brandput incl. pomp (90 m ³)	20.000,- per stuk

13.1.3 Bouwwijzen gericht op een hoge gezondheidsstatus

Norm

De investering voor een losstaande biggenstal is aangegeven als een extra bedrag per biggenplaats bovenop de in paragraaf 13.1.1 genoemde bedragen.

	Droogvoer	Brijvoer**
Losstaande biggenstal op dezelfde locatie als zeugen*	+ 10	+ 15
Losstaande biggenstal op andere locatie dan zeugen	+ 30	+ 30

* Extra investeringen zijn sterk afhankelijk van bedrijfsgrootte; bij meer dan 3.000 biggenplaatsen zijn deze beperkt. ** indien op andere locatie ook vleesvarkens zijn, zijn extra investeringen lager.

Norm

Extra investeringen gericht op het behoud van de gezondheidsstatus van het bedrijf

Omschrijving	Investering (€)
Losstaande overkapte afleverruimte met roosters	290,- per m ²
Losstaande extra opslagruimte zakgoed	225,- per m ²
Toegangshek	3.000,- per stuk
UV-ontsmettingskast	1.500,- per stuk
Eigen scanapparatuur	2.000,- per stuk
Extra hygiënesluis/omkleedruimte bij toegangsdeur stal (4 m ²)	1.500,- per stuk
Kadaverkoeling met twee destructievaten	3.000,- per stuk
Extra destructieton	250,- per stuk
Extra destructiekoepel	500,- per stuk
Ondergrondse kadaveropslag bij bedrijfsinrit	10.000,- per stuk

13.2 Inrichting

13.2.1 Voermachines

Toelichting

De investeringen voor een voermachine zijn sterk afhankelijk van de bedrijfsomvang en de gewenste nauwkeurigheid bij het doseren. In de normbedragen zijn geen kosten opgenomen voor silo's, transport naar de voerstations, een voermenger dan wel een opslagbunker of opslagtank.

Norm

Investing voor een droogvoerinstallatie

Omschrijving	Investering (€)
Voerdoseerwagen (afh. van weging en doseringsmogelijkheden)	15.000 per stuk
Zeugenstal	
<i>Drachtige en guste zeugen</i>	
Zeugenvoerstation	160 – 180 per dierplaats
Investering voor de onderdelen:	
- aansturing, computer, printer e.d.	7.500 – 10.000 per stuk
- voerstation	3.000 – 5.500 per stuk
- oorzender	10 – 15 per stuk
- berigheidsdetectie	1.500 – 2.500 per stuk
Droogvoerbak	20 – 30 per dierplaats
Voertransport en (volume) dosering voerligbox	75 – 100 per dierplaats
Voertransport en (volume) dosering groepshokken	150 – 200 per hok
Computer gestuurd voersysteem	
100 ventielen	295 – 310 per ventiel
200 ventielen	190 – 225 per ventiel
<i>Kraamzeugen</i>	
Voertransport en volume dosering	125 – 145 per hok
Computer gestuurd voersysteem	275 – 350 per dierplaats
<i>Gespeende biggen</i>	
Droogvoerbak (2x drievaks)	75 – 125 per bak
Open feeder (2x 3/4 –vaks)	200 – 250 per bak
Voertransport en dosering (60 plaatsen per bak)	
een voersoort per ventiel	155 – 190 per aftap
meerdere voersoorten per ventiel	195 – 245 per aftap
Computer gestuurd voersysteem	
additioneel op comp. gestuurde zeugenvoeding	250 – 325 per ventiel
Vleesvarkensstal	
Droogvoerbak dubbel	100 – 160 per bak
Open feeder dubbel	240 – 300 per bak
Enkelvoudig circuit en vullen voerbak	155 – 190 per aftap
Enkelvoudig circuit met meer soorten voer	195 – 245 per aftap
Computer gestuurd circuit	
100 ventielen	300 – 370 per ventiel
200 ventielen	240 – 280 per ventiel
300 ventielen	210 – 240 per ventiel
Meerkosten per extra ventiel	190 – 200 per ventiel

Norm

Investerings voor een brijvoerinstallatie

Soort brijvoerinstallatie (€)	Investering (€)
Restloos besturing/registratie-unit	20.000 per unit
Restloos voerkeuken	35.000 per unit
Per ventiel (incl. leidingen en toebehoren)	230 – 260 per ventiel
Extra voor sondevoeding per ventiel	100 – 125 per ventiel
Trog zeugen (excl. extra hokruimte 0,25 m ²)	100 – 125 per plaats
Trog gespeende biggen (excl. extra hokruimte 0,04 m ²)	30 – 45 per plaats
Trog vleesvarkens (excl. extra hokruimte 0,08 m ²)	45 – 60 per plaats

Norm

Investerings voor een nippelvoerinstallatie

Soort installatie	Investering (€)
Besturing/registratie-unit	7.500 - 17.500 per unit
Stalaanpassingen	5 per dierplaats

13.2.2 Voeropslag

Norm

Investerings voor polyester buitensilo's, montage en 4-poots onderstel

Capaciteit	Investering (€)
< 10 ton	350 – 450 per ton
10 - 15 ton	280 – 350 per ton
15 - 25 ton	245 – 310 per ton
> 25 ton	230 – 265 per ton
Spiraalvrijzel 10 meter incl. aandrijving	1.500 – 2.000 per stuk

Norm

Investerings voor polyestertanks voor natte bijproducten inclusief uitloop tot afsluiter, ontluchtingspijp, plaatsen en verankeren

Capaciteit	Investering (€)
40 m ³	170 per m ³
50 m ³	160 per m ³
Opslag >50 m ³ Prijs per 50 m ³ + extra per m ³	145 per m ³ boven 50 m ³
RVS roerwerk	1.750 – 2.500 per stuk
Grondstoffenpomp 4 kW (evt. voor > 1 silo's)	3.800 – 4.400 per stuk
Automatische afsluiter	450 – 600 per stuk
Schuifafsluiter (messing 6")	280 – 400 per stuk

Norm

Investering andere tanks voor opslag van voedermiddelen excl. aansluitingen, afsluiters en montage

Soort opslag	Investering (€)
Nieuwe stalen tank	0,15 - 0,50 per liter
Gebruikte tanks	0,10 - 0,45 per liter
Sleufsilo vloer	35 – 45 per m ²
Sleufsilo wand	60 – 90 per m ²
CCM-voorraadbak	3,00 - 6,00 per liter
CCM-spiraalvizel	3.000 – 4.500 per stuk
Bunker –beton- voor vloeibare restproducten (>50 m ³)	110-130 per m ²
Silovoet (30 cm)	58 per m ²

Spuewater of proceswater van luchtwassers dient apart opgeslagen te worden. Het spuiwater of proceswater van luchtwassers met een chemische stap kunnen opgeslagen worden in tanks zoals omschreven bij opslagtanks voor natte bijproducten die bestand zijn tegen zure producten. Spuiwater van biologische of combi-biologische wassers kan ook in mestkelderdelen opgeslagen worden. Het spuiwater of waswater mag niet gecombineerd opgeslagen worden. De kelderdelen dienen dus gescheiden opgeslagen te worden. Er is rekening gehouden met een opslag van spuiwater voor een duur van zes maanden.

13.2.3 Luchtverdeelsystemen

Toelichting

De investeringen voor het luchtverdeelsysteem in de stal is aangegeven in euro's per dierplaats.

Norm

Verdeelsysteem	Gust/ Dragend	Kraam- zeugen	Gespeende biggen	Vleesvarkens
Plafond ventilatie	60-70	160-185	12-14	29-33
Deurventilatie	7-10	10-15	3-6	6-12
Luchtinlaatventielen incl. bediening	8-14	20-26	5-7	7-10
Grondkanalen	55-65	85-140	14-18	27-32
Spleetventilatie/buizen kraamhok	7-10	9-11	2-3	3-5
Onder mestpan door		350-400 ¹⁾	28-32	

¹⁾ Inclusief mestpan. Hiermee wordt tevens voldaan aan de AMvB-Huisvesting.

13.2.4 Luchtafvoersystemen

Toelichting

De investering voor het luchtafvoersysteem in de stal is aangegeven *per dierplaats* inclusief montagekosten. De investering is inclusief klimaatregelapparatuur, meet-smoorunits, ventilatoren bekabeling en installatie.

Afdeling	Centrale afzuiging (excl. centraal afzuigkanaal ¹⁾ , meetsmoorunits en drukventilatoren	Afzuiging per afdeling meetsmoorunit inclusief ventilator en dakkoker
Dek	26 – 30	30 - 40
Dracht lengteventilatie	n.v.t.	28 - 38
Kraam	50 – 70	65 - 85
Gespeende biggen	5 – 8	7 - 10
Vleesvarkens	15 – 20	20 - 25

¹⁾ Centraal afzuigkanaal per strekkende meter: € 200,- + € 25,- x oppervlakte kanaal (m²). Omvang kanaal is afhankelijk van het ventilatiedebiet door het luchtkanaal.

13.2.5 Verwarmingssystemen

Norm

Investing voor centrale verwarming (€) incl. installatie

Capaciteit installatie	Investing (€)	
Cv-installatie HR compleet 30 kW zonder warm water	3.000 – 4.000	
Cv-installatie HR compleet 45 kW zonder warm water	3.500 – 4.500	
Extra voor warmwatervoorziening	+ 500	
Plus per dierplaats	Vloerverwarming	Ruimteverwarming
Biggenest in kraamafdeling (per kraamhok)	75 – 90	25 – 30
Gespeende biggenafdeling (per gespeende biggenplaats)	6 – 8	6 – 8
Vleesvarkens (per vleesvarkensplaats)	14 – 20	17 – 20
Biggenlampen incl. benodigde elektra en wandcontactdozen (per zeugenplaats)	30 – 40	n.v.t.
Investing overige verwarmingssystemen		
Hete lucht kanon (gas/propan) incl. regelthermostaat		
- 10 kW	450 – 600	per stuk
- 20 kW	550 – 700	per stuk
- 40 kW	800 – 1.000	per stuk

13.2.6 Conditionering, koeling en warmte uitwisseling

Norm

Investering voor conditionering in luchtinlaat (€) incl. installatie per dierplaats

Afdeling	Uitwisseling via grondwater	Uitwisseling via grondbuizen
Zeugen dek-dracht	100 – 200	120 – 180
Zeugen kraam	160 – 250	180 – 270
Gespeende biggen	25 – 40	18 – 30*
Vleesvarkens – opfok (per vleesvarkensplaats)	50 – 80	54 – 75*

* Praktisch zeer moeilijk uitvoerbaar i.v.m. het benodigde bodemoppervlak.

Investering voor koeling (€) incl. installatie per dierplaats

Afdeling	Vloerkoeling	Nevelkoeling hogedruk	Nevelkoeling lagedruk	Uitwisseling via pad-cooling
Zeugen dek-dracht	150 – 270	30 – 35	2 – 10	11 – 16
Zeugen kraam	300 – 480	50 – 75	n.v.t.	18 – 25
Gespeende biggen	n.v.t.	5 – 8	1 – 4	2 – 3
Vleesvarkens	70 – 100	10 – 14	2 – 6	6 – 9

Investering voor warmte uitwisseling incl. installatie (€) per dierplaats

Afdeling	Warmte uit waswater luchtwater via warmtepomp	Rondpomp systeem
Zeugen dek-dracht	25 – 30	n.v.t.
Zeugen kraam	55 – 75	n.v.t.
Gespeende biggen	6 – 9	3 - 6
Vleesvarkens – opfok	18 – 25	4 - 8

13.2.7 Verlichting

Norm

Investering en jaarkosten (afschrijving en rente) voor verlichting (€) incl. installatie per dierplaats

Afdeling	TL-verlichting		LED-verlichting	
	Investering	Jaarkosten	Investering	Jaarkosten
Dek	22	4,62	32	4,65
Dracht	8	2,97	10	1,50
Kraam	21	4,18	30	4,17
Gespeende biggen	1,3	0,25	1,8	0,28
Vleesvarkens – opfok	5	0,69	5,5	0,72

Variabele kosten voor verlichting (€) per 100 uur verlichting voor 1000 lumen lichtsterkte. Meegerekend zijn kosten voor energie en vervanging (aanschaf van de lamp en arbeid)

Afdeling	Lumen lichtsterkte per Watt energie	Kosten (€) / 100 uur voor 1000 lumen
LED-lamp	80-120	0,35
LED TL	80-120	0,25
Spaarlamp	50-70	0,50
TL	70-80	0,40
HF-TL (hoog frequent)	90-100	0,30

Naast lichtsterkte zijn ook de kleur van het licht, weerkaatsing in de afdeling en de richting van de lichtbundel van invloed op de hoeveelheid licht die gezien wordt.

Investing voor lichtinlaat via gevel of dak. Omgerekend per m² lichtinlaat wand (€)

Uitvoering	Kunststof raam Glas HR++	Kunststof profiel lichtstraat met helder glas HR++	Helder kunststof lichtplaat in dak plaat 1 m ² dak ≈ 2 m ² zijwand	Light tube in dak 1 m ² tube ≈ 4 m ² gevel
m ² lichtdoorlatend	135 – 175	140 – 180	35 – 60	800 – 1.100
m ² lichtdoorlatend MDV	135 – 175	140 – 180	40 – 69	800 – 1.100

13.3 Kosten emissie reducerende systemen

Toelichting

De 'extra' investeringsbedragen van de NH₃-emissie reducerende systemen zijn berekend ten opzichte van de in paragraaf 13.1 beschreven standaardstallen zonder geïmplementeerd emissiearm systeem. De mestkelders worden zoveel mogelijk benut als mestopslag.

De jaarkosten bestaan uit afschrijving, rente, onderhoud (zie hoofdstuk 13.4) en overige exploitatiekosten zoals energie, 'extra' mestopslag en afzetkosten, kosten van eventuele toevoegmiddelen enz..

Toepassing van één systeem bij meerdere soorten afdelingen kan kostenbesparingen opleveren. Er is geen rekening gehouden met voor- en nadelen van neveneffecten als hygiëne en ventilatie.

De opgenomen systemen voldoen aan de eisen van de Regeling ammoniak en veehouderij (Rav). Overige overheden zoals provincies of gemeenten kunnen emissiereducerende systemen voorschrijven die meer reduceren.

Norm

In het Besluit emissiearme huisvesting zijn de maximale emissiewaarden vastgesteld. Deze maxima gelden niet als men de varkens houdt overeenkomstig de biologische productiemethoden, zoals bedoeld in het Landbouwkwaliteitsbesluit biologische productiemethode.

De maximale waarden zijn:

	Bestaande bedrijven (van voor 1/1/15) en uitbreiding staloppervlak < 50%	Vanaf 2015 (B): Nieuwe stal of uitbreidingen > 50%	(C): Norm per 1/1/2020 en voor IPPC bedrijven
Gespeende biggen	0,21	0,21	0,21
Kraamzeugen	2,9	2,9	2,5
Guste en drachtige zeugen	2,6	2,6	1,3
Opfokzeugen en opfokberen van 25 kg tot 1 ^e dekking	1,6	1,5	1,1
Vleesvarkens	1,6	1,5	1,1

De jaarkosten bestaan uit rente, afschrijving, onderhoud en variabele kosten als energie, zuur, afzet spuiwater en arbeid.

De opgenomen systemen zijn conform de Regeling ammoniak en veehouderij (Rav). De volledige benaming van de systemen is te vinden op <http://wetten.overheid.nl/>.

Investeringsbedragen en jaarkosten van NH₃-emissie reducerende systemen (€ per biggenplaats).

Gespeende biggen

Nummer Rav	Systeem	(Extra) Investering €/d.pl.	Jaarkosten Investering €/d.pl.	Jaarkosten Energie €/d.pl.	Jaarkosten Totaal €/d.pl.
D 1.1.2	Spoelgotensysteem met dunne mest en gedeeltelijk roostervloer	34	4,25	0,15	4,4
D 1.1.7	Mestopvang in en spoelen met aangezuurde vloeistof (Groen Label (gedeeltelijk roostervloer)	35	3,9	0,8	4,7
D 1.1.9	Biologisch luchtwassysteem 70% emissiereductie ¹⁾	14,5	2,2	1,8	4,0
D 1.1.10	Chemisch luchtwassysteem 70% emissiereductie ¹⁾	12,5	1,6	0,9	2,5
D 1.1.11	Koeldekstelsysteem (150% koeloppervlak) gedeeltelijk rooster ¹⁾	15,5	2,0	0,5	2,5
D 1.1.11	Koeldekstelsysteem (150% koeloppervlak) volledig rooster ¹⁾	20,5	2,6	0,9	3,5
D 1.1.12	Opfokhok met schuine putwand	13,5	1,7	0	1,7
D 1.1.13	Volledig rooster met water- en mestkanalen, eventueel voorzien van schuine putwand(en), emitterend mestoppervlak kleiner dan 0,10 m ²	22,7	2,5	0	2,5
D 1.1.14	Chemisch luchtwassysteem 95% emissiereductie ¹⁾	13	1,7	2,0	3,7
D 1.1.15	Gecombineerd luchtwassysteem 85% emissiereductie met waterwasser, chemische wasser en biofilter	16,8	2,6	1,4	4,0
D 1.1.15	Gecombineerd luchtwassysteem 85% emissiereductie met watgordijn en biologische wasser	17,5	2,8	1,4	4,2
D 1.1.16	Biologisch luchtwassysteem 85% emissiereductie	14,7	2,3	2,0	4,3
D 1.1.17	Chemisch luchtwassysteem 90% emissiereductie	13,7	1,6	1,9	3,5
Aditionele technieken					
D 4.1	Drijvende ballen in de mest 29% emissiereductie	12,5	0,9	0	0,9

¹⁾ Bij circulatiesystemen kan men energie verkregen uit de koeling van mest gebruiken bij verwarming elders. De opbrengst hiervan is niet meegenomen in de berekeningen. De beschikbare thermische energie is tot viermaal het opgenomen elektrisch vermogen.

Investeringsbedragen en jaarkosten van NH₃-emissie reducerende systemen (€ per kraamhok).

Kraamzeugen

Nummer Rav	Systeem	(Extra) Investering €/d.pl.	Jaarkosten Investering €/d.pl.	Jaarkosten Energie €/d.pl.	Jaarkosten Totaal €/d.pl.
D 1.2.9	Schuiven in mestgoot	530	70	32	102
D 1.2.10	Biologisch luchtwassysteem 70% emissiereductie ¹⁾	142	22	18	40
D 1.2.11	Chemisch luchtwassysteem 70% emissiereductie	123	16	9	25
D 1.2.12	Koeldekstelsysteem (150% koeloppervlak) ¹⁾	258	33	11	44
D 1.2.13	Mestpan onder kraamhok	283	40	0	40
D 1.2.14	Mestpan met water- en mestkanaal onder kraamhok	320	42	0	42
D 1.2.15	Chemisch luchtwassysteem 95% emissiereductie ¹⁾	168	16,5	20	36,5
D 1.2.16	Waterkanaal i.c.m. afgescheiden mestkanaal of mestbak	204	22	0	22
D 1.2.17	Gecombineerd luchtwassysteem, chemische wasser , 85% emissiereductie	164	26	13	39
D 1.2.17	Gecombineerd luchtwassysteem, biologische wasser , 85% emissiereductie	161	26	16	52
D 1.2.18	Biologisch luchtwassysteem 85% emissiereductie	147	23	20	46
D 1.2.19	Chemisch luchtwassysteem 90% emissiereductie	130	15	19	34
D 1.2.20	Mestpan met koeling onder mestopvang	550	72	12	84
Additionele technieken					
D 4.1	Drijvende ballen in de mest 29% emissiereductie	216	15	0	15

¹⁾ Bij circulatiesystemen kan men energie verkregen uit de koeling van mest gebruiken bij verwarming elders. De opbrengst hiervan is niet meegenomen in de berekeningen. De beschikbare thermische energie is tot viermaal het opgenomen elektrisch vermogen.

Investeringsbedragen en jaarkosten van NH₃-emissie reducerende systemen (€ per guste en drachtige zeugenplaats)

Guste en drachtige zeugen

Nummer Rav	Systeem	(Extra) Investering €/d.pl.	Jaarkosten Investering €/d.pl.	Jaarkosten Energie €/d.pl.	Jaarkosten Totaal €/d.pl.
D 1.3.6	Biologisch luchtwassysteem 70% emissiereductie ¹⁾	85	13,5	10,5	24
D 1.3.7	Chemisch luchtwassysteem 70% emissiereductie	72	9,5	6,5	16
D 1.3.8	Koeldekstelsysteem (135% koeloppervlak) ¹⁾	117	15,5	3,5	19
D 1.3.9	Groepshuisvestingssysteem met voerligboxen of zeugenvoer-stations, zonder strobed, met schuine putwanden in het mestkanaal	139	16	0	16
D 1.3.10	Rondloopstal met zeugenvoerstation en strobed	0	0	0	0
D 1.3.11	Chemisch luchtwassysteem 95% emissiereductie	80	10,5	11,5	22
D 1.3.12	Gecombineerd luchtwassysteem, chemische wasser , 85% emissiereductie	99	15,5	8,5	24
D 1.3.12	Gecombineerd luchtwassysteem, biologische wasser , 85% emissiereductie	97	15,5	9,5	25
D 1.3.13	Biologisch luchtwassysteem 85% emissiereductie	89	13,5	11,5	25
D 1.3.14	Chemisch luchtwassysteem 90% emissiereductie	77	9,5	11,5	21
D 1.3.15	Gescheiden afvoer van mest en urine door middel van een V-vormige mestband in het mestkanaal met metalen driekant roosters op het mestkanaal	Niet bekend			
Additionele technieken					
D 4.1	Drijvende ballen in de mest 29% emissiereductie	82	6	0	6

¹⁾ Bij circulatiesystemen kan men energie verkregen uit de koeling van mest gebruiken bij verwarming elders. De opbrengst hiervan is niet meegenomen in de berekeningen. De beschikbare thermische energie is tot viermaal het opgenomen elektrisch vermogen.

Investeringsbedragen en jaarkosten van NH₃-emissie reducerende systemen (€ per vleesvarkensplaats).

Vleesvarkens

Nummer	Systeem	(Extra) Investering €/d.pl.	Jaarkosten Investering €/d.pl.	Jaarkosten Energie €/d.pl.	Jaarkosten Totaal €/d.pl.
D 3.2.3	Koeldekstelsysteem met metalen driekantrooster (170% koeloppervlak) ¹⁾	37	5	1,2	6,2
D 3.2.4	Mestopvang in met formaldehyde behandelde mestvloeistof in combinatie met metalen driekantroostervloer	57	6,6	4,1	11
D 3.2.6	Koeldekstelsysteem (200% koeloppervlak) ¹⁾	28	3,5	1,3	4,8
D 3.2.7	<i>Mestkelders met (water- en) mestkanaal; mestkanaal met schuine putwand:</i>				
D 3.2.7.1	Met metalen driekantroosters op het mestkanaal	40	4,5	0	4,5
D 3.2.7.2	Met roosters anders dan metalen driekant op het mestkanaal	32	3,1	0	3,1
D 3.2.8	Biologisch luchtwassysteem 70% emissiereductie	38	5,5	6,5	12
D 3.2.9	Chemisch luchtwassysteem 70% emissiereductie ¹⁾	31	3,7	3,6	7,3
D 3.2.11	Hok met gescheiden mestkanalen	14	2,1	0	2,1
D 3.2.14	Chemisch luchtwassysteem 95% emissiereductie	35	4,1	6,6	10,7
D 3.2.15	Gecombineerd luchtwassysteem, chemische wasser , 85% emissiereductie	39	5,7	4,6	10,3
D 3.2.15	Gecombineerd luchtwassysteem, biologische wasser , 85% emissiereductie	37	5,5	5,5	11
D 3.2.16	Gescheiden afvoer van mest en urine door middel van een V-vormige mestband in het mestkanaal met metalen driekant roosters op het mestkanaal	-	-	-	-
D 3.2.17	Biologisch luchtwassysteem 85% emissiereductie	40	5,6	7	12,6
D 3.2.18	Chemisch luchtwassysteem 90% emissiereductie	34	4,1	6,2	10,3
Additionele technieken					
D 4.1	Drijvende ballen in de mest 29% emissiereductie	29	2,1	0	2,1

¹⁾ Bij circulatiesystemen kan men energie verkregen uit de koeling van mest gebruiken bij verwarming elders. De opbrengst hiervan is niet meegenomen in de berekeningen. De beschikbare thermische energie is tot viermaal het opgenomen elektrisch vermogen.

13.4 Kosten onroerende goederen

Toelichting

De afschrijvingen hebben betrekking op de technische levensduur van de afschrijvingsobjecten.

Als onderdelen versleten zijn, worden deze noodzakelijke investeringen gecombineerd tot uitgebreide vervangingsinvesteringen. De investeringen zijn daarom samengebracht tot clusters waarbij de levensduur van de investeringen 40, 20 of 10 jaar is.

Afschrijven in 40 jaar: Grondwerk, putten, buitenmuren, spanten, gordingen, dakbedekking, erfverharding

Afschrijven in 20 jaar: Betonvloeren, dakisolatie, vaste luchtverdeelsystemen, rioleringsystemen, elektrische installatie, deuren, binnenmuren, stukadoorswerk, ventilatiekokers, silo's

Afschrijven in 10 jaar: Vloerafwerking, roosters (metaal, beton, kunststof), ventilatoren, diafragmaschuif, ventilatiekleppen, folieachtige luchtverdeelsystemen, hokinrichting, verwarmingsinstallatie, ventilatorregelaar, drinkwaterinstallatie, droogvoerbakken, brijbakken, troggen, voermachine

Afschrijving van de totale investering, in procenten

	Zeugenstal	Vleesvarkensstal
Afschrijvingsaandeel in 40 jaar	36	38
Afschrijvingsaandeel in 20 jaar	29	36
Afschrijvingsaandeel in 10 jaar	35	26

Norm

Afschrijving, onderhoud en rente¹⁾ van de totale investering, in procenten van de basisstallen²⁾

	Zeugenstal	Vleesvarkensstal
Afschrijving	5,85	5,35
Onderhoud	1,49	1,38
Rente	3,5	3,5

¹⁾ De rentekosten worden berekend over het gemiddeld geïnvesteerd vermogen.

²⁾ Door een andere uitvoering van deze basisstallen of variant, kan ook het gemiddelde afschrijving- en/of onderhoudspercentage wijzigen.

13.5 Overige diverse algemene kosten

Toelichting

De overige algemene kosten zijn in de berekening gesplitst in een vaste post per bedrijf en in een variabele post per 100 zeugenplaatsen en per 1.000 vleesvarkensplaatsen.

Norm

De overige diverse algemene kosten per jaar (€)

Omschrijving	Per bedrijf	Per 100 zeugenplaatsen	Per 1000 vleesvarkensplaatsen
Boekhouding			
Zeugenbedrijf	8.000		
Vleesvarkensbedrijf	5.500		
Begeleiding technisch, economisch, fiscaal en juridisch gebied			
Zeugenbedrijf	3.800		
Vleesvarkensbedrijf	2.700		
Verzekeringen ¹⁾	2.325	795	1.340
Telefoon – internet-data	1.200		
Bedrijfskleding	550		
Contributie en abonnementen	1.400		
Lid bedrijfsverzorgingsdienst	850		
Auto	2.000		
Overig algemeen (kantoor, wasmiddelen enz.)	1.300		
Onroerend zaak belasting, polder- en waterschapslasten ²⁾		1.130	1.970

¹⁾ Deze bedragen zijn berekend voor de volgende situatie (inclusief 21% assurantiebelasting):

- WA-verzekering, milieuschadeverzekering, rechtsbijstandsverzekering, werktuigenverzekering en een inductieschadeverzekering per bedrijf.
- brand/storm- en bedrijfsschadeverzekering voor stallen met brandbare isolatie en een relatief laag stormrisico. Uitgangspunt voor de premie bedrijfsschadeverzekering: de kosten voor arbeid, huisvesting en overige niet-toegerekende kosten: per zeugenplaats € 511,- en per vleesvarkenplaats € 70,-.

²⁾ De economische waarde wordt voor begrotingen op 2/3 van de nieuwbouwwaarde gesteld.

De uitgebreide toelichting voor de overige diverse kosten staat in hoofdstuk 1.7.3.

13.6 Mestafzetkosten

Toelichting mestafzetkosten

De mestafzetkosten kunnen van bedrijf tot bedrijf sterk verschillen; dat is afhankelijk van de afzetmogelijkheden op het eigen bedrijf, in de regio, contracten /afspraken, de kwaliteit van de mest, mineralengehaltes, seizoen enz.. Ophaalbijdragen variëren tussen € 10 tot € 25 per m³. Voor uitgebreide informatie over mestproductie e.d. zie paragraaf 1.3.

Bij de berekening van de mestafzetkosten is uitgegaan van:

- een bedrijf zonder grond;
- de kosten voor mestafzet aan derden met lange transportafstand bedragen € 20-22,- per ton (afzet vleesvarkensmest duurder dan zeugenmest vanwege hoger fosfaatgehalte);
- de kosten voor mestafzet met korte transportafstand bedragen € 7,50 per ton.

Norm

Ophaalbijdrage

- per gemiddeld aanwezig vleesvarken (20% korte afstand en 80% lange afstand):
 $1,0 \text{ m}^3 \times € 19,00 = € 19,00$
- per gemiddeld aanwezige zeug: (incl. biggen tot 25 kg; 50% korte afstand en 50% lange afstand):
 $5,5 \text{ m}^3 \times € 13,75 = € 76$

13.7 Varkensrechten

Een bedrijf heeft varkensrechten nodig als meer dan 3 varkensseenheden gehouden worden. Het aantal varkensseenheden kan met behulp van tabel 11 van de Mestbeleidtabellen [Omrekennormen varkens-en pluimvee-eenheden 2014-2017](#) worden omgerekend.

Diercategorie-Nummer	Diersoort	Omrekeningsfactor
400	Fokzeugen inclusief biggen jonger dan 6 weken	1,97 ve
401	Fokzeugen inclusief biggen tot een gewicht van 25 kg	2,74 ve
402	Opfokzeugen jonger dan 7 maanden	0,96 ve
403	Opfokzeugen van 7 maanden en ouder	1,59 ve
404	Opfokzeugen van een gewicht van 25 kg tot de eerste dekking	1,11 ve
405	Opfokberen	1,09 ve
406	Dekberen	1,86 ve
407	Biggen	0,36 ve
410	Slachtzeugen	1,59 ve
411	Vleesvarkens	1,00 ve

De prijs van productierechten is zeer variabel en sterk afhankelijk van marktontwikkelingen. De koopprijzen voor varkensrechten zijn de afgelopen jaren eerst gedaald en daarna weer opgelopen. In 2010 lag de prijs rond € 190 per ve, in 2018 rond € 90-100 en in 2019 rond € 50. De leaseprijzen zijn sinds 2014 afgenomen van € 5-6 tot € 2 in 2019.

Investing bij bedrijfsuitbreiding

Als een varkenshouder zijn bedrijf wil uitbreiden en niet voldoende varkensrechten bezit, dan moeten deze aangekocht worden. Voor bijvoorbeeld een uitbreiding met 1.000 vleesvarkens zijn 1.000 varkensrechten nodig. Dit vergt een investering van € 50 maal 1.000 is € 50.000 ofwel € 50 per vleesvarkensplaats. Bij een afschrijving van 10% per jaar is de jaarlijkse afschrijving € 5,- per vleesvarkensplaats. Dit is circa 8% van het verwachte saldo.

13.8 Arbeidsbehoefte

De arbeidsbehoefte op bedrijven kan enorm verschillen. De schaalgrootte van een bedrijf is een belangrijke factor hierin. Hoewel automatisering en andere hardware medebepalend zijn voor de arbeidsvraag op het bedrijf, blijkt uit onderzoek dat de varkenshouder zelf de meeste invloed heeft op de arbeidsproductiviteit.

Arbeidsbehoefte voor een 1-weeks productiesysteem (vleesvarkens en zeugen)

	Uur/1000 vleesvarkens per week		Uur/100 zeugen per week
Controle voeropname, diercontrole, dier- behandelingen en dagelijkse mest verwijderen	6,0	Dekafdeling	1,4
Verplaatsen van Dieren	1,5	Drachtafdeling	1,3
Reinigen en hygiëne	2,0	Kraamafdeling	6,6
Administratief werk	0,5	Biggenopfok	2,1
Overig	1,5	Administratief werk	0,4
	+	Overig	2,1 +
Totaal	11,5	Totaal	13,8
		Eigen opfokzeugen	+ 1,0

Investerings gericht op arbeidsbesparing

	Investering (€)
Sorteersluizen	€ 12.500 – € 17.500
Schoonmaakrobot	€ 35.000 – € 40.000
Elektronische dierherkenning	Reader/software € 300 - € 2000 Per oornummer € 1,00 - € 2,00
Extra controle gang van 60 cm in drachtstal (voerligboxen)	€ 85,- per drachtplaats
Extra controle gang van 60 cm in kraamafdeling	€ 360,- per kraamhok
Berigheidsdetectiestation (naast bestaande dierherkenning)	€ 1.500 - € 2.800

Zie voor verdere uiteenzetting van de arbeidskosten hoofdstuk 1.4.1.

Norm

Per volwaardige arbeidskracht:

Aantal gemiddeld aanwezige zeugen 300

Aantal gemiddeld aanwezige vleesvarkens 4.000

De arbeidsbehoefte is sterk afhankelijk van de mate van automatisering, de uitvoering van de huisvesting en de varkenshouder.

13.9 Zonnepanelen varkenshouderij

In de varkenshouderij en andere veehouderijsectoren zijn steeds meer bedrijven die zonnepanelen op het dak laten installeren. Kleinverbruikers (tot 3 * 80 A) kunnen gebruik maken van EIA en kunnen salderen. Grootverbruikers (meer dan 3 * 80 A) kunnen gebruik maken van de SDE subsidieregeling (Subsidie Duurzame Energie).

Enkele rekenvoorbeelden:

Er wordt uitgegaan van 1,1 Wattpiek installatie per kWh op te wekken elektriciteit. Investering per Wattpiek is € 0,75-0,90. Nettoprijs elektriciteit (excl. Ecotax) is € 0,04 per kWh (Grootverbruik € 0,04 per kWh). De EIA bedraagt 45% en er is een verondersteld belastingvoordeel van 38,1%. Dit is echter sterk afhankelijk van inkomen en willekeurige afschrijving vanwege MDV. De SDE-subsidie is gesteld op € 0,045 per kWh. Kosten voor onderhoud (schoonmaken en vervangen omvormers na 10-15 jaar) bedragen jaarlijks 2% van de investering.

Vleesvarkensbedrijf (voorbeeld)

Dierplaatsen	6.000	4.200	2.000
	> 3 * 80 A	> 3 * 80 A	< 3 * 80 A
Stroomverbruik (kWh)	140.000	100.000	47.000
Opbrengst zonnepanelen (kWh)	200.000	160.000	50.000
Investering (bruto) (€/bedrijf)	€ 170.000	€ 140.000	€ 47.000
Besparing minus kosten (€/jaar)	€ 15.100	€ 12.600	5.600
Terugverdientijd (tvt) (jaar)	11,3	11,1	7
<i>Gevoeligheidsanalyse (effect op tvt)</i>			
Prijs elektriciteit (+ € 0,01/kWh)	-0,6 jaar	-0,6 jaar	-0,6 jaar
Prijs SDE-subsidie (+ € 0,01/kWh)	-1,3 jaar	-1,2 jaar	

Zeugenbedrijf (voorbeeld)

Dierplaatsen	900	600	300
	> 3 * 80 A	> 3 * 80 A	< 3 * 80 A
Stroomverbruik (kWh)	167.000	112.000	55.000
Opbrengst zonnepanelen (kWh)	200.000	140.000	50.000
Investering (bruto) (€/bedrijf)	€ 170.000	€ 120.000	€ 40.000
Besparing minus kosten (€/jaar)	€ 15.500	€ 11.400	5.400
Terugverdientijd (tvt) (jaar)	11,0	10,5	7,4
<i>Gevoeligheidsanalyse (effect op tvt)</i>			
Prijs elektriciteit (+ € 0,01/kWh)	-0,7 jaar	-0,7 jaar	-0,6 jaar
Prijs SDE-subsidie (+ € 0,01/kWh)	-1,3 jaar	-1,2 jaar	

Voor actuele informatie over deze subsidieregelingen: <http://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/sde/zon> of paragraaf 1.7.8.

14 Opfok leghennen

Kooihuisvesting en strooiselhuisvesting

Algemeen

Bij de prijzen van het voer zijn de gemiddelde prijzen van de laatste 5 jaar vermeld.

Daarnaast zijn normprijzen opgenomen. Zij zijn een inschatting van de prijzen op middellange termijn. Kooihuisvesting vindt plaats in verrijkte kooien of koloniehuisvesting.

14.1 Opbrengsten

Toelichting

Er zijn verschillen tussen de diverse merken. Opfok geschiedt veelal in integratieverband, waarbij men door contracten een vaste opfokvergoeding uitkeert.

Norm

	Koloniehuisvesting		Strooiselhuisvesting	
	Wit		Wit	Bruin
Productieperiode (weken)				
- opfok	17		17	17
- leegstand	3		3	3
Uitval (incl. selectie) (%)	4,0		5,0	4,0
Opbrengst 17-w hen (€)	3,50		4,05	4,05

14.2 Toegerekende kosten

14.2.1 Aankoop kuikens

Norm

Wit € 0,72 per kuiken

Bruin € 0,68 per kuiken

14.2.2 Voer

Voerverbruik

Toelichting

Tijdens de opfokperiode verstrekt men vaak al drie voersoorten:

- startvoer (0 – circa 2½ week)
- opfok I (2½ - circa 9 weken)
- opfok II (9 - 17 weken)

Norm

Voerverbruik per 17-weekse hen (kg)

	Kooihuisvesting		Strooiselhuisvesting	
	Wit		Wit	Bruin
Startvoer	0,3		0,3	0,3
Opfok I	1,3 - 1,4		1,45 - 1,55	1,5 - 1,6
Opfok II	<u>3,5 - 3,7</u>		<u>3,85 - 4,15</u>	<u>4,1 - 4,2</u>
Totaal	5,1 - 5,4		5,6 - 6,0	5,9 - 6,1

Voerprijzen

Statistiek

De prijzen (in € per 100 kg) voor opfokmeel I en opfokmeel II variëren per integratie en per regio.

	2014	2015	2016	2017	2018
Opfok I m.a.c.	28,30	27,50	26,85	26,80	27,70
Opfok II z.a.c.	26,30	25,60	24,70	24,70	25,70

Bron: Wageningen Economic Research.

Norm

Voerprijs per 100 kg, levering 16 ton in bulk:

- Startvoer € 27,80
- Opfok I € 26,50
- Opfok II € 25,00

14.2.3 Berekenende rente

Toelichting

De rentekosten over het gemiddeld geïnvesteerd vermogen in een opfokken worden benaderd met behulp van de formule:

$$\{ \text{Kuikenprijs} + (1/2 \times \text{toegerekende kosten excl. laad- en transportkosten}) \} \times \text{rente \%} \times (\text{aantal weken opfok} : 52)$$

Norm

Berekenende rente

	Kooihuisvesting		Strooiselhuisvesting	
	Wit		Wit	Bruin
Kuikenprijs per 17-wk hen	0,75		0,76	0,71
Gem. geïnvesteerd vermogen	1,65		1,81	1,78
Rente	4,5		4,5	4,5
Productieperiode (weken)	17		17	17
Rentekosten per 17-wk hen per productieperiode	0,02		0,02	0,02

14.2.4 Overige toegerekende kosten

Toelichting

Dit betreft de kosten voor een aantal zaken die rechtstreeks met het productieproces samenhangen, uitgaande van mechanisch geventileerde stallen.

Norm

Kosten per 17-weekse hen (in eurocent)

	Kooihuisvesting	Strooiselhuisvesting
Elektriciteit	7 - 11	10 - 14
Water (10 l) (incl. reinigen)	1	1
Verwarming (0,10/0,15 m ³)	4 - 8	5 - 9
Gezondheidszorg + hygiëne (standaardentingen)	16-24	20 - 25
Bloedluisbestrijding	4	4
Strooisel (0,2 kg)		3-6
Snavelbehandeling (incl. aangeven)	4	4
Vang- en laadkosten (incl. transport)	16 - 21	17 - 22
Diergezondheidsfonds + ophalen kadavers	3	3
Totaal	55 - 75	67 - 89

14.3 Saldoberekening

Het saldo per ronde voor opfok van leghennen wordt berekend per 100 17-weekse hennen in €. De berekening gaat uit van het gemiddelde voerverbruik en gemiddelde overige kosten. De gehanteerde prijzen zijn de normprijzen.

Saldoberekening in €

	Kooihuisvesting		Strooiselhuisvesting	
	Wit		Wit	Bruin
Opbrengsten				
Afgeleverde leghennen	350		410	410
Af: kosten kuikens en voer				
Kuikens	75		76	71
Voer				
- startvoer	8		8	8
- opfok I	36		40	41
- opfok II	90		100	104
Voerwinst	141		186	186
Af: overige toegerekende kosten				
Elektriciteit	9		13	13
Water (incl. reinigen)	1		1	1
Verwarming	6		8	8
Gezondheidszorg + hygiëne	22		23	23
Bloedluisbestrijding	4		4	4
Strooisel			5	5
Snavelbehandeling	4		4	4
Vang- en laadkosten	19		21	21
Retributies, DGF + ophalen kadavers	3		3	3
Saldo, excl. berekende rente	73		103	103
Berekende rente levende have	2		2	2
Saldo per ronde	72		101	101
Saldo per 100 17-weekse hennen op jaarbasis	184		262	262

14.4 Niet toegerekende kosten

14.4.1 Mestafzetkosten

Toelichting

De mestafzetkosten kunnen van bedrijf tot bedrijf sterk verschillen. De kosten zijn o.a. afhankelijk van de afzetmogelijkheden op het eigen bedrijf of in de regio, contracten/afspraken, de kwaliteit van de mest enz. Uitgebreide informatie over mestproductie, mestafzet, tarieven e.d. is te vinden in hoofdstuk 1. Bij de berekening van de mestkosten is uitgegaan van:

- een bedrijf zonder grond
- kosten voor opslag, inleggelden en contributie niet in de berekening
- afzetkosten voor de lange termijn: € 15,00 per ton (incl. monsternamen en analyse circa € 2,-)

Norm

Ophaalbijdrage in euro's per 100 afgeleverde hennen per ronde voor een bedrijf met:

- koloniehuisvesting (min. 45% drogestof) 80.000 plaatsen € 5,00
- volièrehuisvesting 60.000 plaatsen € 5,00

14.4.2 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten stallen

Toelichting

Er wordt uitgegaan van mechanisch geventileerde stallen. De bouwkosten zijn berekend op basis van het bruto grondoppervlak, inclusief ventilatiekokers, luchtinlaatkleppen en fundering voor voersilo's. De jaarlijkse kosten van stal en inventaris zijn exclusief de verzekeringspremies voor brand- en stormschade.

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van gebouwen

	Vervangingswaarde per m ² (€/m ²)	Afschrijving ¹⁾ (%)	Onderhoud (%)
Gebouwen	205 – 230	4	1
Hygiënsluis inclusief douche		4	2
Enkele	2.500-4.000		
Dubbele	4.000-6.000		

¹⁾ De technische levensduur is langer dan 25 jaar. Voor bijkomende kosten zie hoofdstuk 1.

Staloppervlak

Toelichting

Het netto oppervlak is inclusief de kopeinden van de stellages, maar exclusief de oppervlakte voor muren en voorruimten. De netto staloppervlakte is 5-10% kleiner dan de bruto oppervlakte.

Norm

Aantal 17-weekse hennen per m² staloppervlakte

	Netto oppervlakte	Bruto oppervlakte
3-etage kooi	38	36
4-etage kooi	50	48
Volledig strooisel	12	11
Gedeeltelijk strooisel/rooster	15	14
Volière	30-36	29-34
Nivo Varia	25	24

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten inventaris

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van de inventaris

	Vervangingswaarde		Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
	(€/m ²)	spread		
Totale inventaris				
3-etage kooi	250	(225 - 275)	8	2
4-etage kooi	290	(260 - 310)	8	2
grondhuisvesting (roosters, mestbanden)	100	(80 - 110)	8	2
Volière	290	(240 - 310)	8	2
Nivo Varia	205	(185 - 225)	8	2
Nivo Varia incl. luchtwasser	305	(260 - 325)	8	2
Onderdelen				
Drinkwaterinstallatie				
- drinktorens (alleen grondhuisv.)	4	(3 - 5)	6	2
- drinkknippels	7	(5 - 8)	8	2
Verwarming				
- c.v.	11	(10 - 13)	8	2
- heaters	10	(7 - 12)	8	2
- convector	6	(4 - 8)	8	2
- gaskappen (alleen grondhuisv.)	6	(5 - 7)	6	2
- gas-luchtverwarming (alleen grondhuisvesting)	8	(7 - 9)	6	2
Klimaatsysteem				
Ventilatoren, inlaat, computer, alarm				
- volièr	19	(16 - 22)	8	3
- grondhuisvesting	15	(13 - 17)	8	3
Verlichting (incl. elektrische inst.)				
- kooi	9	(7 - 11)	8	2
- volièr	7	(5 - 8)	6	2
- grondhuisvesting	9	(7 - 10)	6	2
Alarminstallatie				
Noodstroomvoorziening	5	(4 - 6)	8	2
Silo's (2 silo's van 50 m ³) (prijs/stuk)	8.000		4	2
1-tons kadaverkoeling (prijs/stuk)	2.500		10	5
2-tons kadaverkoeling (prijs/stuk)	3.000		10	5

Toelichting

Onder inventaris wordt de complete inrichting van de stal verstaan, inclusief voersilo's en uitgaande van mechanische ventilatie. De opfok van scharrelhennen vindt plaats in volièrehuisvesting en het nivo varia systeem.

14.4.3 Emissiereducerende systemen

Toelichting

Voor voliëre- en scharrelhuisvesting zijn systemen ontwikkeld die de uitstoot van NH₃ en/of fijn stof terugdringen. Voor een aantal van deze systemen zijn geschatte jaarlijkse kosten gegeven op basis van de verwachte levensduur en energieverbruik. De meerkosten bestaan uit afschrijving, rente en onderhoud (jaarkosten investering) en overige exploitatiekosten (o.a. energie).

De opgenomen systemen zijn conform de Regeling ammoniak en veehouderij (Rav). De volledige benaming van de systemen is te vinden op <http://wetten.overheid.nl/>. In de Rav staan onder nummers E 1.1 t/m E 1.5.4 en E 1.6 nog batterijen en verrijkte kooien. Omdat deze niet meer gebouwd mogen worden (EU-richtlijn 1999/74/EG), worden de kosten hiervan niet weergegeven.

Norm

Grondhuisvesting en voliërehuisvesting

De investeringsbedragen zijn gebaseerd op een stal voor 50.000 opfokhennen (€ per dierplaats)

Nummer Rav	Systeem	Investing	Jaarkosten	Jaarkosten	Jaarkosten
			Investering	Energie ²⁾	Totaal
E 1.7	Grondhuisvesting van legrassen ¹⁾	20,00	1,70	0,60	2,30
Extra investering en jaarkosten					
E 1.8	Voliërehuisvesting	-0,50 ³⁾	0,25	0,05	0,30
E 1.9	Chemische luchtwasser 90%	2,90	0,37	0,51	0,88
E 1.10	Biologische luchtwasser 70%	3,10	0,41	0,65	1,06
E 1.11	Warmteheaters en ventilatoren	0,52	0,07	-0,09	-0,01
E 1.12	Biofilter	1,90	0,37	0,40	0,77
E 1.13	Chemische luchtwasser 70%	2,65	0,33	0,38	0,71
E 1.14	Verhoogde roostervloer met daarboven oplibare en/of opklapbare roosters	0,50	0,24	0,00	0,24
Additionele technieken (alleen fijn stof reductie)					
E 6.4.1	Droogtunnel met geperforeerde banden	2,00	0,26	0,01	0,27
E 6.4.2	Droogtunnel met geperforeerde metalen platen	3,20	0,42	0,03	0,45
E 7.3	Waterwasser	2,40	0,32	0,32	0,64
E 7.4	Droogfilterwand	0,35	0,05	0,04	0,08
E 7.5	Ionisatiefilter	2,25	0,29	0	0,29
E 7.6	Warmtewisselaar; 31% reductie	1,15	0,12	-0,16	-0,04
E 7.7	Warmtewisselaar; 13% reductie	0,77	0,08	-0,12	-0,04
E 7.8	Aanbrengen oliefilm door middel van leidingen met sproeikoppen ⁴⁾	1,05	0,14	0,20	0,34
E 7.9	Aanbrengen oliefilm (olierobot ⁴⁾)	0,42	0,07	0,20	0,27
E 7.11	Warmtewisselaar 37% reductie	1,60	0,19	-0,16	0,03
E 7.12	Warmtewisselaar 50% reductie	2,00	0,25	-0,17	0,08

¹⁾ E 1.7 is de standaardstal. De kosten voor de overige systemen zijn extra op de kosten voor dit systeem.

²⁾ Bij de luchtwassers is dit inclusief andere exploitatiekosten zoals zuur en afzet spuiwater.

³⁾ Lagere investeringskosten dan 'standaardstal' vanwege hogere stalbezetting.

⁴⁾ E 7.8 geldt voor voliërestallen en E 7.9 voor stallen met gedeeltelijk roostervloer.

14.4.4 Algemene kosten

Toelichting

Zie voor algemene kosten bij vleeskuikens of opfok vleeskuikenouderdieren.

14.4.5 Arbeidsbehoefte

Toelichting

Een volwaardige arbeidskracht verzorgt bij kooihuisvesting circa 80.000 opfokhennen per ronde.

Voor scharrelsystemen is dit 60.000 opfokhennen per ronde.

Norm

Aantal opfokhennen per v.a.k. bij kooihuisvesting	80.000
Aantal opfokhennen per v.a.k. bij grondhuisvesting	50.000
Aantal opfokhennen per v.a.k. bij volièrehuisvesting	60.000

Zie voor verdere uiteenzetting van de arbeidskosten paragraaf 1.4.

15 Leghennen

Kooihuisvesting, scharrelhuisvesting, vrije uitloop en biologisch

Algemeen

Bij de prijzen van eieren, vlees en voer zijn de gemiddelde prijzen van de laatste 5 jaar vermeld. Daarnaast zijn normprijzen opgenomen. Deze normprijzen zijn een inschatting van de prijzen op middellange termijn. Kooihuisvesting vindt plaats in verrijkte kooien of in koloniehuisvesting.

15.1 Opbrengsten

15.1.1 Historie technische en financiële resultaten

Toelichting

De eiproductie van een koppel hangt samen met de lengte van de productieperiode, de bereikte topproductie, de uitval en de persistentie van de legcurve.

Statistiek

Resultaten leghennen (technisch en financieel)

Productieperiode*	Kooihuisvesting (witte eieren)			
	14/15	15/16	16/17	17/18v
Technisch (# koppels)	(21)	(10)	(12)	(6)
Opfokperiode (dagen)	14	20	20	22
Levensweek	82	94	89	101
Leegstand (dagen)	24	27	25	19
Uitval legperiode (%)	6,7	8,4	6,7	8,2
Legpercentage	90,3	90,2	90,9	91,4
Eieren per 20 wkn hen (st.)	381	449	424	498
Kg ei per 20 weken hen	23,5	27,6	26,3	29,9
Eigewicht (g)	61,7	61,3	61,7	59,6
Voerverbruik pdpd (g)	111,2	108,8	110,8	109,8
Voer per ei (g)	123,2	120,7	122,0	119,8
Voerconversie	2,00	1,97	1,98	2,00
Financieel (# koppels)	(20)			
Henprijs bij inzet	3,82	3,25	3,17	
Voerprijs (€/100 kg)	25,02	24,49	24,09	
Opbrengst (eurocent/ei)	5,36	5,57	5,15	
Voerwinst (€ poh/jaar)	3,36	4,94	3,93	

Productieperiode*	Scharrelhuisvesting (bruine eieren)				Scharrelhuisvesting (witte eieren)			
	14/15	15/16	16/17	17/18v	14/15	15/16	16/17	17/18v
Technisch (# koppels)	(112)	(72)	(91)	(50)	(89)	(91)	(108)	(70)
Opfokperiode (dagen)	19	19	19	19	20	20	20	21
Levensweek	85	80	77	83	89	89	82	90
Leegstand (dagen)	23	20	8	12	28	17	11	16
Uitval legperiode (%)	8,2	7,4	7,8	8,2	8,9	8,1	8,3	11,2
Legpercentage	87,2	88,3	88,4	88,0	90,1	91,1	90,9	91,6
Eieren per 20 wkn hen (st.)	380	359	346	377	427	419	373	433
Kg ei per 20 weken hen	23,7	22,1	22,0	23,1	26,5	25,8	23,0	26,4
Eigewicht (g)	61,9	61,7	61,8	61,3	61,9	61,4	60,5	61,0
Voerverbruik pdpd (g)	118,7	120,0	119,4	119,3	115,8	116,2	116,6	118,0
Voer per ei (g)	136,4	136,2	135,1	135,9	128,6	127,6	128,6	128,9
Voerconversie	2,20	2,21	2,19	2,21	2,08	2,07	2,12	2,11
Financieel (# koppels)	(112)	(64)	(91)		(76)	(88)	(80)	
Henprijs bij inzet	4,35	4,32	4,26		4,38	4,05	4,02	
Voerprijs (€/100 kg)	26,47	25,76	25,80		26,00	25,79	25,24	
Opbrengst (eurocent/ei)	6,36	6,49	6,54		5,93	6,51	6,13	
Voerwinst (€ poh/jaar)	2,14	1,08	2,87		3,09	4,43	2,39	

Productieperiode*	Vrije uitloop				Biologisch			
	14/15	15/16	16/17	17/18v	14/15	15/16	16/17	17/18v
Technisch (# koppels)	(51)	(52)	(65)	(40)	(50)	(59)	(43)	(30)
Opfokperiode (dagen)	19	19	19	19	19	19	20	20
Levensweek	82	79	73	85	77	73	76	80
Leegstand (dagen)	32	24	17	19	22	39	19	36
Uitval legperiode (%)	8,8	9,2	8,6	10,5	9,0	7,2	9,2	7,5
Legpercentage	89,2	88,8	89,3	89,9	87,8	88,8	89,5	91,1
Eieren per 20 wkn hen (st.)	367	356	328	402	337	318	344	375
Kg ei per 20 weken hen	22,9	22,6	21,1	24,4	20,8	19,2	22,2	23,2
Eigewicht (g)	61,3	61,8	60,4	60,8	61,2	61,1	61,9	61,7
Voerverbruik pdpd (g)	121,0	121,0	119,7	119,2	122,7	124,0	125,2	124,5
Voer per ei (g)	135,8	136,4	134,5	132,4	139,6	139,6	140,0	136,8
Voerconversie	2,20	2,21	2,21	2,18	2,29	2,30	2,25	2,21
Financieel (# koppels)	(48)	(44)	(56)		(32)	(36)	(36)	
Henprijs bij inzet	4,37	4,25	4,18		7,41	7,37	7,18	
Voerprijs (€/100 kg)	26,37	26,51	26,09		43,90	44,51	46,09	
Opbrengst (eurocent/ei)	8,95	7,74	8,17		13,55	13,99	14,12	
Voerwinst (€ poh/jaar)	5,73	7,10	7,81		10,18	9,46	9,08	

* 17/18 bevat koppels die allen in 2018 zijn afgesloten, maar grotendeels in 2017 zijn opgezet. Idem andere jaren. v = voorlopig.

Bron: LegManager Agrovision.

15.1.2 Eierenproductie

Norm

	Kolonie wit	Scharrel ¹⁾ Wit	Scharrel plus bruin (BL*)	Vrije ¹⁾ uitloop wit	Vrije ¹⁾ uitloop bruin	Bio- logisch
<i>Productieperiode (dagen)</i>						
- opfok (17-20 weken)	20	21	21	21	21	21
- leg (vanaf 20 weken)	490	476	420	434	434	406
- leegstand	20	21	21	21	21	21
<i>Uitval (%)</i>						
- overgang (17-20 weken)	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
- leg (vanaf 20 weken)	9	10	10	11	11	11
Eieren per 20 weken hen (st.)	419	414	358	380	370	341
Kg ei per 20 weken hen	25,8	25,3	22,0	22,8	22,6	21,0
Eigewicht (g)	61,5	61,0	61,5	60,0	61,0	61,5
Voerverbruik p.d/p.d. (v.a. 20 weken) (g)	110	118,5	120,0	122,0	124	126
Voerconversie (voer v.a. 20 wkn, eieren v.a. 17 wkn)	2,00	2,12	2,17	2,19	2,25	2,31

¹⁾ Uitgangspunt is voliërehuisvesting waarbij negen hennen per m² leefoppervlak gehuisvest worden.

15.1.3 Prijzen

Toelichting

De producentenprijzen vertonen een grillig verloop in de tijd. Wageningen Economic Research vermeldt de prijzen exclusief contracten. Voor tweede soort eieren geldt een korting van 1-2 eurocent per ei, als deze apart worden geleverd. Bij sortering door het pakstation is de korting ongeveer 0,5 eurocent per ei hoger. Voor scharreleieren is een aparte notering. Deze ligt, afhankelijk van de geldende marktsituatie, 0,5 à 1,0 eurocent per ei boven de prijs van kooi-eieren. Voor vrije uitloop eieren ligt de prijs ten opzichte van scharreleieren 1 à 1,5 eurocent hoger. Biologische eieren vormen een geheel eigen marktsegment met veel hogere prijzen.

Statistiek

Producentenprijs (in € per kg, excl, BTW)

	2014	2015	2016	2017*	2018
Kooi-eieren (wit/bruin)	0,83	0,93	0,77	1,12	0,92
Scharreleieren (wit/bruin)	0,93	1,06	0,94	1,24	1,16

* In 2017 heeft een deel van de bedrijven als gevolg van de Fipronilcrisis maandenlang geen eieren kunnen leveren. De prijs geldt alleen voor de bedrijven zolang zij eieren konden leveren.

Norm

	Prijs per kg (€)	Prijs per 100 stuks (€)
Kooi-eieren	0,82	5,04
Scharreleieren (wit)		6,00
Scharrel plus (bruin, BL*)		6,50
Vrije uitloop eieren (wit)		7,25
Vrije uitloop eieren (bruin)		7,50
Biologische eieren		13,50

15.1.4 Vlees

Toelichting

Bij de slachtopbrengst van de uitgelegde hennen treden grote schommelingen op tijdens het jaar.

Statistiek

Producentenprijs (in € per kg levend gewicht)

	2014	2015	2016	2017	2018
Wit	0,34	0,28	0,12	0,23	0,12
Bruin	0,37	0,34	0,17	0,29	0,17

Bron: Wageningen Economic Research.

Norm

	Wit	Scharrel (plus)/ vrije uitloop	Biologisch
Gewicht uitgelegde hen (kg)	1,6	1,7	1,8
Prijs in €/kg	0,18	0,22	0,25

15.2 Toegerekende kosten

15.2.1 Aankoop hennen

Toelichting

Een opgehokte hen is bij leghennen een hen met een leeftijd van 20 weken.

Norm

	Kolonie wit	Scharrel wit	Scharrel plus (BL*)	Vrije ¹⁾ Uitloop wit	Vrije ¹⁾ uitloop bruin	Bio- logisch
Aankoopprijs (€/17-weken hen)	3,69	4,34	4,54	4,44	4,64	8,50
Per opgehokte hen	3,70	4,35	4,55	4,45	4,65	8,02

¹⁾ opfok zonder uitloop, inclusief Salmonella-enting.

Prijzen exclusief BTW.

15.2.2 Voer

Voerverbruik

Toelichting

Tussen de koppels bestaan aanzienlijke verschillen in voerverbruik.

Norm

Voerverbruik per aanwezige hen (tenzij anders aangegeven)

	Kooi/ kolonie wit	Scharrel wit	Scharrel plus (BL*)	Vrije uitloop wit	Vrije uitloop bruin	Bio- logisch
Overgang (17 - 20 wkn) g/dg	80	90	90	85	90	100
Totaal 17 - 20 weken in kg per opgehokte hen	1,5-1,9	1,7-2,1	1,7-2,1	1,8-2,0	1,7-2,1	1,9-2,3
Leg (vanaf 20 weken) g/dg	110,0	118,5	120,0	122,0	124,0	126,0
Totaal p.a.h. ¹⁾ (vanaf 20 wkn) kg	53,9	56,4	50,4	53,0	53,8	51,2
Totaal p.o.h. ²⁾	51,5	53,5	47,8	50,0	50,8	48,3
Voerconversie (voer vanaf 20 weken, eieren vanaf 17 weken)	2,00	2,12	2,17	2,19	2,25	2,31

¹⁾ Per gemiddeld aanwezige hen.

²⁾ Per opgehokte hen.

Voerprijs

Statistiek

De voerprijzen excl. BTW (volledig legmeel) (in €/100 kg) variëren per integratie, per regio en in de tijd

	2014	2015	2016	2017	2018
Fase I	27,00	26,15	25,05	25,75	26,55
Fase II	26,55	25,75	24,70	25,30	26,05
Bedrijven-Informatienet	26,79	25,84	25,8	25,97 (v)	26,8 (r)

Bron: Wageningen Economic Research.

In de praktijk wordt 16 tot 24 ton afgenomen: korting circa € 0,25 / 100 kg bij 24 ton.

Norm

Voerprijs per 100 kg (levering 16 ton in bulk):

Gewogen gemiddelde koloniehuisvesting	€ 25,00
scharrel bruin (BL*)	€25,50
scharrel wit en vrije uitloop	€ 26,50
Voerprijs biologisch	€ 46,00

15.2.3 Rente

Toelichting

De rentekosten over het gemiddeld geïnvesteerd vermogen in een leghen worden benaderd door de formule:

{aankoopprijs 17-weekse hen + voerkosten (17-20 weken) + opbrengst uitgelegde hen (1-uitval)} : 2 x rente% x (aantal dagen opfok en leg : 365)

Norm

Rentekosten per hen

	Kolonie wit	Scharrel wit	Scharrel plus (BL*)	Vrije uitloop wit	Vrije uitloop bruin	Bio- logisch
Aankoop 17-wk hen (per opgehokte hen)	3,70	4,35	4,55	4,45	4,65	8,02
Gem. geïnvesteerd vermogen	2,18	2,54	2,65	2,59	2,70	4,63
Rente %	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Productieperiode (dagen)	510	497	441	445	455	427
Rentekosten per opgehokte hen per ronde	0,14	0,155	0,145	0,15	0,15	0,24

15.2.4 Overige toegerekende kosten

Toelichting

Overige toegerekende kosten zijn kosten die men maakt voor enkele zaken die rechtstreeks met het productieproces samenhangen.

Norm

Kosten per opgehokte hen per ronde (in eurocent)

	Kooi- en kolonie- huisvesting	Volièrehuisvesting (mech. ventilatie)	Huisvesting met vrije uitloop
Elektriciteit:			39
- mestdroging	20	21	
- overig	13	14	
Water (80 l)	8	9	9
Gezondheidszorg + hygiëne	30	32	42
Strooisel (0,2 kg)		3	3
Inzetten	10	9	10
Vang- en laadkosten	15	15	16
Reïtributies incl. DGF ¹⁾	17	22	35
Ophalen kadavers + controle	<u>3</u>	<u>5</u>	<u>7</u>
Totaal	116,0	130	161

¹⁾ Begroting DGF 2020.

15.3 Saldoberekening

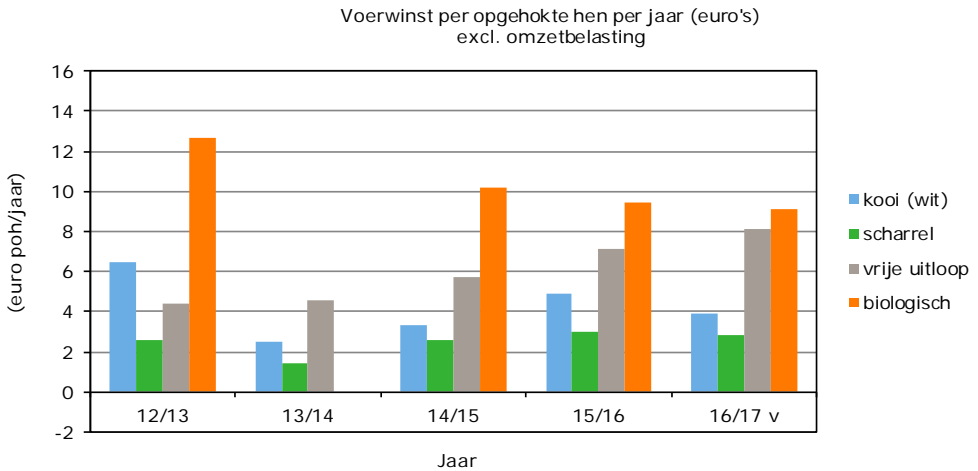
Het saldo per ronde voor de leghennenhouderij wordt berekend per 100 opgehokte hennen. De berekening gaat uit van het gemiddeld voerverbruik en de gemiddelde overige kosten. De gehanteerde prijzen zijn de normprijzen. Voor scharrelhuisvesting is het voliëresysteem de standaard.

Omschrijving	Kooi/ kolonie wit	Scharrel (voliëre) wit	Scharrel plus (BL*)	Vrije uitloop wit	Vrije uitloop bruin	Bio- logisch
Opbrengsten						
- eieren	2112	2484	2327	2755	2775	4604
- slachthennen	26	27	36	33	35	40
Af: kosten hennen en voer						
- hennen	370	435	455	445	465	802
- voer overgangperiode	40	47	48	47	50	97
- na 20 weken	1287	1418	1219	1324	1346	2224
Voerwinst	441	611	640	972	949	1521
<i>Voerwinst per 100 opgehokte hennen op jaarbasis</i>	<i>304</i>	<i>431</i>	<i>506</i>	<i>745</i>	<i>728</i>	<i>1239</i>
Af: overige toegerekende kosten						168
Elektriciteit (incl. mestdroging)	33	35	35	39	39	
Water	8	9	9	9	9	
Gezondheidszorg + hygiëne	30	32	32	42	42	
Strooisel		3	3	3	3	
Inzetkosten	10	9	9	10	10	
Vang- en laadkosten	15	15	15	16	16	
Retributies, DGF	17	22	22	32	32	54
Controles + ophalen kadavers	3	5	5	7	7	
Saldo excl. rente per ronde	325	481	510	811	788	1309
Berekende rente	14	15,5	14,5	15	15	24
Saldo incl. rente per ronde	311	465	495	796	773	1285
Saldo per 100 opgehokte hennen, excl. rente op jaarbasis	224	339	403	622	604	1066

15.4 Verloop van voerwinst en saldo

Toelichting voerwinst

De voerwinst (exclusief BTW) per opgezette hen in de afgelopen 5 jaren is weergegeven in € in onderstaande grafiek.

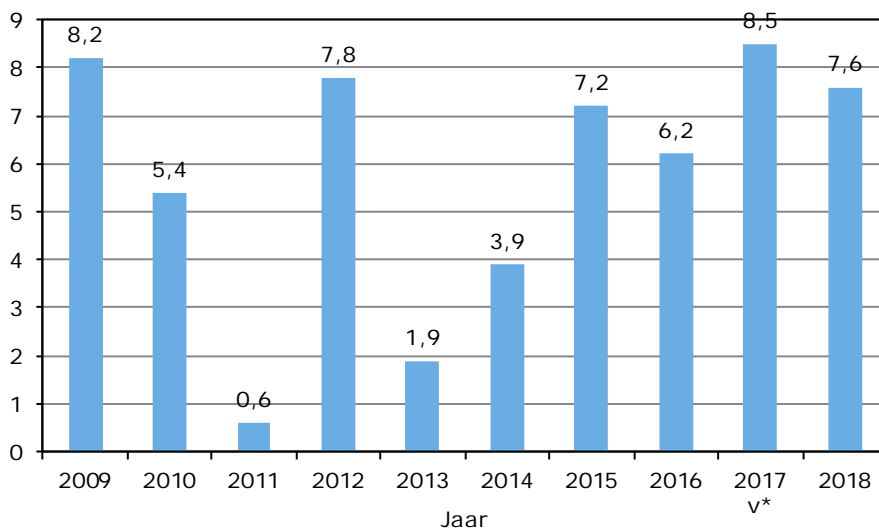

Bron: Legmanager Agrovision (15/16 betreft koppels die in 2016 zijn afgeleverd; idem andere jaren).

Toelichting saldo

Het saldo (exclusief BTW) per gemiddeld aanwezige hen (wit en bruin) in de afgelopen 10 jaren is weergegeven in € in onderstaande grafiek. De groep bedrijven waarop het gemiddelde is gebaseerd, bevat zowel kooibedrijven als scharrel- en vrije uitloopbedrijven. Het aandeel kooibedrijven is de laatste jaren steeds kleiner geworden.

Saldo per aanwezige hen per jaar (euro's)
excl. omzetbelasting

Bron: Wageningen Economic Research, (v) = voorlopig (r) = raming.

* In 2017 geldt dit saldo niet voor bedrijven die door de fipronilcrisis zijn getroffen.

Opmerking

De voorbeeldberekening en het saldo van Wageningen Economic Research zijn niet vergelijkbaar, omdat de voorbeeldberekening een norm is voor de komende jaren en de prijzen in de voorbeeldberekening vooraf ingeschat zijn. Deze norm is per 100 opgehoekte hennen en Wageningen Economic Research geeft het saldo per gemiddeld aanwezige hen. Verder hanteert Wageningen Economic Research een andere berekeningswijze voor het saldo als in de voorbeeldberekening hierboven. Wageningen Economic Research neemt kosten voor elektriciteit, water, heffingen, ophalen destructiemateriaal en berekende rente niet mee bij het saldo. De andere kosten uit bovenstaande saldoberekening zijn wel verwerkt in het saldo van Wageningen Economic Research.

15.5 Niet-toegerekende kosten

15.5.1 Mestafzetkosten

Toelichting

De mestafzetkosten kunnen van bedrijf tot bedrijf zeer sterk verschillen. De kosten zijn o.a. afhankelijk van de afzetmogelijkheden op het eigen bedrijf of in de regio, eventuele contracten/afspraken, de kwaliteit van de mest e.d. Uitgebreide informatie over mestproductie, mestafzet, tarieven enz. is te vinden in hoofdstuk 1.

Bij de berekening van de mestkosten is uitgegaan van:

- een bedrijf zonder grond
- kosten voor opslag, inleggelden en contributie zijn buiten de berekening gelaten
- afzetkosten voor de lange termijn: € 15,- per ton (incl. monstername en analyse circa € 2,-)

Norm

Mestafzetkosten in € per 100 opgehokte hennen per ronde voor een bedrijf met:

• koloniehuisvesting,	100.000 plaatsen	€ 32,-
• scharrelhuisvesting,	30.000 plaatsen	€ 33,-
• volièrehuisvesting,	40.000 plaatsen	€ 33,-

15.5.2 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten stallen

Toelichting

Tussen de regio's bestaan verschillen in bouwkosten. De gebouwenkosten zijn berekend inclusief de kosten van ventilatie, luchtinlaat en fundering voor voersilo's. De jaarlijkse kosten van stal en inventaris zijn excl. de verzekeringspremies voor brand- en stormschade. De bedragen zijn weergegeven per m² op basis van de binnenwerkse maten van de gebouwen.

Het staloppervlak is **excl.** de werkruimte en de eierenopslag, maar inclusief 40 m² voorruimte.

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van gebouwen.

Koloniehuisvesting

Sinds 1 januari 2012 is kooihuisvesting niet meer toegestaan (uitgezonderd een aantal bedrijven met verrijkte kooien die een overgangstermijn hebben tot 1 januari 2021). Koloniehuisvesting is de opvolger van kooihuisvesting. Hennen moeten 800 cm² per hen beschikbaar hebben.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van gebouwen

	Vervangingswaarde (€/m ²)	Bedrag per henplaats	Afschrijving ¹⁾ (%)	Onderhoud (%)
Stal (/m ²)	205 - 230	9,-	4	1
Werkruimte/eierenopslag	400	0,50	4	1

Scharrelhuisvesting

De bedragen zijn gebaseerd op twee stallen met ieder 15.000 hennen (9 hennen/m²). Dit is **exclusief** de werkruimte en de eierenopslag.

	Vervangingswaarde (€/m ²)	Bedrag per henplaats	Afschrijving ¹⁾ (%)	Onderhoud (%)
Traditionele stal (/m ²)	205 – 230	24,00	4	1
Boogstal/serrestal	180	20,00	5	1,5
Werkruimte/eierenopslag	400	1,-	4	1

¹⁾ De technische levensduur is langer dan 25 jaar.

Volièrehuisvesting

De vervangingswaarde is gebaseerd op een stal voor 40.000 leghennen (18 hennen/m²). Dit is **exclusief** de werkruimte en de eierenopslag. Kosten voor uitloop zijn niet opgenomen.

	Vervangingswaarde (€/m ²)	Bedrag per henplaats	Afschrijving ¹⁾ (%)	Onderhoud (%)
Traditionele stal (/m ²)	205 – 230	12,00	4	1
Boogstal/serrestal	180	10,00	5	1,5
Werkruimte/eierenopslag	400	1,-	4	1

¹⁾ De technische levensduur is langer dan 25 jaar.

Voor bijkomende kosten zie hoofdstuk 1.

Hygiënesluis

	Vervangingswaarde ¹⁾ (€)	Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
Enkele	2.500 – 4.000	4	2
Dubbele	4.000 – 6.000	4	2
Drie douches	6.000 – 9.000	4	2

¹⁾ Prijsverschil hangt onder andere af of douche(s) aan één muur of tussen twee muren bevestigd zijn.

Staloppervlak

Toelichting

Het netto staloppervlak is inclusief de kopeinden van de stellages en exclusief het oppervlak van de voorruimten.

Norm

Aantal opgehokte hennen per m² staloppervlakte (dierruimte)

Huisvestingssysteem	Dieren/m ²
Verrijkte kooi	20 - 32
Koloniehuisvesting	20 - 30
Scharrelhuisvesting (geen verdiepingen)	8 - 9
Volière	18 - 25
Volière met uitloop	16 - 18

Oppervlakte nodig voor het transport, het verzamelen en het bewaren van eieren:

- Werkruimte met inpakmachine 70 m²
- Werkruimte zonder inpakmachine 25 m²
- Eierenopslag (volle en lege containers) 4 m² + 0,5 m² / 1000 leghennen

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten inventaris

Toelichting

Onder inventaris verstaan we de complete inrichting van de stal inclusief voersilo's.

Bij koloniehuisvesting is uitgegaan van mechanische ventilatie, bij scharrelhuisvesting van natuurlijke ventilatie. Enkele inventarisonderdelen zijn afzonderlijk vermeld.

Norm

Koloniehuisvesting

Stal grootte: 100.000 leghennen (22 hennen/m²) in twee stallen.

De bedragen zijn in € weergegeven per m² op basis van de binnenwerkse maten van een stal met 4 etages, **exclusief** de werkruimte en de eierenopslag.

	Vervangingswaarde bedrag		Afschrij- ving (%)	Onder- houd (%)
	(€/m ²)	(€/henplaats)		
Totale inventaris	400	16,00	8	2
<i>Onderdelen</i>				
4-etage kolonie met voer- en water- voorziening en mest- en eierenafvoer, legnest, scharrelmat en zitstokken	300	12,00	8	2
Luchtbehandeling (warmtewisselaar of airmix)	17	0,70	8	3
Regelcomputer	9	0,40	13	3
Inlaatbediening incl. motoren	5	0,20	8	3
Ventilatoren	11	0,45	8	2
Alarminstallatie	1	0,05	8	2
Elektrische installatie	31	1,25	8	2
Silo's (per silo 50m ³)		8.000	4	2
Noodstroomvoorziening volautomatisch (per stuk)		15.000	8	2
Eierenverzameling incl. traypalletiser (per stuk)		100.000	8	3
4-tons kadaverkoeling (per stuk)		4.000	10	5

Scharrelhuisvesting

De vervangingswaarde is gebaseerd op twee stallen van 15.000 leghennen. De bedragen per m² zijn weergegeven op basis van de binnenwerkse maten van de stallen, **exclusief** de werkruimte en de eierenopslag.

	Vervangingswaarde bedrag		Afschrij- ving (%)	Onder- houd (%)
	(€/m ²)	(€/henplaats)		
Totale inventaris	90	10,00	8	2
<i>Onderdelen</i>				
Ventilatie en inlaatbediening	13	1,40	9	3
Alarminstallatie	1	0,15	10	3
Voersysteem (incl. elektr. weger)	13	1,40	8	2
Drinkwatersysteem	7	0,80	6	2
Automatische legnesten	16	1,80	6	2
Roostervloer (hout)	9	1,00	6	2
Elektrische installatie	9	1,00	6	1
Eierenverzameling		60.000	8	3
Silo's (per silo van 40 m ³)		7.000	4	2
Noodstroomvoorziening		10.000	8	2
1-tons kadaverkoeling (per stuk)		2.500	10	5

Volièrehuisvesting

De vervangingswaarde is gebaseerd op een stal voor 40.000 leghennen (18 hennen/m²). Dit is **exclusief** de werkruimte en de eierenopslag.

	Vervangingswaarde bedrag		Afschrij- ving (%)	Onder- houd (%)
	(€/m ²)	(€/henplaats)		
Totale inventaris	290	16,00	8	2
<i>Onderdelen</i>				
Etages ¹⁾	165	9,25	8	2
Luchtbehandeling (warmtewisselaar of airmix)	16	1,00	8	3
Klimaatbeheersing, incl. Ventilatoren	14	1,00	11	3
Voer- en drinkwatervoorziening alg.	8	0,50	8	2 ²⁾
Elektrische installatie	31	1,75	8	2
Transportbanden mest	7	0,40	10	3
Eierenverzameling ³⁾	70.000		8	3
Silo's (per silo van 50 m ³)	8.000		4	2
Noodstroomvoorziening (volautomatisch)	15.000		8	2
2-tons kadaverkoeling (per stuk)	3.000		10	5

¹⁾ Etages, incl. ingebouwde verlichting, voer- en drinkwatervoorziening, mestafvoer, beluchting en legnesten.

²⁾ Bij voerpannen: onderhoud 1% hoger.

³⁾ Sorteermachine, inpakmachine en transportband.

Volièrehuisvesting voor biologische leghennen

De vervangingswaarde is gebaseerd op een stal voor 15.000 leghennen (12 hennen/m²).

Dit is **exclusief** de werkruimte en de eierenopslag.

	Vervangingswaarde bedrag		Afschrij- ving (%)	Onder- houd (%)
	(€/m ²)	(€/henplaats)		
Totale inventaris	310	26,00	8	2
<i>Onderdelen</i>				
Etages ¹⁾	145	12,00	8	2
Klimaatbeheersing, incl. Ventilatoren	23	2	11	3
Voer- en drinkwatervoorziening alg.	12	1	8	2 ²⁾
Elektrische installatie	50	4	8	2
Transportbanden mest	12	1	10	3
Buitenuitloop schuiven	5	0,5	8	3
Eierenverzameling	50.000		8	3
Silo's (per silo van 30 m ³)	6.000		4	2
1-tons kadaverkoeling (per stuk)	2.500		10	5

¹⁾ Etages, incl. ingebouwde verlichting, voer- en drinkwatervoorziening, mestafvoer, beluchting en legnesten.

²⁾ Bij voerpannen: onderhoud 1% hoger.

15.5.3 Kostprijs eieren

Inschatting kosten lange termijn in euro's per 100 consumptie-eieren in de verschillende houderijsystemen

Omschrijving	Kolonie-huisvesting	Scharrel (volière)	Vrije uitloop	Biologisch
Hennen	0,9	1,1	1,1	2,1
Voer	3,2	3,5	3,7	6,6
Overige toegerekende kosten	0,3	0,4	0,6	0,6
Huisvesting	0,9	0,9	1,0	1,7
Arbeid	0,3	0,5	0,8	1,7
Overig	0,2	0,3	0,3	0,6
Kostprijs inclusief arbeid	5,8	6,7	7,5	13,2
Kostprijs exclusief arbeid	5,5	6,2	6,7	11,5

Voor een specifieke en meer gedetailleerde kostprijsberekening kunt u gebruik maken van de rekentool pluimvee op www.kwin.nl.

15.5.4 Emissiereducerende systemen

Toelichting

Voor volière- en scharrelhuisvesting zijn systemen ontwikkeld die de uitstoot van NH₃ en/of fijn stof terugdringen. Voor een aantal van deze systemen zijn geschatte jaarlijkse kosten gegeven op basis van de verwachte levensduur en energieverbruik. De meerkosten bestaan uit afschrijving, rente en onderhoud (jaarkosten investering) en overige exploitatiekosten (o.a. energie).

De opgenomen systemen zijn conform de Regeling ammoniak en veehouderij (Rav). De volledige benaming van de systemen is te vinden op <http://wetten.overheid.nl/>. In de RAV staan onder nummers E 2.1 t/m E 2.5.5 nog batterijen en verrijkte kooien. Omdat deze niet meer gebouwd mogen worden (EU-richtlijn 1999/74/EG), worden de kosten hiervan niet weergegeven.

Grondhuisvesting en volièrehuisvesting

**De investeringsbedragen zijn gebaseerd op een stal voor 40.000 leghennen
(€/dierplaats)**

Nummer Rav	Systeem	Basis investering	Basis jaarkosten	Basis energie	Jaarkosten totaal
E 2.7	Grondhuisvesting van legrassen ¹⁾	35,00	2,85	0,35	3,20
Extra investering en jaarkosten					
E 2.8	Perfosysteem				
	- vlakke vloer	2,75	0,23	0,17	0,40
	- verdiepte put	4,75	0,35	0,17	0,52
E 2.9	Mestbeluchting via buizen				
E 2.9.1	Buizen onder de beun	2,35	0,30	0,42	0,72
E 2.9.2	Enkele buis, weerszijden legnest	0,88	0,11	0,21	0,32
E 2.9.3	Mestbeluchting, verticale ventilatiekokers	1,45	0,21	0,09	0,30
E 2.10	Chemisch luchtwassysteem				
	90% reductie ²⁾ – scharrel	3,90	0,50	0,80	1,30
	- volière	3,60	0,46	0,66	1,12
E 2.11	Volièrehuisvesting (met mestband) Minimaal 50% van de leefruimte is rooster, Roosters minimaal in twee etages ³⁾				
E 2.11.1	met daaronder een mestband; minimaal eenmaal per week afdraaien,	-6,50	-0,30	0	-0,30
E 2.11.2	met daaronder een mestband <u>met beluchting</u> ; min. 1x per week afdraaien	-5,50	-0,21	0,10	-0,11
E 2.11.3	30-45% leefruimte is rooster, mestband met 0,7 m ³ per dier per uur beluchting	-2,80	-0,24	0,10	-0,14
E 2.12	Scharrelhuisvesting				
E 2.12.1	Scharrelstal in twee verdiepingen met mestbanden onder de roosters	0	0,10	0,03	0,13
E 2.12.2	Scharrelhuisvesting met frequente mest- en strooiselverwijdering	6,90	0,75	0,02	0,77
E 2.13	Biologische wasser	3,55	0,48	0,72	1,20
E 2.14	Biofilter	2,35	0,46	0,51	0,97
E 2.15	Chemische luchtwasser 70%	3,25	0,40	0,50	0,90
Additionele technieken (alleen fijn stof reductie)					
E 6.1	Geperforeerde doek	3,10	0,39	0,01	0,40
E 6.4.1	Droogtunnel met geperforeerde banden	2,60	0,33	0,01	0,34
E 6.4.2	Droogtunnel met geperforeerde metalen platen	4,20	0,55	0,03	0,58
E 7.3	Waterwasser	3,00	0,40	0,50	0,90
E 7.4	Droogfilterwand	0,45	0,05	0,05	0,10
E 7.5	Ionisatiefilter	2,90	0,37	0	0,37
E 7.6	Warmtewisselaar; 31% reductie	2,50	0,26	0,11	0,37
E 7.7	Warmtewisselaar; 13% reductie	1,30	0,14	0,04	0,18
E 7.8	Aanbrengen oliefilm door middel van leidingen met sproeikoppen ⁴⁾	1,30	0,18	0,43	0,61
E 7.9	Aanbrengen oliefilm door middel van olierobot ⁴⁾	0,53	0,09	0,83	0,92
E 7.10	Strooiselschuif bij volièrehuisvesting	0,50	0,075	0,005	0,08
E 7.11	Warmtewisselaar; 37% reductie	2,95	0,31	0,13	0,44
E 7.12	Warmtewisselaar; 50% reductie	4,00	0,43	0,19	0,62

¹⁾ E 2.7 is de 'standaardstal'. De kosten voor de overige systemen zijn extra op de kosten voor E 2.7.

²⁾ Bij de chemische luchtwassers is dit inclusief andere exploitatiekosten zoals afzet en spuiwater.

³⁾ Lagere investeringskosten dan 'standaardstal'.

⁴⁾ E 7.8 geldt voor volièrestallen en E 7.9 voor stallen met gedeeltelijk roostervloer.

15.5.5 Algemene kosten

Toelichting

Zie voor algemene kosten bij vleeskuikens of vleeskuikenouderdieren.

De controle van eieren en pluimveevlees wordt uitgevoerd door een afzonderlijke dienst van COKZ, te weten de Nederlandse Controle Autoriteit Eieren (NCAE), zie ook de website van NCAE (www.ncae.nl).

Basistarieven voor legpluimveehouders:

1 stal (IKB en niet-IKB)	€ 239,31
Extra stallen (per stal)	€ 73,30
Uitloopcontrole	€ 82,63
Biologisch	€ 144,20
Administratieve controles, starttarief (1 ^e uur)	€ 160,13
vervolg inspectietarief per kwartier	€ 18,33
Hercontroles uitloopbedrijven	€ 82,63
Hercontroles Biologisch	€ 144,20

Bron: COKZ tarievenblad Wet Dieren 2018 m.b.t. eieren en vlees van pluimvee.

15.5.6 Arbeidsbehoefte

Toelichting

Het aantal dieren dat een volwaardige arbeidskracht kan verzorgen, is afhankelijk van het al of niet gebruiken van een inpakmachine.

Norm

Aantal leghennen (20 weken) per v.a.k. bij koloniehuisvesting

- met inpakmachine 65.000

Aantal leghennen (20 weken) per v.a.k. bij scharrelhuisvesting

- zonder inpakmachine 12.000
- met inpakmachine 30.000

Aantal leghennen (20 weken) per v.a.k. bij volièrehuisvesting

- met inpakmachine 40.000

Aantal leghennen (20 weken) per v.a.k. bij scharrelhuisvesting met vrije uitloop

- met inpakmachine 25.000

Aantal biologische leghennen (20 weken) per v.a.k.

- grondhuisvesting (biologisch dynamisch) 8.000
- volièrehuisvesting 13.000

Zie voor uiteenzetting van de arbeidskosten hoofdstuk 1.

16 Opfok vleeskuikenouderdieren

Algemeen

Bij de prijzen van het voer zijn de gemiddelde prijzen van de laatste 5 jaar vermeld. Daarnaast zijn normprijzen opgenomen voor kuikens, voer, toegerekende kosten en 20-weekse ouderdieren. Deze normprijzen zijn een inschatting van de prijzen op middellange termijn.

16.1 Opbrengsten

Toelichting

Er zijn verschillen tussen de diverse merken. Opfok geschiedt vaak in integratieverband, waarbij door contracten een vaste opfokvergoeding uitgekeerd wordt.

Norm

Productieperiode (weken)	
- opfok	20
- leegstand	3
Percentage hanen t.o.v. hennen bij opzet	15
Percentage hanen t.o.v. hennen bij afleveren	9
Selectie en uitval dieren (%)	11
Prijs per 20 wk dier (zowel hennen als hanen, volledig geënt)	€ 10,25

16.2 Toegerekende kosten

16.2.1 Aankoop kuikens

Toelichting

De kuikenprijs is afhankelijk van het merk kuiken. De kuikenprijs heeft betrekking op de prijs van alle kuikens.

Norm

Kuikenprijs € 3,30 per dier (€ 3,10 - € 3,50 per dier)

16.2.2 Voerkosten

Voerverbruik

Toelichting

Tijdens de opfokperiode verstrekt men vaak drie voersoorten.

Startvoer (0 – 1,5 weken)
Opfok I (1,5 - circa 5 weken)
Opfok II (circa 5 weken – 20 weken)

Norm

Voerverbruik per afgeleverde hen, inclusief voerverbruik van de hanen; aflevering op 20 weken (kg)

Startvoer 0,50 (0,40 - 0,60)
Opfok I 1,50 (1,25 - 1,75)
Opfok II 8,30 (7,80 - 8,80)

Voerprijzen

Statistiek

De prijzen (in €/100 kg) voor opfokmeel I en opfokmeel II verschillen tussen integraties

	2014	2015	2016	2017	2018
Opfok I	28,30	27,50	26,85	26,80	27,70
Opfok II	26,30	25,60	24,70	24,70	25,70

Bron: Wageningen Economic Research.

Norm

Voerprijs per 100 kg bij levering 16 ton in bulk

Startvoer	€ 28,50
Opfok I	€ 26,50
Opfok II	€ 25,00
Gewogen gemiddelde	€ 25,40

16.2.3 Rente per afgeleverd dier per ronde

Toelichting

De rentekosten over het gem. geïnvesteerd vermogen per afgeleverd dier berekenen we als volgt: {Aankoopprijs + (1/2 x overige toegerekende kosten)} x rente% x aantal dagen opfok : 365

Onderstaande bedragen zijn alle per afgeleverd dier.

Aankoopprijs per afgeleverd dier	€ 3,55
Overige toegerekende kosten excl. vang- en laadkosten	€ 4,67
Rente%	4,5
Aantal dagen opfok	140

Norm

Rentekosten per afgeleverd dier per ronde: € 0,10

16.2.4 Overige toegerekende kosten

Toelichting

Overige kosten zijn de kosten voor een aantal zaken die rechtstreeks met het productieproces samenhangen. Er wordt uitgegaan van mechanisch geventileerde stallen.

Norm

Kosten per afgeleverd dier (eurocent)

Elektriciteit (0,75 kWh)	11
Water (20 l incl. reiniging)	2
Verwarming (0,5 m ³ gas)	30
Gezondheidszorg (incl. ontsmetten)	145
Strooisel (1 kg)	5
Snavelbehandeling	8
Retributies	2
DGF-heffing	6
Inzet-, vang- en laadkosten	29
Salmonella en Campylobacter: verzekering + Actieplan pluimveevlees	6
Ophalen kadavers (SRM)	<u>2</u>
Totaal	248

16.3 Saldoberekening

Het saldo voor de opfok van vleeskuikenouderdieren wordt berekend per 100 20-weekse dieren (hennen & hanen), De berekening gaat uit van het gemiddeld voerverbruik en gemiddelde overige kosten. De gehanteerde prijzen zijn de normprijzen.

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs/eenheid (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
- Dieren	100	10,25	1025
Af: kosten kuikens en voer			
- aankoop kuikens	100	3,55	355
- startvoer (kg; prijs/100 kg)	0,50	28,50	14
- opfok I (kg; prijs/100 kg)	1,50	26,50	40
- opfok II (kg; prijs/100 kg)	8,00	25,00	208
Voerwinst			409
Af: overige toegerekende kosten			
- elektriciteit			10
- water			2
- verwarming			31
- gezondheidszorg (incl. ontsmetten)			145
- strooisel			5
- snavelbehandeling			8
- retributies			2
- DGF-heffing			6
- inzet-, vang- en laadkosten			29
- salmonellabestrijding			6
- ophalen kadavers			2
Saldo, excl, berekende rente			163
Berekende rente			10
Saldo			153
Saldo excl. rente per 100 20-weekse dieren op jaarbasis			369
Saldo excl. rente per m² op jaarbasis			41

16.4 Niet-toegerekende kosten

16.4.1 Mestafzetkosten

Toelichting

De mestafzetkosten kunnen van bedrijf tot bedrijf sterk verschillen. De kosten zijn o.a. afhankelijk van de afzetmogelijkheden op het eigen bedrijf of in de regio, contracten/afspraken, de kwaliteit van de mest enz. Uitgebreide informatie over mestproductie, tarieven, zie paragraaf 1.3.

Bij de berekening van de mestkosten is uitgegaan van:

- een bedrijf zonder grond
- kosten voor opslag, inleggelden en contributie zijn buiten de berekening gelaten
- afzetkosten voor de lange termijn € 15,- per ton (incl. monsternamen en analyse circa € 2,-).

Norm

Ophaalbijdrage per 100 afgeleverde dieren per ronde voor een bedrijf met:

- volledig strooisel, 35.000 plaatsen € 5,00

16.4.2 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten stallen

Toelichting

We gaan uit van mechanisch geventileerde stallen (circa 85 m x 20 m) met grondhuisvesting. De gebouwenkosten zijn berekend inclusief de kosten van ventilatiekokers, luchtinlaatkleppen en fundering van silo's.

De jaarlijkse kosten van stal en inventaris zijn exclusief de verzekeringspremies voor brand- en stormschade. De kosten zijn aangegeven op basis van het bruto grondoppervlak.

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van gebouwen

	Vervangingswaarde per m ² (€/m ²)	Afschrijving ¹⁾ (%)	Onderhoud (%)
Traditionele stal	205 - 230	4	1

¹⁾ De technische levensduur is langer dan 25 jaar.

Voor bijkomende kosten zie paragraaf 1.6.1.

Hygiënesluis

	Vervangingswaarde ¹⁾ (€)	Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
Enkele	2.500 – 4.000	4	2
Dubbele	4.000 – 6.000	4	2
Drie douches	6.000 – 9.000	4	2

¹⁾ Prijsverschil hangt onder andere af of aan één muur of tussen twee muren bevestigd wordt.

Staloppervlak

Toelichting

Het netto staloppervlak is het oppervlak van de voor de dieren beschikbare ruimte, op basis van de binnenwerkse maten van het gebouw. Het bruto staloppervlak is inclusief aanwezige werk- en opslagruimte, en is ongeveer 10% groter dan het netto oppervlak.

Norm

Bezetting van het staloppervlak (vanaf 10 weken leeftijd)

	Netto oppervlak	Bruto oppervlak
Gemengde opfok		
Dieren per m ² bij opzet	11,2	10,7
Hennen per m ² bij opzet	9,5	9,1
Hanen per m ² bij opzet	1,7	1,6
Afgeleverde hennen per m ²	9,1	8,7
Gescheiden opfok		
Hennen per m ² bij opzet	11,5	11,0
Hanen per m ² bij opzet	9,5	9,1

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten inventaris

Toelichting

Onder inventaris verstaan we de complete inrichting van de stal inclusief voersilo's, ventilatoren, verwarming, voerlijnen, drinklijnen, verlichting en alarmapparatuur.

De opfok van vermeerderingsdieren vindt plaats in grondhuisvestingsystemen en volledig strooiselvloer. Enkele onderdelen zijn apart weergegeven.

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van de inventaris

	Vervangingswaarde		Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
	€/m ²	spreiding		
Totale inventaris	95	(75 - 100)	8	2
<i>Onderdelen</i>				
Voerinstallatie (incl. weegapp.)				
- voerketting	18	(13 - 22)	6	2
- voerpannen	30	(25 - 35)	6	3
- silo's + vijzels	7	(6 - 9)	6	2
Drinkwaterinstallatie				
- drinkcups/nippels	14	(10 - 16)	6	2
Verwarming (heaters)	10	(8 - 12)	6	2
Warmtewisselaar	17	(15 - 20)	6	2
Alarminstallatie	2	(1 - 2)	8	2
Klimaatregeling	12	(7 - 12)	10	3
Ventilatoren	5	(4 - 6)	6	3
TL-verlichting (incl. regelapp.)	6	(5 - 7)	6	2
Noodstroomvoorziening	4	(3 - 6)	6	2
Voedersilo (per silo van 30 m ³)	6.000			
1-tons kadaverkoeling ²⁾	2.500		10	5

¹⁾ Het totale afschrijvingspercentage is hoger dan de som van de onderdelen, omdat bepaalde delen van installaties sneller worden vervangen. De technische levensduur is langer dan 12,5 jaar.

²⁾ Uitgaande van wekelijkse ophaal.

16.4.3 Emissiereducerende systemen

Toelichting

Voor grondhuisvesting zijn systemen ontwikkeld die de uitstoot van NH₃ en/of fijn stof terugdringen. Voor een aantal van deze systemen zijn geschatte jaarlijkse kosten gegeven op basis van de verwachte levensduur en energieverbruik. De meerkosten bestaan uit afschrijving, rente en onderhoud (jaarkosten investering) en overige exploitatiekosten (o.a. energie).

Norm

Grondhuisvesting

De investeringsbedragen zijn gebaseerd op een stal voor 33.000 dierplaatsen (€ per dierplaats)

Nummer Rav	Systeem	Basis investering	Basis jaarkosten	Basis energie	Basis jaarkosten totaal
E 3.100	Overige huisvestingssystemen ¹⁾	27,00	2,20	0,90	3,10
<u>Extra investering en jaarkosten</u>					
E 3.1	Chemische luchtwasser 90%	4,15	0,52	0,78	1,30
E 3.2	Biologische luchtwasser 75%	4,45	0,59	1,00	1,59
E 3.3	Mixluchtventilatie	1,30	0,19	-0,01	0,18
E 3.4	Warmteheaters, ventilatoren	1,20	0,17	-0,19	-0,02
E 3.5	Biofilter	2,70	0,53	0,58	1,10
E 3.6	Chemische luchtwasser 70%	3,75	0,47	0,58	1,05
E 3.7	Warmteheaters, luchtmengsysteem	0,52	0,07	-0,19	-0,11
E 3.8	Luchtmengsysteem voor strooisel-droging i.c.m. warmtewisselaar	2,20	0,23	-0,33	-0,10
E 3.9	Stal met buizenverwarming	0,80	0,07	-0,19	-0,11
Additionele technieken (alleen fijn stof reductie)					
E 7.1	Oliefilm met drukleidingen	0,95	0,16	0,50	0,66
E 7.3	Waterwasser	3,35	0,45	0,52	0,97
E 7.4	Droogfilterwand	0,45	0,06	0,05	0,11
E 7.5	Ionisatiefilter	3,20	0,40	0	0,40
E 7.6	Warmtewisselaar; 31 % reductie	2,70	0,28	-0,40	-0,12
E 7.7	Warmtewisselaar; 13 % reductie	1,40	0,15	-0,28	-0,13
E 7.11	Warmtewisselaar; 37 % reductie	3,15	0,40	-0,42	-0,02
E 7.12	Warmtewisselaar; 50 % reductie	4,40	0,56	-0,46	0,10

¹⁾ E 3.100 is de 'standaardstal'. De kosten voor de overige systemen zijn extra op de kosten voor dit systeem.

²⁾ Bij de luchtwassers is dit inclusief andere exploitatiekosten zoals afzet en spuiwater.

16.4.4 Algemene kosten

Toelichting

De algemene kosten zijn per bedrijf weergegeven.

Norm

Algemene kosten per jaar

Omschrijving	Per bedrijf (€)
Boekhouding	5000
Voorlichting en advies	1050
Verzekeringen ¹⁾	6000
Lid bedrijfsverzorgingsdienst	950
Telefoon en internet	800
Bedrijfskleding	650
Contributie en abonnementen	1300
Auto	2050
Onroerend zaak belasting, polder- en waterschapslasten ²⁾	3300

¹⁾ Deze bedragen zijn berekend voor de volgende situatie (inclusief 21% assurantiebelasting):

- WA-verzekering, milieuschadeverzekering, rechtsbijstandsverzekering en een inductieschadeverzekering per bedrijf
- brand/storm- en bedrijfsschadeverzekering voor stallen met brandbare isolatie en een relatief laag stormrisico. Uitgangspunt voor de premie bedrijfsschadeverzekering zijn de kosten voor arbeid, huisvesting en overige niet-toegerekende (= algemene) kosten: € 4,15 per dierplaats per jaar. De toelichting op de percentages voor de overige verzekeringen staan in paragraaf 1.6.1.

²⁾ De economische waarde is voor de stal op 70% en voor de inventaris op 80% van de nieuwbouwwaarde gesteld (zie paragraaf 1.7.3 voor de procentuele bedragen van de economische waarde).

16.4.5 Arbeidsbehoefte

Toelichting

Een volwaardige arbeidskracht kan 35.000 opfokdieren (hennen + 10-15% hanen) per ronde verzorgen (grondhuisvesting).

Norm

Aantal dieren (hennen + hanen) bij opzet: 35.000

Voor uiteenzetting van de arbeidskosten zie paragraaf 1.4.

17 Vleeskuikenouderdieren

Algemeen

Bij de prijzen van broedeieren, vlees en voer zijn de gemiddelde prijzen van de laatste 5 jaar vermeld. Daarnaast zijn normprijzen opgenomen. Deze normprijzen zijn een inschatting van de prijzen op middellange termijn. Naast het reguliere ouderdier, zijn ook de uitgangspunten en een saldoberekening voor een trager groeiend ouderdier vermeld.

17.1 Opbrengsten

17.1.1 Broedeieren

Productie

Toelichting

De broedeierenproductie van een koppel hangt nauw samen met de lengte van de productieperiode, de bereikte topproductie en de persistentie van de legcurve. Een opgehokte hen is bij de vleeskuikenouderdieren een hen op de leeftijd van 22 weken.

Norm

Productieperiode (dagen)	Regulier	Tragergroeiend
• opfok 19/20 tot 22 weken	14	21
• legperiode	272	304
• leegstand	40	40
• totale productieperiode	326 (315 - 365)	365
Week bijplaatsing hanen	40 – 45	40 – 45
Percentage bijgeplaatste hanen (van het aantal opgehokte hennen)	4,0	2,0
Aantal broedeieren per opgehokte hen	172 (160 - 182)	210
Uitkomstpercentage	81%	87%
Aantal consumptie-eieren per opgehokte hen	10	12
Uitval (%), incl, selectie		
• 19 - 22 weken hennen	0,5	0,4
hanen	2,0	2,0
• 22 - 61 weken hennen	9 (5 - 15)	6
hanen	38 (30 - 45)	30

Prijzen

Statistiek

De prijs per broedei hangt nauw samen met het merk ouderdieren en de marktsituatie. De prijs per broedei is afhankelijk van het bevruchting- en uitkomstpercentage.

	2014	2015	2016	2017	2018
Prijs per broedei (eurocent)	19,70	20,00	18,45	17,15	17,60

Buiten integratieverband.

Bron: Wageningen Economic Research.

Norm

Prijs per broedei bij 81% uitkomst (regulier)	18,5 eurocent	(16,0 – 21,0)
Korting per % lagere uitkomst	0,2 eurocent	
Prijs per broedei bij 87% uitkomst (tragergroeiend)	15,5 eurocent	
Prijs per consumptie-ei	2,0 eurocent	

Vleesprijzen

Statistiek

De producentenprijs (per kg levend gewicht) van uitgelegde moederdieren wordt sterk bepaald door de dan geldende marktprijs.

	2014	2015	2016	2017	2018
Prijs (€/kg)	0,62	0,52	0,25	0,45	0,50

Prijzen voor regulier.

Bron: Wageningen Economic Research.

Norm

	Regulier	Tragergroeiend
Producentenprijs per afgeleverde kg:	€ 0,45	€ 0,35
Gewicht hennen	3,9 (3,6 - 4,2)	2,2
Gewicht hanen	4,8 (4,6 - 5,0)	4,8

17.2 Toegerekende kosten

17.2.1 Aankoop hennen

Norm

Bij aankoop van 20-weekse reguliere hennen zit 10% hanen. Bij aankoop van 19-weekse tragergroeiende hennen zit 9% hanen. In de prijs voor de hennen kunnen de kosten voor aankoop van de hanen verrekend zijn, maar er kan ook een prijs per dier gerekend worden.

	Regulier	Tragergroeiend
Prijs 20-wk/19-wk hen (incl. entingen)	€ 12,66 (€ 11,40 per dier)	€ 13,68
Prijs bij te plaatsen hanen (per stuk)	€ 10,00	€ 10,00

17.2.2 Voerkosten

Voerverbruik

Toelichting

Tussen koppels bestaan aanzienlijke verschillen in voerverbruik.

Norm

Voerverbruik per aanwezig dier per dag (g)	Regulier	Tragergroeiend
20 - 22 weken / 19 -22 weken	120	90
Vanaf 22 weken (inclusief graan)	160 (150 - 170)	120
Vanaf 22 weken bij gescheiden voeren		
• Hanen	153	153
• Hennen	163	116

Voerverbruik hanen en hennen per opgehokte hen (kg)

20 - 22 weken / 19 -22 weken	1,9	2,1
22 - 61 weken / 22 - 65 weken	45,7	37,6

Voerprijzen

Statistiek

De voerprijzen (€/100 kg) voor foktoommeel slachtrassen variëren per integratie, per regio en gedurende het jaar.

	2014	2015	2016	2017	2018
Voerprijs	27,30	26,35	25,55	25,60	26,95

Bron: Wageningen Economic Research.

Norm

Voerprijs foktoommeel per 100 kg, bij levering 16 ton in bulk: regulier € 26,00
tragergroeiend € 27,25

17.2.3 Rente per opgehokte hen per ronde

Toelichting

Berekening van de rentekosten over het gemiddeld geïnvesteerd vermogen per opgehokt moederdier: {aankoopprijs hen + voerkosten (20-22 weken) + slachtwaarde hen x (1 - uitval%)} : 2 x rente% x (aantal dagen opfok + leg) : 365

Kosten per opgehokte hen per ronde	Regulier	Tragergroeiend
Aankoopprijs hen (incl. haan)	€ 12,66	€ 13,25
Slachtwaarde hen (incl. haan)	€ 1,73	€ 0,83
Voerkosten 20 - 22 weken	€ 0,51	€ 0,56
Gemiddeld geïnvesteerd vermogen	€ 7,50	€ 7,57
Rente%	4,5	4,5
Dagen opfok + leg	286	325

Norm

Rentekosten per opgehokte hen per ronde:	€ 0,26	€ 0,30
--	--------	--------

17.2.4 Overige toegerekende kosten

Toelichting

Overige toegerekende kosten zijn de kosten voor een aantal zaken die rechtstreeks samenhangen met het productieproces.

Norm

Kosten per opgehokte hen per ronde (eurocent)	Regulier	Tragergroeiend
Elektriciteit (4 kWh)	56 (50 - 70)	51
Water (100 l, incl. reiniging)	11 (7 - 14)	10
Verwarming (0,28 m ³ gas) ¹⁾	18 (0 - 22)	20
Gezondheidszorg (incl. ontsmetten)	55 (30 - 65)	50
Strooisel ²⁾	5 (7 - 30)	5
Nestmateriaal	7	7
Retributies ³⁾	5	5
Heffing Diergezondheidsfonds ³⁾	14	14
Vang- en laadkosten	24 (20 - 27)	22
Ophalen kadavers (SRM)	<u>12</u>	<u>9</u>
Totaal	207	194

¹⁾ Afhankelijk van de stalinrichting is er wel of geen bijverwarming

²⁾ Afhankelijk van legnesttype en stalinrichting (roosteroppervlakte)

³⁾ Verwacht niveau vanaf 2019 (in 2018 tijdelijk hoger)

17.3 Saldoberekening regulier

Het saldo (exclusief BTW) voor de houderij van vleeskuikenouderdieren wordt berekend per 100 opgehokte hennen (22 weken leeftijd)

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs/eenheid (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
Broedeieren	17.200	0,185 ¹⁾	3 182
Consumptie-eieren	1000	0,02	20
Slachtdieren (kg)	367	0,45	173
Selectiedieren			0
Af: kosten hennen en voer			
Hennen (incl. hanen)	100	12,75	1 275
Bijplaatsen hanen	3,0	10,00	30
Voer (kg; prijs per 100 kg)			
- opfokmeel	187	27,75	52
- foktoommeel	4573	26,00	1 189
Voerwinst			829
Af: overige toegerekende kosten			
Elektriciteit			56
Water			11
Verwarming			18
Gezondheidszorg (incl. ontsmetten)			55
Strooisel			5
Nestmateriaal			7
Retributies, heffing (incl. Mg-fonds, DGF)			19
Vang- en laadkosten			24
Ophalen kadavers			12
Saldo, excl. berekende rente			623
Berekende rente			26
Saldo			596
Saldo excl. rente per 100 opgehokte hennen op jaarbasis			697
Saldo excl. rente per m² per jaar			49

¹⁾ Prijs bij 81% uitkomst broedeieren.

17.4 Saldo berekening tragergroeiend (45 gram)

Het saldo (exclusief BTW) voor de houderij van vleeskuikenouderdieren voor tragergroeiende vleeskuikens (groei < 45 gram/dag) wordt berekend per 100 opgehokte hennen (22 weken leeftijd)

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs/eenheid (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
Broedeieren	21.000	0,155 ¹⁾	3 255
Consumptie-eieren	1200	0,02	24
Slachtdieren (kg)	237	0,35	83
Selectiedieren			0
Af: kosten hennen en voer			
Hennen (incl. hanen)	100	13,75	1 375
Bijplaatsen hanen	2,0	10,00	20
Voer (kg; prijs per 100 kg)			
- opfokmeel	206	29,25	60
- foktoommeel	3762	27,25	1 025
Voerwinst per 100 opgehokte hennen per ronde			883
Af: overige toegerekende kosten			
Elektriciteit			51
Water			10
Verwarming			20
Gezondheidszorg (incl. ontsmetten)			50
Strooisel			5
Nestmateriaal			7
Retributies, heffing (incl. Mg-fonds, DGF)			19
Vang- en laadkosten			22
Ophalen kadavers			9
Saldo, excl. berekende rente			689
Berekende rente			30
Saldo			659
Saldo excl. rente per 100 opgehokte hennen op jaarbasis			689
Saldo excl. rente per m² per jaar			53

¹⁾ Prijs bij 87% uitkomst broedeieren.

17.5 Niet-toegerekende kosten

17.5.1 Mestafzetkosten

Toelichting

De mestafzetkosten kunnen van bedrijf tot bedrijf sterk verschillen. De kosten zijn o.a. afhankelijk van de afzetmogelijkheden op het eigen bedrijf of in de regio, contracten/afspraken, de kwaliteit van de mest enz. Uitgebreide informatie over mestproductie, mestafzet, tarieven e.d. is te vinden in paragraaf 1.3.

Bij de berekening van de mestkosten is uitgegaan van:

- een bedrijf zonder grond
- kosten voor opslag, inleggelden en contributie zijn buiten de berekening gelaten
- afzetkosten voor de lange termijn: € 15,- per ton (incl. monstername en analyse circa € 2,-)

Norm

Ophaalbijdrage per 100 opgehokte hennen per ronde voor een bedrijf met:

• gedeeltelijk rooster	21.000 plaatsen	€ 23,-
• volledig strooisel	21.000 plaatsen	€ 21,-

17.5.2 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten stallen

Toelichting

De bouwkosten variëren enigszins per regio. We gaan uit van twee stallen, elk 80 x 20 m. Dit zijn binnenwerkse afmetingen, inclusief 5 m voorruimte.

De kosten zijn berekend op basis van het bruto staloppervlak inclusief de ventilatiekokers, luchtinlaatkleppen en fundering voor voersilo's. De jaarlijkse kosten van stal en inventaris zijn exclusief de verzekeringspremies voor brand- en stormschade.

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van gebouwen

	Vervangingswaarde (€/m ²)	Afschrijving (%) ¹⁾	Onderhoud (%)
Traditionele stal	205 – 230	4	1
Boogstal/serrestal	180	5	1,5
Bewaarplaats voor broedeieren (incl. inventaris)	400 – 450	4	1

¹⁾ De technische levensduur is langer dan 25 jaar.
Voor bijkomende kosten zie paragraaf 1.6.1.

Hygiënesluis

	Vervangingswaarde ¹⁾ (€)	Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
Enkele	2.500 – 4.000	4	2
Dubbele	4.000 – 6.000	4	2
Drie douches	6.000 – 9.000	4	2

¹⁾ Prijsverschil hangt onder andere af of aan één muur of tussen twee muren bevestigd wordt.

Staloppervlak

Toelichting

Aantal hennen per m² bij grondhuisvesting. Het bruto oppervlak is het oppervlak op basis van de buitenmaten van het gebouw (inclusief eierenopslag/werkruimte). Het netto staloppervlak is de beschikbare ruimte voor de dieren, en is ongeveer 10% kleiner dan het bruto oppervlak.

Norm

Aantal hennen/m²

	Netto oppervlak	Bruto oppervlak
Hennen per m ² bij opzet	7,00 (6,5 - 7,0)	6,3 (5,9 - 6,3)
Hennen per m ² op 22 weken	6,94	6,25
Dieren (hennen en hanen) per m ² bij opzet	7,70	6,95

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten inventaris

Toelichting

Onder inventaris verstaan we de complete inrichting van de stal verstaan, incl. voersilo's, voer- en drinkwaterinstallatie, legnesten, lattenroosters, verwarming, verlichting en alarmapparatuur.

Enkele onderdelen zijn apart weergegeven.

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van de inventaris

	Vervangingswaarde		Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
	(€/m ²)	spreiding		
Totale inventaris	120	(100 - 130)	8	2
(autom. legnesten en drinknippels)				
<i>Onderdelen</i>				
<i>Legnesten</i>				
- automatisch legnest	18	(15 - 21)	6	2
- handgeraapt legnest	4	(3 - 5)	6	1
Eierenverzamelen ³⁾	34	(25 - 40)	6	2
<i>Voerinstallatie (incl. weegapp.)</i>				
- voerpannen (hanen)	6	(5 - 8)	6	3
- voerketting grill (hennen)	20	(15 - 25)	6	2
- vijzels	8	(6 - 10)	6	2
<i>Drinkwaterinstallaties</i>				
- drinktorens	5	(4 - 6)	6	2
- drinkcups/nippels	6	(5 - 8)	6	2
Lattenroosters	12	(8 - 18)	6	2
<i>Verwarming</i>				
- heteluchtkanon	4	(2 - 5)	6	2
- HR-luchtverwarmer	9	(8-10)	6	2
Warmtewisselaar	16	(14-18)	8	2
TL-verlichting	7	(5 - 9)	6	2
Ventilatoren (incl. klimaatregeling)	14	(10 - 18)	6	3
Noodstroomvoorziening/alarmapp.	5	(4 - 6)	8	3
Silo's (per silo van 30 m ³)	5.200			
1-tons kadaverkoeling ²⁾ (prijs/stuk)	2.500		10	5

¹⁾ Het totale afschrijvingspercentage is hoger dan de som van de onderdelen, omdat bepaalde delen van installaties sneller worden vervangen. De technische levensduur is langer dan 12,5 jaar.

²⁾ Uitgaande van wekelijks ophalen.

³⁾ Transportband, sorteer- en inpakmachine.

17.5.3 Emissiereducerende systemen

Toelichting

Voor de huisvesting van ouderdieren zijn systemen ontwikkeld die de uitstoot van NH₃ en/of fijn stof terugdringen. Voor deze systemen die in de RAV zijn opgenomen, zijn geschatte jaarlijkse kosten weergegeven, op basis van de verwachte levensduur en energieverbruik. De genoemde meerkosten bestaan uit afschrijving, rente en onderhoud (jaarkosten investering) en overige exploitatiekosten (o.a. energie).

Grondhuisvesting, volièrehuisvesting en groepskooien
Huisvestingssystemen voor vleeskuikenouderdieren voor 23.000 dierplaatsen,
groepshuisvesting 25.000 dieren (€ per dierplaats)

Nr. Rav	Systeem	Basis investering	Basis jaarkosten	Basis energie	Basis jaarkosten
E 4.100 ¹⁾	Overige huisvestingssystemen	47,50	3,95	0,80	4,75
<u>Extra investering en jaarkosten</u>					
E 4.1	Groepskooi voorzien van mestband en geforceerde mestdroging	-0,95	0,50	0,40	0,90
E 4.2	Volière + mestbandbeluchting	4,60	0,54	0,42	0,96
E 4.3	Volière + mest- en strooiselbeluchting	6,70	0,79	1,96	2,75
E 4.4	Grondhuisvesting				
E 4.4.1	Mestbeluchting van bovenaf	4,00	0,47	4,52	5,00
E 4.4.2	Mestbeluchting met verticale slangen	3,60	0,40	0,42	0,82
E 4.4.3	Buizen onder de beun	0,80	0,09	0,49	0,58
E 4.4.4	Mestbeluchting met verticale ventilatiekokers	2,00	0,30	0,10	0,40
E 4.5	Perfosysteem op gedeeltelijk verhoogde roostervloer	7,00	0,60	0,17	0,77
E 4.6	Chemisch luchtwassysteem ²⁾ 90% reductie; Volière- en grondhuisvesting	8,00	1,00	1,52	2,52
E 4.7	Biologisch luchtwassysteem ²⁾ 70% reductie; Volière- en grondhuisvesting	8,70	1,15	2,05	3,20
E 4.8	Grondhuisvesting met mestbanden	3,75	0,63	0	0,63
E 4.9	Biofilter	4,95	0,98	1,00	1,98
E 4.10	Chemische luchtwasser 70%	7,25	0,90	1,13	2,03
Additionele technieken (alleen fijn stof reductie)					
E 7.3	Waterwasser	6,30	0,81	0,97	1,78
E 7.4	Droogfilterwand	0,90	0,11	0,08	0,19
E 7.5	Ionisatiefilter	6,00	0,77	0	0,77
E 7.6	Warmtewisselaar; 31% reductie	3,55	0,37	0,06	0,43
E 7.7	Warmtewisselaar; 13% reductie	2,20	0,22	-0,02	0,20
E 7.9	Aanbrengen oliefilm d.m.v. olierobot in stal met gedeeltelijk rooster	1,10	0,18	0,50	0,68
E 7.11	Warmtewisselaar; 37% reductie	4,90	0,61	0,07	0,68
E 7.12	Warmtewisselaar; 50% reductie	6,80	0,87	0,17	1,04

¹⁾ 4.100 is de 'standaardstal'. De jaarkosten voor de overige systemen zijn extra boven de kosten voor dit systeem.

²⁾ Bij de luchtwassers is dit inclusief andere exploitatiekosten zoals zuur, afzet spuiwater, arbeid enz.

17.5.4 Algemene kosten

Toelichting

De algemene kosten zijn per bedrijf weergegeven.

Norm

De algemene kosten per jaar (€)

Omschrijving	Per bedrijf
Boekhouding	5.000
Voorlichting en advies	1.400
Verzekeringen ¹⁾	8.500
Lid bedrijfsverzorgingsdienst	850
Internet en telefoon	800
Bedrijfskleding	400
Contributie en abonnementen	1.300
Auto	2.050
Onroerend zaak belasting, polder- en waterschapslasten ²⁾	3.300

¹⁾ Deze bedragen zijn berekend voor de volgende situatie (inclusief 21% assurantiebelasting):

- WA-verzekering, milieuschadeverzekering, rechtsbijstandsverzekering en een inductieschadeverzekering per bedrijf
- brand/storm- en bedrijfsschadeverzekering voor stallen met brandbare isolatie en een relatief laag stormrisico. Uitgangspunt voor de premie bedrijfsschadeverzekering zijn de kosten voor arbeid, huisvesting en overige niet-toegerekende (= algemene) kosten: per dierplaats € 6,50 per jaar. De toelichting op de percentages voor de overige verzekeringen staan in paragraaf 1.3.3.

²⁾ De economische waarde is voor de stal op 70% en voor de inventaris op 80% van de nieuwbouwwaarde gesteld. (zie paragraaf 1.7.3 voor de procentuele bedragen over de economische waarde).

17.5.5 Arbeidsbehoefte

Toelichting

Een volwaardige arbeidskracht verzorgt, afhankelijk van de automatiseringsgraad, 14.000 tot 25.000 vleeskuikenouderdieren.

Norm

Aantal moederdieren per v.a.k.: 21.000 + 9% hanen (extra arbeid nodig in piekperioden).

Zie voor verdere uiteenzetting van de arbeidskosten paragraaf 1.4.1.

18 Vleeskuikens

Algemeen

Bij de prijzen van vlees en voer zijn de gemiddelde prijzen van de laatste 5 jaar vermeld. Daarnaast zijn normprijzen opgenomen. Deze normprijzen zijn een inschatting van de prijzen op middellange termijn. Naast de reguliere kuikens, worden in dit hoofdstuk de concepten 'middensegment' en 'tragergroeiend' weergegeven.

18.1 Opbrengsten

18.1.1 Vleesproductie

Toelichting

Het aflevergewicht van de dieren hangt nauw samen met de lengte van de productieperiode (dagen); er zijn echter ook regionale verschillen. De productieperiode duurt bij uitladen tot het moment dat de laatste kuikens worden opgehaald. Het aantal opgehokte kuikens per m² hangt nauw samen met de te verwachten omgevingstemperatuur (zomer-/winterseizoen) en licht/zwaar afleveren.

Statistiek

Regulier en conceptkuikens	2012	2013	2014	2015	2016
Productieperiode (dagen)	42	41	42	42	43
Leegstand (dagen)	6	6	6	6	6
Aflevergewicht	2.300	2.270	2.290	2.340	2.370
Uitval (%)	3,1	3,3	3,4	3,4	3,6
Groei/dier/dag (g)	57	56	57	58	58
Voerconversie	1,65	1,65	1,64	1,65	1,67

Bron: Bedrijven-Informatienet, Wageningen Economic Research.

Norm reguliere vleeskuikens

	Gemiddeld	Range
Productieperiode (dagen)	41	(36 - 48)
Leegstandsperiode (dagen)	8	(6 - 16)
Aflevergewicht (levend) (g)	2.380	(1700 - 2500)
Uitval (%)	3,5	(2,5 - 4,5)
Groei/dier/dag (g)	60	
Voerconversie	1,60	
Bezetting (kuikens per m ² netto staloppervlak ¹⁾)	21,5	(18 - 23)

¹⁾ Het netto staloppervlak is het oppervlak van de voor de dieren beschikbare ruimte. Op basis van de maximale bezettingsdichtheid in het Vleeskuikenbesluit, wordt uitgegaan van 42 kg/m². Als tussentijds 15% van de kuikens wordt uitgeladen, is een opzet van 21,5 kuikens en een gemiddeld aflevergewicht van 2.325 gram mogelijk.

Norm middensegment en tragergroeiende vleeskuikens

	Middensegment	Tragergroeiend
Productieperiode (dagen)	49	56
Leegstandsperiode (dagen)	7	7
Aflevergewicht (levend) (g)	2.380	2.400
Uitval (%)	3,0	2,5
Groei/dier/dag (g)	49	43
Voerconversie	1,90	2,10
Bezetting (max. kg per m ² netto staloppervlak) (tragergroeiend incl. overdekte uitloop)	38	25

18.1.2 Vleesrijzen

Toelichting

In integratieverband worden opbrengstprijzen gehanteerd die gestaffeld zijn op basis van gewicht (bijvoorbeeld 1600 - 2500 g). Afhankelijk van de marktontwikkelingen worden de prijzen van tijd tot tijd aangepast.

Statistiek

Gemiddelde producentenprijzen (€/kg afgeleverd gewicht)

	2014	2015	2016	2017	2018
Contract	0,89	0,87	0,84	0,82	0,86
Vrije markt	0,88	0,87	0,84	0,82	0,86

Bron: Wageningen Economic Research.

Norm

Producentenprijs (per kg afgeleverd gewicht):

Reguliere vleeskuikens	€ 0,84
Middensegment vleeskuikens	€ 1,00
Tragergroeiende vleeskuikens	€ 1,15

18.2 Toegerekende kosten

18.2.1 Aankoop kuikens

Toelichting

De kuikenprijs is afhankelijk van het merk kuiken en de integratie.

Norm

Kuikenprijs (per kuiken)

Reguliere vleeskuikens	€ 0,33
Middensegment	€ 0,355
Tragergroeiende vleeskuikens	€ 0,355

18.2.2 Voerkosten

Voerverbruik

Toelichting

Het voerverbruik wordt uitgedrukt door het kengetal voederconversie (vc), dit is: voerverbruik (kg)/afgeleverd gewicht (kg).

De hoogte van de vc varieert per koppel. Voor een correcte beoordeling van de voerconversie moet deze gecorrigeerd worden voor het afgeleverde gewicht.

Norm

	Gemiddelde	Range
Aflevergewicht (g)	2.380	(1.700 – 2.500)
Voerconversie (2.380 g)	1,60	(1,33 – 1,65)
Voerverbruik per afgel. kuiken per productieperiode (g)	3.808	(2.260 – 4.120)

Voerprijzen

Toelichting

In de praktijk wordt op veel bedrijven 24 tot 32 ton geleverd, waarbij tarwe is bijgemengd.

Statistiek

De voerprijzen (€/100 kg) variëren per integratie, per regio en gedurende het jaar

	2014	2015	2016	2017	2018
Vleeskuikenkorrel	33,75	32,80	31,20	31,45	32,70
geconcentreerd 35% tarwe					
Bedrijven-Informatienet	33,65	32,64	31,48	31,17 (v)	33 (r)

Bron: Wageningen Economic Research; Bedrijven-Informatienet.

Norm

Voerprijs (per 100 kg)

Gewogen gemiddelde

€ 32,00

18.2.3 Rente per opgehokt kuiken per ronde

Toelichting

De rentekosten over het gemiddelde geïnvesteerd vermogen per opgehokt vleeskuiken worden benaderd met: {kuikensprijs + (1/2 x voerkosten)} x rente% x (productieperiode : 365)

Voerkosten = aflevergewicht x voerconversie x voerprijs

• kuikensprijs	€ 0,33
• voerkosten	€ 1,18
• rente%	4,5
• productieperiode (dagen)	41

Norm

Rentekosten per 100 opgehokte kuikens € 0,46

18.2.4 Overige toegerekende kosten

Toelichting

Overige toegerekende kosten zijn de kosten voor een aantal zaken die rechtstreeks samenhangen met het productieproces.

Norm

Kosten per opgezet kuiken per ronde	Eurocent	Spreiding
Elektriciteit	2,2	(2 - 3)
Water (7 l, incl, reiniging)	0,8	
Verwarming ¹⁾	4,3	(3 - 7)
Gezondheidszorg (incl, ontsmetten)	5,0	(2 - 7)
Strooisel ²⁾ (1 kg per m ²)	1,0	(0,5 - 1)
Vang- en laadkosten	4,5	(3 - 6)
DGF-heffing	0,54	
Ophalen kadavers	<u>0,4</u>	
Totaal	19	

¹⁾ Seizoensverschillen.

²⁾ Regionale verschillen.

18.3 Saldoberekening reguliere vleeskuikens

Het saldo voor de vleeskuikenhouderij is berekend per 100 opgezette kuikens per ronde, uitgaande van een bezettingsdichtheid van 42 kg/m².

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs/eenheid (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
Afgeleverde kg kuiken	230	0,84	192,92
Af: kosten kuikens en voer			
- Kuikens	100	0,33	33,00
- voer (kg)	367,5	0,32	117,59
Voerwinst			42,33
Voerwinst per m² op jaarbasis			67,8
Af: overige toegerekende kosten			
Elektriciteit			2,2
Water			0,80
Verwarming			4,30
Gezondheidszorg			5,00
Strooisel			1,00
Vang- en laadkosten			4,50
Diergezondheidsheffing			0,54
Ophalen kadavers			0,40
Saldo, excl, berekende rente			23,57
Berekende rente			0,46
Saldo			23,11
Saldo excl. rente per 100 opgezette kuikens op jaarbasis			175,6
Saldo excl. rente per m² op jaarbasis			37,7

Bedrijven die het reinigen tussen de rondes uitbesteden, hebben veelal te maken met reinigingskosten tot € 2,00 per 100 opgezette kuikens (€ 3 per m²). Ook de mestafzetkosten kunnen oplopen tot € 2,00 per 100 opgezette kuikens.

18.4 Saldo berekening middensegment vleeskuikens

Het saldo voor de vleeskuikenhouderij is berekend per 100 opgezette kuikens per ronde, uitgaande van een bezettingsdichtheid van maximaal 38 kg/m² en groeisnelheid <50 gram/dag.

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs/eenheid (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
Afgeleverde kg kuikens	231	1,00	230,86
Af: kosten kuikens en voer			
- Kuikens	100	0,355	35,50
- voer (kg)	438,6	0,32	140,36
Voerwinst			55,00
Voerwinst per m² op jaarbasis			55,6
Af: overige toegerekende kosten			
Elektriciteit			3,00
Water			0,95
Verwarming			5,6
Gezondheidszorg			4,5
Strooisel			1,25
Vang- en laadkosten			4,80
Diergezondheidsheffing			0,79
Ophalen kadavers			0,60
Saldo, excl, berekende rente			33,51
Berekende rente			0,64
Saldo			32,87
Saldo excl. rente per 100 opgezette kuikens op jaarbasis			218
Saldo excl. rente per m² op jaarbasis			33,2

18.5 Saldoberekening tragergroeiend vleeskuikens

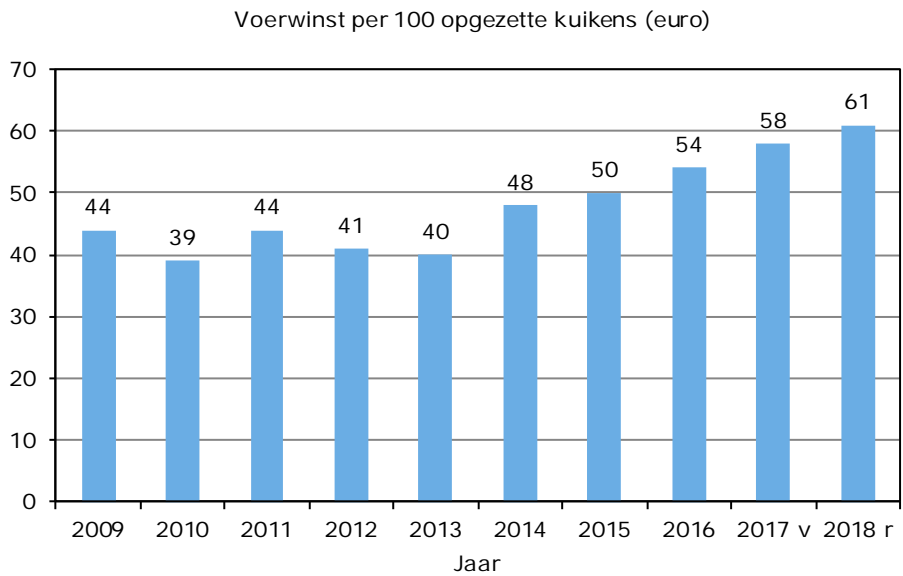
Het saldo voor de vleeskuikenhouderij is berekend per 100 opgezette kuikens per ronde, uitgaande van een bezettingsdichtheid van 14 kuikens/m² (10,5/m² incl. overdekte uitloop) en groeisnelheid <45 gram/dag.

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs/eenheid (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
Afgeleverde kg kuiken	234,0	1,15	269,10
Af: kosten kuikens en voer			
- Kuikens	100	0,355	35,50
- voer (kg)	491,4	0,315	154,79
Voerwinst			78,81
Voerwinst per m² op jaarbasis (stal + overdekte uitloop)			46,6
Af: overige toegerekende kosten			
Elektriciteit			3,60
Water			1,10
Verwarming			7,00
Gezondheidszorg			4,00
Strooisel			2,00
Vang- en laadkosten			5,20
Diergezondheidsheffing			0,79
Ophalen kadavers			0,60
Saldo, excl. berekende rente			54,52
Berekende rente			0,78
Saldo			53,74
Saldo excl. rente per 100 opgezette kuikens op jaarbasis			316
Saldo excl. rente per m² op jaarbasis (stal + overdekte uitloop)			32,2

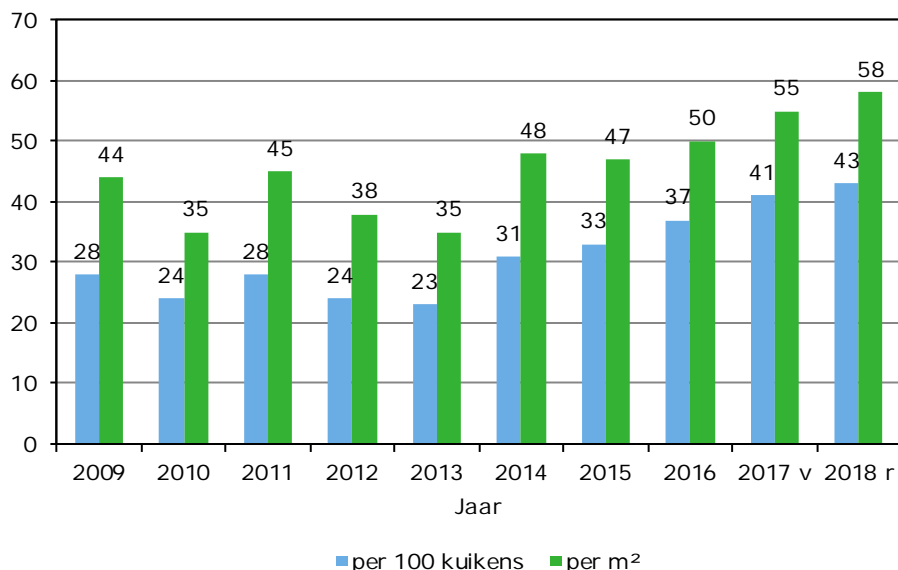
18.6 Verloop van voerwinst en saldo

Toelichting

De voerwinst en het saldo (excl. BTW) per 100 opgezette kuikens in de afgelopen jaren uit het Wageningen Economic Research Informatienet is weergegeven in de onderstaande grafieken.

Saldo per 100 opgezette kuikens en per m² (euro)

Bron: Wageningen Economic Research (incl. loonwerk, excl. mestafzet).

(v) = voorlopig, (r) = raming.

Opmerking

De voorbeeldberekening en het saldo van Wageningen Economic Research zijn niet helemaal vergelijkbaar, omdat de voorbeeldberekening een norm is voor de komende jaren. Verder hanteert Wageningen Economic Research een andere berekeningswijze voor het saldo dan in de voorbeeldberekening hierboven. Wageningen Economic Research neemt kosten voor elektriciteit, water en berekende rente (circa 3,5 cent pok) niet mee bij het saldo.

18.7 Biologische vleeskuikens

De biologische vleeskuikenhouderij is zeer klein van omvang, minder dan 0,25% van de totale vleeskuikenstapel. Er zit wel groei in de omvang. De bezettingsdichtheid is 10 dieren per m² en er is buitenuitloop van 4 m² per dier. Er worden tragergroeiende vleeskuikens gehouden, die in 10 weken tijd naar een aflevergewicht van 2,6-3,0 kg groeien. De voederconversie ligt rond 2,6. De natuurlijke uitval is laag, maar er vindt extra uitval plaats door roofdieren in de uitloop. De maximaal toegestane staloppervlakte is 1.600 m² en het maximaal aantal vleeskuikens per stal 4.800. De kosten en opbrengsten in de biologische vleeskuikenhouderij bedragen meer dan het dubbele van de reguliere houderij, maar met name de opbrengsten zijn stabiel.

18.8 Niet-toegerekende kosten

18.8.1 Mestafzetkosten

Toelichting

De mestafzetkosten kunnen van bedrijf tot bedrijf sterk verschillen. De kosten zijn o.a. afhankelijk van de afzetmogelijkheden op het eigen bedrijf of in de regio, contracten/afspraken, de kwaliteit van de mest enz. Uitgebreide informatie over mestproductie, mestafzet, tarieven e.d. is te vinden in paragraaf 1.3.

Bij de berekening van de mestkosten is uitgegaan van:

- een bedrijf zonder grond
- kosten voor opslag, inleggelden en contributie zijn buiten de berekening gelaten
- afzetkosten voor de lange termijn: € 15,- per ton (incl. monstername en analyse circa € 2,-)

Norm

Mestafzetkosten voor een bedrijf met 90.000 plaatsen: € 2,00 per 100 opgezette kuikens
of € 3,15 per m² per jaar.

18.8.2 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten stallen

Toelichting

Bij nieuwbouw zijn stallengten van 60 tot 120 m en stalbreedten van 20 tot 30 m gebruikelijk. Door deze verschillen in afmetingen en door regionale verschillen in bouwkosten is er een grote spreiding in bouwkosten. De gebouwenkosten zijn berekend op basis van het bruto staloppervlak, inclusief de ventilatiekokers en fundering voor voersilo's.

De jaarlijkse kosten van stal en inventaris zijn exclusief de verzekeringspremies voor brand- en stormschade. Er is uitgegaan van mechanisch geventileerde stallen.

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van gebouwen

	Vervangingswaarde		Afschrijving ¹⁾	Onderhoud
	(€/m ²)	(€/dierpl)	(%)	(%)
Traditionele stal	205 – 230	10,25	4	1
Boogstal/serrestal	180	8,50	5	1,5

¹⁾ De technische levensduur van een traditionele stal is langer dan 25 jaar.

Voor bijkomende kosten zie paragraaf 1.6.1.

Staloppervlak

Toelichting

Het bruto oppervlak is het oppervlak op basis van de buitenmaten van het gebouw (inclusief werk- en opslagruimte). Het netto staloppervlak is het oppervlak voor de dieren beschikbare ruimte, en is ongeveer 5-10% kleiner dan het bruto staloppervlak.

Hygiënesluis

	Vervangingswaarde ¹⁾ (€)	Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
Enkele	2.500 – 4.000	4	2
Dubbele	4.000 – 6.000	4	2
Drie douches	6.000 – 9.000	4	2

¹⁾ Prijsverschil hangt onder andere af of aan één muur of tussen twee muren bevestigd wordt.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten inventaris

Toelichting

Onder de inventaris verstaan we de complete inrichting van de stal, incl. voersilo's, voer- en drinkwaterinstallaties, verwarming, verlichting, ventilatoren en alarmapparatuur.

Enkele componenten van de inventaris zijn weergegeven.

De waarden in de volgende tabel zijn gebaseerd op een bedrijf met twee stallen, met per stal 45.000 dieren. De stallen zijn mechanisch geventileerd.

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van de inventaris (exclusief emissiereducerend systeem)

	Vervangingswaarde		Afschrijving (%)	Onderhoud (%)	
	(€/m ²)	Spreiding (€/d.pl)			
<i>Totale inventaris</i>	100	(85 - 105)	5,00	8 ¹⁾	2
<i>Onderdelen</i>					
<i>Voerinstallatie</i>					
- voerpannen	14	(10 - 15)		6	3
- silo's + vijzels	11	(9 - 12)		6	2
- voerweger	2	(2 - 3)		10	2
<i>Drinkwaterinstallaties</i>					
- nippels of cups	11	(9 - 12)		6	2
<i>Verwarmingssystemen</i>					
- c.v.-buizen	15	(12 - 17)		6	2
- gas-luchtverwarming	8	(7 - 10)		6	2
Warmtewisselaar	13	(10-15)		8	3
<i>Ventilatie</i>					
- regelapparatuur	3	(2 - 4)		10	2
- ventilatoren (incl. kokers)	12	(9 - 13)		6	3
- inlaat (incl. liermotoren)	11	(9 - 13)		6	2
Alarminstallatie	2	(1 - 2)		10	2
Noodstroomaggregaat	9	(8 - 10)		6	2
Verlichting	7	(6 - 9)		6	2
Elektra algemeen	3	(1 - 3)		6	2
Nevelkoeling	6	(5 - 7)		10	2
Reinigingsapparatuur	2	(1 - 3)		10	2
Voedersilo (per silo van 50 m ³)	8.000				
4-tons kadaverkoeling ²⁾	4.000			10	4
8-tons kadaverkoeling ²⁾	6.000			10	3

¹⁾ Het totale afschrijvingspercentage is hoger dan de som van de onderdelen, omdat bepaalde delen van installaties sneller worden vervangen. De technische levensduur is langer dan 12,5 jaar.

²⁾ Uitgaande van wekelijks ophalen.

18.8.3 Kostprijs vleeskuikens

Inschatting kosten lange termijn in euro's per 100 kg vleeskuikens

Omschrijving	Bedrag (€)
Eendagskuikens	15
Voer	51
Overige toegerekende kosten	9
Huisvesting	7
Arbeid	4
Overig	3
Kostprijs inclusief arbeid (per 100 kg)	89
Kostprijs exclusief arbeid (per 100 kg)	85

Voor een specifieke en meer gedetailleerde kostprijsberekening kunt u gebruik maken van de rekentool vleespluimvee op www.kwin.nl.

18.8.4 Emissiereducerende systemen

Toelichting

Voor de huisvesting van vleeskuikens zijn systemen ontwikkeld die de uitstoot van NH₃ en/of fijn stof terugdringen. Voor een aantal van deze systemen die in de RAV zijn opgenomen, zijn geschatte jaarlijkse kosten gegeven, op basis van de verwachte levensduur en energieverbruik. De systemen E 5.1 – E 5.3 worden niet vermeld, aangezien deze systemen nauwelijks toegepast worden in de praktijk.

De genoemde **meerkosten** bestaan uit afschrijving, rente en onderhoud (jaarkosten investering) en overige exploitatiekosten (o.a. energie). De **extra investering** en jaarkosten komen bovenop de investering (à € 15,00) en kosten (à € 1,80) voor het basissysteem (E 5.100).

Sommige emissie reducerende systemen leiden tot een verbetering van het stalklimaat en daardoor tot betere technische resultaten van de dieren. Eventuele meerkosten van een systeem kunnen daarmee gecompenseerd worden.

Grondhuisvesting

De investeringsbedragen zijn gebaseerd op 90.000 vleeskuikens (€ per dierplaats)

Nr. Rav	Systeem	Basis investering	Jaarkosten investering	Jaarkosten energie ²	Jaarkosten totaal
E 5.100	Overige huisvestingssystemen ¹⁾	15,00	1,30	0,50	1,80
<u>Extra investering en jaarkosten</u>					
E 5.4	Chemisch luchtwassysteem 90% emissiereductie, grondhuisvesting	3,85	0,50	0,66	1,15
E 5.5	Grondhuisvesting met vloerverwarming en vloerkoeling	2,40	0,30	-0,11	0,19
E 5.6	Mixluchtventilatie	0,70	0,10	0,0	0,10
E 5.7	Biologisch luchtwassysteem 70% emissiereductie, grondhuisvesting	3,90	0,54	0,65	1,19
E 5.8	Etagesysteem met strooiseldroging ²	2,25	0,56	-0,46	0,10
E 5.9	Uitbroeden eieren plus vervolghuisvesting				
5.9.1.2.2	Vanaf 19 dagen leeftijd in E 5.6	1,40	0,34	-0,43	-0,09
5.9.1.2.4	Vanaf 19 dagen leeftijd in E 5.10	1,30	0,33	-0,46	-0,13
5.9.1.2.6	Vanaf 19 dagen leeftijd in E 5.15	1,35	0,32	-0,46	-0,14
E 5.10	Warmteheaters, ventilatoren	0,53	0,07	-0,06	0,01
E 5.11	Luchtmengsysteem voor strooiseldroging i.c.m. warmtewisselaar	0,93	0,10	-0,15	-0,05
E 5.12	Biofilter	2,65	0,53	0,56	1,09
E 5.13	Chemische luchtwasser 70%	3,45	0,44	0,44	0,88
E 5.14	Warmteheaters, luchtmengsysteem	0,21	0,03	-0,07	-0,04
E 5.15	Stal met buizenverwarming	0,61	0,06	-0,07	-0,01
	TerraSea	5,20	0,65	-0,15	0,50
Additionele technieken (fijn stof reductie)					
E 7.1	Oliefilm met drukleidingen	0,50	0,09	0,11	0,20
E 7.2	Negatieve ionisatie	0,68	0,09	0,00	0,09
E 7.3	Waterwasser	3,25	0,43	0,47	0,90
E 7.4	Droogfilterwand	0,50	0,06	0,06	0,12
E 7.5	Ionisatiefilter	2,90	0,36	0	0,36
E 7.6	Warmtewisselaar; 31% reductie	2,10	0,23	-0,11	0,11
E 7.7	Warmtewisselaar; 13% reductie	0,93	0,10	-0,15	-0,05
E 7.11	Warmtewisselaar; 37% reductie	2,55	0,33	-0,10	0,23
E 7.12	Warmtewisselaar; 50% reductie	3,50	0,45	-0,06	0,39

¹⁾ E 5.100 is de 'standaardstal'. De jaarkosten voor de overige systemen komen bovenop deze kosten.

²⁾ Bij de chemische luchtwasser is rekening gehouden met kosten voor water, zuur en spuiafzet, bij het etagesysteem met lagere vang- en laadkosten en lagere kosten gezondheidszorg. De besparing op arbeidskosten met het etagesysteem is niet meegenomen.

18.8.5 Algemene kosten

Norm (bedrijf met 90.000 vleeskuikens)

Omschrijving	€ per bedrijf
Boekhouding	5.000
Voorlichting en advies	1.250
Verzekeringen ¹⁾	6.150
Lid bedrijfsverzorgingdienst	850
Internet en telefoon	800
Bedrijfskleding	1.000
Contributie en abonnementen	1.500
Auto	2.050
Onroerend zaak belasting, polder- en waterschapslasten ²⁾	3.100

¹⁾ Deze bedragen zijn berekend voor de volgende situatie (inclusief 21 % assurantiebelaasting):

- WA-verzekering, milieuschadeverzekering, rechtsbijstandsverzekering en een inductieschadeverzekering per bedrijf
- brand/storm en bedrijfsschadeverzekering voor stallen met brandbare isolatie en een relatief laag stormrisico. Uitgangspunt voor de premie bedrijfsschadeverzekering zijn de kosten voor arbeid, huisvesting en overige niet-toegerekende (= algemene) kosten: per vleeskuikenplaats € 2,25 per jaar. De toelichting op de percentages voor de overige verzekeringen staan in paragraaf 1.4.

²⁾ De economische waarde wordt voor de stal op 70% en voor de inventaris op 80% van de nieuwbouwwaarde gesteld (zie paragraaf 1.7.3 voor de procentuele bedragen van de economische waarde).

18.8.6 Arbeidsbehoefte

Toelichting

Een volwaardige arbeidskracht (v.a.k.) kan circa 90.000 vleeskuikens per ronde verzorgen. In piekperiodes is extra arbeid nodig, o.a. voor verwijderen van mest en inrichten stal.

Norm

Aantal vleeskuikens per v.a.k. per ronde: 90.000.

Zie voor verdere uiteenzetting van de arbeidskosten paragraaf 1.4.

19 Vleeskalkoenen

Algemeen

Bij de prijzen van vlees en voer zijn de gemiddelde prijzen van de laatste 5 jaar vermeld. Daarnaast zijn normprijzen opgenomen. Deze normprijzen zijn een inschatting van de prijzen op middellange termijn.

19.1 Opbrengsten

19.1.1 Vleesproductie

Toelichting

Op het merendeel van de bedrijven komt het 2-leeftijdensysteem voor. De hennen worden eerder afgeleverd dan de hanen. Door verplaatsen van de hanen kan ongeveer iedere 18 weken een nieuw koppel worden opgezet.

Norm

	Hennen	Hanen
Productieperiode (weken)	16,0 (15,5 - 16,5)	20,0 (19 - 22)
Aflevergewicht (kg)	10,0 (9,0 - 10,5)	20,0 (19 - 21)
Aantal dieren per m ² (na verplaatsen)		4,0
Uitval (%)		8,0 (6 - 12)
Cyclusduur (weken)		18,0

19.1.2 Vleesprijzen

Statistiek

Opbrengstprijzen worden gestaffeld op basis van gewicht. Afhankelijk van de marktontwikkelingen vindt aanpassing van de prijzen van tijd tot tijd plaats. Op basis van aflevergewichten voor hennen van 10 kg en voor hanen van 20 kg¹) waren de gemiddelde producentenprijzen (€/kg afgeleverd gewicht) als volgt:

	2014	2015	2016	2017	2018
Hennen	1,38	1,35	1,28	1,16	1,21
Hanen	1,46	1,43	1,36	1,24	1,30

¹⁾ Bij lagere aflevergewichten lagen de producentenprijzen voor hennen tot € 0,09 en voor hanen tot circa € 0,18 per kg lager.

Bronnen: Duitse prijsnotering Sprehe en Agrarmarkt NRW.

Bewerking van prijslijsten: Wageningen Livestock Research.

Norm

Producentenprijs (per kg afgeleverd gewicht):

Hennen € 1,24

Hanen € 1,32

19.2 Toegerekende kosten

19.2.1 Aankoop kuikens

Norm

Kuikensprijs (per kuiken): € 2,15

19.2.2 Voerkosten

Voerverbruik

Toelichting

Het voerverbruik wordt uitgedrukt door het kengetal voederconversie (v.c.); dit is voerverbruik (kg)/afgeleverd gewicht (kg).

Norm

v.c. hennen	2,38
v.c. hanen	2,66
Gemiddelde v.c.	2,57

Voerprijzen

Toelichting

Tijdens de productieperiode verstrekt men zes verschillende voeders. Naarmate de dieren ouder worden, bevat het voer een hoger energiegehalte met telkens lagere eiwit- en mineralengehaltes.

In de praktijk wordt vaak 24 tot 32 ton afgenomen.

Statistiek

Voerprijs in €/100 kg; levering 16 ton in bulk

Kalkoenkorrel	2014	2015	2016	2017	2018
III	34,40	33,85	32,30	31,90	33,25
Afmestkorrel V	29,65	28,85	27,40	27,40	28,75

Bron: Wageningen Economic Research.

Norm

Voerprijs (per 100 kg)

Gewogen gemiddelde € 29,50

19.2.3 Rente per opgehokt dier per ronde

Toelichting

De rentekosten worden berekend over het geïnvesteerd vermogen in de koppel. Het geïnvesteerd vermogen bestaat uit de kosten van de aankoop van kuikens en overige toegerekende (voer, strooisel, elektriciteit enz., maar niet de vang- en laadkosten aan het eind). De rentekosten per opgezet kuiken per ronde zijn als volgt berekend:

$$\{\text{aankoopprijs} + (1/2 \times \text{overige toegerekende kosten})\} \times \text{rente\%} \times (\text{productieperiode} : 365)$$

Gemiddeld hennen en hanen	
Aankoop kuikens	€ 2,15
Voerkosten (v.c. x aflev.gew. x voerprijs)	€ 10,33
Overige toegerekende kosten	€ 1,80
Het gemiddeld geïnvesteerd vermogen	€ 8,21
Rente%	4,5
Productiedagen	126
<i>Norm</i>	
Rentekosten per opgezet dier per ronde	€ 0,14

19.2.4 Overige toegerekende kosten

Toelichting

Overige toegerekende kosten zijn de kosten voor een aantal zaken die rechtstreeks met het productieproces samenhangen. Hierbij is uitgegaan van mechanisch geventileerde stallen.

Norm

Kosten per opgezet kuiken per ronde	Eurocent	Spreiding
Elektriciteit	30	(22 - 45)
Water (80 l)	8	(5 - 10)
Verwarming	47	(35 - 60)
Gezondheidszorg	60	(20 - 70)
Strooisel (3 kg)	35	(15 - 50)
Vang- en laadkosten	28	(20 - 32)
DGF	9,7 / 4,7	hanen/hennen
Ophalen kadavers	<u>4</u>	
Totaal	217-220	

19.3 Saldoberekening

Het saldo voor de vleeskalkoenenhouderij wordt berekend per 100 opgezette kalkoenen.

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs/eenheid (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
Afgeleverde kg kalkoen	1367	1,293	1767
Af: kosten kuikens en voer			
Kuikens	100	2,15	215
Voer (kg; prijs per 100 kg)	3501	29,50	1033
Voerwinst			519
Af: overige toegerekende kosten			
Elektriciteit			30
Water			8
Verwarming			47
Gezondheidszorg			60
Strooisel			35
Vang- en laadkosten			28
Reïtuties en DGF			7
Ophalen kadavers			4
Saldo, excl. berekende rente			300
Berekende rente			14
Saldo			286
Saldo excl. rente per 100 opgezette kalkoenen op jaarbasis			868
Saldo excl. rente per m² op jaarbasis			34,7
Mestafzetkosten per 100 opgezette kuikens op jaarbasis			70
Saldo excl. rente, incl. mestafzet per 100 opgezette kalkoenen op jaarbasis			798
Saldo excl. rente, incl. mestafzet per m² op jaarbasis*			31,9

* Mestafzetkosten € 2,80 per m² per jaar.

19.4 Niet-toegerekende kosten

19.4.1 Mestafzetkosten

Toelichting

De mestafzetkosten kunnen van bedrijf tot bedrijf sterk verschillen. De kosten zijn o.a. afhankelijk van de afzetmogelijkheden op het eigen bedrijf of in de regio, eventuele contracten/afspraken, de kwaliteit van de mest enz. Uitgebreide informatie over mestproductie, mestafzet, tarieven e.d. is te vinden in paragraaf 1.3. Bij de berekening van de mestkosten is uitgegaan van:

- een bedrijf zonder grond
- kosten voor opslag, inleggelden en contributie zijn buiten de berekening gelaten
- afzetkosten voor de lange termijn € 15,- per ton (incl. monsternamen en analyse circa € 2,-).

Norm

Mestafzetkosten voor een bedrijf met 20.000 plaatsen: € 24,- per 100 opgezette kuikens per ronde.

19.4.2 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten stallen

Toelichting

We gaan uit van een bedrijf ter grootte van 1 v.a.k. en van mechanisch geventileerde stallen. De gebouwkosten zijn berekend op basis van het bruto staloppervlak.

Totaal netto staloppervlak¹⁾ 5040 m², waarvan:

• opfok/hennenstal (12 dieren/m ² tot 4 weken, dan 5,2 hennen/m ²)	92 x 20 m
• twee hanenstallen (3,0 hanen/m ²)	80 x 20 m

¹⁾ Netto staloppervlak = oppervlak van de voor de dieren beschikbare ruimte, excl. muren en opslag- en werkruimtes.

Bruto oppervlak = oppervlak op basis van de buitenmaten van de gebouwen, ongeveer 10% groter dan het netto staloppervlak.

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van gebouwen

	Vervangingswaarde €/m ²	Afschrijving ¹⁾ (%)	Onderhoud (%)
Gebouw	205 – 230	4	1
Boogstal/serrestal	180	5	1,5

¹⁾ De technische levensduur is langer dan 25 jaar.

Hygiënesluis

	Vervangingswaarde ¹⁾ (€)	Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
Enkele	2.500 – 4.000	4	2
Dubbele	4.000 – 6.000	4	2
Drie douches	6.000 – 9.000	4	2

¹⁾ Prijsverschil hangt onder andere af of douche(s) aan één muur of tussen twee muren bevestigd zijn.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten inventaris

Toelichting

Onder inventaris verstaan we de complete inrichting van de stal inclusief voersilo's, voersystemen, verwarming, drinkwatersysteem, verlichting.

De waarden in de volgende tabel zijn gebaseerd op een bedrijf met twee mechanisch geventileerde stallen voor in totaal 20.000 dieren. Enkele onderdelen zijn apart weergegeven.

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van de inventaris

	Vervangingswaarde		Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
	(€/m ²)	spreiding		
Totale inventaris	90	(75 - 100)	8 ¹⁾	2
<i>Onderdelen</i>				
Voerinstallatie				
- voerpannen	11	(7 - 10)	6	3
- silo + vijzel	9	(5 - 9)	6	2
- voerweger	2	(1 - 2)	10	2
Drinkwaterinstallatie				
- drinktorens	5	(4 - 6)	6	2
Verwarming ²⁾				
- heteluchtkanon	5	(4 - 6)	6	2
- gaskappen	5	(4 - 6)	6	2
Ventilatie				
- regelapparatuur	3	(2 - 4)	10	2
- ventilatoren (incl. kokers)	12	(9 - 13)	6	3
- inlaat (incl. liermotoren)	11	(9 - 13)	6	2
Alarminstallatie	2	(1 - 2)	10	2
Noodstroomaggregaat	9	(7 - 11)	6	2
Verlichting	6	(5 - 7)	6	2
Elektra algemeen	1,5	(1 - 2,5)	6	2
Automatische dierweging	1,5	(1 - 2)	10	2
Voedersilo (per silo van 50 m ³)		8.000		
4-tons kadaverkoeling ³⁾		4.000	10	4
8-tons kadaverkoeling ³⁾		6.000	10	3

¹⁾ Het totale afschrijvingspercentage is hoger dan de som van de onderdelen, omdat bepaalde delen van installaties sneller worden vervangen. De technische levensduur is langer dan 12,5 jaar.

²⁾ Investering over het gehele staloppervlak, dus de combinatie van opfok- en afmeststal.

³⁾ Uitgaande van wekelijks ophalen.

19.5 Kosten emissie reducerende systemen

Toelichting

Voor de huisvesting van vleeskalkoenen zijn systemen ontwikkeld die de uitstoot van NH₃ en/of fijn stof terugdringen. Voor een aantal van deze systemen die in de RAV zijn opgenomen, zijn geschatte jaarlijkse kosten gegeven, op basis van de verwachte levensduur en energieverbruik. De systemen F 4.1 en F 4.3 worden niet vermeld, aangezien deze systemen nauwelijks toegepast worden in de praktijk.

De genoemde meerkosten bestaan uit afschrijving, rente en onderhoud (jaarkosten investering) en overige exploitatiekosten (o.a. energie).

Norm

Grondhuisvesting

De genoemde systemen worden gebruikt om het strooisel te drogen.

De investeringsbedragen zijn gebaseerd op 20.000 vleeskalkoenen (€ per dierplaats)

Nr. RAV	Systeem	Basis investering	Jaarkosten investering	Jaarkosten energie ²	Jaarkosten Totaal
F 4.100	Overige huisvestingssystemen ¹⁾	76,00	6,10	2,20	8,30
<u>Extra investering en jaarkosten</u>					
F 4.2	Chemisch luchtwassysteem 90% emissiereductie	26,00	3,35	4,50	7,85
F 4.4	Biologisch luchtwassysteem 70% emissiereductie, grondhuisvesting	27,00	3,78	4,39	8,17
F 4.5	Warmteheaters plus ventilatoren	1,85	0,25	-0,37	-0,12
F 4.6	Biofilter	17,75	3,55	3,90	7,45
F 4.7	Chemische luchtwater 70%	23,00	2,95	3,00	5,95
F 4.8	Warmteheaters met luchtmengsysteem	1,70	0,23	-0,37	-0,14
F 4.9	Luchtmengekast voor strooisel-droging i.c.m. warmtewisselaar	5,00	0,53	-0,47	0,05
Additionele technieken (alleen fijn stof reductie)					
F 6.1	Oliefilm met drukleidingen	2,30	0,39	1,13	1,52
F 6.2	Waterwaster	22,50	2,95	3,20	6,15
F 6.3	Droogfilterwand	2,70	0,37	0,25	0,62
F 6.4	Ionisatiefilter	18,40	2,16	0,01	2,17
F 6.5	Warmtewisselaar; 31% reductie	10,00	1,07	-0,61	0,46
F 6.6	Warmtewisselaar; 13% reductie	4,75	0,50	-0,47	0,03
F 6.7	Warmtewisselaar; 37% reductie	11,50	1,50	-0,61	0,89
F 6.8	Warmtewisselaar; 50% reductie	15,75	2,05	-0,61	1,44

¹⁾ F 4.100 is de 'standaardstal'. De jaarkosten voor de overige systemen komen bovenop deze kosten.

²⁾ Bij de chemische luchtwater is rekening gehouden met kosten voor water, zuur en spuifzet, bij het etagesysteem met lagere vang- en laadkosten en lagere kosten gezondheidszorg. De besparing op arbeidskosten met het etagesysteem is niet meegenomen.

19.5.1 Algemene kosten

Toelichting

Zie voor algemene kosten bij algemene kosten vleeskuikens of vleeskuikenouderdieren.

19.5.2 Arbeidsbehoefte

Toelichting

Een volwaardige arbeidskracht kan 20.000 vleeskalkoenen per ronde verzorgen.

Norm

Het aantal vleeskalkoenen per v.a.k. per ronde bedraagt 20.000 stuks.

Zie voor verdere uiteenzetting van de arbeidskosten paragraaf 1.4.

20 Vleeseenden

Algemeen

Bij de prijzen van vlees en voer zijn de gemiddelde prijzen van de laatste 5 jaar vermeld. Daarnaast zijn normprijzen opgenomen. Deze normprijzen zijn een inschatting van de prijzen op middellange termijn.

20.1 Opbrengsten

20.1.1 Vleesproductie

Toelichting

Veel bedrijven hanteren het 2-leeftijdensysteem. Meestal zet men iedere 4 weken een nieuw koppel op.

Norm

Productieperiode (dagen)	45
Leegstandsperiode (dagen)	11
Aantal opzetten per jaar	13
Aflevergewicht (gram levend gew.)	3200
Uitval (%)	3,0

20.1.2 Vleesprijs

Toelichting

Van de producentenprijs bestaat geen officiële notering.

Indicatie producentenprijzen¹⁾ (€/kg afgeleverd gewicht)

	2014	2015	2016	2017	2018
Prijs (€/kg)	1,14	1,11	1,11	1,15	1,17

¹⁾ Prijzen excl. BTW.

Norm

Producentenprijs (per kg levend gewicht): € 1,14
(gemiddelde opbrengst, rekening houdend met B-kwaliteit en afkeur)

20.2 Toegerekende kosten

20.2.1 Aankoop kuikens

Norm

Kuikensprijs (per kuiken): € 0,67

20.2.2 Voerkosten

Voerverbruik

Toelichting

Tijdens de productieperiode verstrekt men twee tot drie verschillende voeders. Naarmate de dieren ouder worden, bevat het voer een hoger energiegehalte, met telkens lagere eiwit- en mineralengehaltes.

Norm

Voederconversie 2,18

Voerverbruik per afgeleverde eend (kg) 6,98

Voerverbruik per 100 opgezette eenden (kg) 677

Voerprijzen

Toelichting

De prijs van eendekorrel hangt mede af van het energiegehalte. De prijs in € in onderstaande tabel is het gewogen gemiddelde van startkorrel en afmestkorrel (levering 8 ton in bulk).

Statistiek

	2014	2015	2016	2017	2018
Eendekorrel	29,75	29,15	27,50	27,00	27,50

Prijzen exclusief BTW.

Norm

Voerprijs (per 100 kg): € 27,50

20.2.3 Rente

Toelichting

De rentekosten worden berekend over het geïnvesteerd vermogen in het koppel. Het geïnvesteerd vermogen bestaat uit de voerkosten en overige toegerekende kosten tijdens de productieperiode (strooisel, elektriciteit enz., maar niet de vang- en laadkosten aan het eind). Uitgangspunt is dat de aankoop van de kuikens en het voer verrekenend worden bij de uitbetaling door de slachterij. De rentekosten per 100 opgezette eenden per ronde worden als volgt berekend:

$$\{ 1/2 \times (\text{overige toegerekende kosten}) \} \times \text{rente\%} \times (\text{productieperiode} : 365)$$

Overige toegerekende kosten per eend	€ 0,42
Gemiddeld geïnvesteerd vermogen per eend	€ 0,21
Rente%	4,5
Productiedagen	45

Norm

Rentekosten per 100 opgezette eenden per ronde: € 0,10

20.2.4 Overige toegerekende kosten

Toelichting

Overige toegerekende kosten zijn kosten van een aantal zaken die rechtstreeks met het productieproces samenhangen.

In onderstaande tabel is uitgaande van mechanisch geventileerde stallen. In de praktijk komen echter ook veel stallen met natuurlijke ventilatie voor.

Norm

Kosten per opgezet kuiken per ronde

	Eurocent	Spreiding
Elektriciteit en water	11	(9 - 15)
Verwarming	7	(5 - 10)
Gezondheidszorg ¹⁾	4	
Strooisel	19	(16 - 23)
Vang- en laadkosten	8	
Reïtributies ²⁾	1	
Totaal	50	

¹⁾ Inclusief ophalen kadavers (SRM).

²⁾ o.a. DGF en KIP.

Per 1000 afgeleverde eenden is circa 1500 kg stro nodig.

20.3 Saldoberekening

Het saldo voor de vleeseendenhouderij wordt berekend per 100 opgezette vleeseenden per ronde

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs/eenheid (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
- afgeleverde eenden (kg)	310	1,14	354
Af: kosten aankoop kuikens en voer			
- kuikens	100	0,67	67
- voer (kg)	677	0,275	186
Voerwinst			101
Af: toegerekende kosten			
- water en elektriciteit			11
- verwarming			7
- gezondheidszorg (incl. afvoer kadavers)			4
- strooisel			19
- vang- en laadkosten			8
- heffingen, o.a. DGF, KIP			1
Saldo, excl. berekende rente			51
Berekende rente			0,1
Saldo per 100 opgezette eenden per ronde			51
Saldo per m² per jaar (1-leeftijdssysteem)			23
Saldo per m² per jaar (2-leeftijdensysteem)			31,5

20.4 Niet toegerekende kosten

20.4.1 Mestafzetkosten

Toelichting

De mestafzetkosten kunnen van bedrijf tot bedrijf sterk verschillen. De kosten zijn o.a. afhankelijk van de afzetmogelijkheden op het eigen bedrijf of in de regio, contracten/afspraken, de kwaliteit van de mest enz. Uitgebreide informatie over mestproductie, mestafzet, tarieven is te vinden in § 1.3.

Bij de berekening van de mestkosten is uitgegaan van:

- een bedrijf zonder grond
- kosten voor opslag, inleggelden en contributie zijn buiten de berekening gelaten
- afzetkosten van € 15,- per ton
- kosten voor monsternamen en analyse € 1,- per ton
- totaal € 16,- per ton.

Norm

Ophaalbijdrage voor een bedrijf met 120.000 afgeleverde eenden per jaar op volledig strooisel: € 15,- per 100 opgezette eenden op jaarbasis.

20.4.2 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten stallen

Toelichting

Eenden kunnen volgens twee systemen worden gehouden: het 2-leeftijdensysteem of all-in all-out.

Bij het 2-leeftijdensysteem plaatst men de eenden op circa 3 weken leeftijd over van een opfok- naar een afmeststal. De opfokstal is een goed geïsoleerde, mechanische geventileerde stal. De afmeststal wordt meestal mechanisch en soms natuurlijk geventileerd. Het all-in all-out systeem zien we veel toegepast op bedrijven met eenden als een tweede tak. De dieren worden hierbij niet overgeplaatst. De stal is goed geïsoleerd en mechanisch geventileerd. Tijdens de (af)mestperiode wordt dagelijks bijgestrooid. Voor de opslag van de hierbij benodigde hoeveelheid stro moet een goede voorziening aanwezig zijn.

In onderstaande tabel wordt uitgegaan van een bruto oppervlak. De jaarlijkse kosten van de gebouwen zijn **exclusief** de verzekeringspremies voor brand- en stormschade.

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van gebouwen

	Vervangingswaarde €/m ²	Afschrijving ¹⁾ (%)	Onderhoud (%)
2-leeftijdensysteem			
- opfokstal	205 – 230	4	1
- afmeststal	160 – 175	4	1
All-in all-out	195 – 220	4	1
Stro-opslag			
	105 – 135	4	1

¹⁾ De technische levensduur is langer dan 25 jaar.

Hygiënesluis

	Vervangingswaarde ¹⁾ (€)	Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
Enkele	2.500 – 4.000	4	2
Dubbele	4.000 – 6.000	4	2
Drie douches	6.000 – 9.000	4	2

¹⁾ Prijsverschil hangt onder andere af of douche(s) aan één muur of tussen twee muren bevestigd zijn.

Staloppervlak

Toelichting

Het bruto oppervlak is het oppervlak op basis van de buitenmaten van het gebouw (inclusief werk- en opslagruimte). Het netto staloppervlak is het oppervlak voor de dieren beschikbare ruimte, en is ongeveer 7 - 10% kleiner dan het bruto staloppervlak.

Norm

Aantal dieren per m² staloppervlak

	Netto oppervlak	Bruto oppervlak	Leeftijd (weken)
2-leeftijdensysteem			
- opfokstal	15	13,5	0 - 3,5
- afmeststal	7	6,4	3,5 - 7
All-in all-out	7	6,4	0 - 7

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten inventaris

Toelichting

De inventaris betreft de complete inrichting van de stal, incl. voersilo's, voersystemen, verwarming, drinkwatersysteem en verlichting. De stallen zijn vrijwel allemaal volledig strooiselstallen. De jaarlijkse kosten van stal en inventaris zijn **exclusief** verzekeringspremies voor brand- en stormschade.

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van de inventaris

	Vervangingswaarde		Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
	€/m ²	spreiding		
2-leeftijdensysteem				
- opfokstal	60	(45 - 70)	8,0	2
- afmeststal	50	(40 - 55)	8,0	2
All-in all-out				
	55	(45 - 60)	8,0	2
Stroverdelers (prijs/stuk)				
	20.000		10	3
2-tons kadaverkoeling ¹⁾				
	3.000		10	5

¹⁾ Uitgaande van wekelijks ophalen.

20.4.3 Emissiereducerende systemen

Toelichting

Voor de huisvesting van vleeseenden zijn systemen ontwikkeld die de uitstoot van NH₃ en/of fijn stof terugdringen. Voor een aantal van deze systemen die in de RAV zijn opgenomen, zijn geschatte jaarlijkse kosten gegeven, op basis van de verwachte levensduur en energieverbruik. De genoemde meerkosten bestaan uit afschrijving, rente en onderhoud (jaarkosten investering) en overige exploitatiekosten (o.a. energie).

Norm

Grondhuisvesting

De genoemde systemen worden gebruikt om het strooisel te drogen.

De investeringsbedragen zijn gebaseerd op 40.000 vleeseenden (€ per dierplaats)

Nr. Rav	Systeem	Basis Investering	Jaarkosten investering	Jaarkosten energie ¹	Jaarkosten Totaal
G 2.1.100	Overige huisvestingssystemen ¹⁾	27,50	2,10	1,25	3,35
<u>Extra investering en jaarkosten</u>					
G 2.1.1	Chemisch luchtwassysteem 90% emissiereductie	5,90	0,75	0,97	1,72
G 2.1.2	Biologisch luchtwassysteem 70% emissiereductie, grondhuisvesting	6,00	0,82	1,05	1,87
G 2.1.3	Chemische luchtwasser 70%	5,30	0,66	0,70	1,36
G 2.1.4	Biofilter	3,90	0,77	0,82	1,59
Additionele technieken (alleen fijn stof reductie)					
G 4.1	Waterwasser	4,85	0,63	0,71	1,34
G 4.2	Droogfilterwand	0,75	0,11	0,07	0,17
G 4.3	Ionisatiefilter	4,60	0,54	0	0,54
G 4.4	Warmtewisselaar; 31% reductie	5,00	0,54	-0,09	0,45
G 4.5	Warmtewisselaar; 13% reductie	2,25	0,23	-0,03	0,20
G 4.6	Warmtewisselaar; 37% reductie	6,00	0,78	-0,03	0,75
G 4.7	Warmtewisselaar; 50% reductie	8,40	1,10	0,10	1,20

¹⁾ Bij de chemische luchtwasser is rekening gehouden met kosten voor water, zuur en spuiazet, bij het etagesysteem met lagere vang- en laadkosten en lagere kosten gezondheidszorg. De besparing op arbeidskosten met het etagesysteem is niet meegenomen.

20.4.4 Algemene kosten

Toelichting

Zie voor algemene kosten bij vleeskuikens of vleeskuikenouderdieren.

20.4.5 Arbeidsbehoefte

Toelichting

Een volwaardige arbeidskracht kan bij mechanisch strooien circa 40.000 vleeseenden per ronde verzorgen (jaarproductie van 260.000 afgeleverde eenden) en bij handmatig strooien ongeveer 20.000 vleeseenden (jaarproductie van 130.000 afgeleverde eenden).

Norm

Aantal vleeseenden per v.a.k. per ronde:

- mechanisch strooien 40.000
- handmatig strooien 20.000

Zie voor verdere uiteenzetting van de arbeidskosten paragraaf 1.4.

21 Broederij

21.1 Opbrengsten

Toelichting

Bij bepaling van de opbrengstprijis voor eendagskuikens is uitgegaan van de aankoopprijs die de vleeskuikenhouder betaalt.

Norm

Uitgangspunt	Aantal/bedrag
Capaciteit in aantal kuikens per week	1.200.000
Capaciteit in ingelegde broedeieren per week	1.500.000
Uitkomstpercentage (%)	80,0
Uitkomst kuikens per jaar (52 weken)	62,4 miljoen
Opbrengstprijis per eendagskuiken (excl. BTW)	€ 0,33

21.2 Toegerekende kosten

21.2.1 Aankoop broedeieren

Norm

Prijs per broedei: €cent 18,5

21.2.2 Overige toegerekende kosten

Norm

Uitgangspunt	Bedrag (€)	
Vervoer		
- vrachtauto's	552.000	(600.000 km)
- personenauto	57.600	(180.000 km)
DGF	58.300	(€ 0,777 per 1000 ingelegde broedeieren)
Reiniging+ontsmetting	156.000	(€ 2,00/1000 broedeieren ¹⁾)
Afvoer afval	124.800	(€ 1,60/1000 broedeieren ¹⁾)
Rente levende have	53.000	
Elektra, water en verwarming	<u>975.000</u>	(€ 12,50/1000 broedeieren ¹⁾)
Totaal	1.976.700	

¹⁾ per 1000 ingelegde broedeieren.

21.3 Niet toegerekende kosten

21.3.1 Bouwwerken

Toelichting

De capaciteitsbenutting van de broedruimte is 85%. Voorbroeden duurt 18 dagen.

De jaarlijkse kosten voor de bouwwerken, inventaris, grond en bedrijfswoning bestaan uit een gewogen percentage voor afschrijving, rente en onderhoud van 10%.

Norm

	Hoeveelheid	Prijs/eenheid (€)	Bedrag (€)
Grond (ha)	1		400.000
Bedrijfswoning	1		235.000
Bedrijfsgebouwen (m ²)	7500	900	6.750.000
Inrichting			
- voorbroedruimte (eierenplaatsen)	4.538.000	0,57	2.586.700
- nabroedruimte (eierenplaatsen)	1.008.000	0,68	685.400
Overige inventaris			<u>1.427.000</u>
Totale vervangingswaarde			12.084.100

21.3.2 Algemene kosten

Toelichting

De algemene kosten omvatten de kosten voor telefoon, administratie, representatie, verzekeringen, bedrijfskleding e.d.

Norm

Algemene kosten per jaar: € 340.000,-

21.3.3 Arbeidsbehoefte

Norm

Personele kosten bij een capaciteit van 800.000 kuikens per week

	Aantal Personen	Kosten per persoon (€/jaar)	Kosten per functie (€/jaar)
Ondernemer	1		113.400
Commercieel medew.	2		145.000
Broedmeester	1		72.500
Chauffeur	4	63.130	252.500
Medewerker	12,5	43.560	544.500
Medewerker	2	47.800	95.600
Administrateur	2,5	57.000/38.100	<u>114.200</u>
Totaal			1.337.700

22 Pluimveerechten

Een bedrijf heeft pluimveerechten nodig als op enig moment meer dan 250 pluimvee-eenheden (kippen en kalkoenen) gehouden worden. Het aantal pluimvee-eenheden kan met behulp van onderstaande tabel (ontleend aan tabel 11 [Omrekennormen varkens-en pluimvee-eenheden](#)) worden omgerekend.

Diercategorie-nummer	Diersoort	Omrekeningsfactor
300	Opfokhennen en -hanen van legrassen, jonger dan ca 18 weken	0,4 pe
301	Hennen en hanen van legrassen, ca. 18 weken en ouder	1,0 pe
310	Opfokhennen en -hanen van vleesrassen	0,5 pe
311	Ouderdieren van vleesrassen	1,48 pe
312	Vleeskuikens	0,48 pe
200	Jonge kalkoenen	0,52 pe
201	Opfokkalkoenen	2,94 pe
202	Kalkoenen ouderdieren	4,0 pe
210	Vleeskalkoenen	1,58 pe

De prijs van productierechten is zeer variabel en sterk afhankelijk van marktontwikkelingen en verschilt regionaal. De koopprijzen voor pluimveerechten zijn de afgelopen jaren eerst gedaald en daarna weer opgelopen. In 2010 lag de prijs rond € 10 per pe, in 2014 rond € 6 en in 2019 rond € 18-20. De leaseprijzen bedroegen in 2010 € 2-2,50 per pe, voorjaar/zomer 2019 bedragen ze € 1,80-2,00 per pe (in regio Zuid hoger dan in Oost). In regio Overig ligt de prijs beduidend lager.

De verwachte einddatum van productierechten is 1 januari 2028. Tot die datum zijn de rechten afschrijfbaar.

Investing bij bedrijfsuitbreiding

Als een pluimveehouder zijn bedrijf wil uitbreiden en niet voldoende pluimveerechten bezit, dan moeten deze aangekocht worden. Voor bijvoorbeeld een uitbreiding met 30.000 vleeskuikens zijn 14.400 pluimveerechten nodig. Dit vergt een investering van € 20 maal 14.400 is € 288.000 ofwel € 9,60 per vleeskuikenplaats. Bij een afschrijving van 10% per jaar is de jaarlijkse afschrijving € 0,96 per vleeskuikenplaats. Dit is ruim 50% van het saldo.

23 Nertsen

23.1 Opbrengsten

Productie pelzen

Toelichting

Dieren die op 1 april aanwezig zijn, doen mee aan het productieproces.

Omschrijving	Aantal
Aantal teven op 1 januari	1538
Aantal fokreuen op 1 januari	353
Aantal teven op 1 april	1500
Aantal teven met worp	1388
Worpgrootte bij 2 ^e telling (ca. 15 juni)	6,1
Totaal aantal pups bij 2 ^e telling	8467
Uitval pups vanaf 2 ^e telling tot pelzen (%)	2,6
Correctie voor niet betaalde pelzen	14
Totaal te pelzen dieren	8247
Te leveren pelzen per fokteef per jaar	5,5

Norm

Aantal afgeleverde pelzen per fokteef per jaar 5,50

Prijzen pelzen

Statistiek

Opbrengstprijzen pelzen, over alle kleurslagen, maten en kwaliteiten gemiddeld (€)

Seizoen	13/14	14/15	15/16	16/17	17/18
Opbrengstprijis	30,00	35,00	23,65	27,15	20,65

Norm

Opbrengstprijis (per afgeleverde pels) € 27,00

23.2 Toegerekende kosten

23.2.1 Voerkosten

Voerverbruik

Toelichting

Alle dieren krijgen voer wat bestaat uit vis- en pluimveeslachtafval (voor resp. eiwit- en energievoorziening), aangevuld met meelsupplement (mais tarwe, gerst, vitamine, mineralen).

Norm

Voerverbruik per fokteef per jaar: 220 kg

Voerprijzen

Toelichting

Het voer wordt als gebruiksklaar mengsel aangeleverd op het bedrijf.

Norm

Voerprijs (per kg) € 0,215

23.2.2 Rente per fokteef per jaar

Toelichting

De waarde van een fokteef wordt op 1 januari geraamd op € 33,-

De waarde van een reu is op 1 januari € 44,-

De verhouding teven : reuen is 4,2 : 1

Het geïnvesteerd vermogen neemt in de loop van het jaar toe door investeringen in voer, entingen, strooisel e.d.

Norm

Gemiddelde geïnvesteerd vermogen per fokteef per jaar € 60,-

Rente% 4,5

Rentekosten per fokteef per jaar € 2,70

23.2.3 Overige toegerekende kosten

Toelichting

Overige toegerekende kosten hangen rechtstreeks samen met het productieproces.

Norm

Kosten per fokteef per jaar (€)

Water	0,40
Elektriciteit	0,90
Gezondheidszorg	3,50
Strooisel	1,50
Sterfterisico + pelzenverzekering	0,54
Losse arbeid tijdens de paar- en pelstijd	2,30
Pelzen (5,50 x € 3,75)	20,63
Heffing	0
Deconstructiekosten	<u>0,10</u>
Totaal	29,47

23.3 Saldoberekening

In de Wet verbod pelsdierhouderij staat dat pelsdierhouders tot 1 januari 2024 onder bepaalde voorwaarden mogen doorgaan met hun bedrijf als ze zich begin 2013 voor een overgangsregeling hebben gemeld. Uitbreiding van het bedrijf of een nieuw bedrijf starten is niet toegestaan. Het verplaatsen of overnemen van een bedrijf kan alleen onder voorwaarden.

Het saldo voor de nertsenhouderij wordt berekend per 100 fokteven, aanwezig op 1 april

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs/eenheid (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
Pelzen	550	27,00	14.850
Af: toegerekende kosten*			
Voer	22.000	0,215	4.730
Water			40
Elektriciteit			90
Gezondheidszorg			350
Strooisel			150
Pelzen	550	3,75	2.062
Verzekering sterfterisico			54
Losse arbeid tijdens de paar- en pelstijd			230
Destructiekosten			<u>10</u>
Totaal toegerekende kosten			7.716
Saldo, excl. berekende rente			
			7.134
Berekende rente levende have			270
Saldo			6.864
Mestafzetkosten			600
Saldo inclusief mestafzetkosten			6.264

* In het Informatienetwerk van WEcR (BIN) worden kosten voor betaalde arbeid en loonwerk weergegeven, die hoger liggen dan de arbeidskosten voor pelzen en losse arbeid hierboven. Het verschil zit in de berekende arbeidskosten, die in KWIN-V hoger zijn.

23.4 Niet toegerekende kosten

23.4.1 Mestafzetkosten

Toelichting

De mestafzetkosten kunnen van bedrijf tot bedrijf sterk verschillen. De kosten zijn o.a. afhankelijk van de afzetmogelijkheden op het eigen bedrijf of in de regio, contracten/afspraken, de kwaliteit van de mest enz. Uitgebreide informatie over mestproductie, mestafzet, tarieven e.d. is te vinden in paragraaf 1.3.

Bij de berekening van de mestkosten is uitgegaan van:

- een bedrijf zonder grond
- kosten voor opslag, inleggelden en contributie zijn buiten de berekening gelaten
- afzetkosten € 30,- per m³ drijfmest

Norm

Afzetkosten drijfmest: € 600,- per 100 fokteven (incl. reuen en pups) op jaarbasis.

23.4.2 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten stallen

Toelichting

Bij gebouwen zijn o.a. inbegrepen de spanten, golfplaten, gordingen en zijwanden. In het bedrijfsgebouw worden pelswerkzaamheden uitgevoerd en is een koelvriescel aanwezig. De jaarlijkse kosten van stal en inventaris zijn exclusief de verzekeringspremies voor brand- en stormschade. Tevens is geïnvesteerd in:

- een omheining van dikke golfplaten bij open stallen (sheds)
- dakgoten
- verharding (circa 1000 m²)

In de pelsdierenhouderij komen bedrijven voor met open stallen (sheds), bedrijven met gesloten stallen en bedrijven met kassen.

Een volwaardig bedrijf heeft bij een open stal b.v. 10 2-rijige sheds van 57 m lengte.

Bij een kas gaat het b.v. om vier aaneengesloten kassen van in totaal 55 m lengte en 46 m breedte. Meestal wordt hier nog een extra kas vooraan gebouwd, als bedrijfsruimte.

De hoogte van de investeringen is inclusief de huisvesting van bijbehorende reuen en pups.

Norm

Vervangingswaarde van gebouwen (€)

	Vervangingswaarde / fokteef			Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
	Open stal (shed)	Gesloten stal (afh. van type)	Kas		
Gebouwen (shed/stal)	63	209	178	5	2
Bedrijfsgebouw	23	23		5	2
Mestsilo	15	15	15	5	2
Omheining+ beveiliging	10	5	5	5	2
Verharding	15			5	2
Dakgoten	5			5	2
Totaal	131	252	198		

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten inventaris

Toelichting

Onder de inventaris vallen o.a. de rennen (gegalvaniseerd gaas of roestvrij staal) met kooiverrijkingen en kooikoppeling, drinkwatervoorziening, nachthok, inleghor, windschermen. Voor een bedrijf met 1500 fokteven zijn de volgende rennen nodig:

- 3750 rennen voor teven die werpen en waar men later de gespeende pups in huisvest (l x b x h: 85 x 30 x 45 cm) voor de helft voorzien van bovenkooien (opp. 1700 cm²)

Het aantal rennen per fokteef is 2,5 en hangt af van de toepassing van geschakelde rennen.

Norm

Vervangingswaarde van de inventaris, afhankelijk van de gebruikte materialen

	Vervangingswaarde		Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
	€/fokteef	€/stuk		
3750 rennen met 1875 bovenkooien (gegalvaniseerd gaas)	115,-		12,5	1,5
3750 rennen met 1875 bovenkooien (roestvrij staal)	165,-		5,0	1,5
1-tons kadaverkoeling		2.500,-	10,0	5,0

23.4.3 Werktuigen

Toelichting

Dit omvat onder meer voermachine, loutertrommel en andere hulpmiddelen bij het pelzen.

Norm

Vervangingswaarde van werktuigen

	Vervangingswaarde €/fokteef	Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
Machines, werktuigen	28,50	10	6,5
Mestgoten (vol automatisch)	43,35	10	6,5

23.4.4 Algemene kosten

Toelichting

Zie paragraaf 1.7.3. voor diverse algemene kosten. Deze bedragen gemiddeld € 20.000-25.000 voor een bedrijf met 1 VAK.

Lidmaatschap Nederlandse Federatie van Edelpelsdierenhouders (NFE). Contributieheffing: per fokteef € 0,46 bij 1.500 fokteven

23.4.5 Arbeidsbehoefte en bedrijfsomvang

Toelichting

Een volwaardige arbeidskracht (v.a.k.) verzorgt ongeveer 1500 fokteven met bijbehorende pups (circa 8450) en reuen (circa 350). Uitgangspunt is dat het voer als gebruiksklaar product wordt aangekocht. Een gemiddeld nertsenbedrijf in Nederland heeft circa 5000 fokteven.

Norm

Aantal fokteven per v.a.k.: 1500

Zie voor uiteenzetting van de arbeidskosten paragraaf 1.4.

24 Konijnen

24.1 Opbrengsten

24.1.1 Vleesproductie

Toelichting

De vleesproductie wordt berekend uit de volgende kengetallen

Aantal worpen		6,8
Worpgrootte		9,4
Levend geboren jongen		63,9
Uitval voor spenen	9,0%	5,75
Aantal gespeende jongen		58,2
Uitval na spenen	9,0%	5,24
Aantal grootgebrachte jongen		52,9
Aangehouden eigen opfok voor vervanging		1,8
Aantal afgeleverde vleeskonijnen		51,1
Aflevergewicht slachtkonijn (kg)		2,65
Afgeleverde vleeskonijnen (kg)		135,5
(Verkochte) geselecteerde fokdieren (kg)*		4,0
Totaal afgeleverde hoeveelheid konijnenvlees (kg)		139,5

* Hiervoor betaalt de slachterij de helft van de prijs (of minder). Dit is verrekend in de producentenprijs.

Norm

Afgeleverde hoeveelheid vlees per voedster per jaar: 140 kg

24.1.2 Vleesprijzen

Statistiek

Indicatie producentenprijs (in €/kg levend gewicht) van een aantal slachterijen over de afgelopen jaren

	2014	2015	2016	2017	2018
Producentenprijs*	1,87	1,88	1,74	1,78	1,81

* Schatting; vermelde prijzen hebben betrekking op houderij in welzijnskooien; voor houderij in parkhuisvesting (inmiddels 60-70% van de konijnen in Nederland) bedraagt de meerprijs € 0,25-0,40 per kg, afhankelijk van de marktsituatie.

Norm

Producentenprijs welzijnskooien (per kg levend gewicht): € 1,81

24.2 Toegerekende kosten

24.2.1 Voerkosten

Voerverbruik

Toelichting

De voerkosten hebben betrekking op het totale voerverbruik van voedsters, rammen, opfokvoedsters en vleeskonijnen.

Norm

Voerverbruik per kg afgeleverd konijn	3,53
Kg afgeleverde hoeveelheid konijnenvlees	140
Voerverbruik per voedster per jaar (kg)	494

Voerprijzen

Statistiek

Gemiddelde voerprijzen (€/100 kg)

	2014	2015	2016	2017	2018
Voerprijs	32,15	31,30	28,35	28,25	26,25

Norm

Voerprijs (per 100 kg)	€ 27,00
------------------------	---------

24.2.2 Rente per voedster

Norm

Aankoopwaarde voedster	€ 35,00
Het gemiddeld geïnvesteerd vermogen per voedster (incl. rammen, opfokvoedsters en vleeskonijnen, voer)	€ 44,00
Rente%	4,5
Rentekosten per voedster per jaar	€ 1,98

24.2.3 Overige toegerekende kosten

Toelichting

Overige toegerekende kosten hangen rechtstreeks samen met het productieproces.

Norm

De kosten voor elektriciteit, verwarmingswater, gezondheidszorg (incl. vaccinatie VHD), KI, ontsmettingsmiddelen, ongediertebestrijding, ruwvoer, neststrooisel en ophalen kadavers bedragen totaal per voedster per jaar € 42,-.

24.3 Saldoberekening

Het saldo voor de konijnenhouderij in welzijnskooien wordt berekend per 100 voedsters per jaar*

Omschrijving	Hoeveelheid	Prijs/eenheid (€)	Bedrag (€)
Opbrengsten			
Afgeleverde kg konijn	14.000	1,81	25.340
Af: toegerekende kosten			
Voer	49.400	0,27	13.340
Voerwinst			12.000
Overige kosten (energie, gezondheidszorg, ruwvoer, etc.)		42,00	4.200
Saldo, excl. berekende rente			7.800
Rente levende have		1,98	198
Saldo			7.602

* Inmiddels wordt 60 tot 70 procent van de konijnen gehuisvest in parkhuisvesting. Deze huisvesting brengt meerkosten tussen de 30 en de 40 cent per kilo met zich mee. De investering voor de hokken met speciale kunststof bodems is beduidend hoger de vleeskonijnen hebben 800 cm² leefoppervlakte per dier in plaats van 600 cm². Vanwege de extra ruimte stijgt de voederconversie en zijn er hogere kosten voor gezondheidszorg, ruwvoer en verwarming. Voor konijnen in parkhuisvesting is dan ook een hogere opbrengstprijis nodig die resulteert in een hoger saldo.

24.4 Niet-toegerekende kosten

24.4.1 Mestafzetkosten

Toelichting

De mestafzetkosten kunnen van bedrijf tot bedrijf sterk verschillen. De kosten zijn o.a. afhankelijk van de afzetmogelijkheden op het eigen bedrijf of in de regio, contracten/afspraken, de kwaliteit van de mest enz. Uitgebreide informatie over mestproductie, mestafzet, tarieven e.d. is te vinden in hoofdstuk 1.3.

Bij de berekening van de mestkosten is uitgegaan van:

- een bedrijf zonder grond
- kosten voor opslag, inleggelden en contributie zijn buiten de berekening gelaten
- ophaalbijdrage van € 22,- per ton (voor lange termijn; incl. weegkosten)

Norm

Mestafzetkosten (mest en gier) voor een bedrijf met 1.000 voedsters bedragen € 10,- per voedster op jaarbasis.

24.4.2 Bouwwerken

Sinds 1 april 2014 gelden extra eisen in het kader van het Bouwbesluit 2012 betreffende de brandveiligheid van het bedrijfsmatig houden van dieren. De wijzigingen houden in dat:

- Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
- Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten stallen

Toelichting

De hoogte van de investeringen in nieuwe gebouwen is afhankelijk van de huisvesting van de dieren: traditionele bouw, afdelingen, keuze materiaal, aandeel eigen arbeid.

Het investeringsbedrag is inclusief de huisvesting van bijbehorende opfokvoedsters en vleeskonijnen. De bezetting is ongeveer 1 voedster per 1,8 m² bruto staloppervlak.

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van gebouwen

	Vervangingswaarde		Afschrijving (%) [*]	Onderhoud (%)
	€/voedster	spreiding		
Traditioneel	420	(360-470)	5	1
Boogstal/serrestal	320	(270-360)	5	1,5

^{*} De technische levensduur van een traditionele stal is langer dan 20 jaar, maar als gevolg van veranderende welzijnsnormen gaan stallen minder lang mee.

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten inventaris

Toelichting

De hoogte van de investering is sterk afhankelijk van de gekozen inrichting (voersysteem, batterijsysteem, meststelsysteem). De jaarlijkse kosten voor de inventaris zijn exclusief de verzekeringspremies voor brand- en stormschade.

Onder inventaris verstaan we de complete inrichting van de stal incl. ventilatie, welzijnskooien, verwarming, nestkasten, voersysteem, uitmestinstallatie en drinkwatervoorziening.

Het investeringsbedrag is incl. inventaris van de huisvesting voor bijbehorende rammen, opfokvoedsters en vleeskonijnen.

Norm

Vervangingswaarde en jaarlijkse kosten van de inventaris

	Vervangingswaarde		Afschrijving (%)	Onderhoud (%)
	€/voedster	spreiding		
Inventaris	232	(175-290)	10*	3

* De technische levensduur is langer dan 10 jaar, maar als gevolg van veranderende welzijnsnormen gaat inventaris minder lang mee.

Algemene kosten

Toelichting

Zie voor algemene kosten paragraaf 1.7.3.

In de konijnenhouderij bedragen de algemene kosten tussen € 20 - 35,- per voedster.

Arbeidsbehoefte

Toelichting

Een volwaardige arbeidskracht (excl. meewerkende gezinsleden en losse arbeid) verzorgt 1.000 voedsters, vleeskonijnen en opfokvoedsters.

Norm

Aantal voedsters per v.a.k.: 1.000 bij welzijnshokken, bij parkhuisvesting ca. 900.

Hierbij is voeren en mestafvoer geautomatiseerd.

Zie voor verdere uiteenzetting van de arbeidskosten paragraaf 1.4.

Lijst van afkortingen

AB	Agrarische Bedrijfsverzorging
BBPR	Bedrijfs Begrotings Programma Rundveehouderij
BD	Biologisch Dynamisch
BTW	Belasting Toegevoegde Waarde
BSK	Bedrijfsstandaardkoe
CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CCM	Corn Cob Mix
CVB	Centraal Veevoeder Bureau
DHZ-KI	Doe het zelf-KI
DS/ds	Drogestof
DVE	Darm verteerbaar eiwit
EIA	Energie Investerings Aftrek
FOR	Fiscale Oudedagsreserve
FPCM	Fat and Protein Corrected Milk
G.A.Z.	Gemiddeld aanwezige zeug
GD	De Gezondheidsdienst voor Dieren
Gem	Gemiddeld(e)
Gg	Geslacht gewicht
GRAS	Geüniformeerd Rekeningschema voor de Agrarische Sector
GVE	Grootvee-eenheid
Ha	Hectare
Hh	Hoeveelheid
IBR	Infectueuze Bovine Rhinotrachaeïtus
INET	Index Netto melkgeld
K ₂ O	Kali
KAS	Kalkammonsalpeter
Kg	Kilogram
KI	Kunstmatige inseminatie
KNMvD	Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde

KWh	Kilo Watt uur
Ig	Levend gewicht
LW	Lactatiewaarde
Mg	Magnesium
MKS	Maiskolvenschroot
M.a.c.	Met anti-coccidiosemiddelen
N	Stikstof
Na	Natrium
NFE	Nederlandse Vereniging van Fokkers van Edelpelsdieren
NGE	Nederlandse grootte eenheid
NO	Netto-opbrengst
NRS	Nederlands Rundvee Syndicaat
NVM	Nederlandse Vereniging van Makelaars
OEB	Onbestendig Eiwit Balans
P ₂ O ₅	Fosfaat
Poh	Per opgehokte hen
TEA	Technisch Economische Administratie
VAMIL	Vrije Afschrijvingen Milieu-investeringen
V.a.k.	Volwaardige arbeidskracht
VC	Voederconversie
VEM	Voedereenheid Melk
VEVI	Voedereenheid Vleesvee Intensief
WOZ	Waardering Onroerende Zaken
Z.a.c.	Zonder anti-coccidiosemiddelen
Zbw	Zuurbindende waarde
ZW	Ziektewet

Trefwoordenregister

A

Aardappelpersvezels	153
Aardgasprijs	110
Abonnementen.....	107, 134, 328, 355
Afdekken kuilgras	144
Aflevergewicht	340
Afstandsvergoeding	62
Afstandsverkortng	147
Alarminstallatie	352, 363
Algemene kosten.....	107, 222, 288, 328, 339, 376
Arbeidsbehoefte	147, 291
Arbeidsbesparing.....	291
Arbeidskosten	59
Arbeidsopbrengst	147
Automatisch melksysteem	167

B

Babykalverkorrel	196, 207
Bedrijfskleding ...	107, 288, 328, 339, 355
Bedrijfsmanagementsysteem	98
Bedrijfschadeverzekering	96
Bedrijfsstandaardkoe	124
Bedrijfsverzorgingsdienst	107
Bekappen	236, 237, 238
Belasting	107
Bemesting	32, 142
Berenhok.....	272
Betaalde dienstverlening	107
Betalingsrechten	115
Bierbostel	153
Biggen (25 kg af fokker)	248, 259
Biggenlamp	279
Biggennest	272, 279
Biggenvoer	248, 252
Biofilter	300
Biogas.....	26
Biologisch dynamische melk.....	123

Biologisch melkvee	134, 140
Biologische eieren	305
Biologische melkvee	157
Biologische varkenshouderij.....	258
Biologische vleeskuikenhoudery	349
Blonde d'Aquitaine.....	176, 177
Boekhouding.....	107, 288, 328, 339, 355
Boiler	167
Boogstal.....	313, 336, 351, 362, 388
Brandput.....	272, 274
Brandstofkosten.....	89
Brijvoerinstallatie	277
Broedeierenproductie.....	329
Broutard	203, 207
Bruto loonkosten.....	62
Brutoloon	61
BSK	124
BVD.....	135

C

CAO.....	59, 60, 61
Cao-lonen	60
CCM	149, 150, 152
CCM-spiraalvijzel.....	278
CCM-voorraadbak.....	278
Celgetal-BO programma	135
Compost.....	32
Contractvergoeding	188
Contributie	105, 107, 288, 328, 355
Covergisting	26
Cultuurtechnische omstandigheden ...	147
Cv-installatie	279

D

Dekbeer	253, 254
Dekgeld	137, 236
Derogatie	40
DHZ-KI	254

Dierenartskosten	134
Diergezondheidsfonds	214, 252, 263, 295, 332
Diervorzorger	59
Dieselolie	111
Dikbil	177
Dikbilrassen	176
Dipmiddel	168
Doorzaai	143
Doorzaaien	92, 143, 232
Draaimelkstal	169, 226
Drainage	94
Droogfilterwand	300, 318, 327, 354, 364, 373
Droogtunnel	318
Droogvoerbak	276
DVE-toeslagprijs	132
Dynamische groepen	271

E

Ecotax	109, 110
Eendagskuikens	374
Eierenproductie	302
Eiwitprijs	117
Eiwitrijke brok	132
Elektriciteitsprijs	108
Emelten	143
Emissiewaarde	174
Energiebelasting	109, 110
Energieverbruik	171
Erfverharding	94
EWpa	232
Excretie	34
Exterieurkeuring	138

F

Flevolander	215, 216
Fokkerij-Overzicht	138
Fokreuen	378
Fokteef	379, 381, 382, 383
Forfaitaire excretie	34
FPCM	123

G

Garantieprijs	123
Gebouwenkosten	312
Gebruiksnormen	40
Geslacht gewicht	250, 261
Glyfosaat	143
Graslandkosten	114
Graslandverbetering	141
Groepskooien	338
Grondhuisvesting	324, 328, 336
Grootvee-eenheden	104
Grupstal	160

H

Heien	271, 273
Hellingstal	186, 208
Herinzaai	142
Hete lucht kanon	279
HF-TL	281
Hoefsmid	238, 239
Houtkachel	112
Houtpellets	112
Houtsnippers	112
Huiskavel	147
Hygiënesluis	199, 272, 274, 297, 314, 325
Hygienisatie unit	164

I

IBR	135
Identificatie en registratie	214
Inet	125
Inkuilverliezen	130
Inseminatoren-KI	254
Ionisatiefilter	300, 318, 327, 354, 364, 373

J

Jong rosékalf	198
---------------------	-----

K

Kadaverkoeling	316, 352, 372
Kalvermelkpoeder	133
Kavelpad	94
Klauwbad	164

Klauwverzorging.....	136
Klimaatcomputer	164
Koe-Attenties.....	138
Koeborstel	164
Koeherkenning.....	167
Koekernbrok.....	182
Koe-index.....	124
Koeling.....	170
Koloniehuisvesting.....	313, 314, 319
Kooi- en koloniehuisvesting	308
Kooieieren	305
Koopprijzen van land zonder melk	103
Krachtvoersilo.....	164
Kuikensprijs	342, 367
Kuilblokschuif.....	164
Kuilgras.....	144, 185
Kuilplaat.....	152, 153, 163
Kunstmelk	133, 190, 195, 196
Kunstmestsilo	164
kVEM-prijs.....	132
Kwantumtoeslag/	118

L

L. hardjo	135
LED-lamp	281
Leeftijd afkalven vaarzen.....	125
Lichtinlaat	281
Ligboxenstal	160, 162, 172
Limousin	176, 177
Lonen	59
Loonkosten	59
Loonwerk	91, 114, 147
Losstaande biggenstal.....	274
luchtafvoersysteem	87, 278
Luchtafvoersysteem.....	279
Luifelstal	218
Luxe brok	132

M

Maatlat Duurzame Veehouderij	19
Maisglutenvoer.....	153
Managementinformatiesysteem.....	98, 99
Meetmelk	123
Melkcontrole	139
Melkgeld.....	119

Melkinstallatie.....	166
Melkkoeltank	168
Melkmeter	165
Melkprijs	116, 119, 121, 219
Melkproductie	20, 22, 123, 221, 228
Melkproductieregistratie	138
Melkstal	171, 227
Melktank	226
Melkvervangmix.....	190, 195
Melkwacht	168
Mengvoer	132
Mest	32
Mestopslag	95, 162
Mestplaat	163
Mestplaatsing	44
Mestproductie	20, 22, 24
Mestrobot.....	164
Mestsamenstelling.....	31
Mestschuif	164
Mestschuif	164
Meststoffen	31, 32, 140
Milieuschadeverzekering.....	107
MKS	149, 150, 152

N

Nabroedruimte.....	376
Neospora	135
Netto biggenprijs.....	249
Nevelkoeling.....	352
Nippelvoerinstallatie	277
Nivo Varia	298, 299
Noodslachting	203
Noodstroomaggregaat	272, 352, 363
Noodstroomvoorziening.....	299, 337
NRS-managementproducten	138
Nuchtere kalveren	189

O

Oliefilm	300, 318, 327, 354, 364
Omkleedruimte	272
Omzet en aanwas.....	126
Onderhoudskosten	88
Onkruidbestrijding.....	143
Onroerendzaakbelasting.....	107
Oormerken	214

Opblaasbaar gordijn.....	164
Opbrengstprijis per eendagskuiken.....	374
Opdrijfhek	167
Open feeder.....	276
Opfokvergoeding.....	293, 320
Ophaalbijdrage.....	289
Opslag en bewaring	152, 153
Oud rosékalf	197

P

Pachtprijis	102
Pachtvormen.....	101
Para-TBC.....	135
Pelzen.....	378, 380
Perceelsoppervlakte.....	147
Percentage niet terug binnen	
56 dagen	125
Perspulp.....	153
Perssapgoot.....	163
Perssapput	163
Plasticfolie	152
Plateau.....	272, 274
Pluimveerechten.....	377
Potstal	161, 208, 222, 227
Premie voor runderen	204
Prijis vet en eiwit	117, 122
Prijzen meststoffen.....	140
Procescomputer	165
Productierechten	377
Propaangas.....	111

R

Rechtsbijstandverzekering agrariers...	107
Reiniging	171
Reinigingsautomaat	167
Reinigingsmiddel	168
Rouwvliegen	143
Ruwvoerders.....	132, 133

S

saldo biologisch melkveehouderij-	
bedrijf	156
saldo melkveehouderijbedrijf	154
Salmonellosebestrijding.....	135
SAP	138

Scharrel plus	305, 306, 309
Scharreleieren	305
Scharrelhuisvesting	308, 313, 315
Scharrelkippen.....	319
Scheren	136
Selectie opfokzeugen	249, 251
Selectiepoort	167
Serrestal	218, 313, 336, 351, 388
Silovoet	278
SKAL-tarieven.....	105
Slachtvarkens (netto opbrengstprijis) ..	259
Slachtvee	128
Sleufsilos	144, 163, 278
Slopen	97
Snijmais.....	130, 149, 151, 176
Software	98, 99, 100
Softwarepakket.....	99
Spaarlamp.....	281
Speenleeftijd	203, 258, 269
Spenen	385
Spiraalvizel.....	277
Stabiele groepen	271
Stalmatten	161
Standaardbrok	132
Standaardopbrengst	103
Startkalveren.....	187
Stieradviesprogramma	138
Stierenbrok	176
Stierkeuze	137
Strooisel	222, 232
Strooiseldroging.....	354
Strooiselschuif.....	318
Strooiselverbruik.....	136
Stroverdelers	372
Swing over	166

T

Tankmelkabonnement.....	135
Telefoonkosten	107
Texelaars	217
Tragergroeiend	331, 334, 346, 349
Tussenkalftijd	125

U

Uierdoeken	168
Uierpapier	168
Uitrijden dierlijke mest	54
Uitstoot	126, 250

V

Vakantietoelage	62
Varkenseenheden	290
Varkensrechten	290
Veedata	138
Veldverliezen	130
Ventilatie	308
Verdientcapaciteit	103
Verkochte biggen	249
Verontreinigingsheffing	114
Verplaatsbaar voerhek	164
Vervanging zeugen	249
Vervangingswaarde	63
Vervangingswaarden bij afkalfpatroon gespreid	129
Vervoederingsverliezen	133
Verwarming water	171
Verwarmingssystemen	279
Verzekeringen	96, 288, 355
Vetprijs	117
Vijzelpers	164
Vijzels	326
Visgraat melkstal	166
Vleespercentage	261
Vleesprijs	261
Vleesvarkensvoer	259, 262
Vochtrijke krachtvoerders	132
Voederbieten	152
Voederconversie	262, 342, 358, 367
Voedergewassen	149
Voer- en kasgeld	246, 253, 264
Voerkosten	386

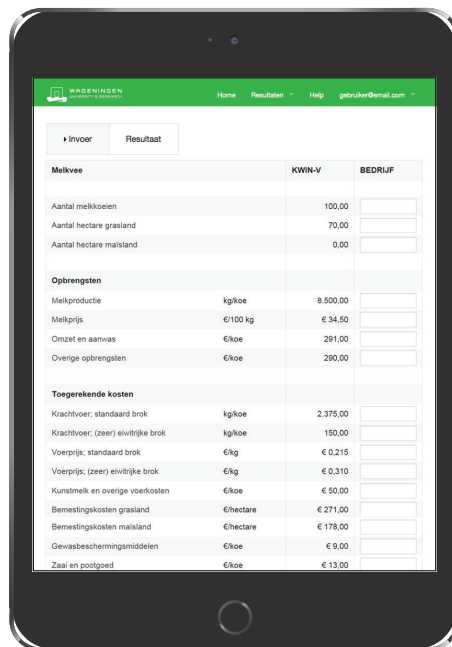
Voerstation	165
Voliërehuisvesting	300, 313, 315, 316, 318, 319, 338
Voorbroedruimte	376
Voorkoeler	167
Vrije uitloop eieren	305
Vruchtbaarheidskengetallen	125

W

Warmteheater	300, 327, 354, 364
Warmteterugwinning	168
Warmtewisselaar	300, 316, 318, 327, 354, 364, 373
Waterprijs	113
Waterschapslasten	107
WA-verzekering	107
Werkgeverslasten	60
Werkgeverspremies	62
Werkingscoëfficiënten	42
Werktuigen	384
Werktuigenverzekering	107
Windbreekgaas	164
Windmolens	111
Worpgrootte	385

Z

Zaaien	92, 149
Zeer eiwitrijke brok	132
Zender	165
Zeugendouche	272
Zeugenvoer	248, 251
Zeugenvoerstation	276
Zij-aan-zij melkstal	166
Zonneboiler	111
Zonnecollectoren	111
Zonnepanelen	112, 292
Zoogkalf	206
Zorgslacht	185, 207

Met de rekenmodules van KWIN is het mogelijk online saldoberekeningen en kostprijberekeningen te maken. Er zijn modules voor rundvee, melkgeiten, varkens en pluimvee.

Deze zijn toegankelijk via www.kwin.nl

Wageningen Livestock Research

Postbus 338
6700 AH Wageningen
T (0317) 48 39 53

www.wur.nl/livestockresearch

Vormgeving en redactie

Wageningen University & Research, Communication Services

Aansprakelijkheid

Wageningen Livestock Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Bestellen

ISSN 1570-8594

Eerste druk 2019

Prijs € 74,00 (voor melkveehouders € 59,00) excl. BTW

Handboeken zijn te verkrijgen via de website (www.kwin.nl)